

J Î N

KOVARA KURDÎ-TÏRKÎ * KÛRDÇE-TÛRKÇE DERGÎ

1918-1919

Cild IV

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Latin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

JÎN

www.arsivakurdi.org

WEŞANXANA DENG

Box 3050

750 03 Uppsala

Sweden

DENG YAYINEVÎ

Box 3050

750 03 Uppsala

Sweden

Tarîxa çapê:

Çirîya Pêşîn 1987

*

Baskî tarihi:

Ekim 1987

Fyris-Tryck AB

Storgatan 30, Uppsala-Sweden

ISBN 91-970702-3-8

J Î N

KOVARA KURDÎ–TÏRKÎ ❁ KÛRDÇE–TÛRKÇE DERGI
1918–1919

Cild IV

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Latin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

TÜRKÇE KISMI

Yüksek bir eser-i hamiyet ..... H. Aziz
Karlı yurdun öksüz ve nasibsiz evlâdlarına Kemal Fevzi
Eyyam-ı mahsusamızı tesbit meselesi ..... Memduh Selimbegî
”Mem û Zîn”in tab’ı münasebetiyle ..... Memduh Selimbegî
Bir hikâye-i tarih ..... Law Reşîd

KÜRDÇE KISMI

Gazindek ..... Kurdîyê Bitlîsî
Memê Alan(Kürdçe piyes) ..... E. Rehmî

Nüşhası 5 kuruştur
Necm-i İstikbal Matbaası

MÜJDE

Mela Ehmedê Xanî hazretlerinin Kürd edebiyatında lâyemût bir mevki tutan bir şaheserleri olup Kürd lisanının derece-i fasahat ve belâgatını isbat eden "Mem û Zîn" namındaki manzum romanları, inayet-i Barî ile "Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti" tarafından tab'ettirilmektedir. Kâğıdın ve tertibiyenin tereffuu gibi maddî manilere karşı âzamî fedakârlık ihtiyarına ve nefaset-i edebiyesiyle mütenasib bir surette neşrine karar verilmiştir. Kariîn-i kirama tebşîr eyleriz.

MİZGÎNÎ

Kitêba "Mem û Zîn"ê em wê tebi' dikin; mizgînî li hemî Kurdan bit. Ê babetê mezinahîya kitêbê û sûreteke pîrr nefîs dê derkevî. Me guhdarî giranîya kaxidî û giranîya heqê murettiban nekîr û bi fîdakarîyek mezin em derêtxin.

EMRAZ-I CİLDİYE VE EFRENCİYE MÜTEHASSISI DOKTOR ŞÜKRÜ MEHMED BEY

Hemşehrilerimizden Doktor Şükrü Mehmed Bey, pazardan maada her gün sabahdan akşama kadar, Galatasaray Mektebi karşısında Hıristaki ve nam-ı diğerle Said Paşa Hanındaki muayenehanesinde hastaları kabul ve en mükemmel usullerle tedavi eder.

Telefon: Beyoğlu, 1812

ELEM ÇİÇEKLERİ(*:)

Bitlis'te kadîmden beri neşri irfan ile mâruf Hizanî ailesinin ahfadından hemşehrimiz Kemal Fevzi Bey'in ahîren bu namda 95 sahifelik bir mecmua-i eş'arı intişar etti. İnce ve zarîf hislerin mahsulü olan bu güzel mecmuayı kariîn-i kirama bilhassa tavsiye ederiz.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 qurış e
Nîv sal 130 ”

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

YÜKSEK BİR ESER-İ HAMİYET(*)

Martın 30'uncu pazar günü **Kürdistan Tealî Cemiyeti'**nde Kürdçe mevlûd-i şerîf okunacağı gazetelerle ilân olunmuştu. Yevm-i mezkûrde orada bulunamayacak olan mektebli bir Kürd kızı, sureti zîrde münderic mektubla pek zarîf çiçeklerin süslediği zarîf bir sepeti ve bir kutuyu göndermişti. Mevlûdün kıraatinden sonra hazırûnun ısrarı üzerine cemiyet menfaatine müzayedeye çıkarılmış ve esmanı beşyüz yetmiş liraya bâliğ olmuştur.

Kalbleri daima hissiyât-ı milliye ile çarpan böyle hanımlara ve müzayedeye iştirak eden hamiyetperverana, Kürdlük namına teşekkürler ederiz.

MEKTUB SURETİ

Muhterem kardeşlerim,

Milletimin tealîsine mâtuf teşebbüsât-ı âliyeyi işitince, büyük bir gurur-ı millî ile meserret yaşları dökmekten kendimi alamıyorum. Bu defa da lisan-ı millî ile mevlûd-i şerîf okutturulacağını kemal-i meserretle gazetelerde okudum. Orada kendim bulunamayacağım. Mektebde yaptığım işbu hediyeciklerin kabulünü rica eder ve her işte muvaffakiyetlerinizi Allah'tan niyaz eylerim.

29 Mart, sene 335(1919)

H. Aziz

[2] HİCRAN SAHİFELERİ
KARLI YURDUN ÖKSÜZ VE NASİBSİZ
EVLÂDLARINA(*)

Zavallılar!

Dört-beş senelik hicran mesafesinin uzun ve dikenli yollarında, ölümle çok güleştüğünüz oldu. Bu gurbet ve ayrılık yolculuğunun daha hangi çorak ve ıssız çöllere kadar uzayacağını kestiremem. Niyaz için uğradığınız mâbedlerin kapılarını kapalı, kandillerini sönmük gördünüz. Kapıları açık olanlarının da mihrabı önünden boş elle döndünüz. Geçtiğiniz ve halen geçmekte olduğunuz geçitlerin ne kadar çetin ve üzüntülü olduğunu, uzaktan olsun işitiyordum.

Hayatın en karanlık, en derin ve mübhem ufuklarında meşaller yakıp gezdim. Her yerde "hiç"nin gürîzan gölgesinden başka bir şey bulamadım. Arkamda senelerin muzlim heyûlâsı, beni, mazî denen ezel ummanına doğru çekip boğmak istedi; boğulmadım. Önümde "âti"nin aldatıcı nevzadı, her gün sırttan riyakâr çehresiyle gülümseyerek aldatmak istedi; aldanmadım. Adım adım dolaştığım bu saha-i hiçîde nihayet yorgun düştüm; yolumu aydınlatan meşalimi, uzaklardan kopup gelen bir fırtına bulutu söndürdü. Heyhat!! Esrar önünde irkilip kaldım. Artık bütün benliğimi sarsan bir "acz-i mutlak" içinde diz çöküp kime yalvarayım!

En karanlık günlerimde bile dem olmazdı ki, nasibsiz yurdumun tüyler ürperten felâketleri, o acı ve iniltili yoksullukları birer dram sahnesi gibi gözüm önünden geçmiş olmasın! Her biri en ağlatıcı bir yadigâr olan o acıklı vak'aları birer birer gözümle görmediğime veya coşkun bir yürekten, yanık bir lisandan işitmediğime ne kadar müteessifim, bilerseniz!

[3] Ben hep sizleri düşünürken, bir "irtibat ve teselsül-i efkâr", o bîçare, sahibsiz memleketin şen bağçelerini, zihnimi "edvar-ı esatîr"e kadar alıp götüreren yüksek, yalçın kayalıklarını, en hasta sevdalara en şûh nağmeler terennüm eden gümüş çağlayanlarını, yorgun ümidleri baygın ninnilerle avutan ırmaklarını, kenarlarında yeşil gözlü, vahşî periler yıkanan beyaz menbalarını, bazen serâpâ istihza kesilen, gür siyah kaşlar altında daima gülen koyu siyah gözleri hatırlatır ve zihnimde o penbe, hülyakâr ufukların hayali irtisam eder dururdu.

Sizi çok, pek çok defalar andım, geçen yolculardan çok defalar sordum. Kiminizin Rusya'da esir olduğunuzu ve kiminizin İran topraklarına sığındığınızı, birçoğunuzun da ebediyetin kapılarını çaldığınızı söylerlerdi.

Ben bu tahammül kıran şeylere için için hayli ağladım. Hayatınızı müjdeleyen bir sada, o tesellîsiz ufuklardan uzanıp gelmedi. Siz her gün katre katre yaşarken, hayır belki her gün bir parça daha ölürken yalnız hüsrânınızı ağlayan tarih vardı.

Ademin siyah kanatları gözlerinizi perdelerken, uzaktan matemizinle istihza eden nankör evlâdlarınız da vardı.

Yedi sene evvel "Komanova"nın karlı sahralarından zafer terkederek ayrılırken, bana harbin bir kurban mezbahasına dönen manzarası hiç de tesir etmemişti. Yanımda binlerce şehidin pıhtılaşmış kanları akarken, ölüm benden ürküp kaçıyordu. O vakit bilmem nasıl bir çılgınlıkla eceli tehdid ediyordum. Heyhat!! O kanlı harbin —ferdalara ölümlü bir hicran tevdi eden— inhizamında gördüğüm bir sefalet ağladım:(898)

Evini barkını düşmana bırakan bir aile gördüm. Beli bükük, ak sakallı bir ihtiyar, hasta gelinini bir merkebe bindiriyor, arkada iki üryan mini mini yavru yorgunluktan şikâyetle feryad ediyordu. Gelinin ayakları çıplak [4] ve açıktı; fakat üzerinde taşıdığı siyah atlas çarşafı, ihtiyarın henüz yepyeni mavi çuha paltosu, çocukların boyunlarından asılan al ve ipek kurdelarları ve sonra sîmalarından akan bir vekar, bu bedbaht kitlenin pâk ve asîl bir aile olduğunu îma ediyordu. İşte ölümü tehdid eden yürek, bu manzaraya ağlamıştı.

(899)

Me'yus olmayalım. Yalnız o hicranlı günlerin acı hatıraları, temennî ederim ki hiç bir âciz ferdimizin bile yadından silinmesin; yarınki ahfadın mütecessis kulakları hep o sefalet menkıbeleriyle doldurulsun. Belki o rehakâr nesil, yere düşenleri kaldıracak; belki o rehakâr nesil, ecdadın belirsiz makberleri, aziz yurdun çökük harabeleri üzerinde sarsılmaz âbideler, yıkılmaz saltanatlar kuracaktır.(900)

Kemal Fevzi

(898) Yazarın burada sözünü ettiği savaş, Osmanlı devletinin yenilgisiyle sonuçlanan 1912 Balkan Savaşı idi. Bu savaşta Yunanistan, Bulgaristan ve bugünkü Yugoslavya'nın en büyük cumhuriyeti olan Sırbistan ile yine Yugoslavya'nın bir cumhuriyeti olan ve Batı'da "Montenegro" adıyla bilinen Karadağ, Osmanlılara karşı savaşmışlar ve onları Balkanlar bölgesinden çıkarmayı başarmışlardı.

(899) Yazının yukarıdaki paragrafı ile aşağıdaki paragrafı arasında 7-8 satırlık bir paragrafın yeri, derginin aslında boş çıkmıştır. Bu paragrafın sansür edilerek yayınlanmasının önlenmiş olduğu anlaşılmaktadır.

(900) Saltanat: Bu sözcük Arapça olup şu iki anlama gelmektedir: 1- Sultanlık, hükümdarlık. 2- Bolluk, zenginlik, refah, görkemli yaşam.

[5] EYYAM-I MAHSUSAMIZI TESBÎT MESELESİ(❖)

”Jîn”in 14’üncü nüshasında ”Sersal” tebriki münasebetiyle ortaya şayan-ı tedkik bir mesele atılıyor:

Eyyam-ı mahsusanın tesbiti meselesi.

Bu makalemde bu ”yevm-i mahsus”ları tâyin edecek değilim; bunların tesbiti lüzumunu teyid edeceğim. ”Jîn”, Sersalı tebrik ederken acı günleri de tezkârdan vazgeçmiyor. Filvaki, Kürdler son zamanların lââyüadd meraretlerini en feci suretlerde tattılar. Vazifelerine pek sadık olan bu milletin maddiyâtından ziyade mâneviyâtı sağlam —hem pek sağlam— imiş ki, Anadolu’yu şarktan garba doğru kat’eden bitmez yollarda sayısız ölümler terkettikten, bilinmez sefaletler yaşadıkdan sonra yine bugün ”hayatdar” milletlere lâyık âsâr-ı kıyam gösteriyor.(901) Böyle ne kadar acı günler görürsek görelim, hiç birisi vazifelerimizi ve parlak âtîmizi dimağlarımızdan uzak bulunduramaz ve milletçe eski zamanlarda yaşanmış büyük, mes’ud günleri de unutturamaz. Bilakis, felâketâmiz günler, saadete ermek lüzumunu bizlere —sûr-ı İsrâfil kuvvetiyle— ihtar eden sebeplerdir.

İnsanlar memerr-i vukuâtır derler. Bir insanın hayatında lezzetle, intibahla anılacak, hayatın geçmiş günleriyle alâkadar ne tatlı ”an”lar olur! . Hele aile efradından birine ya birkaçına aid bir günün topluca yad-ü tezkâr edilmesi ne inşirahbahş bir tesellî yerini tutar; çekilen ve çekilecek olan acı günlere karşı ruhlara yeni bir kuvvet ve azim aşılayan bir tesellî! .

Birçok insanlardan mürekkeb olan heyet-i ictimaiyeler için de böyledir. Bir heyet-i milliye yoktur ki, yaşadığı müddetçe hayat-ı umumiye-i müşterekesine esaslıca müessir bazı ”an”lar geçirmiş olmasın.

[6] Dinden uzak yaşamayacak olan hey’ât-ı ictimaiye efradı, her günkü vazâif-i diniyelerini îfa ettikleri gibi, dinî yevm-i mahsuslarını da, birbirleri hakkındaki temenniyât-ı hâlisanelerinin —rahmet-i ilâhiyeden istiane suretiyle— izarına birer vesîle sayarlar. Böyle eyyam-ı diniyede nice insanlar eski iğbirarları unuturlar, hemcins hakkında hayırhah olmak lüzumunu hissederler. Ruhlarımızda lâhutî ve rahmanî bir incizab uyandıran, en ziyade böyle günlerdir. Eyyam-ı mübarekeyi gayri ihtiyarî bir iştiyakla bekleriz.

İctimaî yevm-i mahsuslarımız bizler için, ailece, arkadaşlarca, komşularca tarlalarda, çayırarda, eğlence yerlerinde gezmek, eğlenmek, sevişmek için ne güzel vesîlelerdir!

*

(901) Yazarın bu cümlede sözünü ettiği ölümlü ve sefaletlerle dolu yolculuk, I. Dünya Savaşı sırasında Kürdistan’ın önemli bir bölümünün Rus işgaline uğraması sonucunda meydana gelmiş olan göçtür.

Milletler için asıl mühim olan, "millî yevm-i mahsus"lardır. Bunlar, hayat-ı milliyede birer durak yeri, birer merhaledir. Böyle günlerde bütün eşvak-ü ıstırabât-ı maziye, acı-tatlı hatırat-ı millîye, vakayî-i tarihiye, ömr-i ecdad. . . hep göz önüne gelir; acı günlerin tekerrür etmemesi, mes'ud günlerle yaşamak için yeni kuvvetler iktisab olunur. Yevm-i mahsuslar birer ibtihac günüdür. Topluca eğlenmek, sevinmek, gülmek, milletlerin hakkı olduğu kadar vazifesidir de. Bu günlerde milletler için kendi varlığını anlamak fırsatı vardır; başka günler çalışan, hayat-ı ferdiye endişesiyle uğrasan insanlar, "millî gün"de şahsiyet-i âliye-i millîye ile en yüksek derecede alâkadar olur; hayatî dakikalarda —meselâ bir hakkını dinletmek için— kıyam edecek olan "ruh-ı millî" o gün nümayan olur, âdeta bir imtihan saati geçirir.

Yüksek eserler ibda' etmek isteyen şairler nasıl bir heyecana muhtac iseler, milletlerin ruhunda öyle bir "heyecan" yaşamalıdır. Böyle yevm-i mahsuslar, millî heyecanın kudretini "tesciye" eden idmanlardır. Millî günler, geçen vakayîin öyle canlı hulasalarıdır ki bu günlerde üfûl etmiş bir tarih yaşanır ve yaşanacak bir tarihten haber alınır.

[7] Samimî görüşüğümüz, muhibb-i millîmiz münevver bir Avrupalı, bir gün bana, "sizin yevm-i mahsuslarınız pek az; iki dinî bayramınız var, bir-ikiyi geçmeyen de millî günleriniz. Bunları da adamakıllı yaşatmıyorsunuz. Eyyam-ı mahsusunuzun azlığı, sizlerin bir defa çalışkan olmadığınızı gösteriyor. Çünkü çok çalışanlar, kendileri için istirahat günleri ararlar. Saniyen, tabiatı iyi tedkik etmediğinize, bedayi-i tabiattan pek zevkyab olmadığınıza delildir. Bundan başka, her vakit teslimiyetle yaşadığınıza, her şeyi olurluna bıraktığınıza, millî hayatınızda mühim anlar geçirmedeğinize de delildir. Bunlar birer kusurdur; tashih etmelisiniz" dedi.(902) Bu sözlerin bazı cihetlerine aklımın yettiği kadar cevap verdim; fakat doğru cihetlerinin çok olduğu da inkâra lâıyk değildir.

*

Millî günleri yaşatmak hakkımız ve vazifemizdir dedik. Tarihin bize bahsettiği bu hakdan istifade ve bu vazifeyi îfa için muhtelif şekillerdeki eyyam-ı mahsusamızı tesbit etmek lâzımdır. Tarihçilere, genclere müsaid bir mevzu-ı tedkik.

Kürdlerin, mâlum olan dinî eyyam-ı mahsusasından maada millî ve ictimaî ne gibi yevm-i mahsusları vardır? Bunlar hangi tarihî menbalardan çıkmış, hangi mecralardan akıp gelmiştir? Meselâ "Sersal"ın İranîlerin Nevruzlarıyla müşterek olduğu anlaşılıyor; bu nedendir veya öyle midir? "Direfş-i Kaweyanî"nin açıldığı günün yevm-i mahsus ittihazi için "Kawe"nin tarihen Kürd olmasından başka sebebler ve bu esbabdan doğmuş neticeler yok

(902) "Tashih etmelisiniz": Düzeltmelisiniz, doğru bir duruma getirmelisiniz, doğru bir biçime koymalısınız.

"Etmelisiniz" sözcüğü derginin aslında "etmemelisiniz" biçiminde çıkmıştır. Bunun bir dizgi hatası olduğu açıktır. Bu nedenle biz doğru biçimini yazdık.

modur? ”Kürdler için ictimaî, millî eyyam-ı mahsusa şunlardır, tarihen asılları, sebepleri bunlardır” demeli, ortaya koymalıdır. Yevm-i mahsuslarımızı bilmek, tarihî bir kavim olmak haysiyetiyle vazifemizdir. Kendimizi bilmek vazifesini şimdiye kadar ihmal ettik. Hem yevm-i mahsuslarımızı öğrenmek, hem de onları [8] zamanlarında yaşatmak, kendimizi bilmenin yollarından biridir; ”tarih-i medenîmizin asılları”na doğru da bir girizgâhtır.

Demek istiyorum ki yevm-i mahsuslarımızı tâyin edelim, onları hayat-ı milliyemizde yaşatalım; kendilerini pek az tanıyan ve başkalarına da az tanıtan Kürdler de, tarihte ve hâlde ne olduklarını öğrensinler.

Bu uzun sözlerin hulasatulhulasası:

Kendimizi bilmeliyiz ve başkalarına bildirmeliyiz. Çünkü bu ”taarruf” ve ”tarif”, millî vazifemizi takdir etmek ve hakkımızı ağyara teslim ettirmek için bir çaredir. Bu çare de, millet olarak yaşamamız için kat’î bir lâzimedir.

Memduh Selimbegî

”MEM Ū ZÎN”İN TAB’I MÛNASEBETİYLE(*)

Menafi-i umumiye ve hademât-ı hayriyeye müteveccih maksadlarla çalışan şahıs ve cemaatlere muavenet etmek, ”millî vazifeler kadrosu”na dahildir. Bir millet yoktur ki, teâlîye mâtuf emellerini ”cemiyet”siz ve bir cemiyet yoktur ki programını ”millet”siz hayyız-ı fiile getirebilsin.

İfade-i diğerle:

Asrımız, hademât-ı umumiye yi ferdlardan almış, cemiyetlere tevdi etmiştir. Ancak cemiyetlerdir ki, sinelerinde taşıdıkları birçok efradın tanzim edilmiş, muttarıd, müttehid mesâfieriyle bu muazzam işleri başarırlar. Efrad da, ancak izhar edecekleri measir-i teşvik ve ibzal edecekleri maddî-mânevî müzaheretler nisbetinde cemiyetlerin mesâfisinden faydayab olurlar.

*

Nazar-ı şükranla görüyorum ki **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti**, mazhar olacağı teveccühü hiç hesaba katmadan ve mâruz kalacağı müşkilâtı [9] kale almadan, muayyen gaye üzerinde durmayıp çalışıyor. Deruhde ettiği vazifeler pek adîd ve mühimdirler. Bunlardan birisi olan ”lisan ve edebiyat” meselesi, başlıbaşına bir ağır iştir. Ben eminim ki bu işlerin ağırlığı, O’nun şevkini kesredek değıl, azmini artıracaktır. Son zamanlarda teşebbüs ettiği bir emr-i azîm, benim dediklerimin ve bu cemiyetin mesâfisinin bariz bir delilidir.

Meşhur Mela Ehmedê Xanî'nin Kürd edebiyatında ebednişan bir kıymeti olan **"Mem û Zîn"** namındaki şaheserinin cemiyet tarafından, kıymet-i edebiyesine lâıyk masarır-ı mühimme ihtiyarıyle ve bir nefaset-i mahsusa ile tab'ettirildiğini istibşar ettim. Bu kitab, bir Kürd lisanının varlığını, hem öyle bâlâter ve ekmel bir varlığını isbat ediyor ki, bu sübut, Kürdlerin iddiasından doğma değil, Şark'ı bilen müdekkik Avrupalıların da tasdikiyle müeyyeddir.(903)

"Mem ü Zîn", şimdiye kadar bütün Kürdistan'da ya hafızalarda, ya elyazısı bir-iki kitabda yaşadı. Bundan sonra da, âtînin müdevven Kürd edebiyatında, haiz olduğu sadr-ı şerefde ebediyyen yaşayacaktır. **"Mem û Zîn"** hakkındaki tedkik-i edebîyi daha salahiyetdar zevâta terk ediyorum. Yalnız, gayûr müteşebbislerine arz-ı şükran tezkâr-ı hak sadedinde şunu söylemek isterim:

Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti teşvike arzukeş değil, fakat lâıyktır. Eazımı ne mikdar çok, ne mertebe yüksek dimağlı şahsiyetler olursa olsun, gençlerinden, gençlerinin mesaîsinden müstağnî olarak terakkî etmiş bir millet görmüyoruz. Gençler çalışmaktan yılmazlar; ekseriya çalışmanın yolunu da büyük bir isabet-i nazarla tâyin ederler. İş, "gençlik kuvveti" ne muaraza değil, muavenet etmeye kalır; bu, aynı zamanda bir vecûbe-i milliyedir de.

Memduh Selimbegî

[10] BİR HİKÂYE-İ TARİH(✽)

MUKADDİME

Vakayi-i tarihiyenin neşr-ü tenkidi için hiç olmazsa rubu' asırlık bir zamanın müruru, "ilm-i tarih"çe kabul edilmiş kavaid-i esasiyeden ise de, bu kaidi vak'anüvislerce tescil edilebilen vukuâta tatbik etmek doğru olabilir. Esasen vak'anüvislerin bile daire-i ittılâından uzak kalan, türlü rivayât ve menkulât ile karışık bulunan vakayi hakkında, tebyîn-i hakaik namına ne kadar söylense ve yazılsa faydadan hâlî değildir. Bu nokta-i nazarı gözeterek, herkesçe az-çok mâlum bulunan Bitlis vak'a-i ahîresi hakkında zevât-ı müteaddiden dinleyerek toplamış olduğum notlarımı, —tarihî bir hizmet fikriyle— enzar-ı kariîne arz, ve tesbit-i vukuâta ibtidar eylerim:

(903) "Şark"tan maksat Doğu ülkeleridir.

TASVİR-İ VAKAYİ

Bundan altı sene akdem, Bitlis kasabası oldukça ehemmiyetli bir müsademe sahne olmuştu. Müsadımlar, "Mela Selim"(904) idaresinde kasabaya hücum eden Kürdler ile hükümet-i mahalliye kuvvetlerinden mürekkebdî. Vak'anın tarz-ı cereyanı şöylece nakl-ü hikâye olunuyor:

Hizan kazası ile Karçıkan, Şetek, Sîmek nahiyelerinde Kürdler miyanında propaganda yapılmakta, teşkilât ihdas ve silâh tevzi olunmakta idi. Bu cümleden olmak üzere "Xaçûkanlı Süleyman Ağa", birkaç refîki ile, Şetek Nahiyesi Müdüri tarafından —silâh tevzii maddesinden dolayı— tevkif ve merkez-i vilâyete izam edilmiş idiler. Bu hususta yapılmış olan tahkikat neticesi, "Mela Selim" in merkeze celbi lüzumunu gösteriyordu. Keyfiyet Hizan Kaymakamına iş'ar ediliyor. Kaymakam, Mela Selim'i alıp Sîmek nahiyesine getiriyor. Oradan da elli jandarma refakatıyla, merkez-i vilâyete iki [11] saatlik mesafede kâin "Aleğ" karyesine geliyorlar. Jandarmaların kesretini müşahede eden Mela Selim, işin içinde bir fevkalâdelik olduğunu hissedince, köylüyü meseleden haberdar ile heyecana sevk ve harekete teşvik eyliyor. Zuhur eden arbeye üzerine iki-üç jandarma mecruh oluyor ve Mela tahlîs ediliyor ve oradan doğru, ikamet ettiği "Xumaç" karyesine geliyor; etrafa heberler îsalıyla tertibât-ı aleniyyeye ibtidar ve tevabii cem' ile merkez-i vilâyeti tehdide kıyam eyliyor. Meselenin fena bir renk ve şekil alacağını anlayan Bitlis Valisi, Mela'nın celbi, keyfiyetin hall-ü te'lifi zımnında, hükümet namına Mela'nın kayınpederi meşayih-ı Kadiriyyeden Şeyh Nasreddin, ahali namına da Küfrevîzade Şeyh Abdulhâlık,(1) Müftü, Nakîb Efendilerle eşraf ve âyan-ı mahalliyeden mürekkebdî bir heyet-i mahsusa gönderiyor.

Heyet Xumaç'a muvasalat edince Seyyid Ali'yi de orada buluyorlar. O gece heyetin şerefine bir çay ziyafeti yapılıyor ve mesele münakaşa ediliyor. Heyet erkânı, Mela'ya, tevessül ettiği harekâtından vazgeçip hükümete itaat etmesini, şayet kıyam ve ihtilâfı zarurî kılan esbab var ise, onları metalib-i muayyene suretinde hükümete bildirmesini dermiyan ile, buna kendilerinin de tarafdar olduklarını ilâve eyliyorlar. Seyyid Ali dahi heyetin nokta-i nazarını teyid ederek, Mela Selim'e, fikrinden vazgeçmesini ve teşebbüsâtının esasız, vâhî olduğunu, daha ileri giderek,

—Hoca, ne yapıyorsun? İp benim boğazıma girer!
diyor ve izhar-ı nâhoşnudî eyliyordu. Bütün bu beyanât, Hoca'nın "fikir-i

(904) Bu ad derginin aslında "Monla Selim" şeklinde çıkmışsa da, bu telâffuz şekli Osmanlı Türkçesine özgüdür; Kürdçede ise bu sözcüğün telâffuz şekli "mela" dir. Bu nedenle ve bu ad da bir Kürd adı olduğu için biz "Mela Selim" diye yazdık.

(1) Müşarünileyh, Rusların Bitlis'i istilâ-i ahîri şeb-i nabehengâmında, âr-ı firar nefesine ağır gelmekle, tek başına pek celâdetkârane olarak sokak muharebesi yapmış ve cebhane bittikten sonra şehid düşmüştür. Aynı suretle hareket etmiş zat hakkında da mevcuttur.

sabit”i üzerinde hiç bir tesir bırakmıyor ve arzusundan biç bir suretle vaz-geçmeyeceğini anlatmak için,(905)

—Vali Bitlis’te ne duruyor, işte Musa Bey bize vali!(906)

diye mukabele [12] ediyor. Bu esnada dışarda toplanmış olan kalabalık arasında, ”Kürdler üzerine iki top ve iki tabur asker sevkolunacağı” şayiası zuhur edince ortalığı heyecan kaplıyor ve heyete tecavüz bile edilmek isteniliyorsa da Seyyid Ali mümanaat ediyor. Heyet avdet ettiği gibi, Seyyid Ali de Mela Selim ile birlikte Bitlis’e geliyor. Muhtelif mahallerde misafireten oturuyorlar. Fakat Mela Selim, meselenin bu türlü bir tarz-ı tesviye ile kapanmasını arzu ve yahut hükümete emniyet etmemiş olacak ki, intizar ve halecan içerisinde bulunan Kürdlere hitaben, Seyyid Ali’nin asıldığından ve kendisinin de asılmak üzere olduğundan bâhis bir mektub yazarak gönderiyor. Rivayete nazaran mektub, kasabayı ihata eden karakollar tarafından tevkif ediliyor.

Vali, teskin-i ezhan ve def’i iştibah için o gece Seyyid Ali’yi tekrar Hizan’a gönderiyor; arkası sıra Mela da avdet ediyor. Bunun üzerine Şeyh Şehabeddin dahi Xumaç’a geliyor. Temînen beyan edildiğine göre, orada Mela’nın ısrarı üzerine, Valiye, ”Şeyh Şehabeddin” mührüyle memhûr tehdidâmiz bir mektub yazılarak ”Feqî Mistefa” vesatetiyle gönderiliyor. Şimdiye kadar itilâfkârane hareket eden Vali, bu mektub üzerine kuvvetin lüzumunu hissedince, evvelce kuva-i müsellâha isteyip de Mela’nın kasabaya vürudu üzerine tehirini istemiş iken, şimdi takrar kuvvetin izamını talep ediyorsa da, bu tarz-ı hareket, Van Valisi Tahsin Bey’le beraber, İstanbul’da o vakitki zimamdar-ı umûr nezdinde nâhoş bir tesir bırakarak, Vali azlediliyor; yerine Siird Mutasarrıfı ”Mustafa Abdulhâlık Bey” tâyin kılınıyor.(907)

(Mâbâdı var)

Law Reşîd

(905) ”Anlatmak” sözcüğü derginin aslında ”anlamak” biçiminde çıkmıştır. Bunun bir dizi yanlışlığı sonucu böyle çıktığı ortadadır. Bu nedenle biz doğru biçimi olan ”anlatmak” olarak yazdık.

(906) Musa Bey’den makst Motkan aşiretinin lideri Hacı Musa Begê Xwêtî olsa gerektir.

(907) Mutasarrıf: Osmanlılar döneminde valilerle kaymakamlar arasındaki yöneticiler için kullanılan bir unvan. Mutasarrıflar tarafından yönetilen yerler de, illerle ilçeler arasında yer alan ve ”sancak” adıyla bilinen idarî birimlerdi.

[13] **KÜRDÇE KISMI**(908)

www.arsivakurdi.org

GAZİNDEK(909)(❖)

Ji mi ra dibêjin ke bi Kurmancî meqale binivisînî. Li ser kîjan zivanê Kurmancî? Zivanê Kurmancî ne yek e ke... Xelkê Silêmanî zivanê Hekarîyan nizane; Dumilî Kurmancî nizane; xîlafê wîya jî rast e. Ez û hemû Kurdan dixwazin ke yek zivanê me hebî, her kes bi wî zivanê bixwînî, binivisînî. Va şixula li ser pîyê ciwanê Kurdan hîştî ye. Bira wan bişixulin. Ez'ê li vira de bi birayê xwe yê Kurmanc ra gazinda bikim.

Gelî biran!

Ji çar sed salan zêdetir e ke me dewlet û selteneta xwe winda kir, me li bin destê xelkê xulamî kir. Bav û kalê me can û mal, zar û ciwan, xûn û xudanîya xwe li ber xelkê dan, sirf winda kir; pê mal û perê xwe zaryê xelkê mezin kir; ewladê xwe şivan, cotarî, nezanîn hîştin; ji wan ra xulam û qurban şandin. Cîranê me, na na! Fileyê ke li bin dest û konê me da merî bûn, pê nan û ava me mezin bûn, şev û roj sa'y kirin, ciwanê xwe li ser welatan da şandin, xudîyê sen'et û tîcaret gîştandin, şûn da anîn, li ber çavê me bîra me kolandin. Li gora wan me çavê xwe pê desmalek zexm girêda, dest û lingê xwe li zincîran xist, zivanê xwe jêkir. Xwekê Kurdan winda bûn; ji hevdin ra çavê xwe vekirin, qirika hevdin girt, pêşîr û lingê hevdin kişand, kerî û pezê hevdin birr kir, mal û milkê hevdin talan kir.

Îşte îro roj rûyêş, destvala manin. Elbet kes li me ra xudîtî nakî.

Ez dixwazim ke ew rojên tarî û reş em bîr bikin, hişê xwe li serê xwe bigirin, liboyê mileta xwe, liboyê erd û zaryê xwe bişixulin. Ji me ra fesadî û mizawirî ne lazim e; xwendin, zanîn, nivîstin gerek e.

[14] Ez dixwazim ke her merivekî Kurd birayê xwe yê din nas bike; gişk li ser hevdin bireve; hinek bi canê xwe, hinek bi malê xwe, hinek bi zivan û zanîya xwe vê mileta xwe ya esîr ra yalîkarî bike; destê hevdin bigire. Herbê da mileta me, Kurdistan me xêr ci rindîyê çî nedî! Sînga wê da birînek kûr vebû. Nuka jî ew bi wê birîna xwe dinale. Ne yek, ne bîst mirov wê birînê nikanî sax bike. Ez dixwazim ke hemû pîr û ciwanê Kurdan li ser birîndarê xwe bireve, her kes bi destê xwe birînê girê bide. Çavê dinê li wir e. Xwedê neke, paşê ew'ê li destê me biçe; em'ê jî, zaryê me jî, Kurdistan me jî winda bibin. Ez ji hemîyet û mêranîya û comerdîya Kurdan şufe nakim.

Feqet kesê kî mileta min ji xewa dirêj rake tunîne. Îşte ew şixula muhim **"Civata Bilindîya Kurdistan", "Jîn" û "Kurdistan"** û ciwanê wan hilgirtîye.(910)

(909) Di vê nivîsarê da hem ji alîyê rêzimanê ve, hem jî ji alîyê îmlayê ve gelek şaşî hene. Lê belê, ji ber ku me nexwest em tiştek jê biguhêrin, me nivîsar wisa, dige! wan şaşîyên tê da wergerand tîpên Latînî. Her weha, me ew wergerand Kurdîyeka xwerû û rast jî.

(910) Mexsed ji **"Civata Bilindîya Kurdistanê"**, **"Komela Pêşketina Kurdistanê"** (Kurdistan Tealî Cemiyeti) ye; mexsed ji **"Jîn"**ê, ev kovara ha ye; mexsed ji **"Kurdistan"**ê jî kovara **"Kurdistan"** e ku wê demê li Stanbolê ji alîyê **"Komela Pêşketina Kurdistanê"** ve hatîye weşandin.

Gelî Kurmanca!

Ez gazî û hewar dikim û dibêjim ke:

Rîya kî em heya nuka lê çûn, pêşîya wê "zêrzemîn" e.(911) Me, we, gişkan bi çavê xwe dît. Vegerin, vegerin! Ji wê rîya xwar û çepî û mirinê şûn da vegerin! Ji me ra îttîfaq lazim e! Fe'tebîrû, eyyuhel'ixwan!(912)

3 Nîsan 335(1919)

Kurdîyê Siwêrekî(913)

PÎYESA KURDÎ(914) MEMÊ ALAN

Tîyatroya Kurdan Fezîleta Kurdan noşî didit

DU PERDE PÎYES

Esera E. Rehmî

PERDA DUYÊ (915)

(Perde vedibit. Dîsa rayxistina berê. Xezal bi tenê ser doşekê rûniştî ye, milehezan diket û yekcar)

[15] XEZAL

Ah... Ya Rebbî, eve bû salek çu cewab ji Memê nehat. Carek dîtir min Memê dîtiba, bila melekê mewtê hatiba, emanetê xwe ji min girtiba!(Radibit pîyan) Ah... Ah... Eve çî jîn e! Ma mirov jibo derd û eleman hatîye dinyayê!

(911) Zêrzemîn: Ev peyvikeya Farisî ye, bi mana "bin'erd" e; bi mana "tarî" jî tê bi karanîn.

(912) Ev pevêka paşîn Erebbî ye, mana wê ev e: "Birano, îbret bigirin, ders û tecrube bistînin".

(913) Di despêka vê jimareyê, di lîsta têdayîyê(munderecat) da navê nivîskar "Kurdîyê Bitlîsî" hatibû nivîsîn. Li gora bawerîya me ew şaş e, ev rast e. Lewra nivîsar bi devokê hêla Siwêrekê hetîye nivîsîn.

(914) Ev sernivîsar jî, wek sernivîsara perda pêşîn a pîyesê, di eslê kovarê da bi zimanê Tirkî "Kürdçe Piyas" hatibû nivîsîn. Lê belê, ji ber ku pîyes bi Kurdî ye, me sernivîsar jî wergerand Kurdî û Kurdîya wê nivîsî.

(915) Duyê: Diduyan.

ÇAVREŞ

(Ji der da têt) Xezal, Xwedê xêr ket, te çi ye? Dîsa tu wê digirîyan! Ji ber lawê min negirî, negirî! Mizgîna min li te, îroke mirovek ji ordûgahê hatîye, leşkerê me berdaye dijminan, dijmin teslîm bûne, Memê silamet e, van rojan dê bêt...

XEZAL

(Bê xwe)(916) Xwedê guh dengê te bî! (Xwe berhev diket, gotina xwe poşman bû, pêş xesîya xwe şerm kir.)

ÇAVREŞ

Xezal, Xwedê wekî Memê da min, tu jî jibo Memê hatî dinyayê. Şerm neke. Ez îftîxarê bi te dikim ku tu bûka min î. Memê çend law e, tu jî hinde delal î. Memê çend camêr û xwedan mêrînî ye, tu jî hinde xwedan îsmet î.(917) Ez li pêş te nabêjim, Xwedê şahid e, hemî cihan ez dibêjim. Çunkî rastîyê mirov înkâr biket bêînsafî ye. Xwedê we her dukan bo min bihêlit.

(Dengê derî têt, Xezal diçit.)

XEZAL

Ew kî ye?

DENGEK

Ez im.

(Xulamek ji der da têt.)

XULAM

Xaleta Çavreş, xanima min got bila heta l'êre kerem biket.

ÇAVREŞ

(Dibêjite Xezalê) Xezal, ez wê diçim, emanetê te ev der.

(Çavreş diçit, Xezal tenê dimînit.)

XEZAL

Ah... Ah... Xwesîya min mizgînî da min. Eceba rast e, carek dî em dê bigîhîne yek?(918)

(Dengê derî têt, Xezal dibezit.)

XEZAL

Ew kî ye?

(916) Bê xwe: Bê hemdê xwe, bê ku haya wê ji wê hebe, bê ku li xwe veaqile û ji xwe haydar be.

(917) Îsmet: Namûs, paqijîya exlaqî, şeref.

(918) Bigîhîne yek: Bigîhîne hev.

DENGEK

Mêhvan e.

(Poşîya xwe bi devê xwe digirit,(919) derî vediket.)

[16] XEZAL

Kerem ke!

MÊHVAN

(Temaşe diket nas naket)(920) Selamun aleykum.

XEZAL

Aleykumusselam. Kerem ke, ser serê min hatî.

MÊHVAN

(Rûdinêt) Xwedê ji te razî bit.

XEZAL

(Tasek dew tînit, destê xwe didite sînga xwe) Kerem ke.

MÊHVAN

(Dew digirit, dewê xwe vedixut) Min gelek ji te minet e.
(Xezal diçit karê nanê biket.)(921)

MÊHVAN

Zehmetê nekêşe. Vê gavê ez westame, ez neşem çu bixum.

XEZAL

Mêhvan mêhvanêt Xwedê ne, çawan emir bikin em mecbûr in emrê wan bicî bînin.

MÊHVAN

Xwedê kêmasî neket. Pirsyar bêeyb in, ez dê tişteki ji te pirs bikim

XEZAL

Emir ke.

MÊHVAN

Hun keça malê ne, yan bûka malê ne?

---

(919) Bi dîtina me ev pevek şaş hatîye çapkirin, awayê wê yê rast weha ye: "Bi poşîya xwe devê xwe digirit".

(920) Yanî, Mêvan temaşe dike ku Xezal wî nas nake, bala xwe didê ku Xezal wî nanase.

(921) Yanî, Xezal diçe ku nan hazir bike, xurek ji mêvan ra amade bike.

XEZAL

Hun mêhvan neban, miqabilê vê suala te lazim tat ez bi çekan cewab bidim.(922) Hinde qeder heye tu mêhvan î, qedrê mêhvanîyê ser me wacib e û çu Kurdan di mala xwe da deng mêhvanan nekirîye û daîma Kurmancan di rîya mêhvanê xwe da can daye. Dijminê Kurmancan bibite mêhvan, dîsa qe-bûl dikin û qedr'î digirin û xizmetê bo dikin.

MÊHVAN

Xezala min! Sed aferîn bo îsmeta te! Ez fexrê bi te dikim! Te ez nenasîm, ez Memo me! Şîrê te xwarî li te helal bit(hema radibit, destê Xezalê digirit).

XEZAL

(Yekcar hereketa xwe tebdîl kir, bê îxtîyar) Ah. . .(Her du xwe li stûyê yek didin, ser doşekê dikevin, nehişyar dibin).

(Çavreş derî diqutit. Kes derî naveket. Derî dişikînit, ji der da têt. Bûka xwe di wî halî da dibînit. Temaşe diket, nanasit).

[17] ÇAVREŞ

Ecaîb, qet mimkun e ev jî dê biba! Namûsa kurê min ma mimkun e weha di destê neyaran pamal bibit! Ev çi xaînî ye! Ne xêr, ne xêr! (Carek dî diçit temaşe diket) Lazim e ez bibirrim, yan bikujim! Qet çu Kurd namûsa xwe weha bibînit, nawestit! Belê, ew namûsa min û emanetê min e!

(Carek dî diçit temaşe diket, tete xeleyanê.)

ÇAVREŞ

Belê, belê. . . Kuştin. . . Ji xêrê wê çu dîtir nîne. . . Xwedê jî ji min napirsit. . . Çunkî li ser namûsê ye. . .

(Heman dibezite. Rim anî. Tînit datîne li ser sînga kurê xwe.)

ÇAVREŞ

Han bo te darba namûsê, ey canawerê namûsê!

MEMO

Ah. . . Dadê. . .

XEZAL

(Heman hişyar dibit, rimê di sînga Memo dibînit, dibêjite xesîye xwe) Way te çavê xwe kor kir(li nav serê xwe didit).

---

(922) Lazim tat: Lazim dihat, divîya, pêwîst bû, lazim bû.

XEZAL Û ÇAVREŞ

(Her du digel yek bi aheng)

Herê Memo, Memê Ebasî, Ebasî!

Birîndaro Memo, dayê kor bit, nenasî!

www.arsivakurdi.org

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

ABONELERİMİZE

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım nüshaların vâsıl olmadığı şikâyeti, 5'inci nüshamızda merciinin nazar-ı dikkatine vaz'edildiği, el'an hâlâ tevalî ediyor. Bu şikâyeti tekrar arz etmekle beraber, abonelerimize vâsıl olmamış nüshalar var ise numrolarını heman idareye bildirmelerini rica eyleriz.

GÖZ HEKİMİ(*)

DOKTOR HÂMİD ŞAKİR

Mumaileyh, her nevi göz hastalıklarını tedavi ve lâzım gelen ameliyatlarını muvaffakiyetle icra ile, numrolu fennî gözlükler dahi tâyin eder. Her gün Eminönü'nde tramvay mevkîfında Hüseyin Hüsni Eczahanesinde bulunur.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 404'üncü nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

(* Refîk-i mesaîmiz "**Kürdistan**" mecmuasının 5'inci nüshası da intişar etmiştir. Birçok güzîde makaleleri hâvî olan mezkûr mecmuayı kariîn-i kirama tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JIMAREYA 16'AN

16'NCI SAYININ ÇEVİRİLERİ

www.arxivakurdi.org

ELEM ÇİÇEKLERİ

Bitlis'te eskiden beri bilim ve kültürü yaymakla tanınan Hizanî ailesinin torunlarından olan hemşehrimiz Kemal Fevzi Bey'in son zamanlarda bu ad altında 95 sayfalık bir şiir kitabı yayınlandı. İnce ve zarif duyguların ürünü olan bu güzel şiir kitabını saygıdeğer okuyuculara özellikle tavsiye ederiz.

YÜKSEK BİR ULUSAL ONUR BELİRTİSİ

30 Mart pazar günü **Kürdistan Tealî Cemiyeti**'nde Kürdçe kutsal mevlit okunacağı, gazetelerde ilân edilmişti. Belirtilen günde orada bulunamayacak olan okul öğrencisi bir Kürd kızı, kopyası aşağıya alınmış bulunan mektupla, çok zarif çiçeklerle süslediği zarif bir sepet ve bir kutu göndermişti. Mevlidin okunmasından sonra, hazır bulunanların ısrarı üzerine bu sepet ve kutu, derneğin yararına açık artırmaya çıkarıldı ve pahası 570 liraya ulaştı.

Yürekleri sürekli olarak ulusal duygularla çarpan böyle hanımlara ve açık artırmaya katılan ulusal onur sahiplerine, Kürdlük adına teşekkürler ederiz.

MEKTUBUN KOPYASI

Saygıdeğer kardeşlerim,

Ulusumun yükselmesine yönelik yüce girişimleri işitince büyük bir ulusal gurur ile sevinç gözyaşları dökmekten kendimi alamıyorum. Bu kez de, ulusal dil ile kutsal mevlit okutturulacağını büyük bir sevinçle gazetelerde okudum. Orada kendim bulunamayacağım. Okulda yaptığım şu hediyeciklerin kabul edilmesini rica eder ve her işte başarılarınızı Allah'tan dilerim.

29 Mart 335(1919)

H. Aziz

KARLI YURDUN ÖKSÜZ VE NASİPSİZ EVLÂTLARINA

Zavallılar,

4-5 yıllık keder yolculuğunun uzun ve dikenli yollarında ölümle çok güreştiğiniz oldu. Bu gurbet ve ayrılık yolculuğunun daha hangi çorak ve ıssız çöllere kadar uzayacağını kestiremem. Yalvarmak için uğradığınız tapınakların kapılarını kapalı, kandillerini sönmük buldunuz; kapıları açık olanlarının da mihraplarının önünden boş elle döndünüz. Geçtiğiniz ve şu anda da geçmekte olduğunuz geçitlerin ne kadar çetin ve üzüntülü olduğunu uzaktan olsun işitiyordum.

Yaşamın en karanlık, en derin ve belirsiz ufuklarında meşaleler yakıp gezdim. Her yerde "hiçlik" in durmadan kaçan gölgesinden başka bir şey bulamadım. Arkamda yılların karanlık varlığı, beni, "geçmiş" denilen başlangıçsızlık denizine doğru çekip boğmak istedi; boğulmadım. Yeni doğmuş bir çocuğa benzeyen "gelecek", sırttan içtenliksiz yüzüyle her gün önümde gülümseyerek beni aldatmak istedi; aldanmadım. Adım adım dolaştığım bu hiçlik alanında sonunda yorgun düştüm; yolumu aydınlatan meşalemi, uzaklardan kopup gelen bir fırtına bulutu söndürdü. Çok yazık ki, bilinmeyen sıraların önünde irkilip kaldım. Artık tüm benliğimi sarsan bir "mutlak güçsüzlük" içinde diz çöküp kime yalvarayım?

En karanlık günlerimde bile hiç bir vakit olmazdı ki talihsiz yurdumun tüyler ürperten felâketleri, o acı ve iniltili yoksullukları birer dram sahnesi gibi gözümün önünden geçmiş olmasın. Her biri tarihe en ağlatıcı bir anı olan o acıklı olayları birer birer gözümle görmediğime ya da coşkun bir yürekten, yanık bir dilden işitmediğime ne kadar üzgünüm, bilerseniz!

Ben hep sizleri düşünürken, bir bağlantı ile ve birbirlerine zincirleme bağlanmış olan düşüncelerle, o çaresiz ve sahipsiz ülkenin o bayındır bahçelerinin, zihnimi alıp mitoloji dönemlerine kadar götüren o yüksek ve yalçın kayalıklarının, en hasta sevdalara en neşeli ezgiler şakıyan o gümüş çağlayanlarının, yorgun ümitleri baygın ninnilerle avutan o ırmaklarının, kıyılarında yeşil gözlü vahşi perilerin yıkandığı o ak pınarlarının, kimi zaman baştan başa alaycı kesilen ve fakat güre ve siyah kaşlar altında hep gülen koyu siyah gözleri andıran ve insanı düş kurmaya sürükleyen o penbe ufuklarının hayali, zihnimde hep görüntülenip dururdu.

Sizi çok, pek çok kez andım, gelip geçen yolculardan çok kez sordum; kiminizin Rusya'da esir olduğunu, kiminizin İran topraklarına sığındığını, birçoğunuzun da sonsuzluğun kapılarını çaldığını söylediler.

(923) "Keder" sözcüğü, tarafımızdan "hicran" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır.

Ben, tahammül kıran bu durumlara için için epey ağladım. Yaşamınızı müjdeleyen bir ses, o tesellisiz ufuklardan uzanıp gelmedi. Siz her gün damla damla yaşarken, hayır tersine her gün bir parça daha ölürken, yok oluşunuzun acısıyla ağlayan yalnız tarih vardı.

Ölümün siyah kanatları gözlerinizi perdelerken, uzaktan mateminizle alay eden nankör evlâtlarınız da vardı.

Yedi yıl önce Komanova'nın karlı bozkırlarından zafer bırakarak ayrılırken, savaşın bir kurban mezbahasına dönen manzarası bana hiç de etki yapmamıştı. Yanımda binlerce şehidin pıhtılaşmış kanları akarken, ölüm benden ürküp kaçıyor. O zaman, bilmem nasıl bir çılgınlıkla eceli tehdit ediyordum. Çok yazık ki o kanlı savaşın ondan sonraki döneme ölümlü bir keder bırakan yenilgisinde gördüğüm bir sefaletle ağladım:(924)

Evini barkını düşmana bırakan bir aile gördüm. Beli bükük, ak sakallı bir yaşlı, hasta gelinini bir eşeğe bindiriyordu ve arkada mini mini iki çıplak yavru, yorgunluktan yakınarak acı acı bağırıyorlardı. Gelinin ayakları çıplak ve açıktı. Fakat üzerinde taşıdığı siyah atlas çarşafı, yaşlı adamın henüz yepyeni mavi çuha paltosu, çocukların boyunlarından asılan al ve ipek kurdelâları, ve sonra yüzlerinden akan bir ağırbaşlılık, bu talihsiz topluluğun temiz ve soylu bir aile olduğunu belli ediyordu. İşte ölümü tehdit eden yürek, bu manzaraya ağlamıştı.

(925)

Ümitsiz olmayalım. Yalnız, o kederli günlerin acı anılarının, hiç bir güçsüz ferdimizin bile anısından silinmemesini dilerim. Yarınki torunlarımızın kuşkucu kulakları, hep o sefaletin öyküleriyle doldurulsun. Belki o kurtarıcı kuşak, yere düşenleri kaldıracak; belki o kurtarıcı kuşak, ataların belirsiz mezarlıkları, aziz yurdun çökük harabeleri üzerinde sarsılmaz anıtlar, yıkılmaz saltanatlar kuracaktır.(926)

Kemal Fevzi

---

(924) 898 numaralı dipnota bakınız.

(925) 899 numaralı dipnota bakınız.

(926) 900 numaralı dipnota bakınız.

ÖZEL GÜNLERİMİZİ SAPTAMA SORUNU

”Jîn”in 14’üncü sayısında, yılbaşı kutlaması dolayısıyla, incelenmeye değer bir sorun ortaya atılıyor:

Özel günlerimizi saptama sorunu.

Bu yazımda, bu ”özel günler”i belirleyecek değilim; bunların saptanması gereğini pekiştireceğim. ”Jîn” yılbaşını kutlarken acı günleri de hatırlatmaktan geri kalmıyor. Gerçekten de Kürdler, son zamanların sayısız acılarını en feci biçimlerde tattılar. Ödevlerine pek bağlı olan bu ulusun maddî varlığından çok manevî gücü sağlam, hem de pek sağlam imiş ki, Anadolu’yu doğudan batıya doğru aşan yollarda sayısız ölü bıraktıktan, bilinmez sefaletler yaşadıktan sonra, yine bugün ”diri uluslar” a yaraşır biçimde direnme belirtileri gösteriyor.(927)

Böyle ne kadar acı günler görürsek görelim, hiç birisi, görevlerimizi ve parlak geleceğimizi bilincimizden uzak bulunduramaz ve eski zamanlarda ulusça yaşanmış olan büyük ve mutlu günleri de unutturamaz. Tersine, felâketli günler, mutluluğa ermek gereğini İsrail’in sûru gücüyle bize ihtar eden nedenlerdir.

”İnsanlar olaylar geçididir” derler. Bir insanın yaşamında zevkle, dikkatle anılacak, yaşamın geçmiş günleriyle ilgili ne tatlı ”an”lar olur! . Hele aile fertlerinden birine ya da birkaçına ait bir günün topluca anılması, ne iç açıcı bir teselli yerini tutar; çekilen ve çekilecek olan acı günlere karşı ruhlara yeni bir güç ve azim aşıl原因 bir teselli! .

Birçok insanlardan oluşan toplumlar için de böyledir. Bir ulusal topluluk yoktur ki, yaşadığı sürece genel ortak yaşamına temelden etki yapan bazı ”an”lar geçirmiş olmasın.

Dinden uzak yaşayamayacak olan toplumların fertleri, her günkü dinsel ödevlerini yerine getirdikleri gibi, özel dinsel günlerini de, birbirleri hakkındaki içten dileklerinin Tanrı’nın merhametinden yardım dileyerek gösterilmesine birer vesile sayarlar. Böyle dinsel günlerde nice insanlar, eski kırgınlıkları unuturlar; soydaşları hakkında iyi dileklerde bulunmak gereğini duyarlar. Ruhlarımızda Tanrısal bir çekicilik uyandıran, en çok böyle günlerdir. Kutsal günleri, kendiliğinden gelen bir özlemle bekleriz.

Özel toplumsal günlerimiz, bizler için, ailece, arkadaşlarca, komşularca tarlalarda, çayırarda, eğlence yerlerinde gezmek, eğlenmek, birbirimize sevgilerimizi sunmak için ne güzel vesilelerdir!

*

Uluslar için asıl önemli olan ”özel ulusal günler”dir. Bunlar ulusal yaşamda birer durak yeri, birer aşamadır. Böyle günlerde geçmiş bütün sevinç ve ıstıraplar, acı ve tatlı ulusal anılar, tarihsel olaylar, ataların yaşamları hep göz önüne gelir; acı günlerin yinelenmemesi, mutlu günlerde yaşamak için yeni

(927) 901 numaralı dipnota bakınız.

güç edinilir. Özel günler birer sevinç günüdür. Topluca eğlenmek, sevinmek, gülmek ulusların hakkı olduğu kadar görevidir de. Bu günlerde uluslar için, kendi varlıklarını anlama fırsatı vardır. Başka günler çalışın, kişisel yaşamın kayguları ile uğraşın insanlar, "ulusal gün"de yüce ulusal kişilik ile en yüksek düzeyde ilişki içinde olurlar. Yaşamsal dakikalarda örneğin bir hakkını dinletmek için yükselecek olan "ulusal ruh" o gün kendini gösterir ve âdeta bir sınav geçirir.

Yüksek eserler yaratmak isteyen şairler nasıl bir heyecana muhtaç iseler, ulusların ruhunda da öyle bir "heyecan" yaşmalıdır; böyle özel günler, ulusal heyecanın gücünü karakter haline getiren idmanlardır. Ulusal günler, geçen olayların öyle canlı özetleridir ki, bu günlerde, güneş gibi batıp gözlerden kaybolmuş bir tarih yaşanır ve yaşanacak bir tarihten haber alınır.

Samimî görüştüğümüz, ulusumuzun dostu aydın bir Avrupalı, bir gün bana şöyle demişti:

"Sizin özel günleriniz pek azdır. İki dinsel bayramınız var, bir-ikiyi de geçmeyen ulusal günleriniz. Bunları da adamakıllı yaşatmıyorsunuz. Özel günlerinizin azlığı, bir kez, sizin çalışkan olmadığınızı gösteriyor; çünkü çok çalışanlar, kendileri için dinlenme günleri ararlar. İkinci olarak da, doğayı iyi incelemediğinizi kanıtlar; bundan başka da, her zaman teslimiyet içinde yaşadığının, her şeyi olurlarına bıraktığının, ulusal yaşamınızda önemli anlar geçirmediğinizi de kanıtıdır. Bunlar birer kusurdur; düzeltmelisiniz".

Bu sözlerin bazı yönlerine aklımın yettiği kadar yanıt verdim. Fakat doğru yönlerinin çok olduğu da inkâr götürmez.

*

"Ulusal günleri yaşatmak hakkımız ve ödevimizdir" dedik. Tarihin bize başısladığı bu haktan yararlanmak ve bu ödevi yerine getirmek için, değişik biçimlerdeki özel günlerimizi "saptamak" gerekir. İşte, tarihçilere ve gençlere elverişli bir inceleme konusu.

Kürdlerin, bilinen dinsel özel günlerinden başka ulusal ve toplumsal ne gibi özel günleri vardır? Bunlar hangi tarihsel kaynaklardan çıkmış, hangi kanallardan akıp gelmiştir? Örneğin yılbaşının İranlıların Nevruzu ile ortak olduğu anlaşılıyor; bu nedendir, ya da öyle midir? "Kawe Bayrağı"nın açıldığı günün özel gün kabul edilmesi için Kawe'nin tarihçe Kürd olmasından başka nedenler ve bu nedenlerden doğmuş sonuçlar yok mudur? "Kürdler için toplumsal ve ulusal özel günler şunlardır, tarihsel kökleri ve nedenleri de bunlardır" demeli, ortaya koymalıdır. Tarihsel bir ulus olmak bakımından, özel günlerimizi bilmek görevimizdir. Kendimizi bilmek görevini şimdiye kadar ihmal ettik. Bu özel günlerimizi öğrenmek, bir de o günlerimizi zamanlarında yaşatmak, kendimizi bilmenin yollarından biridir; "uygarlık tarihimizin kökenleri"ne doğru da bir giriş, bir başlangıçtır.

Demek istiyorum ki, özel günlerimizi belirleyelim ve onları ulusal yaşamımızda yaşatalım. Kendilerini pek az tanıyan ve başkalarına da az tanıtan Kürdler de, tarihte ve günümüzde ne olduklarını öğrensinler.

Bu uzun sözün özünün özü şudur:

Kendimizi bilmeliyiz ve başkalarına bildirmeliyiz. Çünkü bu "kendimizi tanıma ve başkalarına tanıtmaya", ulusal görevimizin değerini bilmek ve hakkımızı başkalarına kabul ettirmek için bir çaredir; bu çare de, ulus olarak yaşamamız için kesinlikle gereklidir.

Memduh Selimbeğî

"MEM Ū ZÎN"İN BASIMI DOLAYISIYLA

Kamu çıkarlarına ve yararlı hizmetlere yönelik amaçlarla çalışan kişilere ve topluluklara yardım etmek, "ulusal görevler dizisi" içindedir. Bir ulus yoktur ki yükselmeye dönük istek ve ümitlerini "örgüt"süz, ve bir örgüt yoktur ki programını "ulus"suz olarak pratik alanına getirebilsin.

Başka bir deyişle, çağımız, kamu hizmetlerini fertlerden almış, örgütlere bırakmıştır. Ancak örgütlerdir ki, bağırılarında taşıdıkları birçok fertlerin örgütlenmiş, düzenli, birleşik çalışmalarıyla bu büyük işleri başarırlar. Fertler de, ancak ortaya koyacakları teşvik edici eserler ve işler, cömertçe sağlayacakları maddî ve manevî destekler oranında örgütlerin çalışmalarından yararlanırlar.

*

Minnettarlıkla görüyorum ki **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti**, göreceği ilgiyi hiç hesaba katmadan ve karşılaşacağı güçlükleri önemsemeden, belirlenmiş amaç üzerinde durmadan çalışıyor. Üzerine aldığı görevler pek çok ve önemlidir. Bunlardan biri olan dil ve edebiyat sorunu, başlıbaşına bir ağır iştir. Ben eminim ki bu işlerin ağırlığı, derneğin şevkini kıracak değil, azmini artıracaktır. Son zamanlarda giriştiği büyük bir iş, benim bu dediklerimin ve bu derneğin çalışmalarının açık bir kanıtıdır:

Ünlü Mela Ehmedê Xanî'nin Kürd edebiyatında sonsuza dek üstün bir değeri olan "**Mem Ū Zîn**" adındaki şaheserinin dernek tarafından, edebî değerine yaraşır önemli masraflar göze alınarak ve özel bir güzellik ile bastırıldığıнын müjdesini aldım. Bu kitap, bir Kürd dilinin varlığını, hem de öyle yüksek ve en mükemmel bir düzeyde varlığını kanıtıyor; bu kanıtlama, yalnız Kürdlerin iddiasından doğma değil, Doğu'yu bilen Avrupalı araştırmacıların onaylaması ile de pekiştirilmiştir.(928)

(928) "Doğu"dan maksat Doğu ülkeleridir.

”Mem û Zîn” şimdiye kadar bütün Kürdistan’da ya hafızalarda ya da el-yazması bir-iki kitapta yaşadı. Bundan sonra ise, geleceğin kitap halinde yayınlanmış Kürd edebiyatı arasında sahip olduğu onur başköşesinde sonsuza dek yaşayacaktır. ”Mem û Zîn” hakkındaki edebî incelemeyi daha yetkili zatlara bırakıyorum; yalnız, bu eseri yayınlayan gayretli girişimcilere minnetarlığımı sunma hakkını anımsarken şunu söylemek isterim:

Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti teşvike istekli değil, fakat lâyıktır. Büyükleri ve önderleri ne kadar çok, ne ölçüde yüksek beyinli kişiler olurlarsa olsunlar, gençlerine, gençlerinin çalışmalarına gerek duymadan yükselmiş bir ulus görmüyoruz. Gençler çalışmaktan yılmazlar; çoğunlukla çalışmanın yolunu da büyük bir doğru görüşle belirlerler. İş, ”gençlik gücü” ne karşı çıkmak değil, yardım etmeye kalır; bu, aynı zamanda, yerine getirilmesi gerekli olan bir ulusal ödevdir de.

Memduh Selimbeğî

BİR TARİH OLAYI

GİRİŞ

Tarih olaylarının yayınlanıp eleştirilmesi için hiç olmazsa çeyrek yüzyıllık bir zamanın geçmesi gerektiği, tarih bilimince kabul edilmiş temel kuraldandır. Ancak bu kuralı, olayları tarihleriyle birlikte kaydetmekle görevli resmî devlet görevlilerince kaydedilmiş olaylara uygulamak doğru olabilir. Aslında bu görevlilerin bile bilgi alanından uzak kalan, türlü söylentilerle ve ağızdan ağıza dolaşan haberlerle karışık olan olaylar hakkında, gerçekleri ortaya çıkarmak için ne kadar söylene ve yazılsa yetersiz değildir.

Bu noktayı göz önüne alarak, herkesçe az-çok bilinen son ”Bitlis Olayı” hakkında birçok kişiyi dinleyerek toplamış olduğum notlarımı, tarihsel bir hizmeti yerine getirmek düşüncesiyle, okuyucuların gözleri önüne sunar ve hemen olayların tespitine geçerim:

OLAYLARIN ANLATILMASI

Bundan 6 yıl önce, Bitlis kasabası oldukça önemli bir çatışmaya sahne olmuştu. Çatışanlar, Mela Selim(929) yönetiminde kasabaya saldıran Kürdler ile, mahallî hükümet güçlerinden oluşmuştu. Olayın oluş şekli şöyle anlatılıyor:

Hizan ilçesi ile Karçikan, Şetek ve Sîmek nahiyelerinde Kürdler arasında propaganda yapılmakta, örgüt kurulmakta ve silâh dağıtılmakta idi. Bu gelişmelerle ilgili olarak Xaçûkanlı Süleyman Ağa, birkaç arkadaşı ile birlikte,

---

(929) 904 numaralı dipnota bakınız.

Şetek Nahiye Müdürü tarafından silâh dağıtımı maddesinden dolayı tutuklanarak il merkezine gönderilmişlerdi. Bu konuda yapılan soruşturmanın sonucu, Mela Selim'in merkeze getirilmesi gereğini gösteriyordu. Bu durum Hizan Kaymakamına bildiriliyor ve Kaymakam, Mela Selim'i alıp Sîmek nahiyesine götürüyor; oradan da 50 jandarmanın eşliğinde, il merkezine iki saatlik uzaklıkta bulunan Alek'e kadar geliyorlar.

Jandarmaların çokluğunu gören Mela Selim, işin içinde bir olağanüstülük olduğunu sezince köylülere durumu bildiriyor ve köylüleri heyecana sürükleyerek harekete teşvik ediyor. Başgösteren arbede üzerine 2-3 jandarma yaralanıyor ve Mela kurtarılıyor; oradan doğru, oturduğu Xumaç köyüne geliyor ve çevreye haberler göndererek, derhal açıkça hazırlıklara başlıyor ve kendisine bağlı olanları toplayıp il merkezini tehdiye kalkışıyor.

Sorunun fena bir renk ve şekil alacağını anlayan Bitlis Valisi, Mela'nın il merkezine getirtilmesi ve bir uzlaşma sağlanarak sorunun çözülmesi için, hükümet adına Mela'nın kayınbabası olan Kadirî şeyhlerinden Şeyh Nasreddin'i, halk adına da Küfrevîzade Şeyh Abdülhâlık Efendi,(1) Müftü Efendi ve tekkelerin yönetimiyle görevli Nakîb Efendi ile yörenin eşraf ve ilerigelenlerinden oluşan 10 kişilik bir özel heyet gönderiyor.

Heyet Xumaç'a varınca Seyyid Ali'yi de orada bulur. O gece heyet onuruna bir çay ziyafeti yapılır ve sorun tartışılır. Heyet üyeleri, Mela'ya, başvurduğu harekâttan vazgeçip hükümete boyun eğmesini, eğer kalkışmayı ve anlaşmazlığa düşmeyi zorunlu kılan nedenler var ise, bu nedenleri belirli istekler şeklinde hükümete bildirmesini anlatarak, kendilerinin de bundan yana olduklarını eklerler. Seyyid Ali de heyetin görüşünü destekleyerek, Mela Selim'e, fikrinden vazgeçmesini ve girişimlerinin temelsiz, boş olduğunu söyler ve daha da ileri giderek memnunsuzluğunu şu sözlerle belirtir:

—Hoca, ne yapıyorsun! İp benim boğazıma girer!

Ne var ki bütün bu açıklamalar ve sözler, Hoca'nın sabit fikri üzerinde hiç bir etki bırakmaz. Mela Selim, arzusundan hiç bir şekilde vazgeçmeyeceğini anlatmak için şu karşılığı verir:

—Vali Bitlis'te ne duruyor! İşte Musa Bey bize vali!(930)

Bu sırada dışarda toplanmış olan kalabalık arasında, "Kürdler üzerine iki top ve iki tabur asker sevkedileceği" söylentisi yayılınca, ortalığı heyecan kaplar ve heyete karşı saldırıya geçilmek bile istenir; ancak Seyyid Ali buna engel olur. Heyet döndüğü gibi, Seyyid Ali de Mela Selim ile birlikte Bitlis'e gelir; değişik yerlerde misafir olarak otururlar. Fakat Mela Selim, sorunun bu türlü bir çözüm yolu ile kapanmasını istememiş ya da hükümete güvenememiş olacak ki, bekleyiş ve heyecan içinde bulunan Kürdlere seslenen bir mektup yazarak gönderir ve bu mektubunda, Seyyid Ali'nin asıldığından,

(1) Adı geçen, Rusların Bitlis'i son işgal ettikleri o baklenmedik gece, kaçma utancını onuruna yediremediği için, tek başına pek yiğitçe bir şekilde sokak çarpışmaları yapmış ve cephanesi tükendikten sonra da şehit düşmüştür. Aynı şekilde hareket etmiş olan öbür kişiler de aynı akıbete uğramışlardır.

(930) 906 numaralı dipnota bakınız.

kendisinin de asılmak üzere olduğundan sözeder. Söylentilere göre bu mektup, kasabayı çevreleyen karakollar tarafından ele geçirilip alıkonur.

Vali, sınırları yatıştırmak ve kuşkuları gidermek için o gece Seyyid Ali'yi tekrar Hizan'a gönderir; arkası sıra Mela da döner. Bunun üzerine Şeyh Şehabeddin de Xumaç'a gelir. Sağlam kaynaklara dayanılarak belirtildiğine göre orada, Mela'nın ısrarı üzerine, Valiye, Şeyh Şehabeddin'in mührü ile mühürlenmiş ve tehditler içeren bir mektup yazılarak, Feqî Mistefa aracılığıyla gönderilir.

Bu mektup üzerine, o zamana kadar uzlaşıcı davranan Vali, güce gereksinme olduğunu hisseder, ve daha önce silâhlı güç isteyip de Mela'nın kasabaya gelişi üzerine bunun ertelenmesini istemiş iken, yeniden güç gönderilmesini ister. Ancak bu tavır, Van Valisi Tahsin Bey ve İstanbul'daki o zamanın yöneticileri üzerinde olumsuz bir etki bırakır ve Vali görevden alınarak yerine Sirt Mutasarrıfı Mustafa Abdulhâlık Bey atanır.(931)

(Devamı var)

Law Reşîd

GÖZ HEKİMİ

DOKTOR HÂMİD ŞAKİR

Adı geçen, her çeşit göz hastalıklarını tedavi edip, gereken göz ameliyatlarını başarıyla yapar ve fennî gözlükler dahi belirler. Her gün Eminönü'nde tramvay durağındaki Hüseyin Hüsnü Eczanesinde bulunur.

* *
*

Çalışma arkadaşımız "Kürdistan" dergisinin 5'inci sayısı da yayınlanmıştır. Birçok seçkin yazıları içeren adı geçen dergiyi saygıdeğer okuyuculara tavsiye ederiz.

---

(931) 907 numaralı dipnota bakınız.

GAZİNDEK

Ji min ra dibêjin ku "bi Kurdî nivîsar binivîse". Li ser kîjan ziman? Zimanê Kurdî ne yek e ku. . . Xelkê Silêmanîyê zimanê Hekarîyan nizane; Dumîlî Kurmancî nizanin; çewtê vê yekê jî rast e. Ez û hemî Kurd, em dixwazin ku yek zimanekî me hebe, her kes bi wî zimanî bixwîne û binivîse. Ev kar jî li ser milê ciwanên Kurdan maye; bila ew bixebitin.

Ez'ê li vir ji birayên xwe yên Kurd hin gazincan bikim:

Gelî biran!

Ji 400 salî zêdetir e ku me dewlet û selteneta xwe winda kirîye û me di binê destê xelkê da xulamî kirîye. Bav û kalên me, can û mal û zarûk û ciwan û xwîn û xweydana xwe di ber xelkê da xerc û winda kirine; bi mal û diravên xwe zarûkên xelkê mezin kirine; lê zarûkên xwe şivan, cotkar û nezan hîştine û ji xelkê ra wek xulaman, wek qurbanan şandine. Ne ku tenê cîranên me, lê fileyên ku li ber destê me û di binê konên me da bûbûn mirov û bi nan û ava me mezin bûbûn, şev û roj xebitîn; ciwanên xwe bi ser welatan ra şandin û ew gîhandin, kirin xwedî sen'et û xwedî tîcaret; paşê jî ew vegerandin û li ber çavên me gorra me bi wan dan kolan.

Li gora wan me çavê xwe bi desmaleka zexm girêda; me dest û lingên xwe li zincîran xistin û me zimanê xwe jêkir. Xwîyên Kurdan winda bûn. Me ji hev ra çavê xwe vekir û me bi qirika hev girt; me pêsîr û lingên hev kişandin; me kerîyên pezê hev birr kirin; me mal û milkê hev talan kir.

Aha îro roj jî em rûreş û destevala man. Elbet kes li me xwedîtî nake.

Ez dixwazim ku em wan rojên reş û tarî ji bîr bikin; em hişê xwe li serê xwe bigirin; em jibo neteweyê xwe, jibo axa xwe û zarûkên xwe bixebitin. Ji me ra fesadî û mizawirî ne lazim e, xwendin û zanîn û nivîsîn lazim e.

Ez dixwazim ku her mirovekî Kurd birayê xwe yê dî nas bike; gişt li ser hev bibezin; hinek bi canê xwe, hinek bi malê xwe, hinek bi ziman û zanîna xwe ji neteweyê xwe yê dîl ra alîkarî bikin; û Kurd hemî bi destê hev bigirin.

Di şer da neteweyê me, Kurdîstana me, ji bil başîyê çî nedît ku!. . Di sînga wê da birîneka kûr vebû. Nuha jî ew bi wê birîna xwe dinale. Ne mirovek dikare wê birîne xweş bike, ne jî bîst mirov dikarin. Ez dixwazim ku hemî pîr û ciwanên Kurdan li ser birîndarê xwe bibezin û her kes bi destê xwe wê birîne bipêçe. Çavê dinê li wir e. Xwedê neke, paşê ew'ê ji destê me here; em jî, zarûkên me jî, Kurdîstana me jî dê gişt winda bibin.

Ez ji xîret û mêranî û merdîtîya Kurdan guman nakim. Lê belê, kesê ku neteweyê min ji xewa kûr rake jî tune. Aha ev karê giring, "**Civata Bilindîya Kurdistanê**", "**Jîn**", "**Kurdistan**" û ciwanên wan girtine destê xwe.(932)

---

(932) Li jêrenota 910'an binêrin.

Gelî Kurdan!
Ez gazî û hewar dikim û dibêjim ku:
Rîya ku em heta nuha lê çûn, pêşîya wê tarî ye. Me, we, giştan ev yek bi çavê
xwe dît. Vegerin, vegerin! Ji wê rîya xwar, ji wê rîya çepîyê û mirinê vegerin!
Ji me ra hevgirtin pêwîst e. Birano, îbret bigirin!

3 Nîsan 335(1919)

Kurdîyê Siwêrekî(933)

---

(933) Li jêrerota 913'an binêrin.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 qurîş e
Nîv sal 130 ”

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

TÜRKÇE KISMI

Kürdlerde terakkî cereyanları ..... Memduh Selimbegî
Bir hikâye-i tarih ..... Law Reşîd

KÜRDÇE KISMI

Nezanîn..... E. Rehmî
Kürdçe elifba numunesi .....

Nüşhası 5 kuruştur
Necm-i İstikbal Matbaası

”MEM Ū ZÎN”İN TAB’I HİTAM BULDU(❖)

Mela Ehmedê Xanî hazretlerinin **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti** tarafından öteden beri tab’ettirilmekte bulunan **”Mem Ū Zîn”** namındaki kitabı, yakında saha-i intişara çıkacaktır. **”Mem Ū Zîn”**, cemiyetin neşredebileceği külliyyatın birinci kitabıdır. İstanbul’da kâğıd fiyatının ve tertib masarısının pek yüksek olmasına rağmen, **”Mem Ū Zîn”** mevcut kâğıdların en iyisine ve pek nefis surette tab’ettirilmiştir. Cemiyet hiç bir menfaat-i maddiye gözetmeyerek, yalnız Kürd edebiyat ve irfanına hizmet etmek istediğinden, bu kadar masarılı azîme ile meydana gelen bu kitaba, idarehaneden alınmak şartıyla 50, ve taşraya taahhüdü olarak posta ile gönderilmek üzere 60 kuruş fiyat konulmuştur. Kitabın adedi tab’i pek az olduğundan, en evvel Kürdistan’daki kari’lerin arzularını is’af etmeyi istiyoruz. Arzu edenlerin idarehaneye müracaat etmeleri ve taşradakilerin de kitab bedelini posta ile nakden göndermeleri lâzımdır.

TEB’A ”MEM Ū ZÎN”Ê TEMAM BŪ(❖)

”Mem Ū Zîn”a Mela Ehmedê Xanî, di sûreteke nefis da hatîye tebi’kirin. Her kesê arzûya xwendin û kirîna wê biket, ji îro paşê di îdarexana me da **”50”**, jibo xaricê ji İstanbul digel mesarifa postê **”60”** qurîş e.

EMRAZ-I CİLDIYE VE EFRENCIYE MÜTEHASSISI DOKTOR ŞÜKRÜ MEHMED BEY

Hemşehrilerimizden Doktor Şükrü Mehmed Bey, pazardan maada her gün sabahtan akşama kadar Galatasaray Mektebi karşısında Hiristaki ve namı diğerle Said Paşa Hanındaki muayenehanesinde hastaları kabul ve en mükemmel usullerle tedavi eder.

Telefon: Beyoğlu, 1812

ELEM ÇİÇEKLERİ

Bitlis’te kadîmden beri neşr-i irfan ile mâruf Hizanî ailesinin ahfadından hemşehrimiz Kemal Fevzi Bey’in ahîren bu namda 95 sahifelik bir mecmua-i eş’arı intişar etti. İnce ve zarîf hislerin mahsulü olan bu güzel mecmuayı kariîn-i kirama bilhassa tavsiye ederiz.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN

Salek 220 qurış e
Nîv sal 130 ”

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

İCTİMAİYAT

KÜRDLÜKTE TERAKKÎ CEREYANLARI(✽)

”Jîn”in on dördüncü nüshasındaki ”Kürd Hanımı” makalesini okuyan arkadaşlarımdan birisi dedi ki: ”Kürd hanımı hakikaten iyi tedkik edilmiş, evsaf-ı mümeyyezi iyi gösterilmiş. Yalnız, Kürd hanımındaki evsaf ve me-zayânın mükteseb olmadığını, hüdayînâbit bir surette yetiştiğini îma etmek istiyorsun zannederim. Eğer öyle ise düşüncen doğrudur; Kürdlerin ne iyilikleri, ne kötülükleri varsa hep kendilerine aiddir. Bunların daha iyi bir hale getirilmesi için ne düşünüyorsun?”

Arkadaşımın sözleri şayan-ı nazardır. Zannımca demek istiyorlar ki, milletin seciyesinde meknûz hasaili medrûk ve meş’ûr bir kuvvet yapmalı ve nakaisi izale ile, yerine asrî fazaili ikame etmeli.

Ben, sevgili arkadaşımın ifadâtına bu mânayı veriyorum; buna göre de mü-talâa yürüteceğim:

Son zamanlarda İstanbul’un Türkçe gazete ve risaleleri de mühim bir mesele ile iştigal ediyorlar; kadınların erkekler gibi tahsil-i marifet edip edemeyeceğinden başlayarak devam eden bu yazılarda, Müslümanların teceddüd-perverane bir program dahilinde asrîleşmeleri fikirleri de mündemic bulunuyor.

[2]Bu makalemde bu bahislere dair biraz söz söylemeyi faydalı görüyorum; ta ki Kürdler de, Müslüman olmak haysiyetiyle bu mebahis-i fikriye ve ictimaiye üzerinde kendi hakk-ı tefekkür ve mütalâalarını istimal etmiş olsunlar. Temennâ ederim ki daha birçok gençler ve münevverlerimiz, buna dair olan fikirlerini "Jîn" sahifelerine tevdi ederler de, Kürdler için "Mesaî-i İctimaiye Programı"nın esasâtı hazırlanmış olur. Yoksa bu muazzam mebas, bir-iki kalemin iki-üç defa yazıp çizmesiyle halledilecek şey değildir.

Bahse girmezden evvel, bir noktayı herkes nazarında tesbit etmek isterim:

Ben şahsen, dinin efrad ve hey'ât-ı ictimaiye için lüzum-ı kat'îsine ve onların dine olan ihtiyaçlarına o derece kailim ki, bence bir insan havasız, susuz, ekmezsiz yaşayamayacağı gibi, "din"siz de hakk-ı hayata malik olamaz; bâhusus bu din Fahrülenbiya'nın din-i ekmeli olursa. (934) Bu fikri benden evvel düşünen ve ilân eden yüz binlerce âlim ve mütefekkir de vardır. "Ruh-suz insan olamayacağı gibi, dinsiz de hayat olamaz" umdesini kabul ve ilân ettikten sonra terakkîye, teceddüde, tekâmüle müteallik fikirlerimizi serdedelim:

*

Şübheden azadedir ki en dindar insanlar arasında bile, dinin —esasa taalluk etmeyen— suret-i telâkkîsi değişir. Her sofî, her mütedeyyin, her müttakî insan dinden aynı mânâyı, aynı maksadı istihrac etmez. Tarikat-ı Nakşibendîye, tarikat-ı Kadiriye, tarikat-ı Rufaiye ve . . . ilh. ile turuk-ı tasavvufiyenin diğer esnafı ve mezahib-i Sünniye ve Şiiye ve daha birçok şuibât-ı mezhebiye, bunlar hep, esas haricinde kalan ahkâm-ı taliye-i diniyeyi başka başka tefsir etmekten münbais büyük-küçük ihtilâflardır. Dinin ahkâmında böyle olunca, bir din mensupları arasında "terakkî"ye verilen mâna, terakkîden beklenen fayda, terakkînin eşkâl-ı tatbikiyesi, terakkînin gayesi hakkında ihtilâf-ı fikir ve nazar bulunması, bitarîkilevlâ mümkün ve caizdir.

Şurası da kat'îdir ki dindar, sofî, şeyh, hoca, şehirli, köylü, mektebli, çiftçi, herkes terakkî [3] ve tekâmül etmek lüzumunda ekseriyetle müttefiktirler; fakat tatbikata girildiğinde o derece müşevveş bir muhalefet hâsıl olur ki, hatta terakkînin nasıl olacağından, terakkînin niçin istenildiğinden bile gaflet veya tegafül edenler görülür; zavallı "terakkî" ve mübarek "din" de, birtakım asılsız, sathî şekillere ve cahilâne nazariyelere kurban edilir.

Bari dini kalkan edenler, dinin künh-ü gayesini bilseler; bari o terakkîye meftun olanlar, terakkînin maksadını anlasalar! Dinden bahsedenler içinde, kravat ve yaka takanları ve bıyık kesenleri tekfîr edenler gördüm ki, yirmi dört saat meyhaneden çıkmazlar ve yüzlerce insanların kendi emekleriyle, alınlarının terleriyle kazandıkları, tüyü bitmemiş zavallı çocukların rızıklarına tahsis ettikleri semerât-ı mesaîyi bir hazz-i derûnî ile keselerine çekerler.

(934) Fahrülenbiya: "Peygamberlerin övüldüğü, kıvanç duyduğu kimse" anlamına gelen bu sözcük, İslâm Peygamberi Hz. Muhammed için kullanılan bir unvandır.

Keza, hayatının on beş senesini medresede geçirenler ve post-ı tarikate namzed olanlar gördüm ki, rüşveti istihlâl ve behre-i ilmîyi millet-i mâsumenin keselerini boşaltmaya alet telâkkî ederler.

Terakkîden bahsedenleri gördüm ki, "el-avam k'el-hevam" (935) diyerek, bir hammal ile görüşmeyi ve bir köylünün derdini dinlemeyi tenezzül ve bütün ananât-ı milliyeyi inkâr veya her ırkdaşını istihfaf etmeyi terakkî muktazası sayarlar.

Halbuki ne din, meselâ başkalarının ked-i yeminleriyle kursak doldurmak veya ilmi vasıta-i teseül etmektir; ne de terakkî, köylüden, hammaldan, köyden kaçmak yahut milletin her türlü muhteremâtını istihfaf eylemektir. Din ve terakkî, birbirleriyle el-ele vererek milletin ruhuna girmelidirler. Zaten din, terakkîden başka ne demektir ki! . Dini ve terakkîyi yanlış anlamak veya bilerek yanlış göstermek, işte böyle kebairden günah ve hataları işlemeye saik ve milletin zararına müncer olur.

*

Her devirde, her millette az-çok teceddüd ve terakkî aleyhdarlığı görülmüştür. Tarihin en kadîm devirlerinden yakın zamanlara kadar, bunun için türlü türlü misaller bulup zikredebiliriz.

Din muhafızlığını daima kendilerine hasredenlerle, her şeyde millet namına idare-i kelâm hakkını kendilerinde görenlerdir ki bu aleyhdarlığı sanat ve iş [4] edinmişlerdir. Onların bu fikir ve harekete temessük etmelerinde endişe-i menfaatten başka bir sebep yoktur. Bu bahiste hulûs-ı ictihad veya sevk-i kanaatle müteharrik olanları tarih, ender kabîlinden kaydediyor. Kitle-i nâsın hiç bir vakitte kendiliğinden terakkî ve teceddüd aleyhine yürüdüğü görülmemiştir. Nâs, alekser en evvel kendisine müracaat edenin ve en ziyade kendisine —herhangi bir sebepten— havf telkîn eyleyenidir. Bu tabaka-i nâsı tahrik edenler, terakkînin teessüsünden menfaaten mutazarrır olanlardır. Onlar muhtelif renk ve şekilde bir sürü mütegalibedir ki, "halkın gözleri açılırsa kendilerine kulluk edenler kalmayacağından, ve hiç bir zahmet çekmeden kazanılan servet-ü saltanatlarının berhava olacağından korkarlar". (1) Garibdir ki kitle-i nâsı ızlal-ü iğra edenler, her vakit samimî, teceddüde tarafdâr, halkın hukukunu düşünür görünerek, O'nun cehaletine acılamakla beraber terakkîlerine engel olurlar. Keza, her vakit vaki olmuştur ki, neden sonra kendi hareketlerinin cezasını çeken ve netaicinden müşteki olan, yine zümre-i halk kendisidir.

Tarihte terakkîyi, teceddüdü gürültüsüz ve müşkilâtsız kabul eden milletler görüyoruz. Bunlarda kitle-i milliyeye hakim olan erkân-ı nafize, ya kendi şahıslarına ya haleflerine aid menafi-i âtiyeyi derpiş ettikleri yahut cidden

(935) Arapça olan bu sözün anlamı şudur: "Halkın alt tabakalarından olan insanlar, böcekler gibidir".

(1) Bu hakikati ilk defa bir Kürd köylüsü bana başka bir ifade ile söylemiştir. Daha aşağılarda onun ifadesini zikredeceğim.

hâlis bir muhabbet-i milliye saikasıyla mütehassis oldukları için terakkî cereyanlarına muhalefet değil, teslim-i nefis ve bazen teşvik etmişlerdir. Bu misillü erkân, artık o milletlerin "âbâ-i saadet"i mertebe-i bülendine irka, ve madeddeveran hayr-ü şükranla yâd olunurlar.

Daima pek küçük bir ekalliyetin dimağında, hatta çok kere bir dimağda doğan terakkî cereyanları her vakit kolayca akıp gitmezler. Bunun için de biraz tarihe bakalım:

Hazreti İsa(a. s.) (936) o zamanın "din-i hakk"ını ilân ederken kaç kişiyi kendisine taraftar buldu ve âkıbeti ne oldu! Hazreti Muhammed [5] (s. a.) (937) ne kadar mevania ve müşkilâta hedef oldu ve ilk zamanlar şahs-ı mübareki ve meslek-i celili aleyhinde ne kadar muarızlar vardı! Müttekaddimîn-i ulema-i İslâmiyeden kaç zat, hayatlarında mazhar-ı tasvib olabildi ve ne kadarının ancak irtihallerinden sonra kıymetleri bilindi! İseviyetin edvar-ı teceddüdündeki teşevvüşât, meselâ Engizisyon icraatı, Avrupa'nın o asırda uyanıklığa istidad göstermesi ve bu uyanıklığından limenfaatin zarar görecektir olan sınıf-ı rühbanın endişesi neticesi değil mi idi! Protestanlığı düşünen biriki mütefekkir nelere mâruz kalmadılar!(938)

Osmanlı tarihinin son terakkî cereyanlarında, Sultan Selim-i Salis, Sultan Mahmud devrindeki kıyاملar hangi saiklerle olmuştu! Millete terakkî lezai-zini tattırmak isteyen kaç kişi idi ve bu fikirlerini ne derece ifşa edebiliyorlardı! Bugün hocalarımıza, ulemamıza kadar hulûl eden fes, kolalı yaka, kravat, dar pantolon, o vakit için yegâne sebep-i tekfîr değil mi idi!

Tarihten biraz behreyab olanlar, terakkînin her yerde az-çok birbirine benzeyen safhaları olduğunu bilirler. Benim bu misalleri îraddan maksadım da, ictimaiyatın kavaid-i umumiyesini emsile-i tarihiye ile teyid ve Kürdlük hayatına tatbikan zemin-i mütalâa etmektir.

*

Asrîleşmek mecburiyetinde olan Kürdlük de, bu kavaid-i umumiyeden tabii haric kalmaz. O da bazı levazım-ı medeniyeyi kabul ederken, şübhesiz ya hırs-ı menfaatten, ya gafletten mütevellid mümanaatlara uğrayacaktır ve bu emelinde en ziyade âmîl ve faal olan uzuvlarından ister-istemez kurban verecektir. Ancak, bu kavaid ne kadar umumî olsa, her milletin tabiat ve seciyesine göre ayrıca duçar-ı tebeddül olur ki bu da tabii'dir.

İstanbul'dan uzak kaldığım dört senenin hemen bir buçuk senesini muhtelif muhîtlarin Kürdleri içinde geçirdim, ki bu, bana şu kanaatleri verdi:

(936) Bu iki harf Arapçadaki "aleyhisselâm" sözünün kısaltılmış şeklidir; bu sözün anlamı da "selâm O'nun üzerine olsun" demektir.

(937) Buradaki iki harf Arapçadaki "Sallallahu aleyhi ve sellem" sözünün kısaltılmışıdır; bu sözün anlamı ise, "Allah O'nun üzerine salat ve selâm getirsin" demektir.

(938) Bu cümledeki "mütefekkir" sözcüğü derginin aslında "fikir" olarak çıkmıştır. Ancak bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıktığı açıktır. Çünkü Protestanlığı düşünen fikir değil, o fikre sahip olan "mütefekkir", yani "düşünür"dür. Bu nedenle biz, sözcüğün doğru biçimi olan "mütefekkir" yazdık.

Kürd "taassub-ı cahilâne"ye bîgâne, fakat "itikad-ı müdrikâne"ye sahibdir; buna müftehirim. Keza, Kürdler, asrın ihtiyacâtını tamamen takdir ve icabâtını telakkî-i [6] bil kabul etmişlerdir; buna müteşekkirim.

Muhtelif yerlerde, muhtelif zamanlarda bana şu mealde pek çok sözler söyleyen Kürdler oldu:

"Efendi, okumak bilmeyen adam hiç bir şeye yaramazmış; hayvandan ne farkı var ki! Okumak bilseydik bir jandarma parçası gelip bizi istediği gibi soyup gidemezdi".

Ya, otomobili gören bir Kürd, "efendi, vallahî şimdi dünyadan hiç haberi-miz olmadığını anladım. Biz bir çift öküzle yük taşıyacağız diye neler çekiyoruz; canımız çıkıyor, öküzümüz ölüyor, ağlıyoruz. Öküzün etine mi, çarık yaptığımız derisine mi acırsın? Herif hiç zahmetsiz, atsız, öküzsüz, istediğini götürüyor".

Ve tayyareyi gören bir Kürd, "adamoğlu neler yaparmış! Bunları icad edenlere insan derlerse ya bize ne demeli? Biz doğru yolda yürümeyi bilmiyoruz, onlar göklerde uçuyorlar. Efendi, biz ne vakit böyle olacağız?"

"Sebebkârın gözü kör olsun; bizi vaktinde okutmadı, şimdi koyun sürüsü gibi ne derlerse boyun eğiyoruz. Oğlum okusun, benim gibi kalmasın dedim. Şehirde bir bildik vardı; onunla konuştum; oğlum mektebe verecekti. Uşağı gönderdim; şehirde beş-on gün kaldı, biraz da okudu. Bizim ağa razı olmadı; 'ille okutmayacaksın, köye getireceksin' dedi. Ben de getirdim; çocuk da adam olmadı".

"Bizim köyün hocasını da akıllı bir şey bilirdik, okumuş diye riayet ederdik. Geçende buraya senin gibi bir efendi geldi, dine dair ne kadar sual sordu ise hiç birisine cevap veremedi. Köylü toplandık, şehirden adamakıllı bir imam getirmeye karar verdik. İnsan okursa tam okumalı. Efendi, büyükle-rin bize baktığı da yok ki. . . Bize ne dediler de yapmadık? Neden bizim gözümüzü açmıyorlar?(939) Çünkü işlerine öyle geliyor. Okumuş olanlar açık gözlü olur, söz söylemek bilir, değil mi!"

Bende bir gazete gören Kürd, "efendi, o Osmanlıca mı yazıyor? Ne çıkar! Bizim de böyle yazılarımız, kitaplarımız olmalı ki okunduğu vakit anlayalım. O şey Osmanlıca bilenlere mahsus. Kürdlerinki nerede? Sizin gibi efendiler de Kürdlere mahsus böyle şeyler yapmanız ne olur!"

[7] İşte size, görüp dinlediğim insanların gizli enînlerinden binlerde biri. Bundan şu netice çıkıyor ki, Kürdler derdlerini anlamışlar, lüzum-ı terakkî-yi teslim etmişlerdir. Hasta var ki hastalığının vücuduna inanmaz ve tabibin vasayâsına aldırmaz. Hasta var ki hastalığını anlar, doktorun her dediğine müraatkâr olur; böyle hastalar kurtulmuş sayılırlar. İşte Kürdler bu türüdür. Avrupa ve Amerika'dan doğan bugünkü cihanşümûl kudretlerin esrarını anlıyoruz ve artık o taraflardan gelen hava cereyanlarının bad-ı sümûm değil, nesîm-i hayat olduğunu biliyoruz.

(939) Buradaki "açmıyorlar" sözcüğü derginin aslında "açıyorlar" şeklinde çıkmıştır. Ancak bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu olarak böyle çıktığı ortadadır. Bu nedenle biz sözcüğün doğru şekli olan "açmıyorlar" yazdık.

Bugünkü terakkîyât-ı medeniyeyi kabule zihniyeti, zihniyet-i diniye ve fikriyesi bu kadar müsaadebahş olan bu milletin bir de istidad-ı fitrîsini araştıralım:

Bunun için mücerredâtтан bahsetmektense maddî misaller getirmek daha faydalı değil mi! Ben bu misalleri, bugün İstanbul'un her türlü mekteblerinde sıralar işgal eden Kürd talebesinde ve Avrupa'yı görmüş, oralarda tenevvür ve tekemmül etmiş Kürd gençlerinde baliğın ma belağ(940) buluyorum. O talebenin ve bu gençlerin hiç bir yerde emsalinden geri kalmamaları, Kürd'ün muhîr bir istidad ve kabiliyet-i dimağiyesi bulunduğuna delil-i kâfidir. Bundan başka, Kürdlerin nasıl bir sanatkâr ruhuna malik olduklarını, Amerika'nın ötesinde-berisinde yaşadıktan sonra zengin ve sanatkâr olarak, birer salahiyetdar sıfatıyla memleketlerine dönen Kürdler isbat ederler. Ben bunlardan kaç tanesini gözümle gördüm; onlar bana, en şayan-ı hürmet bir insan-ı mükemmel hissini telâkkî ettiler.(941)

İşte kanaatimce ityan eyliyorum ki Kürdler, en yüksek bir medeniyeti kabule ve en mu'dal bir tekâmülü temessüle, nisbeten daha az bir zamanda ve daha gayri müsaid şerait içinde müstaidir.

Mensub oldukları dinin bînihaye ve ebedpeyma iyilikleri ve faziletleriyle beraber, Müslümanlar, bugün galib gelen ve galiba yaşayacak olan bir medeniyetin karşısında muhayyer bırakılmışlardır. Rıza ve taleb-i zatîleriyle kabul etmeyen milletlere kendini cebir [8] ve kahr ile kabul ettirmek, bu medeniyetin bir hassasıdır.

Bu medeniyet, bilmiş olalım ki Müslümanlığa yabancı bir medeniyet —bazılarının yalandan dedikleri gibi bir Hristiyan medeniyeti— değildir; esasen bize mûnis menbalardan gelen ve zaman ile hayat-ı insaniyeye uydurulan bir medeniyettir. Bu medeniyet, bizi dinimizde lâkaydıye değil, ahkâm-ı esasiye-i mübarekesine daha kuvvetle riayete sevkedecektir. Bilmeliyiz ki bu medeniyeti kabul etmezsek, Allah'ın ve Peygamber'in asırlardan beri bize ved'ası olan bu mukaddes müesseseyi bilakis metruk ve mehcur bırakmış oluruz. Düşünmeliyiz ki dinin gayesi, dünyevî ve uhrevî saadettir ve dolayısıyla de dinin itilâsıdır. Dinin itilâsı, salıklarının itilâsıdır. Biz bu halimizle her gün ezilmeye mahkûm ve küçülmeye meyyal olursak, ne dünyevî ve uhrevî saadete, ne de kendimizin ve dinimizin itilâsına hâdim olabiliriz. Kuvvetli olmak için bu medeniyet bir çare ve zaaftan kurtulmaya çalışmayanlar için de en müdhiş bir dâhiyedir.

Zaten ister-istemez değışeceğiz. On sene evvelki mâlumâtımız bugün için kâfi gelmezse, on sene evvelki kıyafetimiz bugün başka şekle girerse, üç yüz sene evvelki kafada ve kıyafette kalmak veya kalmak için inad etmek nasıl mümkün olur! Kürdistan'dan kabilelerle İstanbul'a dökülen Kürdler, memleketlerinden getirilmiş hangi kıyafeti veya hangi acemî zihniyeti saklıyorlar! Kıyafetlerini değıştiren ve zihniyetlerini tekemmül ettiren bu Kürdlerin,

(940) Baliğın ma belağ: Arapça olan ve Osmanlıcada bir deyim olarak kullanılan bu sözün anlamı, "bir hayli, epeyce, bol miktarda" demektir.

(941) Doğrusu "verdiler" demek olan "telkin ettiler" olmalıdır.

memleketteki baba, kardeş ve hemşehrilerinden neleri noksandır! Onlardan dindarlıkça ve milliyetçe geri kalır nereleri vardır!

Binaenaleyh ben bu medeniyeti, "zamanın maddî ve mânevî şerait-i hayatiyesine uymak" diye târif ederim. Biz de kendimizi bu şeraite uydurmak mecburiyetindeyiz. Aksî takdirde, bu seylabe-i medeniyeti durdurmak isteyenler, onun dalgaları önünde sürüklenmeye mahkûmdürler.

Millî ruhumuzda her türlü tekâmülü tekabbül ve temessüle en müsaid surette meknûz olan istidadımızı boş boşuna saklarsak, başka milletlerin onu kendi menfaatlerine hizmetkâr etmelerinden korkalım. Ancak, secaya-i tabiiyemizi meş'ûr [9] bir mertebeye ısı'ad ettiğimiz gün, kudretimizin mertebe-i bâlâterînini göreceğiz.

Avrupa ve Amerika terakkiyât-ı medeniyesini kabul ve tatbik etmek, Kürd için hiç de çetin ve yabancı işlerden değildir. Onun için, bugün dünyaya şanlarını dağıtan ve mukadderât-ı âlemi tanzim kemal-ü kudretini gösteren büyük milletlerin yetişmiş oldukları gayeye göz dikmekten de kendimizi alamayız.

Kürd milleti yalnız kendi sun'ü taksiriyle değil, tarihin ve muhtelif esbab-ı tarihiyenin de sevk-i şemetiyle pek gec takdir edebildiği levazım-ı asriyeyi olduğu gibi telâkkî-i bilkabul etmiş, hatta o nuranî şehrahda yürümeye başlamıştır denilebilir. Kürdlerin marbutiyet-i mârufe-i diniyeleri, kendilerini şehrah-ı terakkîde teşvik edecek en birinci sebep de olabilir. Elverir ki, dindarlık kisvesi altında mukadderât-ı millete hakim olmak dâiyesinde bulunanların —tekrar ediyorum— yalnız ve yalnız hırs-ı menfaatten doğan mümanaatlarına mâruz kalınmasın. Mamafih, devamsız ve zayıf bir muhalefetten ibaret olacak olan bu harekettin de bizzat sahiblerine zararı dokunmaktan başka bir netice hâsıl etmek imkânı yoktur.

Çünkü Kürd kitle-i milliyesi, hakikatı ve hakkı anlamıştır. Kürd'ün bir "itikad-ı müdrîkâne"ye malik olduğunu yukarılarda söylemiştim. Bu hassa, kademe-i tekâmülü olan kavî bir "idrak-i mu'takıdane veya dindarane" mertebesine suud ettiği gün, "Kürd" cehaletten, esir yaşamak ve esir olmaktan, hakkını kaptırmaktan kurtulmuş, şehrah-ı ikbalde çok yol almış demektir. Bu âtînin çok uzak olmadığına müminlerdenim. İşte o vakit, Kürdlerin mükteseb hiç bir iyiliği olmadığını söyleyen arkadaşım, evet bizzat arkadaşım da, ortada hakkını, vazifesini müdrîk, fazilete, insaniyete hâdim bir millet görecektir.

Gençler, Kürd münevverleri! Bu gaye-i tekâmül mefkûremiz ve —Kemal Fevzi'nin tâbiriyle söyleyelim— yürüyeceğimiz "uzun ve dikenli yollarda ölümle ve haksızlıklarla güçleşirken", "Hak" da muînimiz olsun.(942)

14 Nisan

Memduh Selimbegî

(942) Hak: Tanrı'nın bir adı olan bu sözcük, aynı zamanda haklılık, haklı olma, tüze, gerçek, hakkaniyet, adalet, doğruluk anlamlarına da gelir.

[10] BİR HİKÂYE-İ TARİH(❖) —GEÇEN NÜSHADAN MÂBÂD VE HİTAM—

O vakit hükümet mehafiliyle temasda bulunan Ahmed Ağayef nam muharrir, yazmış olduğu bir bendde Mazhar Bey'in aczinden bahsediyor ve kelimât-ı müstehcene ile Kürdleri tavsif ediyordu.

Yeni Vali Bitlis'e muvasalât edince, evvelce mukabele için gönderilen bir taburluk kuvvet, siddetli bir kar fırtınası esnasında mütaarrızlarla şedid bir muharebeye tutuşmuş ve münhezimen kasabaya ricat etmiş bulunuyordu. Mühacimler, bu kuvveti tâkiben kasabanın şark-ı cenubîsine tesadüf eden "Kanîziwa"(Kuruçeşme) nam Ermeni mahallesi ile "Hersan" nam Kürd mahallesine geliyor ve mahallât-ı mezkûreyi işgal ediyorlardı. Mahallât-ı meşguledeki Ermeniler Kürdleri hüsn-i kabulle karşılıyor; kendilerine yiyecek, içecek ikram ettikleri gibi, hükümet konağı civarındaki mahallâta bulunan Ermeniler de, murahhasaları vasıtasıyla hükümetten mikdar-ı kâfi silâh alıp silâhlanıyorlar.

Şehirde umumî bir heyecan ve halecan hakim idi. Herkes, vukuâtın tâki-bedeceği seyri merak ve intizarla bekliyordu. Mahallâtın bir kısmı mütaarrızlara tarafdar olduğu halde, ekseriyet itibarıyla duçar-ı tecavüz olacaklarından korkuyorlardı. Bununla beraber birçok gençler Kürdler tarafına geçmişlerdi.

O gece amîk bir intizar ve tereddüd içerisinde geçti. Şehrin bazı mahallâtında sakin kabail(Zeydanîler, Mermutîler, Komisliler) Kürdler tarafını iltizam ettikleri halde kat'î kararı verememişlerdi. Mütaarrızlar, her nedense şehrin "Hersan" mahallesinden maada, sair mahallâtıyla irtibat ve münasebet peyda etmemişlerdi. Binaenaleyh o gece, ya kuvvetlerine itimad ederek,(943) yahut gayri me'mûl netaicin zuhurü ihtimaline binaen emniyet edemeyerek, şehri tamamıyla işgale teşebbüs etmemişlerdi.

Sabahleyin ortalık ağarır ağarmaz bütün nazarlar mühacimlerin buldukları canibe doğru dönmüştü. Filhakika kasabanın en hakim noktası bulunan [11] Dâdeban(1) ve Şerîbey(944) tepelerine, üzerlerine kelime-i şehadet yazılı bayrak keşide olunmuştu.

(943) "ederek" sözcüğü derginin aslında böyle çıkmıştır. Bu bir dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıkmış olabilir ve doğrusu "etmeyerek" olabilir. Bu olasılık üzerine, cümlemin tümünün anlamı şöyle olur: "Bu nedenle, o gece ya güçlerine güvenemeyerek, ya da umulmadık sonuçların ortaya çıkması olasılığına karşı güvenemeyerek, kenti tümüyle işgale girişememişlerdi". Ancak, "ederek" sözcüğü doğru da olabilir. Bu olasılık üzerine de cümlemin tümünün anlamı şöyle olur: "Bu nedenle, o gece ya güçlerine güvenerek ve güçlü oldukları için nasıl olsa istedikleri zaman kenti işgal edebileceklerini düşünüp acele etmeye gerek görmeyerek, ya da umulmadık sonuçların ortaya çıkması olasılığına karşı güvenemeyerek, kenti tümüyle işgale girişememişlerdi".

(1) Romalılar tarafından inşa edilmiş Bitlis kalesinin yine bu namla mevsûm dağın tepesinde vaki tarassud kulesidir.

(944) Aslında "Şerîbey" olan bu ad, halk arasında "Şerîbey" şekline sokulmuştur.

Hükümet-i mahalliyenin iki taburluk nizamiye ve jandarma kuvveti ile iki cebeltopu, iki mitralyöz ve külliyetli eslihası mevcut idi. Yeni Vali, askerî debboyunu açtırıp silâh ve cebhane tevzi ettiği gibi, kasabanın hakim nıkâ-tından kaleye, kışlaya, hükümet konağına, Gökmeşdan mezarlığına top ve mitralyözleri tabiye ettirmişti. Sabahleyin başlayan müsademât akşama kadar devam etmiş ve pek heyecanlı olmuştu. Kürdler kemiyeten az oldukları gibi, silâh ve cebhaneleri de hiç mesabesinde idi. Ekserîsi hançer ve değnek ile mücehhez oldukları gibi, kumandadan ve zabt-ü rabttan mahrum idiler. Miyanelerinde rüesadan mâdud olarak kadîm Şirvan beyleri ahfadından Mehmed Emin, Hakan-ı mağfur Sultan Hamid'in tüfengçilerinden Hêwrisli Ali Ağa, Xumaçlı Ferso vesaire mevcut idi. Mehmed Emin ile Xumaç ağası Ferso'nun mukabeleleri pek dilirane ve kahramanane idi. Top gürültüsü, mütemadiyen yağan ve etrafı sulayan mitralyöz yağmuru, Kürdlerin tecavüz-i muhtemelinden ürkererek hükümete yardım eden yerli kuvvetlerin inzimam-ı muaveneti muvacehesinde tedariksiz olan Kürdler, hiç şübhesiz mecbur-ı ricat olacaktı. Mela Selim, gûya maiyeti halkına, kurşun tesirinden masun kalacaklarını söylemiş ise de, aralarında mecruh ve maktul zuhur etmesi üzerine, mühacimîn sahne-i müsademeyi terk ile yerlerine avdet etmişlerdir. Esna-i müsademâta Kürdlerden 8-9, askerden de bir o kadar maktul ve mecruh düştüğü gibi, ahâlden de eser-i kaza olarak 20 kişi kadar maktul ve mecruh zuhur etmiştir.

NETİCE

En çok mitralyözden şikâyet eden mühacimîn, avdet etmeye başlamışlardı. [12] Mela Selim, 16 kişilik rüfekası ile, yol üzerine tesadüf eden Rus Konsoloshanesine iltica etmiş idi. Şeyh Şehabeddin dahi bu netice üzerine, Van gölü sahiline inerek yelken gemisi ile Erciş'e, oradan da serhade doğru giderken, rivâyât-ı ûlâya göre Ruslara ilticayı nefsine yediremeyip teslim olmuş; rivayet-i ahîreye nazaran da "Zîlan" deresinde tevkif edilerek Bitlis'e gelmiştir.

Vak'anın şekl-i ahîri üzerine Hizan ve Bitlis'e küllî surette asakir-i muntazama izam ve Bitlis'te idare-i örfiye ilân edilerek, bermutad divan-ı harb-ı örfî teşekkül ile şedid bir surette icra-i harekâta başladığı gibi, beri taraftan da Hizan üzerine sevkîyat-ı askeriye başlamıştır. Hizan üzerine yürüyüş yapan asakir-i Osmaniye, hiç bir mukavemete mâruz kalmadan doğruca Hizan şeyhlerinin makber ve zaviyelerini ihtiva eyleyen "Gayda"ya muvasalat eylemiş ve Seyyid Ali tarafından fevkalâde izaz ve ikram ile karşılanarak, harekât-ı tâkîbkârâne müddetince asakir-i şahaneyi iâşe eylemiştir. Netice-i tâkibat olarak 300'e karîb eşhas tevkif olduğu gibi, Seyyid Ali dahi ve mahza merkezde bulunması lüzumundan bahis ile Bitlis'e getirtilerek mevkuf tutulmuştur. Bir ay kadar mevkuf kaldıktan sonra divan-ı harb muhake-mâtını hitama erdirmiş olacak ki, Şeyh Şehabeddin'in Bitlis'e vusulünden

birkaç gün sonra on sekiz kişi hakkında idam emri sadır olarak, üç muhtelif gecede kasabanın muhtelif mahallerinde, Gökmeşdan'da Seyyid Ali, Şeyh Şehabeddin, Feqâ Xelîl vesaire, Çarşı Meydanında Şeyh Şirin, Mela Muhyeddin, Feqâ Cindî vesaire hakkında salben idam hükmü tatbik olunmuştur. Diğer taraftan 150 kişi de Sinop, Ankara, Sivas, Medine'ye nefy-ü tağrîb kılınmış idi. Menfiler miyanında birkaç tane zevât-ı mârufe var idi.

*

Gökmeşdan'ın tarihî sinesi üzerine kurulan idam sehpaları altında pek müdhîş, pek elîm bir facia oynanıyordu: Şeyh Şehabeddin, mâsum kalbiyle ipin altına geldiği vakit, o zamana değin muğber bulunduğu Seyyid Ali [13] ile helâllaşıyor ve mütehevvirane söylenmek isteyen Feqâ Xelîl'e sükût emrettiği gibi, etrafındakilere de me'yus olmamalarını, bunun ancak Cenab-ı Hakk'ın bir emri mukadderi bulunduğunu ve mâruz kaldığı zulmün adalet-i ilâhiye ile karşılaşacağını beyandan sonra "Yasin-i şerif" tilâvet eyliyor ve kemal-i metanetle kendisini cellâdlara teslim ediyordu. Asıldığı ip iki defa kopuyor ve "Allah'ın affettiğini siz affetmiyorsunuz, benim için kalın bir ip getiriniz" diyordu. Seyyid Ali dahi, harekâtıyla mâruz kaldığı âkıbet-i fecîa arasında hiç bir münasebet görmediği ve idrakine sığdıramadığı bu zalim netice önünde, "yar eliyle ağyara karşı asılmanın pek ağır geldiğini" söylüyordu.

Bitlis Hanları ile Rojkî ağalarının makberlerini hâvî bulunan kadîm mezarlıkta defnolundular. (945)Yaran ve müridan, on beş gün kadar fevc fevc makberleri üzerine gelerek nevhaker oldular, izhar-ı şîven ve matem ile bu facia için tertil eyledikleri şarkıları söylediler. Ziyarete gelen kabileler tamamıyla kasabadan içeriye bırakılmıyordu; kısım kısım gelerek ziyaret edip gidiyorlardı. Aksî takdirde, vâsi' mikyasda nümayişler tertib edileceği muhakkaktı. Aynı zamanda hükümet, Seyyid Ali'nin küçük mahdumünü rehine makamında Bitlis'te ikamet ettiriyordu.

Şeyh Şehabeddin'in ve Seyyid Ali'nin idamı Bitlis'te, Hizan'da, Kürdistan'ın aksam-ı müteaddidesinde acı tesirler uyandırdı. Müteessir olmadık ferd-i aferîde kalmadı. Hiç kimse, bu anî ve gaddar neticeyi me'mûl etmiyordu. Bâhusus ki Seyyid Ali'nin vak'ada dahil ve alâka-i samimiyesi yok idi. Şeyh Şehabeddin'in ismet ve münezzehiyeti aşıkâr idi.

Mela Selim, Rus Konsoloshanesinin cevanıb-ı erbaasına nöbetçiler ikamesiyle tarassud olunmakta idi. Vakta ki Harb-i Umumî vesilesiyle hükümet-i Osmaniye ile Rusya arasında hal-i harb tehaddüs ediyordu, Rus Konsolosu Bitlis'i terkedince, Mela dahi tevkif ve iki refîki ile birlikte idam [14] olunuyordu. O sıralarda ilân olunan aff-ı umumîden, mahkûmlar ve menfiler de istifade ediyorlardı.

(945) Bu şehitlerin kemikleri, 1951—1952 yıllarında, gömülmüş oldukları yerlerden çıkarılarak Hizan'ın "Seyidava" köyüne götürülmüş ve oradaki mezarlığa gömülmüştür.

EŞHAS

Mela Selim, 55-60 yaşlarında, Genc havalîsi Zazalarından idi. Ulûm-ı şer'îye ve Arabiyye vâkîf, âlim, mütedeyyin bir zat olup, vak'ada oynadığı role bakılırsa, "nevi şahsına münhasır" eşhastan mâdud olabilir. Azimkâr ve sahib-i mefkûre olduğu anlaşılıyor. Vak'aya tekaddüm eden gönlerde "Karkar"lı Mele Muhyeddin nam zat, Mela Selim'e yeşil yazı ile yazmış olduğu bir mektubda "müncî ve müceddid"(946) olacağını âlem-i mânada müşahede etmiş olduğundan beyan-ı tebşîrât eyliyordu. Mela Selim, Şeyh Şehabeddin'in küçükten beri emr-i tâlim ve terbiyesinde bulunmuş olmakla lâ-lâsı ve hocası olduğu gibi, şeyhlik makamına geldikten sonra da müşşidi, aynı zamanda serhulafası (1) idi.

*

Şeyh Şehabeddin, 30 yaşlarında, beyaz sarıklı, nuranî vecihli, mülâhham bir zat-ı sûtûdesifat idi. Ulûm-ı şer'îye ve Arabiyye vâkîf, umûr-ı dünyeviye-den müctenib, mu'tekif, evsaf-ı hasene ile mütehallık ve mütehallî, kâmil bir insan, hakikî bir "şeyh" idi. Hocasına karşı kalbinde zaafa yakın derin bir hürmet ve marbutiyet hissi besler idi. Bu hissiyatını ölüm karşısında bile izhardan çekinmemiştir. Divan-ı harbin, Valiye mâhud mektubu yazıp yazmamış olduğu sualine, "hocasının arzusunu îfa ettiği" cevabını vermiştir. Hizan'ın "Paknûs" karyesinde ikamet eder, yazın Bitlis'e karîb ormanlarla muhat güzel bir mevkide kâin olan "Seyidava"(Seyyid'in ihyakerdesi) nam sayfiyye giderdi. Kulûb-ı âmmede perestîş derecesine varan bir hürmet-i fevkalâde ve nüfuz-ı mânevîye mazhar idiler. Beynelihvan "Gaws"(947) unvanıyla tevkîyr edilen cedleri Mela Sebatullah(2) hazretlerinin Celâleddin, Ha-

(946) Arapça olan bu her iki sözcükten birincisi "kurtarıcı", ikincisi ise "yenilikçi, yenileştirici" demektir.

(1) "Mürîd" tarikat-ı Nakşibendiye salikînine ıtlak olunduğu gibi, hulafalık dahi tarikat-ı mezkûre mensubîninden, evsaf-ı matlûbeyi haiz zevâta tefviz olunur bir tevcih-i mahsustur.

(947) Arapça olan "gaws" sözcüğünün sözlük anlamı "yardım, imdad, meded" demektir. Aynı zamanda tasavvufta bir terim olan ve tarikatın belli kir mertebesine ulaşmış tasavvufçular için bir unvan olarak kullanılan "Gaws" sözcüğünün terim olarak anlamı ise "yardımcı, imdada yetişen kimse" demektir.

(2) Mela Sebatullah, tarikat-ı Nakşibendiyyenin neşr-ü tâmimi için "Büyük Seyyid Taha" hazretlerinden mezun olmuşlardı. Esasen Seyyid Taha hazretleri, daha birçok zevât-ı kirama(Siird havalîsinde Fêrsav Şeyhi, Bitlis'te Şeyh Muhammed Küfrevî. . . ye) îta-i mezuniyet buyurmuşlardı ki, bu zevâtın gerek hal-i hayatlarında kendilerinin, gerekse irtihallerinden sonra sülâlelerinin daire-i nüfuz ve mânevîyetleri gayet vâsi'dir. Meselâ Bitlis'te Şeyh Muhammed Küfrevî hazretlerinin merkadlarını, ta Kars havalîsinden ziyarete şitab eden zairlerin merkadın önünden enîn-i istimdad ve rükû-ı ihtiramkârane ile geçtikleri vakidir.

Şurasını da bera-i istitrad kaydetmek lâzımdır ki Kürdlerde —müteferrik ekalliyetler müstesna olmak üzere— dinen Müslümanlık, mezheben Şafîlik, tarikaten Nakşibendlik, sair emsallerine nisbetle haiz-i rüçhan ve ekseriyettir.

san, Nur Muhammed [15] ismindeki üç evlâdından Seyyid Nur Muhammed'in büyük mahdumüdür. Seyyid Ali dahi Seyyid Celâleddin'in mahdumu idi. Şeyh, amcası oğlunun alâka-i dünyeviyesinin fazla olmasından, alâyiş ve ihtişamla meşgul bulunmasından dolayı kendisine muğberdi.

*

Seyyid Ali, 30 yaşlarında, esmer benizli, siyah gözlü, çatık kaşlı, kameti vasat derecede, levend tavırlı, kibar bir "bey" idi. Kıyafet itibarıyla birçok beylerden ayırdı. Başına, "Ahmediye" denilen ipekli yazma sarılı fes iktisa eylediği gibi, kostüm dahi Anadolu kasabalarında müteammim olan şekilde idi. (1) Kürdler arasında ism-i mahsus ile "Hûtê Gewr" (Boz Ejder) diye anılırdı. İhtişam ve saltanatı pek severdi. Hüküm ve nüfuzu Hizan, Kevaş, Şetek, Tatîk havalisinde cari olduğu gibi Melazgırd ve Bulanık'a kadar da imtidad etmekte idi. Bütün bu arazide zevaya ve mürîdanı mevcut idi. Yevmiye 200 kişilik ibadullahın tekye ve misafirhanesinde ıt'am ve izaz olunduğu rivayet edilmektedir. Tekyenin varidât-ı esasiyesini, araz-i mevkufe teşkil etmekte idi.

Maiyetinde üç yüze karîb silâhşör mevcut idi. Bu mikdar, seferberî bir vaziyet muvacehesinde binlere baliğ olabilirdi. Yalnız, bir zatın söylediği vechile, silâhşörlerinin —sair aşair süvarilerine nisbetle— kıymet-i askeriyesi, techizât ve tertibât itibarıyla noksandı. Mütemediyen artan nüfuz ve kuvveti önünde birçok rakîbler peyda olmakta idi. Bu miyanda [16] Ermeni çeteleri dahi mevcut idi. Fakat bu tehlikeli kuvvetle başa çıkamayacaklarını anlayan çete reisleri, (rivayete göre Aram, İşhan ve Remyan) mazîde hempalarının tecrübe etmiş oldukları üzere "Sultan Abdülhamid-i Sanî" evahir-i saltanatına doğru, Kafkasya'dan gelen Ermeni çete rüesası, "Hasanan" aşireti rüesasından Rıza, Musa Bey'in biraderi Kasım Bey ile bir müddet teşrik-i mesaî etmişler idi. Bu defa dahi Karçıkan'da "Çemê Xanê" tekyesinin bulunduğu "Kêsan" nam mahalde Seyyid Ali'ye mülâkî oldukları mervîdir.

Seyyid Ali, hikâyesi sadedinde bulunduğumuz vak'a'ya karşı menfî ve bîtaraf bir vaziyet almıştı. Bu vaziyeti heyet-i tahkikiyenin efkârı teyid ettiği gibi, müsademeye iştirak etmiş olan ve vak'adan iki sene evvel hanesinden tard etmiş olduğu mahdumu Haydar'ın lüzum-ı tecziyesini de hükümete iş'ar eyliyordu. Bu sebebe mebnî olacak ki kendisinden kuşkulanmamakta idi. Ak-sî takdirde gaybubeti muhakkak idi. Aynı zamanda, vak'a âmillerine, kendilerine muîn ve zahîr olduğuna dair haber îsal eylemiş olduğu rivayet edilmekte ise de, bunun vesaik ile teyyüde ihtiyacı derkârdır.

(1) Kürdlerde serpuş-ı millî, keçe külâhtır. Eşkâl-ı muhtelifesi vardır. Son zamanlarda Türk muşeretiyle me'lûf olmuş bulunan şehirli Kürdler de, giydikleri feslerin etrafına yazma sarmaktadırlar. Kostümler dahi, "welat" denilen manatik-ı coğrafiyaiyeye göre (Rojkan, Motkan, Garzan, Botan. . . ilh) bir hususiyet arzederler. Bunlardan Motkanlıların tarz-ı telebbüsü gayet sade ve iyidir.

Şeyh Şehabeddin ile miyanelerinde mevcut olan münaferetin izalesi için her ne kadar çalışılmış ise de muvaffakiyet elde edilmemiştir. Esasen Seyyid Ali, vak'anın hudusundan evvel, vaziyetinin her cihetten ehemmiyet ve vehametini derpîş eyleyerek, her şeydan feragatle Şam'a gitmek tasavvurunda bulunuyordu.

HULASA

Suret-i hudus ve cereyanını, daha doğrusu "dış yüzü"nü, eşhas ve avakıbını mütalâa ettiğimiz vak'anın "iç yüzü"ne dair mâlumât-ı sahîhamız mefkud olmakla beraber, mahiyetini ve avamil-i esasiyesini bervech-i âtî üç nokta üzerinde cem'ü telhîs eylemek mümkündür. Şöyle ki:

1- Bu vak'a, hükümet-i İttihadiyenin icraat-ı indiyesine ve ahalinin mâruz kaldıkları zalimane tarz-ı idareye karşı adalet isteyen bir hareket idi.

2- Vak'anın safahat-ı müteaddidesinde nüfuz ve rekabet dâiyelerinin tesiri görülmüştür.

3- Matalıb-ı diniye suretinde tecellî eden âmâl-ı milliye söndürülmüştür.

Law Reşîd

[17] NEZANÎN

Ey cehl û nezanîn, tu yî dijmin, tu yî xaîn(948)
Zulma te ye hêlan hemî bêsen'et û bêdîn

Qehra te ye wêrane kirî ah. . . wetenê min
Kîna te ye bêlane kirî cîsm û tenê min(949)

Serwet te ji me istandîye bermal û dirav in
Em mayîne belengaz û feqîr, xanebelav in

Derdê te ye ma'lûl kirî, em xwenezan in(950)
Em kî ne? Kurê kê ne? Ma êxsîr û gavan in?

Yan em jî xwedan şan û neseb, qewmê necîb in?(951)
Behra me heyê, em jî xwedan behr û nesîb in?(952)

Dinya wekî çêkir Xwedê, behra me jî dabû
Lakîn ji nezanîn û cehl, kanê? Fîda bû

2 Nîsan 335(1919)

Ji Mala Hekarîyan
E. Rehmî

(953)

(948) Cehl: nezanî, cebalet.

(949) Bêlane: Bêhêlîn, bêhêwir.

(950) Ma'lûl: Nesax, merezdar, nexweşok.

(951) Neseb: Nejad, kok, reh, esil.

Qewm: Netewe, gel.

Necîb: Esilzade, nejadpak, rehpaqij.

(952) Behr: Par.

(953) Di dûwayîya vê jimareyê da û di çend jimareyên hatî da, numûnên alfaba Kurdî bi tîpên Erebbî hatine çapkirin. Belam ew gişt ji ber ku bi tîpên Erebbî ne, wergerandina wan bo tîpên Latînî ne mimkun e, ne jî pêwîst e. Ji ber vê yekê, me ew numûne wernegerandin tîpên Latînî.

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

ABONELERİMİZE

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım nüshaların vâsıl olmadığı şikâyeti, 5'inci nüshamızda merciinin nazar-ı dikkatine vaz'edildiği, el'an hâlâ tevalî ediyor. Bu şikâyeti tekrar arz etmekle beraber, abonelerimize vâsıl olmamış nüshalar var ise numrolarını heman idareye bildirmelerini rica eyleriz.

GÖZ HEKİMİ

DOKTOR HÂMİD ŞAKİR

Mumaileyh, her nevi göz hastalıklarını tedavi ve lâzım gelen ameliyatlarını muvaffakiyetle icra ile, numrolu fennî gözlükler dahi tâyin eder. Her gün Eminönü'nde tramvay mevkîfinda Hüseyin Hüsnü Eczahanesinde bulunur.

Sebîlürreşad cer'ide-i İslâmiyesinin 406'ncı nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

(*) Refîk-i mesâimiz "**Kürdistan**" mecmuasının 6'ncı nüshası da intişar etmiştir. Birçok güzîde makaleleri hâvî olan mezkûr mecmuayı kari'n-i kirama tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JIMAREYA 17'AN

17'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

www.darsivakurdi.org

”MEM Û ZÎN”İN BASIMI TAMAMLANDI

Mela Ehmedê Xanî hazretlerinin **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti** tarafından öteden beri basılmakta bulunan **”Mem û Zîn”** adındaki kitabı, yakında yayın alanına çıkacaktır. **”Mem û Zîn”**, derneğin yayınlacağı dizinin(954) birinci kitabıdır. İstanbul’da kâğıt fiyatının ve dizgi-baskı giderlerinin pek yüksek olmasına rağmen **”Mem û Zîn”**, mevcut kâğıtların en iyisine ve pek nefîs bir biçimde basılmıştır. Dernek hiç bir maddê çıkar gözetmeyerek, yalnız Kürd edebiyatına ve kültürüne hizmet etmek istediğinden, bu denli büyük masraflarla meydana gelen bu kitaba, yönetim yerimizden alınmak şartıyla 50 kuruş, taşraya posta ile taahhütlü olarak gönderilmek üzere de 60 kuruş fiat konulmuştur. Kitabın basılmış sayıları pek az olduğundan, en önce Kürdistan’daki okuyucuların isteklerini yerine getirmek istiyoruz. İsteyenlerin yönetim yerimize başvurmaları, taşradakilerin de kitabın bedelini posta ile nakit olarak göndermeleri gereklidir.

ÇAPA ”MEM Û ZÎN”Ê TEMAM BÛ

”Mem û Zîn”a Mela Ehmedê Xanî, bi awayekî gelek spehî hatîye çapkirin. Her kesê ku daxwaza xwendin û kirîna wê bike, ji îro pê ve li cîyê kargêrîya me nerxa wê 50 qurîş e, jibo derê Stanbolê jî nerxa wê digel mesrefa postê 60 qurîş e.

(954) Buradaki ”dizi” sözcüğü, derginin aslındaki ”külliyat” sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır.

SOSYAL KONULAR

KÜRDLÜKTE İLERİCİLİK AKIMLARI(955)

”Jîn”in 14’üncü sayısındaki ”Kürd hanımı” adlı yazıyı okuyan arkadaşlarımdan biri dedi ki:

”Kürd hanımı gerçekten iyi incelenmiş ve belirleyici nitelikleri iyi gösterilmiştir. Yalnız, sanıyorum ki, Kürd hanımındaki niteliklerin ve üstünlüklerin bir çaba sonucunda elde edilmiş bir kazanım olmadığını, kendiliğinden oluştuğunu dolaylı olarak anlatmak istiyorsun. Eğer öyle ise düşüncen doğrudur; Kürdlerin ne kadar iyilikleri ve ne kadar kötülükleri varsa hep kendilerine aittir. Bunların daha iyi bir hale getirilmesi için ne düşünüyorsun?”

Arkadaşımın sözleri, üzerinde durulup düşünölmeye değer. Sanırım demek istiyorlar ki: ”Ulusun karakterinde bir define gibi gizli bulunan nitelikleri, kavranılan ve bilinçli bir güce dönüştürmeli ve eksikliklerini gidererek, yerine çağdaş erdemler koymalı”.

Ben, sevgili arkadaşımın belirttiklerine bu anlamı veriyorum ve buna göre de kendi görüşlerimi belirteceğim:

Son zamanlarda İstanbul’un Türkçe gazete ve dergileri de önemli bir sorunla uğraşıyorlar. Kadınların erkekler gibi bilim ve kültür alanında öğrenim yapıp yapamayacaklarından başlayarak sürüp giden bu yazılarda, Müslümanların yenilikçi bir program içinde çağdaşlaşmaları yolundaki görüşler de yer alıyor.

Bu yazımda bu konulara ilişkin biraz söz söylemeyi yararlı görüyorum; ta ki Kürdler de, Müslüman olmak bakımından, bu düşünsel ve sosyal konular üzerinde kendi düşünme ve görüş belirtme haklarını kullanmış olsunlar. Dilerim ki daha birçok gencimiz ve aydınımız, bu konuya ilişkin görüşlerini ”Jîn”in sayfalarına yansıtırlar da Kürdlük için ”Sosyal Çalışma Programı”nın ana çizgileri hazırlanmış olur. Yoksa, bu büyük konu, bir-iki kalemin iki-üç kez yazıp çizmesiyle çözüme kavuşacak bir şey değildir.

Konuya girmeden önce bir noktayı herkesin gözü önünde saptamak isterim:

Ben, kişi olarak, kişiler ve toplumlar için dinin kesin olarak gerekliliğine ve onların dine olan ihtiyaçlarına o ölçüde inanıyorum ki, bence bir insan havasız, susuz, ekmezsiz yaşayamayacağı gibi, dinsiz olarak da yaşama hakkına sahip olamaz; özellikle bu din, tüm peygamberlerin kıvandığı Hz. Pey-

(955) Buradaki ”ilericilik” sözcüğü, Arapça bir sözcük olan ve Osmanlıcada daha çok siyasal bir terim olarak kullanılan ”terakkî” sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Terim olarak ”terakkî” sözcüğünün anlamı, ”yükselme, gelişme ve ilerleme”dir. Ancak bu sözcüklerin hiç biri, bu yazıda ”terakkî” sözcüğü ile verilmek istenen anlamı tam vermemektedir. Ayrıca, ”terakkî” sözcüğünden türetilen ”terakkîperver” sıfatı, Osmanlıcada ”ilerici” anlamına gelmektedir. Bu nedenle biz de bu yazının çevirisinde, hem başlıkta ve hem de metin içinde ”terakkî”nin karşılığı olarak ”ilericilik” sözcüğünü kullandık.

gamber'in en mükemmel dini olursa. . . Bu görüşü benden önce düşünen ve açıklayan yüzbinlerce bilgin ve düşünür de vardı. "Cansız insan olamayacağı gibi dinsiz yaşam da olamaz" ilkesini kabul ve ilân ettikten sonra, ilericiliğe, yeniliğe ve evrimleşmeye ilişkin görüşlerimizi ortaya koyalım:

*

Kuşku götürmez ki, en dindar insanlar arasında bile, dinin, temel ilkelerine ilişkin olmayan anlayış biçimi değişir. Her sofu, her dindar, tüm davranışlarını Tanrı'nın emirlerine uygun biçimde sınırlandırıp kendini sakınan her insan, dinden aynı anlamı, aynı amacı çıkarmaz. Nakşibendî tarikatı, Kadirî tarikatı, Rufaî tarikatı gibi tarikatlar ile tasavvuf adamlarının benimsedikleri öbür tarikatlar ve Sünnî, Şî mezhepleri ile daha birçok mezhep kolları, hep temel ilkelerin dışında kalan ikinci derecedeki dinsel hükümleri başka yorumlamanın sonucu olan büyük-küçük anlaşmazlıklardan doğmuşlardır.

Din hükümlerinde böyle olunca, aynı dine bağlı olanlar arasında ilericiliğe verilen anlam, ilericilikten beklenen yarar, ilericiliğin uygulama biçimleri, ilericiliğin amacı hakkında düşünce ve görüş ayrılıkları bulunması, haydi haydi mükün ve yerindedir.

Şurası da kesindir ki dindar, sofu, şeyh, hoca, kentli, köylü, okul öğrencisi, çiftçi, herkes yükselme ve evrimleşme gereğinde çoğunlukla aynı görüşü paylaşmaktadır. Fakat uygulamaya girildiğinde o kadar karmaşık bir görüş ayrılığı başgösterir ki, yükselmenin nasıl olacağından, yükselmenin niçin istenildiğinden bile habersiz olanlar ya da habersizmiş gibi görünenler görülür. Zavallı "yükselme" ve mübarek "din" de, birtakım asılsız, yüzeysel biçimlere ve bilgisizce görüşlere kurban edilir.

Bari o dini kalkan edenler dinin özünü ve amacını bilseler; bari o yükselmeye ve ilericiliğe tutkun olanlar yükselmenin ve ilericiliğin amacını anlasalar! Dinden sözededenler içinde, kravat ve yaka takanları ve bıyıklarını kesenleri gâvur kabul edenler de gördüm; oysa böyleleri 24 saat meyhaneden çıkmazlar ve, yüzlerce insanın kendi emekleriyle, alınterleriyle kazandıkları, tüyü bitmemiş zavallı çocukların rızıklarına tahsis ettikleri çalışma ürünlerini içten bir huzur ve memnunlukla keselerine indirirler. Aynı şekilde, yaşamının 15 yılını din okulunda geçirenler ve tarikat postuna aday olanlar gördüm ki, rüşveti helâl kabul ederler ve bilimden edindikleri payı suçsuzgünahsız milletin keselerini boşaltmanın aracı olarak anlarlar.

İlericilikten sözededenler gördüm ki, "halkın alt tabakalarından gelenler böcekler gibidir" diyerek, bir hammal ile görüşmeyi ve bir köylünün derdini dinlemeyi tenezzül meselesi, tüm ulusal gelenekleri inkâr etmeyi ya da her soydaşını küçümsemeyi de ilericiliğin gereği sayarlar.

Oysa ne din, örneğin başkalarının el emeğiyle kursak doldurmak ya da bilimi dilenciliğin aracı yapmaktır; ne de ilericilik köylüden, hammaldan, köyden kaçmak ya da ulusun her türlü saygın değerlerini küçümsemektir.

Din ve ilericilik, birbirleriyle el-ele vererek ulusun ruhuna girmelidirler. Zaten din, ilericilikten başka ne demektir ki! . Dini ve ilericiliği yanlış anlamak ya da bilerek yanlış göstermek, işte böylesine büyük günah ve hataları işlemeye yolaçar ve ulusun zararına sonuçlar doğurur.

*

Her dönemde, her millette az-çok yeniliğe ve ilericiliğe karşıtlık görülmüştür. Tarihin en eski dönemlerinden yakın zamanlara kadar bu konuda çeşitli örnekler bulup anlatabiliriz.

Din koruyuculuğunu her zaman kendi tekellerine alanlarla her konuda ulus adına söz söyleme hakkını kendilerinde görenlerdir ki bu karşıtlığı sanat ve iş edinmişlerdir. Onların bu görüş ve davranışa tutunmalarında, çıkar kaygısından başka bir neden yoktur. Bu konuda kendi samimî görüşleriyle ya da inançlarının iticiliğiyle harekete geçenleri tarih pek az kaydediyor. Halk kitlesinin hiç bir zaman kendiliğinden ilericiliğe ve yeniliğe karşı yürüdüğü görülmemiştir. Halk, çoğunlukla, kendisine ilkönce başvuranın ve en çok da kendisine herhangi bir nedenle korku aşılayanın olur. Bu halk tabakasını kıskırtanlar, ilericiliğin yerleşmesinden çıkar bakımından zarar görenlerdir. Onlar, değişik renk ve şekillerde görünen bir sürü zorbalardır ki, halkın gözleri açılırsa kendilerine kulluk edenler kalmayacağından ve hiç bir zahmet çekmeden kazanılan servet ve saltanatlarının havaya uçacağından korkarlar.(1) Gariptir ki halk kitlelerini saptıran ve kandıranlar, her zaman samimî, yenilikten yana, halkın haklarını düşünür görünerek, onların bilgisizliğine acılamakla birlikte yükselmelerine engel olurlar. Yine her zaman görülmüştür ki, neden sonra kendi hareketlerinin cezasını çeken ve sonuçlarından yakınan, yine halk topluluğunun kendisidir.

Tarihte yükselmeyi, yeniliği gürültüsüz ve güçlüksüz kabul eden uluslar da görüyoruz. Bunlarda millet kitlesine egemen olan nüfuzlu ilerigelenler, ya kendilerine ya da kendilerinden sonraki ilerigelenlere ait gelecekteki çıkarları düşündükleri, ya da gerçekten samimî bir ulusal sevginin etkisiyle duygulanmış oldukları için ilericilik akımlarına karşı çıkmak bir yana, bu akımlara kendileri teslim olmuşlar ve bazen de bu akımları teşvik etmişlerdir. Bu gibi yöneticiler, artık o uluslarca ”mutluluk babaları” yüksek rütbesine yükseltirler ve dünya döndükçe hayırla ve minnettarlıklar anılırlar.

Her zaman pek küçük bir azınlığın düşüncesinden, hatta çoğu kez tek bir düşünceden doğan ilericilik akımları, her zaman kolayca akıp gitmezler. Bunun için de biraz tarihe bakalım:

Hazreti İsa, o zamanın hak dinini ilân ederken kaç kişiyi kendisinden yana buldu ve âkıbeti ne oldu! Hazreti Muhammed açık dini yayarken ne kadar

(1) Bu gerçeği ilk kez bir Kürd köylüsü bana başka bir anlatımla söylemiştir. Daha aşağılarda onun anlattıklarını belirteceğim.

engellere ve güçlülere hedef oldu ve ilk zamanlarda mübarek kişiliğine ve ulu öğretisine karşı çıkan ne kadar karşıtlar vardı! Geçmiş İslâm bilginlerinden kaç kişi yaşamlarında olumlu karşılanıp onanabildi ve ne kadarının ancak ölümlerinden sonra değerleri bilindi! Hristiyanlığın yenilik dönemlerindeki kargaşalıklar, örneğin Engizisyon uygulamaları, Avrupa'nın o çağda uyanıklığa yüz tutması ve bu uyanıklıktan çıkar bakımından zarar görecektir olan rahipler sınıfının duyduğu kaygı sonucu değil miydi! Protestanlığı düşünen bir-iki düşünür nelere uğramadılar ki!

Osmanlı tarihinin son yükselme akımlarında, Sultan Selim III ve Sultan Mahmut dönemlerindeki ayaklanmalar hangi etkilerle olmuştu! Millete yükselmenin tadını tattırmak isteyenler kaç kişi idi! Ve bu düşüncelerini ne ölçüde açığa vurabiliyorlardı! Bugün hocalarımıza, din bilginlerimize kadar kendini kabul ettirmiş olan fes, kolalı yaka, kravat, dar pantolon, o zamanlarda insanın gâvur sayılması için tek neden değil miydi!

Tarih bilgisinden biraz nasibini almış olanlar, yükselme ve ilericiğin her yerde az-çok birbirine benzeyen safhaları olduğunu bilirler. Benim bu örnekleri getirmekten amacım da, sosyal konuların genel kurallarını tarihsel örneklerle pekiştirmek ve bu kuralları Kürdlük yaşamına uygulamak üzere düşüncelerim için temel dayanak yapmaktır.

*

Çağdaşlaşmak zorunda bulunan Kürdlük de, tabii ki bu genel kuralların dışında kalmaz. Kürdlük de, uygarlığın gerektirdiği yenilikleri kabul eden, kuşkusuz, ya çıkar hırsından ya da gafletten doğan engellemelere uğrayacaktır ve bu arzusunun amaca ulaşmasında en çok etkili ve aktif olan elemanlarından(956) ister istemez kurban verecektir.

Ancak, bu kurallar ne kadar genel olsa da, her ulusun doğal koşullarına ve karakterine göre ayrıca değişikliğe uğrar. Bu da doğal bir durumdur.

İstanbul'dan uzak kaldığım dört yılın hemen hemen bir buçuk yılını, değişik yörelerin Kürdleri içinde geçirdim. Bu, bana şu kanıyı verdi:

Kürd, körükörüne bağnazlığa yabancıdır, fakat sağlam bir bilinçli inanca sahiptir; ben bundan kıvanç duyarım. Ayrıca Kürdler, çağın ihtiyaçlarını tümüyle anlamışlar ve bu ihtiyaçların gereklerini anlayışla kabul etmişlerdir; buna da teşekkür ederim.

Değişik yerlerde ve değişik zamanlarda bana şu anlamlarda pek çok sözler söyleyen Kürdler oldu:

"Efendi, okumak bilmeyen adam hiç bir şeye yaramaz; hayvandan ne farkı var ki! Okumak bilseydik, bir jandarma parçası gelip bizi istediği gibi soyup gidemezdi".

(956) Buradaki "eleman" sözcüğü, Arapçadaki "uzuv" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. "Uzuv" sözcüğü "üye" anlamına geldiği gibi, "bir vücudun herhangi bir organı" anlamına da gelmektedir. Yazar bu ikinci anlamı kastetmiştir. Çünkü "Kürdlük"ü bir bütün olarak bir vücuda benzetmiş ve bu bütünün etkin ve aktif elemanlarını da vücudun organlarına benzetmiştir.

Otomobili gören bir Kürd:

”Efendi, vallahi şimdi dünyadan hiç haberimiz olmadığını anladım. Biz bir çift öküzle yük taşıyacağız diye neler çekiyoruz, canımız çıkıyor, öküzümüz ölüyor, ağlıyoruz. Öküzün etine mi, çarık yaptığımız derisine mi acır-sın? Herif, hiç güçlük çekmeden, atsız ve öküzsüz, istediğini götürüyor”.

Uçağı gören bir Kürd:

”Adamoğlu neler yaparmış! Bunları icadedenlere insan derlerse ya bize ne demeli? Biz doğru yolda yürümeyi bilmiyoruz, onlar göklerde uçuyorlar. Efendi, biz ne zaman böyle olacağız?”

”Bu durumumuza neden olanların gözü kör olsun. Bizi zamanında okutmadılar; şimdi koyun sürüsü gibi, ne derlerse boyun eğiyoruz. ’Oğlum okusun, benim gibi kalmasın’ dedim. Kentte bir tanıdık vardı; onunla konuştum; oğlumu okula verecekti. Çocuğu gönderdim. Kentte 5-10 gün kaldı, biraz da okudu. Bizim ağa razı olmadı, ille okutmayacaksın, köye getireceksin’ dedi. Ben de getirdim. Çocuk adam olmadı”.

”Bizim köyün hocasını da akıllı bir şey bilirdik, okumuş diye sayardık. Geçenlerde buraya senin gibi bir efendi geldi; din konusunda ne kadar soru sorduysa hocamız hiç birisine yanıt veremedi. Köylü toplandık, kentten adamakıllı bir imam getirmeye karar verdik. İnsan okursa tam okumalı. Efendi, büyüklerin bize baktığı yok ki. Bize ne dediler de yapmadık! Neden bizim gözümüzü açmıyorlar? Çünkü işlerine öyle geliyor. Okumuş olanlar açık-gözlü olurlar, söz söylemesini bilirler, değil mi!”

Bende bir gazete gören bir Kürd:

”Efendi, o Osmanlıca mı yazıyor? Ne çıkar! Bizim de böyle yazılarımız, kitaplarımız olmalı ki, okunduğu zaman anlayalım. O şey, Osmanlıca bilenlere özgüdür. Kürdlerinki nerede? Sizin gibi efendiler de Kürdlere özgü böyle şeyler yapsalar ne olur!”

İşte size, görüp dinlediğim insanların gizli iniltilerinin binde biri.

Bundan şu sonuç çıkıyor ki, Kürdler dertlerini anlamışlar ve yükselmenin gereğini kabul etmişlerdir. Hasta var ki hastalığının varlığına inanmaz ve hekimin tavsiyelerine aldırılmaz. Hasta var ki hastalığını anlar ve doktorun her dediğine uyar; böyle hastalar kurtulmuş sayılırlar. İşte Kürdler bu türdendir. Avrupa ve Amerika’dan doğan bugünkü evrensel güçlerin sırlarını anlıyoruz ve o taraflardan gelen hava akımlarının zehirli rüzgâr değil, yaşam esintisi olduğunu artık biliyoruz.

Bugünkü uygarlık gelişmelerini kabul etmeye dinsel ve düşünsel anlayışı bu kadar elverişli olan bu ulusun bir de doğal yeteneklerini araştıralım:

Bunun için soyut şeylerden sözetmektense maddî örnekler getirmek daha yararlı değil mi! Ben bu örnekleri, bugün İstanbul’un her türlü okullarında sıralar işgal eden Kürd öğrencilerinde ve Avrupa’yı görmüş, oralarda aydınlanıp olgunlaşmış Kürd gençlerinde bol miktarda görüyorum. O öğrencilerin ve bu gençlerin hiç bir yerde emsalinden geri kalmamaları, Kürd’ün geniş kapsamlı bir zekâ ve yeteneğinin bulunduğuna yeterli bir kanıttır. Bundan başka, Kürdlerin nasıl bir sanatçılık ruhuna sahip olduklarını, Amerika’nın

ötesinde berisinde yaşadıkdan sonra zengin ve sanatçı ve kendi alanlarında birer otorite olarak ülkelerine dönen Kürdler kanıtlar. Ben bunlardan birkaçını gözümle gördüm; onlar bana, en saygıdeğer birer mükemmel insan izlenimini verdiler.

İşte, kanımca bir gerçek olduğu için emin olarak söylüyorum ki Kürdler, en yüksek bir uygarlığı kabul etmeye ve en karmaşık bir evrimleşmeyi benimseyip özümsemeye, nispeten daha az bir zamanda ve daha elverişsiz koşullar içinde yeteneklidirler.

Müslümanlar, bağlı oldukları dinin sonsuz olan ve sonsuza dek geçerli olan iyilikleri ve erdemleriyle birlikte, bugün galip gelen ve galiba yaşayacak olan bir uygarlığın karşısında seçme yapmak üzere serbest bırakılmışlardır. O'nu kendi öznel onayları ve istekleriyle kabul etmeyen uluslara kendini zorla ve ezme ile kabul ettirmek, bu uygarlığın bir özelliğidir.

Bilmiş olalım ki bu uygarlık, Müslümanlığa yabancı bir uygarlık, bazıları'nın yalandan dedikleri gibi bir Hristiyan uygarlığı değildir; aslında bizim alışık olduğumuz kaynaklardan gelen ve zamanla insanlık yaşamına uyarlanan bir uygarlıktır. Bu uygarlık, bizi, dinimizde kayıtsızlığa değil, dinimizin kutsal temel hükümlerine daha güçlü bir biçimde uymaya itecektir. Bilmeliyiz ki bu uygarlığı kabul etmezsek, Allah'ın ve Peygamber'in yüzyıllardan beri bize emaneti olan bu kutsal kurumu tam tersine terkedilmiş olarak bırakmış oluruz. Düşünmeliyiz ki dinin amacı dünya ve ahret mutluluğudur ve dolayısıyla dinin yücelmesidir. Dinin yücelmesi ise, ona bağlı olanların yücelmesidir. Biz bu halimizle her gün ezilmeye mahkûm, küçülmeye eğilimli olursak, ne dünya ve ahret mutluluğuna, ne de dinimizin ve kendimizin yücelmesine hizmet edebiliriz. Güçlü olmak için bu uygarlık bir çare, güçsüzlükten kurtulmaya çalışmayanlar için de en müthiş bir felâkettir.

Zaten ister istemez değişeceğiz. 10 yıl önceki bilgilerimiz bugün için yeterli olmadığına göre, 10 yıl önceki kıyafetimiz bugün başka biçime girdiğine göre, 300 yıl önceki kafada ve kıyafette kalmak ya da kalmak için ayak diretme nasıl mümkün olur! Kürdistan'dan kabilelerle İstanbul'a dökülen Kürdler, ülkelerinden getirilmiş hangi kıyafeti ya da hangi acemî anlayışı saklıyorlar! Kıyafetlerini değiştiren ve anlayışlarını olgunlaştıran bu Kürdlerin, ülkelerindeki baba, kardeş ve hemşehrilerinden neleri eksiktir! Onlardan dindarlıkça ve milliyetçe geri kalır neleri vardır!

Bu nedenle, ben bu uygarlığı, "zamanın maddî ve mânevî yaşam koşullarına uymak" diye tanımlarım. Biz de kendimizi bu koşullara uydurmak zorundayız. Yoksa, bu uygarlık selini durdurmak isteyenler onun dalgaları önünde sürüklenmeye mahkûmdürler.

Her türlü evrimi kabullenmeye ve özümsemeye elverişli biçimde ulusal ruhumuzda bir define gibi gizli bulunan yeteneğimizi boşu boşuna saklarsak, başka ulusların o yeteneğimizi kendi çıkarları için kullanmalarından korkalım. Ancak, doğal niteliklerimizi bilinçli bir düzeye yükselttiğimiz gün, gücümüzün en yüksek düzeyine ulaşacağız.

Avrupa ve Amerika'nın uygarlık gelişmelerini kabul edip uygulamak, Kürd için hiç de çetin ve yabancı işlerden değildir. Onun için, bugün dünyaya şanlarını dağıtan ve dünyanın kaderini düzenleme gücünü ve yetkinliğini gösteren büyük ulusların yetişmiş oldukarı amaca göz dikmekten de kendimizi alamayız.

Kürd ulusu, yalnız kendi yolaçması ve kusuru ile değil, tarihin ve değişik tarihsel nedenlerin de uğursuz etkisiyle pek geç takdir edebildiği çağdaş gerekleri olduğu gibi benimsemiş, hatta o ışıklı geniş yolda yürümeye başlamıştır denilebilir. Kürdlerin bilinen din bağlılıkları, gelişmenin bu geniş yolunda kendilerini teşvik edecek en birinci neden de olabilir. Elverir ki dindarlık perdesi altında ulusun kaderine egemen olmak iddiasında bulunanların —yineliyorum— yalnız ve yalnız çıkar hırsından doğan engellemelerine uğranılmasın. Bununla birlikte, sürekli olmayacak ve güçsüz bir muhalefetten ibaret olacak olan bu hareketin de bizzat sahiplerine zararı dokunmaktan başka bir sonuç verme olanağı yoktur.

Çünkü Kürd ulusal kitlesi, gerçeği ve hakkı anlamıştır. Kürd'ün bir "bilinçli inanc" a sahip olduğunu yukarıda söylemiştim. Bu özellik, evrimleşmesinde bir basamak olan bir "inançlı bilinç" ya da "dindarca bilinç" düzeyine yükseldiği gün, "Kürd", bilgisizlikten, esir yaşamak ve esir olmaktan, hakkını kaptırmaktan kurtulmuş ve ikbalin geniş yolunda çok yol almış olmaktadır. Bu geleceğin çok uzak olmadığına inananlardanım.

İşte o zaman, Kürdlerin çaba sonucunda elde edilmiş hiç bir iyiliği olmadığını söyleyen arkadaşım, evet bizzat o arkadaşım da, ortada hakkının, görevinin bilincinde olan, erdeme ve insanlığa hizmet eden bir ulus görecektir.

Gençler, Kürd aydınları!

İdealimiz olan bu evrim amacına doğru yürüyeceğimiz —Kemal Fevzi'nin deyişiyle söyleyeyim— "uzun ve dikenli yollarda ölümle ve haksızlıklarla güreşirken", "Hak" yardımcımız olsun.(957)

14 Nisan

Memduh Selimbegî

---

(957) 942 numaralı dipnota bakınız.

BİR TARİH OLAYI

—GEÇEN SAYIDAN DEVAM VE SON—

O zamanlarda hükümet çevreleriyle ilişki içinde bulunan Ahmet Ağayef adlı yazar, yazmış olduğu bir yazıda, Mazhar Bey'in beceriksizliğinden söz ediyor ve terbiyesizce sözlerle Kürdleri niteliyordu.

Yeni Vali Bitlis'e ulaştınca, daha önce harekete karşı gönderilen bir taburluk güç, şiddetli bir kar fırtınası sırasında saldırıya geçen Kürdlerle şiddetli bir çarpışmaya tutuşmuş ve yenilgiye uğrayarak kasabaya geri çekilmiş bulunuyordu. Saldırıya geçenler, bu gücü kovalayarak kasabanın güneydoğusuna düşen "Kanîziwa"(Kuruçeşme) adlı Ermeni mahallesi ile "Hersan" adlı Kürd mahallesine gelmişler ve adı geçen mahalleleri işgal etmişlerdi. İşgal edilen mahallelerdeki Ermeniler, Kürdleri iyi karşılamışlar ve kendilerine yiyecek, içecek ikram etmişlerdi. Hükümet konağı yöresindeki mahallelerde bulunan Ermeniler ise, temsilcileri aracılığıyla hükümetten yeterli miktarda silâh alıp silâhlanmışlardı.

Kentte genel bir heyecan ve yürek çarpıntısı hüküm sürüyordu; herkes olayların izleyeceği gidişi merak ve beklenti ile bekliyordu. Mahallelerin bir kısmı, saldırıya geçmiş olan Kürdlerden yana oldukları halde, çoğunlukla saldırıya uğrayacaklarından korkuyorlardı. Bununla birlikte birçok genç, Kürdlerden yana geçmişlerdi.

O gece derin bir beklenti ve tereddüt içinde geçti. Kentin bazı mahallelerinde yaşayan aşiretler(Zeydanîler, Mermutîler, Komisililer) Kürdlerin tarafını tuttıkları halde kesin kararlarını verememişlerdi. Saldırıya geçenler ise, her nedense, kentın Hersan mahallesinden başka öbür mahalleleriyle bağlantı ve ilişki kurmamışlardı. Bu nedenle o gece güçlerine güvenerek,(958) ya da umulmadık sonuçların ortaya çıkması olasılığına karşı, güvenemeyerek, kenti tümüyle işgale girişememişlerdi.

Sabahleyin ortalık ağarır ağarmaz, bütün gözler, saldırıya geçmiş olanların buldukları tarafa doğru dönmüştü. Gerçekte, kasabanın en hakim noktası bulunan Dideban(1) ve Şerîbey(959) tepelerine, üzerinde "kelime-i şehadet" yazılı bayrak çekilmişti.

Mahallî hükümetin iki taburluk düzenli ve jandarma gücü ile iki dağtopu, iki mitralyözü ve çok miktarda silâhları vardı. Yeni Vali, askerî deposunu açtırıp silâh ve cephaneye dağıttığı gibi, kasabanın hakim noktalarından olan kaleye, kışlaya, hükümet konağına ve Gökmeydan mezarlığına top ve mitralyözler mevziledirmişti.

Sabahleyin başlayan çarpışmalar akşama kadar sürmüş ve pek heyecanlı olmuştu. Kürdler sayıca az oldukları gibi, silâh ve cephaneleri de yok denecek kadar azdı. Çoğunluğu hançer ve değneklerle donatılmış olduğu gibi, komuta-

(958) 943 numaralı dipnota bakınız.

(1) Romalılar tarafından yapılmış olan Bitlis kalesinin yine bu adla bilinen dağın tepesinde bulunan gözetleme kulesidir.

(959) 944 numaralı dipnota bakınız.

dan, disiplinden ve düzenden de yoksun idiler. Aralarında , liderlerden sayılan eski Şirvan beylerinin torunlarından Mehmed Emin, merhum Padişah Sultan Hamid'in tüfekçilerinden Hêwirslî Ali Ağa, Xumaçlı Ferso vb. vardı. Mehmed Emin ile Xumaç ağası Ferso'nun karşı koymaları pek yiğitçe ve kahramanca idi.

Top gürültüsü, sürekli olarak yağın ve çevreyi tarayan(960) mitralyöz yağmuru, Kürdlerin muhtemel bir saldırısından ürkererek hükümete yardım eden yerli güçlerin eklenen yardımı karşısında hazırlıksız olan Kürdler hiç kuşkusuz geri çekilmek zorunda kalacaklardı. Mela Selim, emri altındaki halka, gûya kurşunlardan etkilenmeyeceklerini söylemişse de, aralarında ölü ve yaralılar olunca salkdırıya geçmiş olanlar çarpışma alanını bırakıp yerlerine dönmüşlerdi.

Çarpışmalar sırasında Kürdlerden 8-9, askerlerden de bir o kadar ölü ve yaralı düştüğü gibi, halktan da kaza sonucu olarak 20 kadar kişi ölmüş ve yaralanmıştı.

SONUÇ

En çok mitralyözlerden yakınan saldırıya geçmiş olanlar, dönmeye başlamışlardı. Mela Selim, 16 kişilik arkadaşları ile birlikte, yol üzerinde bulunan Rus Konsolosluğuna iltica etmişti. Şeyh Şehabeddin ise, bu sonuç üzerine Van gölü kıyısına inerek yelken gemisiyle Erciş'e, oradan da sınır bölgesine doğru giderken, ilk söylentilere göre Ruslara iltica etmeyi onuruna yediremeyip teslim olmuş, son söylentilere göre de Zilan deresinde tutuklanarak Bitlis'e getirilmişti.

Olayın son şekli üzerine, Hizan ve Bitlis'e büyük miktarda düzenli askerler gönderilmiş ve Bitlis'te sıkıyönetim ilân edilerek, böyle durumlarda hep yapıldığı gibi sıkıyönetim askerî mahkemesi kurularak sert bir biçimde harekâtı yürütmeye başladığı gibi, bir yandan da Hizan üzerine asker gönderilmeye başlanmıştı.

Hizan üzerine yürüyen Osmanlı askerleri hiç bir karşı koymaya uğramadan doğruca Hizan şeyhlerinin mezarlıklarının ve tekkelerinin bulunduğu Gayda'ya ulaşmışlar ve Seyyid Ali tarafından olağanüstü bir saygı ile karşılanarak ağırlanmışlar; Seyyid Ali, kovuşturma harekâtı süresince Padişahın askerlerini beslemişti. Kovuşturma sonucu olarak 300'e yakın kişi tutuklandığı gibi, Seyyid Ali de, "sadece merkezde bulunması gerektiği"nden sözedilerek Bitlis'e getirilip tutuklanmıştı. Bir ay kadar tutuklu kaldıktan sonra sıkıyönetim askerî mahkemesi, yargılamalarını sona erdirmiş olacak ki, Şeyh Şehabeddin'in Bitlis'e ulaşmasından birkaç gün sonra 18 kişi hakkında idam emri çıkarak, üç ayrı gecede kasabanın değişik yerlerinde idam hükmü yerine getirilmişti.

---

(960) "Tarayan" sözcüğü, "sulayan" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır.

Seyyid Ali, Şeyh Şehabeddin, Feqî Xelîl ve başkaları Gökmeşdan'da; Şeyh Şirin, Mela Muhyeddin, Feqî Cindî ve başkaları da Çarşı meydanında asılmışlardı.

Ayrıca 150 kişi de Sinop, Ankara, Sivas ve Medine'ye sürgün edilmişlerdi. Bu sürgünler arasında tanınmış birkaç kişi de vardı.

*

Gökmeşdan'ın tarihsel bağrı üzerinde kurulan idam sehpaları altında pek müthiş, pek acı bir facia oynanıyordu:

Şeyh Şehabeddin, masum kalbiyle ipin altına geldiğinde, o zamana değin kırgın bulunduğu Seyyid Ali ile helâllaşmış ve öfkeli bir şekilde söylenmek isteyen Feqî Xelîl'e susmasını emrettiği gibi, çevresindekilere de ümitsiz olmamalarını, bunun ancak Tanrı'nın bir kaçınılmaz emri olduğunu ve uğradığı zulmün Tanrı'nın adaleti ile karşılaşacağını belirttikten sonra kutsal "Yasin"i okumuş ve büyük bir dayanıklılıkla kendisini cellâtlara teslim etmişti. Asıldığı ip iki kez kopmuş ve Şeyh Şehabeddin, "Allah'ın affettiğini siz affetmiyorsunuz, benim için kalın bir ip getiriniz" demişti. Seyyid Ali de, davranışları ile uğradığı feci âkıbet arasında hiç bir ilişki göremediğini ve akıl erdiremediği bu zalimce sonuç karşısında "dost eliyle ele karşı asılmanın kendisine pek ağır geldiği"ni söylemişti.

İdam edilenler, Bitlis Hanları ile Rojkan aşireti ağalarının türbelerinin bulunduğu Eski Mezarlıkta toprağa verildiler.(961) Dostlar ve müritler, 15 gün kadar akın akın mezarlarına gelerek ağıt yaktılar ve matemlerini, acılarını belirterek, bu facia için matem usulü ile yaktıkları ağıtları söylediler. Ziyarete gelen kabileler tüm olarak kasabanın içine bırakılmıyorlardı, grup grup gelerek ziyaret edip gidiyorlardı. Aksî takdirde geniş ölçüde gösteriler düzenleneceği kuşkusuzdu. Ayrıca hükümet, Seyyid Ali'nin küçük oğlunu rehın olarak Bitlis'te ikamet ettiriyordu.

Şeyh Şehabeddin'in ve Seyyid Ali'nin idamı Bitlis'te, Hizan'da, Kürdistan'ın çeşitli bölgelerinde acı etkiler uyandırdı; etkilenmedik bir tek yaratık kalmadı. Hiç kimse, bu ansızın ve gaddarca sonucu beklemiyordu. Özellikle Seyyid Ali'nin olayda katkısı ve içten gelen ilişkisi yoktu. Şeyh Şehabeddin'in de suçsuzluğu ve aklığı ortadaydı.

Mela Selim ise, Rus Konsolosluğunun dört tarafına nöbetçiler dikilerek gözetleniyordu. Ne zaman ki Büyük Savaş(962) dolayısıyla Osmanlı hükümeti ile Rusya arasında savaş durumu başgösterince ve Rus Konsolosu Bitlis'i terkedince Mela da tutuklandı ve iki arkadaşı ile birlikte idam edildi. O sıralarda ilân edilen genel aftan hükümlüler ve sürgünler de yararlanıyorlardı.

(961) 945 numaralı dipnota bakınız.

(962) "Büyük Savaş"tan maksat I. Dünya Savaşıdır.

KİŞİLER

Mela Selim, 55-60 yaşlarında, Genç dolayları Zazalarındandı. Dinsel ve Arapça bilimleri bilen, bilgin ve dindar bir zat idi ve olayda oynadığı role bakılırsa, "kendine özgü kişiliği olan" kimselerden sayılabilir. İradeli ve ideal sahibi olduğu anlaşılıyor. Olaydan önceki günlerde, Karkarlı Mela Muhyeddin adlı zat, Mela Selim'e yeşil yazı ile yazmış olduğu bir mektupta, "kurtarıcı ve yenilikçi" olacağını mâneviyât âleminde görmüş olduğunu kendisine müjdelemişti. Mela Selim, Şeyh Şehabeddin'in çocukluktan beri eğitim ve öğretimi içinde bulunmuş ve bu nedenle de hem lalası ve hem de hocası olduğu gibi, şeyhlik makamına geldikten sonra da yol göstericisi ve aynı zamanda da "Başhalife"si idi.(1).

*

Şeyh Şehabeddin, 30 yaşlarında, beyaz sarıklı, saygı uyandıran bir yüze sahip, şişman, övülecek nitelikleri olan bir zat idi. Dinsel ve Arapça bilimleri bilen, dünya işlerinden sakınan, kendini ibadete veren, iyi nitelikleri huy edinmiş erdemli bir insan ve gerçek bir şeyh idi. Hocasına karşı, yüreğinde zaafa yakın derin bir saygı ve bağlılık duygusu beslerdi. Bu duygularını ölüm karşısında bile göstermekten çekinmemişti. Sıkıyönetim askerî mahkemesinin, Valiye o bilinen mektubu yazıp yazmadığı sorusuna, "hocasının arzusunun yerine getirdiği" karşılığını vermişti. Hizan'ın "Paknûs" köyünde otururdu. Yazın ise, Bitlis'e yakın, ormanlarla çevrili, güzel bir yerde bulunan "Seyidava"(Seyyid'in yaptırdığı yer) adlı yazlığa giderdi. Halkın gönlünde, tapınma derecesine varan bir olağanüstü saygıya ve mânevî nüfuza sahipti.

Tarikate bağlı olanlar arasında "Gaws"(963) unvanıyla yüceltilen atası Mela Sebatullah hazretlerinin(2) Celâleddin, Hasan ve Nur Muhammed adlarındaki üç oğlundan Seyyid Nur Muhammed'in büyük oğlu idi. Seyyid

---

(1) "Mürîd", Nakşibendî tarikatına bağlı olanlar için kullanıldığı gibi, "halifelik" de adı geçen tarikate bağlı olanlardan aranan niteliklere sahip olan kimselere verilen özel bir rütbedir.

(963) 947 numaralı dipnota bakınız.

(2) Mela Sebatullah, Nakşibendî tarikatını yaymak için Büyük Seyyid Taha hazretlerinden izin almışlardı. Gerçekte Seyyid Taha hazretleri, daha birçok saygıdeğer zata(örneğin Siirt dolaylarında Fêrsav Şeyhi, Bitlis'te Şeyh Muhammed Küfrevî gibi) izin vermişlerdi. Bu zatların gerek yaşamlarında kendilerinin, gerekse vefatlarından sonra soylarının nüfuz ve mâneviyât alanları gayet genişti. Örneğin Bitlis'te Şeyh Muhammed Küfrevî hazretlerinin türbesini ziyaret etmek üzere ta Kars dolaylarından gelen ziyaretçilerin, medet uman iniltilelerle ve saygı ile eğilerek türbenin önünden geçtikleri olur.

Yeri gelmişken şunu da söylemek gerekir ki, dağınık ve sayıca az topluluklar dışında Kürdlerde din olarak Müslümanlık, mezhep olarak Şafîîlik ve tarikat olarak da Nakşibendîlik, öteki benzerlerine oranla daha üstün durumda ve çoğunlukta.

Ali ise, Seyyid Celâleddin'in oğlu idi. Şeyh Şehabeddin, amcası oğlunun dünya işleriyle ilgisinin fazla olmasından ve gösteriş ve debdebe ile uğraşmasından dolayı kendisine kırgındı.

*

Seyyid Ali, 30 yaşlarında, esmer benizli, siyah gözlü, çatık kaşlı, orta boy- lu, babayiğit tavırlı, kibar bir "bey" idi. Kıyafet bakımından birçok beyden ayırdı. Başına, kenarlarına "Ahmediye" denilen ipekli yazma sarılı fes giydiği gibi, kostümü de Anadolu kasabalarında yaygın olan şekilde idi.(1) Kürdler arasında, kendisine özgü takma adıyla "Hûtê Gewr"(Boz Ejder) diye anılırdı. Görkemliliği ve varlık içinde yaşamayı pek severdi. Yetkinliği ve nüfuzu Hizan, Kevaş, Şetek, Tatık dolaylarında geçtiği gibi Melazgird ve Bulanık'a kadar uzanmakta idi; bütün bu alanda tekkeleri ve müritleri vardı. Tanrı'nın kullarından günde 200 kişinin, tekke ve misafirhanesinde yedirilip ağırlanmış olduğu söylenmektedir. Tekkenin esas gelirini, vakıf arazisi oluşturuyordu.

Emrinde 300'e yakın savaşçı vardı. Bu miktar, seferber olmayı gerektiren bir durum karşısında binlere ulaşabilirdi. Yalnız, bir kişinin anlattığına göre, savaşçılarının askerî açıdan önemleri, öbür aşiretlerin süvarilerine göre, donanım ve düzen bakımından eksikti.

Seyyid Ali'nin sürekli olarak artan nüfuz ve gücü karşısında birçok rakibi de ortaya çıkmaktaydı. Bu arada Ermeni çeteleri dahi vardı. Fakat bu tehlikeli güçle başa çıkamayacaklarını anlayan çete liderleri,(söylentiye göre Aram, İshan ve Remyan) geçmişte omuzdaşlarının denemiş oldukları gibi, Sultan Abdülhamid II'nin saltanatının sonlarına doğru Kafkasya'dan gelen Ermeni çete liderleri, Hasan an aşireti liderlerinden Rıza, Musa Bey'in kardeşi Kasım Bey ile bir süre işbirliği yapmışlardı. Bu kez de Karçikan'da ve Çemê Xanê tekkesinin bulunduğu "Kêsan" adlı yerde Seyyid Ali ile görüştükleri söylenir.

Seyyid Ali, öyküsünü anlatmakta olduğumuz olaya karşı olumsuz ve tarafsız bir durum almıştı. Bu durumu, soruşturma kurulunun görüşü pekiştirdiği gibi, çarpışmalara katılmış olan ve olaydan iki yıl önce evinden kovmuş olduğu oğlu Haydar'ın cezalandırılması gerektiğini de hükümete bildirmişti. Bu nedenle olacak ki, kendisinden kuşkulanamakta idi. Yoksa ortadan kaybolacağı kuşkusuzdu. Aynı zamanda, olayda etkin olanlara, kendilerine yardımcı ve destek olduğu konusunda haber ulaştırmış olduğu söylenmekte ise de, bunun belgelerle pekiştirilmesi gereği açıktır.

(1) Kürdlerde ulusal başlık giysisi, keçe Külâhtır. Değişik biçimleri vardır. Son zamanlarda Türklerle ilişki kurmaya alışmış bulunan kentli Kürdler de, giydikleri feslerin çevresine yazma sarmaktadırlar. Kostümler de, "welat" denilen coğrafi bölgelere göre(Rojkan, Motkan, Garzan, Botan vb.) bir özellik gösterirler. Bunlardan Motkanlıların giyinişi biçimi gayet sade ve iyidir.

Şeyh Şehabeddin ile aralarında var olan karşılıklı nefretin ortadan kaldırılması için her ne kadar çalışılmış ise de başarı elde edilememiştir. Aslında Seyyid Ali, olayın meydana gelmesinden önce, durumunun her yönden önem ve ağırlık kazandığını önsezi ile görerek, her şeyden vazgeçip Şam'a gitmek düşüncesinde bulunuyordu.

ÖZET OLARAK

Ortaya çıkış biçimi ile akış biçimini, daha doğrusu dış yüzünü, kişilerini ve sonuçlarını gözden geçirdiğimiz olayın "iç yüzü" konusunda doğru bilgilerimiz bulunmamakla birlikte, niteliğini ve temel etkenlerini şu şekilde üç nokta üzerinde toplayıp özetlemek mümkündür. Şöyle ki:

1- Bu olay, İttihad ve Terakkî hükümetinin sübjektif icraatına ve halkın uğradığı zalimce yönetim biçimine karşı adalet isteyen bir hareket idi.

2- Olayın çeşitli aşamalarında nüfuz ve rekabet iddialarının etkisi görülmüştür.

3- Dinsel istekler görünümünde ortaya çıkan ulusal ümitler söndürülmüştür.

Law Reşîd

* *
*

Çalışma arkadaşımız "Kürdistan" dergisinin 6'ncı sayısı da yayınlanmıştır. Birçok seçkin yazıları içeren adı geçen dergiyi saygıdeğer okuyuculara tavsiye ederiz.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

H A Y A T

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

TÜRKÇE KISMI

Kürdler ”İranî” değil midir! ..... Kurdîyê Bitlîsî
Kürdler tarihî bir millettir ..... E. S.
Baban Hanedanı ..... Yamülkîzade Abdülaziz

KÜRDÇE KISMI

Ji ”Zîn”ê(964).....
Mirovînî ..... E. Rehmî
Gazin ..... Fikrî Necdet
Çon bikoşîn ..... Dawer
Kürdçe elifba numunesi(965) .....

Nüshası 5 kuruştur
Necm-i İstikbal Matbaası

(964) Ev parçe ji ”Mem û Zîn”ê hatîye girtin. Ji ber vê yekê, bi gumana me, ev sernivîsar li vir bi şaşî weha derketîye; rastê wê ”Mem û Zîn” e.

(965) Bu bölüm gerçi burada derginin ”Kürdçe kısmı”nda gösterilmişse de, aslında derginin kapığının ikinci sayfasında çıkmıştır.

KÜRDÇE HARFLERİ(966)

www.arsivakurdi.org

---

(966) Burada, bundan önceki sayının sonunda ve gelecek sayıların bazılarında Kürd alfabeti Arap harfleriyle basılıp yayınlanmış ve bazı örnekler de gösterilmiştir. Ancak bunlar Arap harfleriyle olduğu için Latin harflerine çevrilmesi hem olanaksız, hem de gereksizdir. Bu nedenle biz bu örnekleri Latin harflerine çevirmedik.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

KÜRDLER "İRANÎ" DEĞİL MİDİR?!(*)

"Kürdistan" mecmuasının dördüncü nüshasında "Kürdistan ve Kürdler" unvanlı bir makale okudum. Milletimizin en acıklı bir derdine temas eden o makalede bizi sevindirecek güzel tasavvurlar, vaadler var. Kürd"ün tarihini, ictimaiyatını, velhasıl bir millet sıfatıyla O'nun müessesât-ı mevcude ve maziyesini tedkik etmek, milletimizi bugüne kadar yar-ü ağyar nazarından saklayan mechuliyet perdesini yırtıp atmaya çalışmak, büyük bir azm-ü himmet eseridir. Müteşebbisine muvaffakiyet temennî ederim.

Âlem-i medeniyetçe mechuliyetin, fena tanınmış olmanın bu asırda, hele netice-i tasaffîsine titreyerek, inleyerek intizar ettiğimiz bu kıyamet-i ictimaiye zamanında ne yaman bir eser-i bedbahtî ve felâket olduğuna iman eden hizmetkâran-ı vatan, bu gibi ulvî teşebbüsâta karşı riyasız bir şükran ve minnetdarî ile mütehassis bulunacaklardır.

Ben her an-ü zamanda, bâhusus "Jîn" tarih-i intişarından beri milletimin erbab-ı tedkik, eshab-ı kalemine iltica ederek rica ettim; dedim ki: Bir yandan icabât-ı asriyeye muvafık teşkilât ile Kürd"ün hukuk-ı tarihiye ve menafi-i siyasiye-i haliyesi müdafaa edilsin; diğer taraftan her vasıta-i neşr-ü telkîne tevessül ile ebedî düşmanlarımızın kurdukları asırlık şebeke-i iğfal ve hıyanetin firifte-i dalalı olan [2] ve bugün mukadderât-ı cihana tahakküm

eden milletlerin hakkımızdaki ilm-ü kanaatleri tashih ve tebdile uğraşsın. Günler, aylar berk-i hâtif süratiyle geldi geçti. Hayat-ı milelde belki bir daha tesadüfü muhal kıymetdar dakikalar tevalî edip gitti. Bu müddet zarfında, —maatteessür ilân edelim ki— ne doğrudan doğruya milletimizin vikaye-i hukukuna temas eder bir teşebbüse, ne de Kürdleri enzar-ı ecanibde bir parça tenvîr edebilecek neşriyata şahid olmadık; böyle bir şey duymadık.

Bana öyle geliyor ki, kitle-i hazıramız artık mahrum-ı basar ve basirettir. Çünkü, her şey bertaraf, haksızların tatmin-i hırs-ı millîleri uğrunda koparıldıkları tufan-ı tahrif ve iğfalı, icad-ü tevessül ettikleri vesait-i tezvîr ve ıdlalı olsun görmüyor, ibret almıyoruz. Çünkü bâtil, hiç yoktan, bir değil, birçok sahte haklar yaratacak kadar ilerlemişken; bizler, zavallı Müslüman bizler, güneşten parlak haklarımıza rağmen, tarihî, halî hukuk-ı insaniye ve milliyemizin üfûl-ı elîmi muvacehesinde bile, hâlâ bir sükûn-ı miskinane ile bî-hiss-ü hareket duruyoruz. Hayır, durmuyor, didişiyoruz.

On ikinci asrın tayf-ı haili hakim ve mütehekkim, sokaklarımızda, meydanlarımızda cebhe-i hakimiyetimizi darbeler, harîm-i diyanetimiz ayaklarıyla yürüyen bir âsife-i hevleğz önünde temelinden çatırdarken, biz de uğraşiyor, hiç dinlenmeden didişiyoruz; ancak biri birimizle, kardeş kardeşle boğuşuyoruz.

*

Ufuk kanlı bulutlarla kaplı, istikbal siyah gölgelerle örtülü, gönüller tevalî eden ye'sengîz hadisâtın tazyik-i baridi altında ölüm ra'şeleriyle titriyor. İtiraf ederim ki böyle bir zamanda, insan bir parça tesliyet bulmak için hali unutmaya çabılıyor, muzlim olsa bile yalnız istikbali tefekkürle onun kasr-ı mübheminde acılarını unutturacak bir nokta-i ümid arıyor.

Ben de, yaşlı gözlerimi âtînin derinliklerine tevcih ederek diyorum:

”Madem ki halin fırsatlarını kaçırdık; bize, ebede kadar yaşamaya namzed milliyetimizi [3] istikbalin, karanlık ve kızıl istikbalin sine-i hırs-ü udvanında sakladığı elem ve ölümlerden sıyanete çalışmak vazifesi kaldı”.

Evet, bugünkü ve yarınki vazifemiz budur, bu olmalıdır.

Cevf-i muzliminde çetin ve kanlı bir cidalı taşıyan bu mefkûrenin istediği şerait-i muvaffakiyeti ihraz edebilmek, Kürd'ün meziyât-ı meftûresine yirminci asrın ekanîm-i sa'y-ü sebatını telkîhe mütevakkıftır. Ancak bu sayededir ki milletimiz, adalet-i naimenin bidarî-i tamına kadar —hakkı gasb olunanlara has bir inad-ı fedakârane ile— her vazifeyi îfa, her manii imhayı mütekeffil intihanepezîr bir kudret-i mücadele ile techiz olunabilir.

İrfan-ı asra, ihtiyac-ı zamana, bazû-i teşkilâta istinad etmeyen cesaret ve fedakârlıkların ömrü çok az, tesiri hiç yoktur. Binaberîn, Kürd'ü asrî teşkilâta mazhar etmelidir. Kanaatime göre bu teşkilât, mazî-i millî esası üstünde yükselebilir.

Mazî bir hazine-i kuvvettir. Urûk-ı millîsine oradan avuç avuç füyûz-ı zendeğî akıtamayan akvam, mübarezât-ı milliyede pek çabuk duçar-ı ta'b olur-

lar; onların hisse-i cidalı, zincir-i esarettir. Veyl o cemiyete ki mazîsinden uzaklaşmaya temayül eder!

Efal-ı ecdad, harekât-ı âliyeyi telkin ve tekvinde, avamil-i haliyenin pek çok fevkında bir mevki-i şümül ve tesire maliktir. Mazî, tarihtir. Tarih-i millînin nazargâh-ı ahfada uzattığı her satr-ı şüûn, istikbal-i millete doğru atılmış birer sırat-ı şevk-ü heyecandır. Gözleri ecdadın tarih-i millî sahaifini dolduran mefahir ve harekât-ı âliyesine müteveccih olmayan ahfadın tarîk-i hayattaki mazhariyeti, mevcudiyet-i seffilesini, —zamanın kendisine ihzar ettiği gavr-ı izmihlâlê doğru— ra'şedar adımlarla sürüklemeye mahkûmiyetten ibaret kalır.

Binaenaleyh, te hacüm-i mesaible uyuşan milletimizi göğsünden tutarak şiddetle sarsmak, O'nun mahmur-ı gaflet gözlerini arkaya, derece derece uzaklara [4] tevcih ederek, kulağına mazî-i ecdadın azamet ve haşmetini bir nâre-i canşikâf kuvvetiyle bağlamak ihtiyacı vardır.

O'na, Trakya sahraları, Adalar denizi, Akdeniz, Sahra-i kebîr, Babil kuleleri, Umman denizi, Sind ve Turan ve Karadeniz'i biri birine bağlayan hattın çerçevelediği hudud-ı vatani irae etmelidir ki, himmet-i ecdadın yüksekliği ile acz-ü zillet-i ahfada ağlayan meskenet-i hazıranın sıklet-i hicabından bir hisse-i intibah çıkarsın. İşte bu muazzam vazifeyi yapacak kudret, mazî-i millîyi terennüm eden tarih sahifeleri arasında saklıdır. Onu atşan-ı irfan millete ihda edecek eli bekliyoruz. Bütün millet, öpülmeye şayan bu yegâne ele hararetle bûselerini takdim için tarif edilmez bir sabırsızlık içindedir.

Görüyorum ki Kürd'ü hayat-ı aşiretten saha-i cemiyete geçirmek için atılacak köprünün temelini, O'nun millî tarihini tedvin etmek teşkil ediyor.

Acaba milletimizin bir tarihi yok mudur?

Bunun cevabı pek müşkildir. Onun için ben de bu cevabın münakaşasını, bazı izahât-ı mütemmimeden sonraya tâlik ediyorum.

Mâlumdur ki bir milletin mebd-i tarihîsi, henüz pek genc olan tarihin saha-i rü'yetine duhulü anından başlar. Fakat, yerden biter gibi birdenbire nazar-ı tarihe çarpmak kâfi gelmiyor; bir de mevrid ve menşe vesikasını istiyorlar ki, işte bu, pek karışık bir mesele teşkil ediyor.

Her millet, kablettarihînin karanlık yollarında eser-i ecdadı arıyor. Biz de bu kervana karışmak ihtiyacındayız. Bu takdirde işe, bizde de tâyin-i menşeden başlamak icab ediyor. Tarihimize dair söz söylemek isteyen arkadaşların cümleten bu ihtiyaca serfûrû ve bu noktaya temas ettiklerini görüyorum.

*

”Kürdistan” mecmuasının dördüncü nüshasındaki makalelerinde Seyyid Arif Bey, Kürdlerin menşeyini araştırmaya lüzum görüyorlar. Bu maksadla yazdıkları [5] mütalâada, kendileriyle hemkanaan bulunmadığım bazı noktalara tesadüf ettim. Bu sebeble, tarih ve âtî-i millîmizle kaviyyen alâkadar gördüğüm menşe bahsini biraz münakaşaya lâzım geldi. Hepimizin muhtac olduğu bazı hakikatlerin tezahürünü temin edebilmek için, bu mevzuun

milletdaşlarımız arasında bir zemin-i münazara ittihaz edildiğini görmek, doğrusu şiddetle arzu olunacak şeylerdendir. Bakalım.

Seyyid Arif Bey, makalelerinde, "evlâd-ı Hazreti Nuh'dan Sam'ın neslin-den inşia eden Kürdler. . .ilh." diyorlar. Bunda bir zühûl var zannediyorum. Biz şimdiye kadar Kürdleri "Yafesî" biliyorduk.(967) Bu kadar Garb muhakkikîn uleması arasında, bâhusus Şark-ı Karîb(968) akvamının tarih-i kadîmi üzerindeki rida-i mechuliyet ve mübhemiyeti ref' eden ve pek kat'î hakaik-i ilmiyenin tezahürünü temin eyleyen tedkikat ve keşfiyat-ı cedideyi, mesâi-i müşkilelerine medyun olduğumuz asr-ı ahîr âlimleri miyanında bir zata tesadüf edilmiyor ki, Kürdlerin Sam nesline mensubiyetine dair hatta zayıf bir rivayet dermiyan etmiş bulunsun. "Albert Male" gibi tarafdarları yine kendi şahıslarına inhisar eden bazı müellifin-i taliyenin Asur tasavîri metrukesinden çıkardıkları "fizyonomi" müşabehetlere istinaden meydana attıkları pek indî ve zayıf iddialar, bizatihi mecrudurlar. "Fizyonomi" müşabeheti, itiraf ederim ki pek çürük bir istinadgâhtır. Urûk-ı beşerin binlerle ifade edilebilecek ihtilâât ve tesâlûbâtının bugünkü mahsul-ı uzvîsini, baş ve yüzlerinin veya elbise ve kıyafetlerinin irae ettiği hutût ve eşkâlden istimzacen tasnif etmek, ilim mefhumuyle ne derece itilâf eder, bilmem.

Şark'ın (969) eslâf-ı ulemasıyle onların rehber-i tarihîsi **Tevrat**'ın bu mesele hakkındaki hükümlerini tahkik edersek, görürüz ki onların bir kısmı, hudud-ı mesâîlerini öz vatanlarının hudud-ı siyasî (970) ile tahdid ederek, diğer milletlerle asla meşgul olmamışlar; kendi milliyetlerini ise, bermutad Nuh oğullarından birine rabtlemekle iktifa eylemişlerdir. Kısm-ı diğeri, Arab ulemasıyle muakkibleri ulema-i İslâmiyenin [6] ekseriyetle yaptığı gibi, kâinata yalnız Arab gözlüğüyle bakarak, saha-i ıtıla'ları dahilindeki akvamın kâffesini —uydurdukları herhangi bir masalın kuvvet-i idlalına tevdi ile— milliyet-i Arâbiyeye ilhak etmekten başka bir şey düşünmemişlerdir. İşte, Kürdleri, "Münzir ibni Maissema"(971) masalı vasıtasıyla kavmiyet-i Arabiye camiasına sokan rivayet ve emsali, bu nevi tasfiât-ı indiyeye istinad eder. Binaberîn tevarih-i Şarkîye menkulâtı, hemen hemen umumiyetle şayeste-i ihticac değildir.

---

(967) Yafesî: Nuh Peygamber'in oğlu Yafes'in soyundan olanlar.

(968) Şark-ı Karîb: Yakındoğu.

(969) Buradaki "Şark" tan maksat Şark ülkeleri, Doğu ülkeleridir.

(970) Doğrusu "siyasîsi" olmalıdır.

(971) "Münzir ibni Maissema"nın Türkçe anlamı "Göksuyu'nun oğlu Münzir" demektir. Sözü edilen Münzir, bugünkü Irak'ın güneyinde hüküm süren ve merkezi "Hîre" olan "Lahmî" Arap devletinin en ünlü hükümdarıydı. 514-554 yılları arasında hükümdarlık yapan Münzir, bu adla anılan hükümdarların üçüncüsüydü. Annesi Maviye, olağanüstü güzel olduğu için "göksuyu" anlamına gelen "Maüssema" sanıyla anılmıştır. Bu nedenle Münzir de "Münzir ibni Maissema" diye tanınmıştır. Öte yandan bu ad, derginin aslında, dizgi yanlışlığı sonucu olarak "Münindir ibni Malilma" biçiminde çıkmıştı. Biz doğru biçimi olan "Münzir ibni Maissema" olarak yazdık.

Tevrat'a gelince; Kürdleri nesl-i Yafes'e mensub göstermekte bizimle mütefik bulunduğu halde, "**Ahd-i Atık**"(972) efsaneleri, zamanımızda vesaik-i tarihiyeden addedilmek mevkiini artık kaybeylemiş gibidir. Babil, Nineva, Ekbatan tozları altındaki nefais-i menabie malik olduğu günden beri ilm-i tarih, evlâd-ı İsrail'in bir nevi(973) mecmua-i esatîri demek olan bu kitabın ırkların inkısamâtına aid rivayâtından istiğnaya başlamış; beşeriyât ve ulûm-ı muavinesinin terakkiyât-ı ahîresinden feyz alan usul-ı tarihin şekli-hazır, nihayet onu kabil-i ihmal bir hale koymuştur.

Pek tabiidir ki tevarih-i atîka ve müverrihîn-i salifeyi çokça işgal eden evlâd-ı Nuh masalı da, bu miyanda saha-i ilmi terke mecbur bulunuyor. Akvam-ı beşeriyeyi uydurma bir silsile-i ensabın zeyli-i ibhamına bağlayarak Nuh'un üç oğluna kadar çıkararak masalları nisyan-ı ebedîye mahkûm etmekle beraber, ulûm-ı cedîde, uzun ve mut'ib senelerin mahsul-ı tettebbuu olan tasnifât-ı irkiyesine —sevki-ı itiyadla— Sam, Ham, Yafes isimlerini alem itti-haz etmekten feragat edememiştir.

Fürs tarihlerine bakarsak, orada hakikî bir kardeş ve kandaşlığın verdiği hararet-i muhabbetle Kürd'ün derağuş edildiğini ve hatta O'nun ayrı bir namla zikrine tahammül edilemediğini ekseriyetle müşahede ederiz.

Görülüyor ki Kürdleri "Sam" ırkı defterine idhal mümkün olmuyor. Hatta Seyyid Arif Bey de, "Sam dâvası"nı tâkib eden satırlarda, "Kürdler herhalde, zannedildiği gibi İranîlerin bir şubesi değil. . .ilh" dedikten sonra, hemen müteâkibi fıkrada, "yalnız, İranîlerle aynı kavmiyete mensub olmak [7] itibarıyla bir karabetin mevcudiyeti inkâr edilemez. Çünkü. . .ilh" demekle aşikâr bir tenakuza düşmekten kurtulamıyor. Samî bir milletin Yafes ırkına mensub İranîlerle aynı kavmiyete mensub olabilmesi, onlarla inkâr edilemeyecek bir rabita-i karabete sahib bulunması, tarihin şimdiki telâkkî-siyle kabil-i telif değildir.

Kürdler ya Sam veyahut Yafes oğludur; ikisi ortası yoktur. Ekseriyet-i müdekkikîn, Kürd'le "Sam" arasında bir münasebet görmüyor. Ben burada, Kürd'ün Yafes neslinden olduğunu kabul ve bu nazariyeyi umumî bir nazarla tedkik edeceğim.

Kürd'ü Yafes ırkından addetmekle meseleyi kestirip atmış olmayız. Bu takdirde dahi, araya, muhtac-ı izah bir âmil girdiğini müşahede ederiz. Mâlumdur ki Yafes ırkı, yalnız Arîlerden ibaret değil, bir de "Turan" unsurunu hâvîdir. Binaenaleyh şimdi de, Kürdler ya "Aryanî" veyahut "Turanî"dirler diyeceğiz. Bu ihtimal size garib gelmesin. İkinci ihtimal, son zaman tedkikatı miyanında büyük bir ehemmiyetle mevzu-i bahs ve makal olmaktadır; keşfiyât-ı ahîreden kuvvet alan ağırbaşlı ve kesîrüladed tarafdarlara da maliktir; birçok Alman ve İngiliz neşriyatı, hususîyle "Encyclopedia Britannica" gibi kabule mütemayıldır.

(972) **Ahd-i Atık**: İsa Peygamber'den önceki Yahudi kutsal kitaplarının tümü; **Tevrat**, **Zebur**, **Mezamir** gibi.

(973) "Çeşit" anlamına gelen "nevi" sözcüğü, derginin aslında "nevh" biçiminde çıkmıştı. Ancak bunun bir dizgi yanlışlığı sonucunda böyle çıktığı açıktır. Bu nedenle, biz doğru biçimi olan "nevi" yazdık.

Mösyö "Westergarde", "Operst", "De Saulcy", "Norris" nin mesâ-i âli-manelerinden ahz-ı kuvvet eden yeni tarih, gayri kabil-i itiraz bir iddia ile diyor ki:

"Kürdlerin bugünkü vatani, mühaceret-i İraniyeden evvel hâlis bir unsur-ı Turanî ile meskûn idi. İstilâ-i İraniye rağmen onlar yerlerinde oturdu; şimdi ki Türk'ün yaptığı gibi, sebatsızlık ederek hemen baba yurdunu terk ile muhacir olmadı".

Garb tarihlerini pek çok işgal eden bu mütalââta bakarak biz de, milletimizi akvam-ı Turaniyeden mi addedelim?!

Eğer birçok sarîh delâletlerin nisyani kabil olsa da Kürd'ün "Aryanî" bir millet olduğu kanaat-i müessesesi reddedilebilse, yapılacak ilk iş, filhakika bu suale cevab-ı tasdik vermekten ibaret kalacaktı. Lâkin elimizde üç burhan-ı [8] kavî vardır ki Kürdlerin menşei "Yafes" ırkının Arî kısmına, bize daha yakın bir tâbirle "İranî" şubesine götürüyor.

Şu menşe meselesi, hele tarihin gençliği mahzurunun inzimamıyla, pek karışık bir mahiyete maliktir. Şimdiye kadar hemen hiç bir milletin menşei katiyetle tâyin edilememiştir. Bu mesele her vakit için bir derece mechul, bir parça mübhem olarak erbab-ı ilm-ü tedkik miyanında, daimî bir menba-i kıyl-ü kal olmak mazhariyetini muhafaza edip gitmektedir. Ancak bazı âsâr ve alâim vardır ki, bu mevzuu saran zılal-ı ibhamı ehemmiyetli bir surette tenvîr ile mazînin karanlıkları arasında taharrî-i hakikate çıkan erbab-ı ilme rehberlik etmektedir. Evet, millî efsaneler, lisan, ahval-ı ictimaiye tedkikatı, bugünkü ve hatta mazîdeki akvamın menşelerine dair tam bir vuzuh ve katiyetle îta-i kararı temin edebiliyor.

Millî efsaneler, zannolunduğu gibi uydurma birer hayal kumkuması olmaktan çok uzaktır. Her efsane, içinde yaşadığı milletin —adedleri mechul asırlardan evvel vukua gelmiş— herhangi bir hadise-i ictimaiyesinin ahlaf elinde alettevalî tahrif-ü tebdil edile edile veya aynen bize kadar vâsıl olmuş bir yadigâr-ı muhtıdır. Onun rivayâtı arasında, nazar-ı tarassudu tenvîr edecek birçok tarih "kırıntı"ları mevcuttur.

Ben, "Jîn"nin ilk nüshalarında münteşir makalelerimde, Kürdlerin millî efsanelerine dair birkaç söz yazmış ve Kürd efsanelerinin menşe-i millîmizi "İranî" şubesine îsal ettiği neticesini istihsal etmiş idim. Bundan ötürü, efsaneler bahsini burada tekrar etmeyeceğim. Lisana bakarak diyeceğim ki "bu da aynı neticeyi tahkim ediyor". Alelhusus Kürd sarf-ü nahvinin(974) tedki-ki, bu hükmü gayri kabil-i itiraz bir derecede teyîd eyler.

Tâyin-i menşede tedkikat-ı lisanıyeye istinadın iyi bir esas olmadığını ilân eden ulema, bu iddialarında mahdudunnazar kalmışlardır.

(Mâbâdı var)

Kurdîye Bitlîsî

(974) Sarf ve nahv: Dilbilgisi kurallarını konu alan iki bilim dalının Arapça adları. Bunlardan sarf, sözcük yapılarını ve fiil çekimlerini konu alır; buna "tasrif" adı da verilir. Nahv ise, sözdizimini ve cümle yapıları ile sözcük türlerini konu alır.

Tarihin sahifeleri karıştırılacak olursa, mil-el-i muhtelif arasında mutlaka Kürdlere de tesadüf olunur. Kürdler de kendilerine göre bir devr-i tarihî geçirmişlerdir; Kürdler de ecdadının destan-ı zaferleriyle hayli müddet iftihar etmişler ve bugün de etmektedirler. Dûrbîn bir nazarla bakılırsa, fazilet ve hamasetlerle dolu bir Kürd tarihi görülür.

Kürdlerin tarihî bir millet olduğu, aşağıdaki delâilden anlaşılacaktır.

İşte, Kürdlerin tarihen mevcut olduklarına ve mil-el-i ecnebiyenin merak ve teccüslerini celbettiklerine dair deliller:

1- 1887 tarihinde Fransalı "Hanri Binder", "Emile Hamlin", (975) daha birkaç Fransız mütehayyizanının Kürdistan'a icra etmiş oldukları seyahat neticesinde, "Kürdistan'da" namındaki kitabda seyahat-i vakianın esbabı, "Hanri Binder" tarafından şöylece tasrih edilmiştir:

"Mösyö Reklos'un kitablarının birinde şöylece bir ibare gözüme ilişti:

'Asya-i Vusta'nın Büyük Zab havzası, hazm-ü ihtiyatsız tasaddî edilemeyen bir kıtadır.(976) Buraya "Dağlar Memleketi" tesmiye olunur ki sükkânı bahadır, cengâver olan Kürdlerdir'.

İşte şu ibare, bende bu memleketi görmek için bir merak uyandırdı. Hakikaten teccüsümü izale ettim, seyahati yaptım ve neticede çok memnun oldum".

Anlaşıyor ki Kürdler, tarihen mevcut ve şecaatleriyle iştihar etmiş bir millettir. Maatteessüf, bu hakikatler meydanda iken, Kürdlerin nisyan-ı umumiye [10] duçar olduğuna, tarihen ve lisanen mevcudiyeti nâmâlum bir millet olduğuna dair birçok yaygaralar yağdırılıyor. Bu ihtirasla dolu yaygaraların ne kadar mantıksız bulunduğunu ve bâtil bir hayal ve kâzib bir zehabdan ibaret olduğunu isbat edeceğiz.

2- "Faste de la Nation Kourde" tarihinde, "Kürd kelimesi şecaatle müteradiftir. Cihanın şeci', bahadır kahramanlarından birçoğu bu millete mensubdurlar. Vaktiyle Keykubad'ın taht-i tâbiyetinde bulunan ve gazenferane hamasetiyle müstehir Rüstem-i Zal dahi bu millete mensubdu" deniliyor.

Bununla Kürdlerin, bihakkın harika-i muzafferiyetleriyle iftihara şayan bir millet olduğuna bir kanaat hâsıl oluyor.

(975) Burada ve bundan sonraki paragrafta yer alan yabancı adların orijinal yazılış biçimlerini, yani Latin harfleriyle yazılış biçimlerini saptayamadık. Bu nedenle bu adları, Osmanlıcada Arap harfleriyle yazılıp okundukları biçimde yazdık. Bu yazılış biçimi ise, çoğunlukla orijinal yazılıştan farklı olur.

(976) Buradaki "Asya-i Vusta", öyle anlaşılıyor ki yanlışlıkla böyle yazılmıştır; doğrusu "Asya-i Suğra"dır. Çünkü "Orta Asya" demek olan "Asya-i Vusta"nın Kürdistan'la ilgisi yoktur; Kürdistan'ın yer aldığı bölgeye ise "Küçük Asya" anlamına gelen "Asya-i Suğra" denirdi. Anlaşıldığına göre dizgi yanlışlığı sonucu, "suğra" sözcüğü "vusta" biçiminde çıkmıştır.

Yine mezkûr tarihin birkaç sahifesini çevirdim; gözüme şöyle bir ibare ilişti:

3- "Kürd milleti Şereffedin ile iftihar eder. Şereffedin, Kürdlerin mezayâ ve seciyelerini yegân yegân tedkik etmiş ve Kürd tarihinde büyük bir nam bırakmıştır" diyor.

*

Bu berahîn ve "Jîn" in hacminin adem-i müsaadesinden yazılamayan daha birçok şeyler, yanlış zehablara karşı yükselen hak sadalarıdır. Ümid ederim ki, Kürd ufkunu kaplayan ihtiras ve gafletle mâli bulutların içlerinden, mütemadiyen hak kışkırcımları sıçrayacak ve Kürd gençlerinin mütemadî faaliyetleriyle, şimdiye kadar muzlim sahalarda gömülen Kürd tarihi tamamen tezahür edecektir.

Fakat heyhat! Bu tarihî millet şimdiye kadar müdhiş felâketlerin kurbanı ve her an hûnîn fecayia mâkes olmuştur.

Bilmem ki bu millet ne zaman bu korkunç siyah gecelerin bir sabahına nail olacak, ne zaman inleyen kalbi, kanayan ruhu rahat bulacaktır.

Zamîme-i makal olarak, Kürdlerin tarihî bir millet olduğunu kabul eden, fakat fart-ı cesaretini barbarlıkla tevil etmek isteyenler için birkaç söz söyleyelim:

Kürdlere isnad olunan bu şeyler, bühtandan ibarettir. Her bir Kürd, hakka [11] karşı boynunu büker; lâkin bâtıla karşı kalbinden kopan sayha-i itirazla, son nefesini feda edinceye kadar çarpışır. "Kürd milleti ismet-i vicdan, safiyet-i kalbiyeye malik bir millettir" der, işin içinden çıkarız.

Şîlanlızade
Eyüb Sabri(977)

Hamiş: Gelecek makalemizde Kürdlerin tarihî bir millet olduğuna devam ve Kürd lisanının henüz tanılmamış bir lisan olduğunu iddia eden yanlış zehablara îta-i cevap edeceğiz.(978)

E. S.

(977) Yazarın adı, bu yazının ilk bölümünün yayınlandığı derginin 13'üncü sayısında "Yusuf Sabri" şeklinde çıkmıştı.

(978) Yazarın çıkacağını bildirdiği "gelecek yazı"sı, derginin bundan sonraki sayılarının hiç birinde çıkmamıştır. Bunun nedeni de bilinmemektedir.

BABAN HANEDANI(✽)

(MÂBÂD)

KABRİN BAŞ TARAFINDAKİ TAŞTA:

Huve'l-Hayy'ul-Bakî

Hazihi'l-meşhedü's-şehîdi's-saîdi ve merkadü'l-me'cûri bi'l-ahireti Es-Seyyid yed'ül-valî'l-âlî'l-bazilî'l-hamd ve li masalihi'l-enam, bâni'l-hasenati'l-haddî'l-âsâr aleyhi fi haza'l-emri bi'l-huruci.....
mervî..... ve huve Süleyman Paşa ibni merhum Halid Paşa gaferallah
.....

KABRİN AYAK TARAFINDAKİ TAŞTA:

Vali-yi asr-ü Süleyman-i zaman
An ki gerd-i sitem ez dehr bîruft

V'an ki ta çark be kameş gerdîd
Kâm-ı hîs ez heme a'da bîguruft

[12] Aşikâr ez çî be şuxl-ı dünya
bûd meşgul, velîkin bînuhuft

İhtimameş heme din, dindarî bûd
ne be kâm-ı dil-i hod hurd nehuf

Bûd der adl der în âlem tak
ba keffeş tîğ-i siyaset hem cuft

Çend sal-ı ki be dîn kanun zîst
yaft teşrif-i şehadet ra muft

Muğîr-i hem muştî ba hancer
gevher-i cism-i geramiş bîsuft

Hud..... çunan.....

.....

.....

..... (1)

(1) Bu yazılar her ne kadar doğru istinsah edilmemiş ise, Süleyman Paşa'nın adl-ü diyane-tine dâll bir âbide-i tarihiye olduğu cihetle, müstensihin yazısını aynen derc ediyoruz.

Hakimlerin merakını ihtiva eden cami civarındaki bu kabirlerden sonra, köye giderken iki büyük taşlık daha vardır ki, buranın birisinin medrese, diğerinin hamam olduğu mervîdir. Ağaların merakını muhtevî tepe ise, nisbeten iyi bir halde olup, tepenin en üstünde Cafer Ağazade Mehmed Ağa'nın kabri hepsinden daha iyi mahfuz kalmıştır. Tepenin sair aksamı da, kâmilen bu âile efradının kabirleriyle mala-mal olup, ahfadının "Handanzade" namını aldıkları Mehmed Ağa'nın kabrindeki taşlarda başka yazılar okunamıyorsa da, yalnız 1118(979) tarihi mükemmelen seçilmektedir.

Qelaçolan hakkında verdiğim bu mâlumâtın sonra, muhterem Baban ahfadının o mevki istimplâk edip o âbidât-ı tarihiyeyi ihya ve muhafaza için hiç bir teşebbüste bulunmadıklarını kemal-i elem ile yad etmekten kendimi alamayacağımı şurada yazdıktan sonra sadede rücu edeceğim:

Süleyman Paşa'nın vuku-ı şehadetinde, sandali-i hakimiyete mahdum İbrahim Paşa kuud etmiş ise de, memleketteki şûriş nihayet hal'ını mucib olmuş ve yerine Hane Paşazade Mehmed Paşa ik'ad edilmiştir.

(Mâbâdı var)(980)

---

(979) Milâdî takvime göre 1706 yılı.

(980) Burada "devamı var" anlamına gelen "mâbâdı var" diye yazılmışsa da, bu dizi yazının devamı derginin bundan sonraki sayılarının hiç birinde yayınlanmamıştır. Bunun nedeni de bilinmemektedir.

[13] KÜRDÇE KISMI

www.arsivakurdi.org

MUXATIBÎYA MEMÊ YE DİGEL ŞETÊ CIZÎRÊ MUCAWIBÎYA JÎ ÎŞQA BÊNEZÎRÊ⁽⁹⁸¹⁾

Ki ey şubhetê eşkê min rewane!
Bêsebr û sukûn î, aşiqane⁽⁹⁸²⁾

Bêsebr û qerar û bê sukûn î
Yan şubhetê min tu jî cunûn î?⁽⁹⁸³⁾

Qet nîne jibo te ra qerarek
Xalib di dilê te da ne yarek⁽⁹⁸⁴⁾

Her lehze te jî çi têtê bîrê
sergeşte dibî li rex Cizîrê?⁽⁹⁸⁵⁾

Ev şehre ye ger jibo te mehbûb
hasil gerîyaye bo te metlûb⁽⁹⁸⁶⁾

-
- (981) Muxatibî: Hevpeyvîn, peyvîna du kesan yan jî çend kesan digel hev, ku du kes yan jî çend kes bi hev ra bipeyvîn. Ê ku dipeyive gerçi yek e, ew jî Memê ye; lê Xanî di vî beşê "Mem û Zîn"ê da Dîcle şibandîye bi kesek û kirîye berpeyv ji Memê ra, goya ku Memê digel çem dipeyive.
Şetê Cizîrê: Çemê Cizîrê. Mexsed jê Dîcle ye, ku di ber Cizîrê ra derbas dibe.
Mucawibî: Hevbersîvî, ku du kes yan jî çend kes bersîva pirsên hev bidin. Li vir jî Xanî Dîcle şibandîye bi kesekî ku bersîva pirsên Memê dide.
Îşq: Evîn, eşq.
Bênezîr: Bêhevta, bêemsal, a ku kesek wek wê tune, di rindî û xweşikî û bedewîyê da kes nagîje tenga wê, kes nikare bibe emsal û hevtayê wê. Mexsed ji bênezîrê Zîn e.
Mana sernivîsarê bi tevayî weha ye: "Hevpeyvîna Memê ye digel çemê Cizîrê, hevbersîvîya ji derdê evîna rinda bêhevta".
- (982) Şubhet: Wek, mîna.
Eşk: Histir, histirên çavan, ronik.
Rewane: Tiştê ku diherike, direwe, rewan dibe.
Aşiqane: Aşiqkî, evîndarkî, wek aşiqan, wek evîndaran.
Yanî "ey çemê ku wek histirên çavên min diherike û direwe, tu jî wek aşiqan, wek evîndaran bêsebr û bê sukûn î".
- (983) Cunûn: Dîntî.
- (984) Xalib: Qey, wisa tê zanîn ku, wisa dixuye ku.
Bi gumana me di vê malikê da şaşîyeka çapê heye û rastê wê "xalib di dilê te da ye yarek" e.
- (985) Sergeşte: Bêhiş, serger, gêj, kesê ku serî lê digere û gêj dibe.
- (986) Hasil gerîyaye: Bi dest ketîye, hatîye cî, ketîye dest.
Metlûb: Daxwaz, tiştê ku mirov lê digere, dixwaze.

Daîm di dilê te da ne menzil
Destê te li gerdenê hemail(987)

Hêja ji Xwedê tu fikr-i nakî(988)
Her roj-i hezar-i şîkr-i nakî(989)

Ev çende dikî hewar û gazi(990)
Êdî çi miradekî dixwazî!

Bêhûde çira dikî tu feryad(991)
aware diçî dîyarê Bexdad!(992)

Ger ez bigirîm we ger binalim
wer ez bimirim we ger bikalim(993)

herçê we ku ez bikim rewa ye
Maqûl-i jibo mi ra fena ye(994)

Carek li dilê mi jî guzer ke
Serçeşmeyê çeşmê min nezer ke(995)

Derdê dilê min ku bêdewa ye?
Çeşmê terê min çima cera ye?(996)

-
- (987) Menzil: Xanî, avayîyên bajêr.
Hemail: Hemayil, niviştên ku mirov davêje stûyê xwe.
Yanî "wek hemayila ku mirov davêje stûyê xwe, te destê xwe wisa avêtîye gerdena bajarê Cizîrê".
- (988) Fikr: Fikar, tirs.
- (989) Şîkr nakî: Tu şîkrê Xwedê nakî.
- (990) Ev çende: Ev qas.
- (991) Bêhûde: Bêsemed, bêsebeb.
- (992) Dîyar: Hêl, herêm.
- (993) Wer: Ev payvik ji peyvîkên "we" û "eger" hatîye kurtkirin û bi mana "û eger" e.
- (994) Fena: Tunebûn, ku tiştek yan mirovek tune bibe.
Yanî, "tiştê maqûl û awayê maqûl jibo min ew e ku ez tune bibim".
- (995) Guzer ke: Bibûre, derbas bibe.
Serçeşmeyê çeşmê min nezer ke: Li serkanîya çavê min binêre.
- (996) Ku bêdewa ye: Çima bêderman e, çima dermanê wî tune.
Çeşmê terê min çima cera ye: Çavê min ê ter, çavê min ê şil çima diherike, çima histir jê tîn.

Dîwane me, min perî bi der da
Ez Dîcle me, zenberî mi berda(997)

Westanî-yû Nêrgizî-yû Seqlan
Derwaze û Ummerî-yû Meydan(998)

Van seyregehan tu lê dikî geşt(999)
Ez mame, jibo mi ra der û deşt

MIROVÎNÎ

Sado! Go hebî kurek kê m'îzan(1000)
Gotî "kurê min, tu nabî însan"(1001)

[14] Ew gotine lê qewî giran hat
Rabû enirî, înad bi eyan hat

Derket ji welatî, wî sefer kir
Lewra xeberê di wî eser kir

Ehd kir, biçitin bibit qumandan
yan walîyekî biheşmet û şan(1002)

---

(997) Zenber: Têleka xelekî pêçayî û qatkirî ye, du tiştan bi hev ve yan jî nêzê hev digire û radigire; jê ra tê gotin "zenberek" jî. Bi Tirkî jê ra tê gotin "yay", bi Înglîzî jî jê ra tê gotin "spring".

Wisa tê zanîn ku Memê bi vê peyvê dixwaze bêje ku "min zenberek a xwe berdaye, zenberek a min filitîye û ez bûme wek çemê Dîcle, bê ser û ber diçim û digerim".

(998) Ev navên di van her du malikan da, navên wan cîyan in ku Dîcle di wan ra derbas dibe.

(999) Seyregeh: Cîyê meşê, cîyê gerê, cîyê ku mirov lê digere.

Geşt: Ger.

(1000) Sado: Ev navê xwarzayê hozên bûye, çawa ku wî di serê helbesta xwe ya bi navê "Jibo nesla têt" da, ku di jimareya 8'an da derketîye, ev nav nivîsîye û bi jêrenotek jî daye zanîn ku Sado xwarzayê wî ye. Wisa tê zanîn ku hozên ev helbesta ha wek şîretnameyek ji xwarzayê xwe Sado ra nivîsîye.

Go: Ev peyvik li hin hêlên Kurdistanê ji alîyê çîrokbêjan ve di serê çîrokan da tê gotin. Li hin hêlan jî çîrokbêj di serê çîrokan da dibêjin "dibêjin", li hin hêlan jî dibêjin "dibêje".

Kê m'îzan: Kesê ku kê m'îzan caran heqîyê û rastîyê qebûl dike, kesê serhişk û înatkar û heqnenas.

(1001) Ev peyv peyva bavê wî kurê kê m'îzan e.

(1002) Biheşmet: Kesê ku bi meqam û karê xwe serbilind dibe.

Ew çû xebitî, di mekteban xwend
Ca paş ve nemînit ehd û pêwend

Lewra nedixwest bibîte alim
Nîyet hebû ew bibîte zalim

Çend mektebeka we girt wesîqe
Tali' kire walî, bêselîqe(1003)

Berkirîye ji zêr cilêd muzeyyen(1004)
Ew hakim û walî ye mueyyen(1005)

Gava zivirî, gîhîşte bajêr
ew cahil û ehmeqê ku bêxêr

emrek ji xwe daye bo qumandan
babê xwe heman havête zindan

Roja dîtir anîye huzûrê
Ew tehlexeber înande bîr'ê:

- Babo! Ne te got "tu nabî însan"
Walî me, di milkî da hukumran
- Haşa. . . Min negot "tu nabî walî"
belku ji mirovîyê tu xalî"

5 Nîsan 335(1919)

Ji Mala Hekarîyan
E. Rehmî

(1003) Bêselîqe: Kesê ku nikare baş bipeyive û binivîse, qabilîyeta peyvîn û nivîsînê tê da tune.

(1004) Berkirîye: Wergirtîye.
Muzeyyen: Xemilandî.

(1005) Mueyyen: Tayînkirî.

Çavê xwe vekin, li dora xwe binêrin
Çer qîrîn e, hawarê wan binêrin

Îro heq e, heqkî li me li pêş e
Ji ezmana nayê xwarê bi kîse

Çîya bilind, deşta fire bêzilam
Newala mezin, hemî tê da bêziman

Serek dibin, axa dibin bêmerî
Roj heq e, dîsa dikevin bêserî

Gîşt ketine bin lihêfên nerm û germ
Kes nabêje çi bû ewil ezm û rezm(1007)

Ziman ji me hatîye birrîn, dev girtî
Reşayî kete ber me, çav girtî

Xwîn nemaye laşê me da, em çi nin!
Mîna mirî tevdigerin, em jîn in(1)

Berî salan ne wisa bû, heq hebû
Jibo heqîyê li her derê şer hebû

Hemî serek heq zanîbûn, nas hebû
Jibo çi firîqet bûn? Heq hebû

Îro jî em kurê mêran, wan şêran
Êdî heyf e li me hildin wan navan

Em gîşt qels bûn, li dinê dar û sar bûn
Em ketine xwe bi xwe, em jî har bûn

(1006) Di vê helbestê da gelek şaşîyên rêzkirinê û çapkirinê hebûn. Me pirrên wan şaşîyan rast kirin.

(1007) Ezm: Vîn, îrade, daxwaza qutûbîrr.

Rezm: Mêrxasî, mêranî, şerkarî, fêrisî.

Peyvika "rezm" di eslê kovarê da "zerm" derketibû, me awayê wê yê rast nivîsî.

(1) Hayat manasinadır.(1008)

(1008) Yanî bi mana heyat e. Divîya ku di helbestê da bihata gotin "em jîndar in"; lewra mirov xwedî jîn e, yanî jîndar e, ne ku jîn bi xwe ye.

Ji harbûnê Xwedê ji me hez nekir
Musîbetan li ser me da birr nekir(1009)

Mezin gotin ”hezar nushê çêtir e
musîbetkê”, jibo millet bêtir e(1010)

Me ne yekê, hezar ji wan me dîtin
Hemî çala kolayî bû, em ketin

Bi ketin jî çav venekir, em kor bûn
Yek nedigirt destê yekê, em kerr bûn

Ji me jî yek serek derneket
rîya heqîyê neda pêşî, ber neket

Çima, ji çi em ditirsin, çi heye!
Ewê ku heq e em dixwazin, çi heye

Çima millet ji dilekî derneket!
Çima şêx û hecî, seyda ber neket!

Li ber heqîyê gişt çîya wê bireşînin
Li ber yekbûnê wê ezmanan bihejînin

1 Mart 335(1919)

Dîyarbekrî
Fikrî Necdet

(1009) Birr nekir: Nebirrî, dûwayîya wan nanî, paşî li wan nanî.

(1010) Ev peyv îşaret e bi alîyê peyveka Osmanî ve ku tê da tê gotin ”bir musîbet bin nasihat-ten evlâdir”; yanî ”musîbetek ji hezar şîretî çêtir e”. Daxwaz û mebest ew e ku musîbetek ji hezar şîretî pirrtir ders û tecrube dide mirov, hişê mirov tîne serê mirov. Hozanê vê helbestê gotîye ku ”mezin weha dibêjin, lê jibo netewe musîbetek pirrtir e jî, zêde ye jî”.

[16] ÇON BIKOŞÎN

Le paş pênc sal henase kêşan û birsîyî û tînwî, axirî, xom geyanduwe naw biraderanî komelperwer û wetendos! Min le jêr em bare nahemware da hemû çîştêkim le fikir çûbûwe-w hetta le jîyanî xom herasan bûbûm. Emgut: Xudaya, le paş em agire "Kurd" çî lê dêt? Le Mardîn û Mosile we ta weku Estemûl hemû kêw û berd pîrr bûbû le muhacirî Kurd. Yekê berdî eşikan, yekê xakî hel eken, yekê barî ekêşa. Hemû rût û qût. Her emende nebû. Zorî le birsa emird ebûwe xorakî qel û gurg.

Of, kam dil le pêş em menzerey berd berêje da natwêtewe! Kam çaw le beraber em sefalet û reşbextîye da pîrr le firmêsk û agir nabêt! Ax, em bextereşe! Le Pozantî bo jûr, pîrejinekim dî. Sê kiçî wirdî bû, berdyan ekêşa. Xom rane-girt, lêm pîrsî:

"Te ji kêder î, dayê?"

Ke dengî minî bîst, pîrr çawî bû le firmêsk, be îşaret kiçekanî pêşan dam:

"Emane mindalî min in. Bo parûyê 'nan' sibey ta êware ekoşîn, hêştâ tîr man nakin. Du kurim le ber mird, bawkîyan emro sibeynê le jêr(kawilî kêwekî pêşan dam) ew berdasa mird, kirdmane jêr xakwe".

Min berçawim tarîk bû, dilim hate lerze, gêj û sir bûm. "Ax, em bextereşe". Bîrrê nan û parem pê bû hemûm daye daye pîre-w rabûrdim.

Pîrejî le "Wan" e-w geşîbûwe ewê. Feqet sê qurbanî dabû. Ê ke tesewir bikirit komelî Kurd çî kêşawe, çî mawe l'em hîkayetane eminde zor e. Eger piyaw bêt û hemûy binûsê, umrî "Nuh"î pê lazim e.

Kurdistan hemûy talan kira, heta way lê hatuwe. Zor cêga merêkî, bizinêkî tiya nemawe. Bo emane çî bikeyn? Kurdistan wezîfey zor e, feqet eme le hemû gewretir, le gişt behemmîyettir e.

(Mawyetî)

Erdelanî
Dawer

[17] ”MEM Ū ZÎN”İN TAB’I HİTAM BULDU

Mela Ehmedê Xanî hazretlerinin Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti tarafında öteden beri tab’ettirilmekte bulunan ”Mem Ū Zîn” namındaki kitabı, yakında saha-i intişara çıkacaktır. ”Mem Ū Zîn”, cemiyetin neşre-deceği külliyyatın birinci kitabıdır. İstanbul’da kâğıd fiatının ve tertib masar-fının pek yüksek olmasına rağmen, ”Mem Ū Zîn” mevcut kâğıdların en iyisine ve pek nefîs surette tab’ettirilmiştir. Cemiyet hiç bir menfaat-i maddiye gözetmeyerek, yalnız Kürd edebiyat ve irfanına hizmet etmek istediğinden, bu kadar masarîf-ı azîme ile meydana gelen bu kitaba, idarehaneden alınmak şartıyla 50, ve taşraya taahhüdlü olarak posta ile gönderilmek üzere 60 kuruş fiat konulmuştur. Kitabın aded-i tab’ı pek az olduğundan, en evvel Kürdistan’daki kari’lerin arzularını is’af etmeyi istiyoruz. Arzu edenlerin idarehaneye müracaat etmeleri ve taşradakilerin de kitab bedelini posta ile nakden göndermeleri lâzımdır.

TEB’A ”MEM Ū ZÎN”Ê TEMAM BŪ

”Mem Ū Zîn”a Mela Ehmedê Xanî, di sûretekê nefîs da hatîye tebi’kirin. Her kesê arzûya xwendin ū kirîna wê biket, ji îro paşê di îdarexana me da ”50”, jibo xaricê ji İstanbul digel mesarîfa postê ”60” qurîş e.

EMRAZ-I CİLDİYE VE EFRENCİYE MÜTEHASSISI DOKTOR ŞÜKRÜ MEHMED BEY

Hemşehrilerimizden Doktor Şükrü Mehmed Bey, pazardan maada hergün sabaktan akşama kadar Galatasaray Mektebi karşısında Hıristaki ve nam-ı diğerle Said Paşa Hanındaki muayenehanesinde hastaları kabul ve en mükemmel usullerle tedavi eder.

Telefon: Beyoğlu, 1812

ELEM ÇİÇEKLERİ

Bitlis’te kadîmden beri neşr-i irfan ile mâruf Hizanî ailesinin ahfadından hemşehrimiz Kemal Fevzi Bey’in ahîren bu namda 95 sahifelik bir mecmua-i eş’arı intişar etti. İnce ve zarîf hislerin mahsulü olan bu güzel mecmuayı kariîn-i kirama bilhassa tavsiye ederiz.

ADRES:

Babıâlî Cıvarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
”Jîn” İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

ABONELERİMİZE(*)

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım nüshaların vâsıl olmadığı şikâyeti, öteden beri merciinin nazar-ı dikkatine vaz’edildiği halde el’an tevalî ediyor. Bu şikâyeti tekrar arz etmekle beraber, abonelerimize vâsıl olmamış nüshalar var ise numrolarını heman idareye bildirmelerini rica eyleriz.

GÖZ HEKİMİ

DOKTOR HÂMİD ŞAKİR

Mumaileyh, her nevi göz hastalıklarını tedavi ve lâzım gelen ameliyatlarını muvaffakiyetle icra ile numrolu fennî gözlükler dahi tâyin eder. Her gün Eminönü’nde tramvay mevkîfında Hüseyin Hüsnü Eczahanesinde bulunur.

Sebilürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 411’inci nüshası, kıymetdar makalelerle intişar etti.

(*) Refik-i mesaîmiz ”Kürdistan” mecmuasının 7’nci nüshası da intişar etmiştir. Birçok güzîde makaleleri hâvî olan mezkûr mecmuayı kariîn-i kirama tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JİMAREYA 18'AN

18'İNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

www.arsivakirdi.org

KÜRDLER İRANLI DEĞİL MIDİR!

”Kürdistan” dergisinin 4’üncü sayısında ”Kürdistan ve Kürdler” başlıklı bir yazı okudum. Ulusumuzun en acıklı bir derdine değinen o yazıda, bizi sevindirecek güzel tasarılar ve vaatlar vardır. Kürd’ün tarihini, sosyolojisini, özetlersek bir ulus olarak O’nun günümüzde var olan ya da geçmişte kalan kuruluşlarını incelemek, ulusumuzu bugüne kadar dostların ve düşmanların gözünden saklayan bilinmezlik perdesini yırtıp atmaya çalışmak, büyük bir kararlılık ve himmetin ürünüdür. Bu işin girişimcilerine başarılar dilerim.

Uygarlık dünyasınca bilinmemenin ve fena tanınmış olmanın bu çağda, hele durulması sonucunu titreyerek ve inleyerek beklediğimiz bu toplumsal kıyamet(1011) zamanında ne yaman bir talihsizlik ve felâketin verisi olduğuna inanan vatan hizmetçileri, bu gibi yüce girişimler karşısında içten gelen bir şükran ve minnettarlıkla duygulanacaklardır.

Ben her an ve her zaman, özellikle ”Jîn”in yayınlanması tarihinden beri, ulusumun araştırmacılarına ve kalem sahiplerine sığınarak rica ettim ve dedim ki:

Bir yandan, çağdaş gereklere uygun örgütlerle Kürd’ün tarihsel hakları ve şimdiki siyasal çıkarları savunulsun; öte yandan, her çeşit yayın ve anlatım(1012) araçlarına başvurarak, ebedî düşmanlarımızın kurdukları yüzyıllık kandırma ve hiyanetin yarattığı saptırmalarla kandırılmış olan ve bugün dünyanın mukadderatına egemen olan ulusların hakkımızdaki bilgi ve kanırları düzeltilip değiştirilmeye uğraşılsın.

Günler, aylar göz kamaştıran şimşek hızıyla geldi geçti. Ulusların yaşamında belki bir daha rastlanılması olanaksız olan değerli dakikalar ardı ardına gitti. Bu süre içinde, üzülererek belirtelim ki, ne doğrudan doğruya ulusumuzun haklarının korunmasına değinen bir girişime, ne de Kürdleri yabancıların gözünde bir parça aydınlığa kavuşturabilecek yayınlara tanık olmadık; böyle bir şey duymadık.

Bana öyle geliyor ki bugünkü kitlemiz hem görme yeteneğinden, hem de sezgiden yoksundur. Çünkü, her şey bir yana, haksız olanların, ulusal hırslarını tatmin etmek uğrunda kopardıkları saptırma ve kandırma tufanı, icadedip başvurdukları yalan ve saptırmayı olsun görmüyor, ibret almıyoruz. Çünkü, haksız ve çürük olan bir dava, hiç yoktan, bir değil, birçok sahte hak yaratacak kadar ilerlemişken, bizler, Müslüman olan zavallı bizler, güneşten parlak haklarımıza rağmen, tarihsel ve bugünkü insancıl ve ulusal haklarımızın acı bir şekilde ortadan kaybolup güneş gibi batması karşısında bile, hâlâ miskin bir durgunlukla duygusuz ve hareketsiz duruyoruz. Hayır, durmuyor, didişiyoruz.

(1011) ”Toplumsal kıyamet”, I. Dünya Savaşı ve onun yolaçtığı gelişmeler olsa gerektir.

(1012) Buradaki ”anlatım” sözcüğü, Arapça ”telkîn” sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. ”Telkîn” sözcüğü, ”bir düşünceyi başkasına aşlamak, kafasına yerleştirmeye çalışmak ve kulağına koymak” anlamına gelir.

XII. yüzyılın korkunç çılgınlığı, egemen olarak ve bizimle alay ederek sokaklarımızda, meydanlarımızda egemenlik cephemize darbeler indirirken ve kutsal dindarlık bölgemiz, ayaklarıyla yürüyen ve kendisiyle birlikte korkunçluklar getiren bir kasırmanın önünde temelinden çatırdarken, biz de uğraşiyor, hiç dinlenmeden didişiyoruz ve ancak birbirimizle, kardeş kardeşle boğuşuyoruz.

*

Ufuk kanlı bulutlarla kaplı, gelecek siyah gölgelerle örtülü, gönüller birbirini izleyerek gelen ve kendileriyle birlikte umutsuzluğu da getiren olayların soğuk baskısı altında ölüm titreyişleriyle titriyor. İtiraf edeyim ki böyle bir zamanda, insan bir parça teselli bulmak için bugünkü durumu unutmaya çalışıyor, karanlık olsa bile yalnız geleceği düşünüyor, onun belirsiz sarayında acılarını unutturacak bir parça ümit arıyor.

Ben de yaşlı gözlerimi geleceğin derinliklerine yönelterek diyorum ki:

Madem ki günümüzün fırsatlarını kaçırdık; bize, sonsuza dek yaşamaya aday olan milliyetimizi geleceğin, karanlık ve kızıl geleceğin hırs ve saldırı dolu bağrında sakladığı acılardan ve ölümlerden korumaya çalışmak görevi kaldı.

Evet, bugünkü ve yarınki görevimiz budur, bu olmalıdır.

Gözle görülmeyen bağrında çetin ve kanlı bir mücadeleyi taşıyan bu idealin gerektirdiği başarı koşullarını elde edebilmek, Kürd'ün yaratılıştan gelen üstünlüklerine XX. yüzyılın çaba ve kararlılık unsurlarını aşılamağa bağlıdır. Ancak bu sayededir ki ulusumuz, uyuyan adaletin tam uyanmasına kadar, hakkı gasbedilenlere özgü fedakârca bir inatla her görevi yerine getirmeyi, her engeli yok etmeyi garantileyen sonsuz bir mücadele kudreti ile donatılabilir.

Çağın bilgilerine, zamanın ihtiyacına, örgüt pazusuna dayanmayan cesaret ve fedakârlıkların ömrü çok az, etkisi hiç yoktur. Bu nedenle, Kürd'ü çağdaş bir örgüte kavuşturmalıdır. Kanıma göre bu örgüt, ulusal geçmişin temeli üstünde yükseltilir.

Geçmiş, bir güç hazinesidir; ulusal damarlarına oradan avuç avuç yaşam feyizleri akıtamayan halklar, ulusal mücadelelerde pek çabuk yorgunluğa uğrarlar. Onların mücadelelerinden elde edecekleri pay, tutsaklık zinciridir. Vay o toplumun haline ki geçmişinden uzaklaşmaya eğilim gösterir!

Ataların yaptıkları, yüce hareketlerin anlatılmasında ve oluşturulmasında, günümüz etmenlerinin pek çok üstünde bir kapsam ve etki düzeyine sahiptir. Geçmiş, tarihtir; ulusal tarihin olaylar hakkında torunların gözleri önüne uzattığı her satır, ulusun geleceğine doğru atılmış birer şevk ve heyecan köprüsüdür. Ataların ulusal tarihin sayfalarını dolduran övgülerine ve yüce hareketlerine yönelik olmayan torunların yaşam yolunda alacakları sonuç, aşağılık varlıklarını, zamanın kendilerine hazırladığı yok olma çukuru-na doğru titrek adımlarla sürüklemeye mahkûm olmaktan ibaret kalır.

Bu nedenle, felâketlerin toplu saldırmasıyla uyuşan ulusumuzu göğsünden tutarak şiddetle sarsmak, O'nun dalgalıktan mahmurlaşmış gözlerini arkaya, basamak basamak uzaklara yönelterek, ataların geçmiş büyüklük ve görkemini yırtıcı bir nara gücüyle kulağına bağırarak ihtiyacı vardır.

O'na, Trakya bozkırlarını, Adalar denizini, Akdeniz'i, Büyük Sahra'yı, Babil kulelerini, Umman denizini, Sind'i, Turan'ı ve Karadeniz'i birbirine bağlayan çizginin çerçevelediği vatan sınırlarını göstermelidir ki, ataların himmetinin yüksekliği ile, torunların beceriksizliğine ve alçalmışlığına ağlayan bugünkü miskinliğin utancının ağırlığından bir kendine gelme payı çıkarırsın. İşte bu muazzam görevi yapacak kudret, ulusal geçmişi şakıyan tarihin sayfaları arasında saklıdır. Onu, bilgiye susamış olan ulusa armağan edecek eli bekliyoruz. Bütün ulus, öpülmeye değer bu tek ele ateşli öpücüklerini sunmak için anlatılamaz bir sabırsızlık içindedir.

Görüyorum ki Kürd'ü aşiret yaşamından toplum olma alanına geçirmek için atılacak köprünün temelini, O'nun ulusal tarihini derleyip yazmak oluşturuyor.

Acaba ulusumuzun bir tarihi yok mudur?

Bunun cevabı pek güçtür. Onun için ben de, bu cevabın tartışmasını bazı tamamlayıcı açıklamalardan sonraya bırakıyorum.

Bilinmektedir ki, bir ulusun tarihselliğinin başlangıcı, henüz pek genç olan tarihin görüş alanına girdiği anda başlar. Ne var ki, yerden biter gibi birdenbire tarihin gözüne çarpmak yeterli olmuyor; bir de gelindiği yer ve köken belgesi istiyorlar ki, işte bu pek karışık bir sorun oluşturuyor.

Her ulus, tarihöncesi döneminin karanlık yollarında atalarının izlerini arıyor. Biz de ku kervana katılmak ihtiyacındayız. O halde bizde de, kökenin belirlenmesinden işe başlamak gerekiyor. Tarihimiz konusunda söz söylemek isteyen arkadaşların tümünün bu ihtiyaca eğildiklerini ve bu noktaya değindiklerini görüyorum.

*

”Kürdistan” dergisinin 4'üncü sayısındaki yazılarında Seyyid Arif Bey, Kürdlerin kökenini araştırmaya gerek görüyorlar. Bu amaçla yazdıkları görüşlerde kendileriyle aynı kanıda bulunmadığım bazı noktalara rastladım. Bu nedenle, ulusal tarihimiz ve ulusal geleceğimizle güçlü biçimde ilişkili gördüğüm köken konusunu biraz tartışmak gereği doğdu. Hepimizin gereksindiği bazı gerçeklerin ortaya çıkmasını sağlayabilmek için bu konunun ulustaşlarımız arasında bir tartışma platformu olarak alındığını görmek, doğrusu şiddetle arzu edilecek şeylerdendir. Bakalım.

Seyyid Arif Bey yazılarında, ”Hazreti Nuh'un evlâtlarından Sam'ın soyundan gelen Kürdlerin. . .” diyorlar.

Bunda bir yanığı var sanırım. Biz şimdiye kadar Kürdleri Yafes soyundan biliyorduk. Bunca Batılı araştırmacı bilginler arasında, özellikle Yakındoğu halklarının eski tarihi üzerindeki bilinmezlik ve belirsizlik örtüsünü kaldı-

ran ve pek kesin bilimsel gerçeklerin ortaya çıkmasını sağlayan yeni incelemeleri ve bulguları zorlu çalışmalarına borçlu olduğumuz son yüzyılın bilginleri arasına hiç bir zata rastlanılmıyor ki, Kürdlerin Sam soyundan geldiklerine ilişkin hatta zayıf bir söylenti ileri sürmüş olsun.

Albert Male gibi, yandaşları yine kendi şahıslarından ibaret olan bazı alt düzeydeki yazarların, Asurlulardan kalma resimlerden çıkardıkları "fizyonomik benzerlikler"e dayanarak ortaya attıkları pek sübjektif ve zayıf iddialar, kendiliğinden çürüktür. "Fizyonomik benzerlikler", itiraf edeyim ki pek çürük bir dayanaktır. İnsan ırklarının binlerle belirtilebilecek karışım ve melezleşmelerinin bugünkü organik ürününü, baş ve yüzlerinin ya da elbise ve kıyafetlerinin gösterdiği çizgi ve şekilleri yoklayarak sınıflandırmak, "bilim" kavramı ile ne ölçüde bağdaşır, bilmem.

Doğu'nun(1013) eski bilginleri ile onların tarihsel kılavuzu olan **Tevrat**'ın bu konu hakkındaki yargılarını araştırırsak, görürüz ki onların bir bölümü, çalışmalarını kendi öz vatanlarının siyasal sınırları ile sınırlayarak öbür uluslarla hiç uğraşmamışlar; kendi milliyetlerini ise alışkanlıkla Nuh'un oğullarından birine bağlamakla yetinmişlerdir. Öbür bölümü ise, Arap bilginleri ile onları izleyen İslâm bilginlerinin çoğunlukla yaptıkları gibi, evrene yalnız Arap gözlüğüyle bakarak, bilgi alanları içindeki halkların tümünü, uydurdıkları herhangi bir masalın saptırma gücüne havale eden Arap milliyetine katmaktan başka bir şey düşünmemişlerdir. İşte, Kürdleri "Münzir ibni Maissema"(1014) masalı aracılığıyla Arap milliyeti topluluğuna sokan söylenti ve benzerleri de, bu çeşit sübjektif sınıflandırmalara dayanır. Bu nedenle, Doğu tarihlerinden yapılan alıntılar, hemen hemen genellikle kanıt olmaya lâyık değildir.

Tevrat'a gelince; Kürdleri Yafes soyundan gelme göstermekte bizimle görüş birliği içinde bulunduğu halde, **Ahd-i Atık** (1015) efsaneleri, zamanımızda tarihsel belgelerden sayılmak konumunu artık kaybetmiş gibidir. Tarih bilimi, Babil ve Nineva ile Ekbatan tozları altındaki değerli kaynaklara sahip olduğu günden beri, İsrailoğullarının bir çeşit mitoloji derlemesi olan bu kitabın ırkların sınıflandırılmasına ilişkin öykülerine ihtiyaç duymamaya başlamış; antropoloji ve ona yardımcı olan bilimlerin son gelişmelerinden yarar sağlayan tarih metodolojisinin bugünkü şekli, nihayet bu kitabı, vazgeçilebilir bir duruma koymuştur.

Pek doğaldır ki eski tarihleri ve geçmiş tarihçileri çokça işgal eden Nuh'un çocukları masalı da, bu arada bilim sahnesini terketmeye mahkûm bulunuyor. Yeni bilimler, insan topluluklarını uydurma bir "soylar zinciri"nin belirsiz kuyruğuna bağlayarak Nuh'un üç oğluna kadar çıkararak masalları sonuza dek unutulmaya mahkûm etmekle birlikte, uzun ve yorucu yılların araştırma ürünü olan ırkların sınıflandırılmasına, alışkanlık güdüsüyle Sam, Ham ve Yafes adlarını belirleme işareti olarak koymaktan da vazgeçememiştir.

(1013) 969 numaralı dipnota bakınız.

(1014) 971 numaralı dipnota bakınız.

(1015) 972 numaralı dipnota bakınız.

Fars tarihlerine bakarsak, orada gerçek bir kardeşlik ve kandaşlığın verdiği ateşli sevgiyle Kürd'ün kucaklandığını ve hatta O'nun ayrı bir adla anılmasına bile tahammül edilmediğini çoğunlukla görürüz.

Görülüyor ki, Kürdleri "Sam ırkı" defterine geçirmek mümkün olmuyor. Hatta Seyyid Arif Bey de, Sam'la ilgili iddiasını izleyen satırlarda, "Kürdler herhalde, sanıldığı gibi İranlıların bir kolu değildir. . ." dedikten sonra, hemen arkasındaki paragrafta, "yalnız, İranlılarla aynı milliyete mensup olmak bakımından bir akrabalığın varlığı inkâr edilemez; çünkü. . ." demekle, açık bir çelişkiye düşmekten kurtulamıyor. Samî bir ulusun, Yafes ırkına mensup İranlılarla aynı milliyete mensup olabilmesi, onlarla inkâr edilemeyecek bir akrabalık bağına sahip bulunması, tarihin şimdiki anlayışıyla bağdaşabilir bir şey değildir.

Kürdler ya Sam'ın, ya da Yafes'in çocuklarıdır; ikisinin ortası yoktur. İncelemecilerin çoğu, Kürd'le Sam arasında bir ilişki görmüyor. Ben burada, Kürd'ün Yafes soyundan olduğunu kabul ederek, bu görüşü genel bir bakışla inceleyeceğim.

Kürd'ü Yafes soyundan saymakla konuyu kestirip atmış olmayız. Bu takdirde dahi, araya, açıklanması gereken bir etmenin girdiğini görürüz. Bilindiği gibi Yafes soyu, yalnız Arîlerden ibaret değildir; bir de "Turan" ırkını içermektedir. Bu nedenle şimdi de "Kürdler ya İranlı, ya da Turanlıdır" diyeceğiz.

Bu olasılık size garip gelmesin. İkinci olasılık, son zamanların incelemeleri arasında büyük bir önemle söz ve tartışma konusu olmaktadır; son bulgulardan güç alan ağırbaşlı ve çok sayılı yandaşlara da sahiptir. Birçok Alman ve İngiliz yayınları, özellikle "Encyclopedia Britannica" gibi yayınlar da bu görüşü kabul etmeye eğilimlidirler.

Mösyö Westergarde, Operst, De Sauley, Norris'nin bilgince çalışmalarından güç alan yeni tarih, itiraz edilmesi olanaksız bir iddia ile diyor ki:

"Kürdlerin bugünkü vatanında, İran göçlerinden önce saf bir Turan ırkı yaşamaktaydı. İran istilâsına rağmen onlar yerlerinde oturdular; şimdiki Türk'ün yaptığı gibi sebatsızlık ederek hemen baba yurdunu bırakıp göçmen olmadılar".

Batı tarihlerini pek çok işgal eden bu görüşlere bakarak, biz de ulusumuzu Turanlı kavimlerden mi sayalım?

Eğer birçok açık kanıtın unutulması mümkün olsa ve Kürd'ün "Arî" bir ulus olduğu hakkındaki yerleşmiş inanç reddedilebilse, yapılacak ilk iş, aslında bu soruya "evet" yanıtı vermektir. Ne var ki, elimizde üç güçlü kanıt vardır ki, Kürdlerin kökenini Yafes ırkının Arî bölümüne, bize daha yakın bir deyimle "İranlı" koluna götürüyor.

Şu köken sorunu, hele tarihin genç olması sakıncasının da eklenmesiyle, pek karışık bir niteliğe sahiptir. Şimdiye kadar hemen hemen hiç bir ulusun kökeni kesinlikle belirlenememiştir. Bu sorun, her zaman bir ölçüde "bilinmez", bir parça "belirsiz" olarak bilim ve araştırma adamları arasında sürekli bir söylenti ve dedikodu kaynağı olmak başarısını koruyup gitmektedir.

Ancak, bazı izler ve belirtiler vardır ki, bu konuyu saran belirsizlik gölgelerini önemli bir biçimde aydınlatarak, geçmişin karanlıkları arasında gerçeği aramaya çıkan bilim adamlarına kılavuzluk etmektedir; Evet, ulusal efsanelerin, dilin ve sosyal durumların incelenmesi, bugünkü ve hatta geçmişteki kavimlerin kökenlerine ilişkin tam bir açıklık ve kesinlikle karar verilmesini sağlayabiliyor.

Ulusal efsaneler, sanıldığı gibi uydurma birer hayal kumkuması olmaktan çok uzaktır. Her efsane, içinde yaşadığı ulusun kim bilir kaç yüzyıl önce meydana gelmiş herhangi bir sosyal olayının, sonraki kuşakların elinde sürekli olarak bozula bozula ve değiştirile değiştirile, ya da aynen, bize kadar ulaşmış hatırlatıcı birer anıdır. Onun söylentileri arasında, gözetleme bakışını aydınlatacak birçok "tarih kırıntıları" vardır.

Ben, "Jîn" in ilk sayılarında yayınlanan yazılarımda, Kürdlerin ulusal efsanelerine ilişkin birkaç söz yazmış ve Kürd efsanelerinin ulusal kökenimizi "İranlı" dala ulaştırdığı sonucunu çıkarmıştım. Bundan ötürü, efsaneler konusunu burada yinelemeyeceğim; dile bakarak diyeceğim ki: "Bu da aynı sonucu pekiştirip sağlamlaştırıyor". Özellikle Kürd dilbilgisinin incelenmesi, bu yargıyı, itirazı olanaksız bir düzeyde pekiştirir.

Köken belirlemede dil incelemelerine dayanmanın iyi bir kural olmadığı-nı ilân eden bilginler, bu iddialarında kısa görüşlü kalmışlardır.

(Devamı var)

Kurdîyê Bitlîsî

KÜRDLER TARİHSEL BİR ULUSTUR

— 2 —

Tarihin sayfaları karıştırılacak olursa, çeşitli uluslar arasında mutlaka Kürdlere de rastlanılır. Kürdler de kendilerine göre bir tarih dönemi geçirmişlerdir. Kürdler de atalarının zafer destanları ile uzun süre övünmüşler ve bugün de övünmektedirler. Uzağı gören bir gözle bakılırsa, erdem ve yiğitliklerle dolu bir Kürd tarihi görülür.

Kürdlerin tarihsel bir ulus olduğu, aşağıdaki kanılardan anlaşılacaktır.

İşte, Kürdlerin tarihen var oldukları, yabancı ulusların meraklarını ve gözlem isteklerini çektikleri konusundaki kanıtlar:

1- 1887 tarihinde Fransız Hanry Binder, Emile Hamlin(1016) ve daha birkaç Fransız ileri geleninin Kürdistan'a yapmış oldukları gezi sonucunda, yapılan bu gezinin nedenleri, Hanry Binder tarafından "Kürdistan'da" adlı kitapta şöylece açıklanmıştır:

"Mösyö Reklos'un kitaplarının birinde şöylece bir söz gözümü ilaştı:

'Orta Asya'nın Büyük Zab bölgesi, kesin kararsız ve ihtiyatsız olarak girilemeyen bir bölgedir.(1017) Buraya "Dağlar Ülkesi" adı verilir ki, insanları, kahraman ve savaşçı olan Kürdlerdir'.

İşte bu sözler, bu ülkeyi görmek için bende bir merak uyandırdı. Gerçekten de bu gözlem isteğimi giderdim, geziyi yaptım ve sonuçtan çok memnun oldum".

Anlaşıyor ki Kürdler, tarihen var olan ve yiğitlikleri ile ün kazanmış olan bir ulustur. Bu gerçekler ortada iken, Kürdlerin genel bir unutulmaya uğradıklarına, tarihen ve dil bakımından varlığı bilinmeyen bir ulus olduklarına ilişkin birçok yaygara koparılıyor. İhtirasla dolu bu yaygaraların ne kadar mantıksız olduğunu, boş bir hayal ve yalancı bir sanıdan ibaret bulunduğunu kanıtlayacağız.

2- "Faste de la Nation Kourde" tarihinde şöyle deniliyor:

"Kürd sözcüğü yiğitlikle eşanlamlıdır. Dünyanın cesur ve yiğit kahramanlarından birçoğu bu millete mensupturlar. Bir zamanlar Keykubat'a bağlı bulunan ve aslanlarınkini andıran yiğitliğiyle ün yapmış olan Zaloğlu Rüstem de bu ulusa mensuptu".

Bununla, Kürdlerin, gerçekten harika zaferleriyle övünmeye lâyık bir ulus olduğuna ilişkin bir inanç doğuyor.

Yine, adı geçen tarihin birkaç sayfasını çevirdim; gözüme şöyle bir söz ilaştı:

3- "Kürd ulusu Şerefeddin ile kıvanç duyar. Şerefeddin, Kürdlerin üstünlüklerini ve karakterlerini birer birer incelemiş ve Kürd tarihinde büyük bir ün bırakmıştır".

(1016) 975 numaralı dipnota bakınız.

(1017) 976 numaralı dipnota bakınız.

Bu kanıtlar ve "Jin" in hacminin elverişsizliğinden ötürü yazılmayan daha birçok şeyler, yanlış sanılara karşı yükselen gerçeğin sesleridir. Umarım ki, Kürd ufkunu kaplayan ihtiras ve gafletle dolu bulutların içinden sürekli olarak gerçeğin kıvılcımları sıçrayacak ve Kürd gençlerinin sürekli faaliyetleriyle, şimdiye kadar karanlık alanlara gömülen Kürd tarihi tümüyle ortaya çıkacaktır.

Fakat, çok yazık ki bu tarihsel ulus, şimdiye kadar müthiş felâketlerin kurbanı olmuş ve O'nun bağrında hep kanlı facialar yansımıştır. Bilmem ki bu ulus ne zaman bu korkunç karanlık gecelerin bir sabahına kavuşacak ve inleyen yüreği, kanayan ruhu ne zaman rahat bulacaktır.

Yazının sonunda şunu da ekleyelim ki, Kürdlerin tarihsel bir ulus olduğunun kabul eden ve fakat aşırı yürekliliklerini barbarlık olarak yorumlamak isteyenler için birkaç söz söyleyelim:

Kürdlere yöneltilen bu sözler iftiradan ibarettir. Her bir Kürd hakka karşı boynunu büker, fakat haksızlığa karşı yüreğinden kopan itiraz haykırışı ile son soluğunu feda edinceye kadar çarpışır. "Kürd ulusu vicdan temizliğine ve gönül berraklığına sahip bir ulustur" der, işin içinden çıkarız.

Şîlanlızade
Eyüb Sabri(1018)

Not: Gelecek yazımızda, Kürdlerin tarihsel bir ulus olduğu konusunu sürdüreceğiz ve Kürd dilinin henüz tanınmamış bir dil olduğunu iddia eden yanlış sanılara yanıt vereceğiz.(1019)

E. S.

(1018) 977 numaralı dipnota bakınız.

(1019) 978 numaralı dipnota bakınız.

BABAN HANEDANI

(DEVAM)

MEZARIN BAŞ TARAFINDAKİ TAŞTA:

Huve'l-Hayy'ul-Bakî (1020)

Bu, yaptıklarının karşılığını ahrette alacak olan o mutlu şehidin türbesi ve yattığı yerdir ki, Allah'a çokça hamdederd ve kamunun işlerini yönetmekte Allah'ın bir eli gibiydi ve iyi işlerin kurucusu idi ve eserlerin yapıcısıydı, bu işte çıkmakla.....rivayet edilen.....O da rahmetli Halid Paşa'nın oğlu Süleyman Paşa'dır, Allah mağfiret ede.
.....

MEZARIN AYAK TARAFINDAKİ TAŞTA:

Çağın valisi, zamanın Süleyman'ı
O ki çağdan zulüm tozunu temizledi

O ki gönlünce dönerdi dünya çarkı
O ki tüm düşmanlardan alırdı öcünü

Görünüşte dünya işleriyle meşgul idiyse de
din için saklıyordu tüm ilgisini aslında

Öyle dindardı ki O
ne gönlünce yedi, ne de uyudu

Adaletin çatısıydı O bu dünyada
Ve eşliğindeydi siyaset kılıcı elinin

Yıllarca yaşadı O, bu kuralla
Ve şehitlik rütbesine erdi bedavadan

(1020) Arapça olan bu söz, genellikle baş tarafındaki mezar taşlarına yazılır. Anlamı ise "yaşayan ve ölümsüz olan O'dur"dur. "O"dan maksat Allah'tır. Böylece denilmek isteniyor ki Allah'tan başka herkes için ölüm kaçınılmaz bir sonudur.

Elindeki hançerle saldıran
parçaladı değerli vücudunu

O.....Öyle.....
.....
.....
.....(1)

*

Hükümdarların türbelerini içeren camiin yanındaki bu mezarlardan sonra, köye giderken iki büyük taşlık daha vardır. Bunlardan birinin medrese, öbürünün de hamam olduğu söylenmektedir. Ağaların mezarlarının bulunduğu tepe ise, nisbeten iyi bir durumdadır. Tepenin en üstünde Cafer Ağazade Mehmed Ağa'nın mezarı bulunmaktadır ve bu, hepsinden daha iyi korunmuştur. Tepenin öbür bölümleri de, tümüyle bu aile fertlerinin mezarlarıyla kaplanmıştır. Torunlarının "Handanzade" adını aldıkları Mehmed Ağa'nın mezarındaki taşlarda başka yazılar okunamıyorsa da, yalnız 1118(1021) çok iyi seçilmektedir.

Qelaçolan hakkında verdiğim bu bilgilerden sonra, saygıdeğer Baban torunlarının o yöreyi istimlak edip o tarihsel anıtları yaşatıp korumak için hiç bir girişimde bulunmadıklarını büyük bir acıyla anımsamaktan kendimi alamayacağımı burada yazdıktan sonra konuya döneceğim:

Süleyman Paşa şehit olduğunda, hükümdarlık sandalyesine oğlu İbrahim Paşa oturmuşsa da, ülkedeki ihtilâl kendisinin tahttan indirilmesine yol açmış ve yerine Hane Paşazade Mehmed Paşa tahta oturtulmuştur.

(Devamı var)(1022)

(1) Bu yazılar gerçi doğru kopya edilmemişse de, Süleyman Paşa'nın adalet ve dindarlığına tanık bir tarihsel anıt olması dolayısıyla, kopya edenin yazısını aynen koyuyoruz.

(1021) 979 numaralı dipnota bakınız.

(1022) 980 numaralı dipnota bakınız.

ABONELERİMİZE

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım sayıların ulaşmadığı şikâyeti, öteden beri ilgili makamın dikkati önüne konulduğu halde hâlâ sürüp gidiyor. Bu şikâyeti yine sunmakla birlikte, abonelerimize ulaşmamış sayılar var ise numaralarını hemen yönetim yerimize bildirmelerini rica ederiz.

* *
*

Çalışma arkadaşımız **"Kürdistan"** dergisinin 7'nci sayısı da yayınlanmıştır. Birçok seçkin yazıları içeren adı geçen dergiyi saygıdeğer okuyuculara tavsiye ederiz.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

TÜRKÇE KISMI

Hewar— İmdad..... Memduh Selimbegî
Kürdler ”İranî” değil midir!..... Kurdîyê Bitlîsî
Kürdlerde durûb-ı emsal ..... Hilmi

KÜRDÇE KISMI

Dîbace— Mem û Zîn ..... Hemze
Ji bajarîya ra ..... Zaxoyî
Loma ji bilbil ..... E. Rehmî
Kürdçe elifba numunesi.....

Nüşhası 5 kuruştur
Necm-i İstikbal Matbaası

”MEM Ū ZİN”İN TAB’I HİTAM BULDU

Mela Ehmedê Xanî hazretlerinin Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti tarafından öteden beri tab’ettirilmekte bulunan ”Mem Ū Zîn” namındaki kitabı, şimdide kadar ilân ettiğimiz vechile saha-i intişara çıktı. ”Mem Ū Zîn”, cemiyetin neşredeceği külliyyatın birinci kitabıdır. İstanbul’da kâğıd fiatının ve tertib masarısının pek yüksek olmasına rağmen, ”Mem Ū Zîn” mevcut kâğıdların en iyisine ve pek nefîs surette tab’ettirilmiştir. Cemiyet hiç bir menfaat-i maddiye gözetmeyerek, yalnız Kürd edebiyat ve irfanına hizmet etmek istediğinden, bu kadar masarılı azîme ile meydana gelen bu kitaba, idarehaneden almak şartıyla 50, ve taşraya taahhüdü olarak posta ile gönderilmek üzere 60 kuruş fiyat konulmuştur. Kitabın adedi tab’ı pek az olduğundan, en evvel Kürdistan’daki kari’lerin arzularını is’af etmeyi istiyoruz. Arzu edenlerin idarehaneye müracaat etmeleri ve taşradakilerin de kitabedelinin posta ile nakden göndermeleri lâzımdır.

TEB’A ”MEM Ū ZİN”Ê TEMAM BŪ

”Mem Ū Zîn”a Mela Ehmedê Xanî, di sûreteke nefîs da hatîye tebi’kirin. Her kesê arzûya xwendin ū kirîna wê biket, ji îro paşê di îdarexana me da ”50”, jibo xaricê ji İstanbul digel mesarifa postê ”60” qurîş e.

EMRAZ-I CİLDİYE VE EFRENCİYE MÜTEHASSISI DOKTOR ŞÜKRÜ MEHMED BEY

Hemşehrilerimizden Doktor Şükrü Mehmed Bey, pazardan maada her gün sabahdan akşama kadar Galatasaray Mektebi karşısında Hıristaki ve namı diğerle Said Paşa Hanındaki muayenehanesinde hastaları kabul ve en mükemmel usullerle tedavi eder

Telefon: Beyoğlu, 1812

ELEM ÇİÇEKLERİ

Bitlis’te kadîmden beri neşri irfan ile mâruf Hızanîzade ailesinin ahfadından hemşehrimiz Kemal Fevzi Bey’in ahîren bu namda 95 sahifelik bir mecmua-i eş’arı intişar etti. İnce ve zarîf hislerin mahsulü olan bu güzel mecmuayı kariîn-i kirama bilhassa tavsiye ederiz.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

HEWAR! — İMDAD!

Bu harbde her milletin üzerine çöken yekûn fecayii bir âbide ile teccîm etmek lâzım gelse, —bilâ tereddüd iddia ederim ki— kucagında çocuğuyla bir Kürd mühacir kadını, maksadı ifade için en ruhlu ve canlı yegâne bir mevzu olur. Dört sene içinde, en zengin muhayyile sahibleri zaleme-i hunharanın bile tasavvur edemeyeceği ıztırabât doğuran harbe herhangi sebeble el'an tarafdar olanlar varsa ve el'an herhangi millî mefkûre ve insanî emelin vasıta-i istihsali olmak faziletini harbde tahayyül edenler yaşıyorlarsa, onların bu memlekette "mühacir", bilhassa "Kürd mühaciri" denilen ecsad-ı sefaleti görmediklerine veya —gördükleri halde— bîhis ve bîşuur bir kalb ve dimağ taşıdıklarına kanaat getireceğim. Şair veya musikişinas olsaydım, hicret namı verilen bu, ölüme, yoksuzluğa, her mânasıyle sefalete, inhitata doğru "akın"ın mebbeinden bu satırların yazıldığı zamana kadar sem'ü basarımın muttali olduğu —ne diyeyim bilmem, tâbirlerim bu hakikatleri ifadeye kâfi midir?— feci haileleri beşeriyetin, [2] insaniyetin, insaf ve şefkatin enzar-ü âzânında ağlamak ve ağlatmaktan daha mukaddes bir vazife bilmezdim.

İrzını, hayatını, malını, hususî ve umumî mukaddesâtını kurtarmak için Kürdistan'ın her köşe-i saadetinden kopup gelen bu seylâbe-i mâsumiyetin döküldüğü mansab-ı sefaleti tasavvur etmek bile, —vicdanıyla düşünen— bir insana, hiç olmazsa ağır bir şaşkınlık verir. Ne kadar hissetsem ve çabalasam, Kemal Fevzi'nin sanatkâr kudret-i kalemi olmadıkça bir şey anlatamayacağım. Bugün Ankara'da, Konya'da, Adana'da, hatta yakınlarımızda birer

yetim-i gıda, yetim-i refah, yetim-i hayat olarak sürünen ve sürüklenen Erzurumlu, Vanlı, Bitlisli. . . hicret sürülerinin kalblerine biraz kulak verip dinlemek, çehrelerine biraz yüz çevirip bakmak, insan olanlara, ne acılar ağlayan levhalar arzedecektir.

Yevmiye üç-beş kuruş, isterse yüz kuruş vâdedilip o da verilmemek, yalvaranlar bab-ı âtîfetten koğulmak, —yerini yurdunu ötede, çoluğunu çocuğunu veya atasını, babasını yollarda, bir çift hayvanını canını atabildiği yerde, beş-on parasını fırsatçı bakkallar, fırıncılarda kaybeden— bu musîbetzedeler için ne acı bir ıztırabdır!

Yurdunda in'am-ü ihsanı bir zevk, bir vazife bilenlerin bugün muhtac-ı sadaka olmaları, ne yürek yakıcı bir cilve-i zamandır!

Kime dedik, kime yalvardıksa, nereye, hangi kapıya ağladıkça, kıyafetlerimizin fersûdeliği, nanopare bulamayan midelerimizin çehrelerimize akseden takaza-i sefaleti, karşımızdakilerde irkilen ve iğrenen bir işmi'zaz-ı tehassüs ve ihtisadsen başka bir hareket hasıl etmedi. Demek ne tahammülsüz ukdedir! Kalbgâh-ı ahfada birer ah-ı medîd-i inkisar gibi uzatan ukdeler!

*

Bu lâyetenâhî mahrumiyetler, bünye-i ictimaiyemizde iltiyamı müşkil ne cerhalar açtı ve açıyor! Nazar-ı merhametinize arzederim. Bu yaraları bizler [3] için özleyenler, bizlere lâyıık görenler, bunlardan menfaat-i hasîseleri namına zevkyab olanlar bulunabilir. Fakat siz, ey "Kürdlerin hâmîsiyiz, fedakârıyız" diven eâlî, fakat sizler de hoş mu görüyorsunuz! Sizler de, bu manzaraların fecaat-ı hazırasını, —mezbuhane olsun— bir taharrük ve teessür eseri gösterebilmek için kâfi bulmuyor musunuz! Eğer böyle ise, çok geçmez, emin olun, bir milleti bu kadar zavallı yapan darbe-i şüün, bizi, sizi, hepimizi de havze-i mahvına alır ve öyle sürükler ki, üzerlerimize yığılacak olan enkaz-ı a'sar, ne tebrîe-i nefis, ne tahlîs-i hayat etmemize imkân bırakır.

Ankara'dan gelen enîn-i ıztırabı hep beraber okuduk, anladık yal(1023) Kürd kızı değil, fakat erkeği rakı, müskirat nedir bilir miydi! İşte yalnız bu, bütün bir batnı kavrayan selâsil-i fecayii gevşetmeye kudretiyab oldukları halde kayıdsız duranların yüzlerine vurulmuş bir tükürük damgasıdır!

Bir ırk böyle esfel-i safilîne —kendi cürm-ü günahı olmadan— sürüklenirken, seyirciliği nefislerine münasib görenler, ondan, zimam-ı mukadderâtını ellerine almak hakkını bilmem ne çehre ile iddia edebilirler!

Gün geçmiyor ki Ankara'dan, Adana'dan, etraf ve . . . mizden(1024) Bitlisli, Vanlı, Erzurumlu. . . mühacirlerin, imzalarıyle, türlü-türlü sefalet-

(1023) Burada Ankara'dan geldiği bildirilen ve "ıstırap iniltisi" anlamına gelen "enîn-i ıztırab", derginin bundan önceki sayılarında yer almamıştı. Anlaşıldığına göre o sıralarda Ankara'daki Kürd göçmenlerinden bazılarının başından geçmiş olan acıklı bir olaya ilişkin haber "Jîn"de yer almamış ve fakat o günlerde başka gazetelerde yer almıştır.

(1024) Bu sözcüğün bir bölümü derginin aslında silik çıkmıştır. Sözcüğün tamamının "çevremizden" anlamına gelen "havalîmizden" ya da aynı anlama yakın "civarımızdan" olduğu anlaşılmaktadır.

leri, acıları, cerîhaları hikâye ve müteakiben istimdad eden feryadnameler, birer zahm-ı cehennemî gibi yüreklerimize yapışmasın.

Bugün Kürd mühaciri "acım, üryanım, yurdsuzum, hastayım" diye feryad ediyor. Evliya-i nimetimize düşen büyük borç, —dakika geçmeden— bu derdlere devasaz olmaktır. Kürd mühaciri eski yurduna iade edilecek. Pekâlâ! Lâîf sularına, firdevsî ovalarına, zümrüdîn dağlarına kavuşacak. Çok iyi! Lâkin orada kendini barındıracak bir kulübe, hayatına sedd-i ramak olacak bir siyah arpa olsun bulacak mıdır?

Gözümle gördüm: "Memalik-i müstahlasa" ismi verilen topraklara kavuşmak [4] için şâikane ve mütehasirane koşan bedbahtlar, orada kendilerini karşılayan akûr ve insafsız bir açlık ve yurdsuzluktan başka bir şey bulmadılar. Mechul ufuklara ve muzlim talihlere doğru kaçarken nısfı mahvolan zavallı halk, ona karîb bir mikdarını da ancak duvarlarını gördüğü ve ancak otlarıyla tagaddî edebildiği topraklarına —âtînin mechul midelerine gıdalar yetiştirecek topraklara— gıda olarak karıştırdı.

Peki, Kürd mühacirleri de eski yurtlarına dönmelidirler. Bunu istemek ve yapmak borcumuzdur. Fakat oraya dönen Kürd, orada kendini kışın koruyacak ev, yaz-kış karnını doyuracak gıda bulmalıdır. Bu iki şart olmazsa, Kürd bir parti ölü daha vermek için dönmüş, fazla olarak bir işkence daha görmüş olur.

*

Fakat gençler, Kürd halaskârları! Bilirsiniz ya, Kürdlerde ahlakî, sıhhî, ictimaî emraz ne kadar azdı. Bu "harb ve hicret" bizi ne kadar mütevehhin, ictimaan ve sıhhaten mütevehhin bir derekeye indirdi, düşünüyor musunuz! Kürdlerde müskirat hiç yok denilecek kadar enderdi; neûzübillâh, fuhşiyat pek uzaktı; frengi, verem gibi hastalıkların adını bilmezdik.

İşte, büyük ırkdaşlarım, dört sene bunca felâketlerden sonra memleketine dönecek olan Kürd, bu derdlerden birini, bazı kere birkaçını müstahiben gidiyor. Yarınki nesil, yarının Kürdistanı tehlikede!

İyi düşünün! Sizlerin âsabınız kavî, kalbiniz metîn, mefkûreye marbut, hayalden uzak, hakikatle karşı karşıya gelmekten ürkmez olduklarınızı bildiğim için bîperva söylüyorum: Bu harbin işte bize kanlı hediyeleri bu!

Çare düşünelim. Bu çareleri doğuracak "ana", azim, faaliyet ve sebatın terbiye ettiği "teşkilât" denilen şeydir; tâbir-i diğerle, her medenî milletteki "cemiyet teşkilâtı"dır; harb ve sulh Kürdistanlarının her gizli köşesine kadar birer müşid, birer halâskâr gibi sokulacak, karanlıklarda hayat-ı nur, yokluklarda hayat-ı hayat îkad edecek dimağlı ve kalbli uzuvlara kumanda eden "cemiyet teşkilâtı"dır!

Bunun hakkında da inşaallah başka bir vakit konuşuruz.

11 Mayıs

Memduh Selimbegî

[5] KÜRDLER "İRANÎ" DEĞİL MIDİR?!(*):

—GEÇEN NÜSHADAN MÂBÂD—

Dâvalarını teyid makamında îrad ettikleri en mühim itiraz, urûk ve akvam-ı beşeriyenin yekdiğeri üzerine icra eyledikleri namütenahî tesirât-ı ihtilâtkârîden lisanların da masun kalmayarak, esaslı tağayyürâta duçar olduklarıdır. Vehle-i ûlâda kabil-i teslim görünen, avamil-i tağyirden, yani komşu veya hakim milletler lisanının tesirâtından masun kalmış tek bir dile tesadüf mümkün olmuyor. Fakat aynı zamanda bu tağayyürâtın yalnız lisanın lugat kısmına münhasır kalarak, dilin bünye-i asliyesini teşkil eden terkiât-ı sarfiye ve nahviyenin(1025) muhafaza-i bekâret ettiğine, elsine-i mevcude şâhadet eder. Meselâ Türkçeye Osmanlıca'yı doğurtan o müdhîş Arab ve Acem mühaceret-i lugaviye ve hatta nahviyesi,(1026) usul-ı imlâyı sülâsî-i mücerred, rubaî-i mezidünfih(1027) kapılarına kadar sürüklemeye muvaffak olduğu halde lisanın sarf-ü nahvi(1028) üzerine en küçük bir eser-i tağayyür kondurmaya muvaffak olamamıştır. Kezalik, şimdiki Farisîyi —bugünkü şekliyle— doğuran ve Fürslere en esasgîr ananât-ü âdetlerini terkettirebilecek kadar kuvvetli nüfuzlar, tesirler yapan Arab ve Arabça mühacemât ve tahakkümü, kezalik lisanın bünye-i asliyesine bir zarar vermemiştir.

Bu halde, lisanların teşkilât-ı sarfiye ve nahviyesini, onun mensub olduğu zümrenin gayri kabil-i tağayyür bir kökü gibi kabul ve bahse bu noktadan nazar edildiği takdirde, tedkikat-ı lisanîyeye adem-i itimad beyan edenlerin noksan-ı nazarı ayanen sabit olur.

Bu nazariye Kürdçeye tatbik edilince, görülür ki dilimiz dahi, gerek komşu ve gerekse gelip geçen ve hatta malikâne-i ecdadda uzun boylu müsaferetler veren dillerin zebûn-ı tesiri olmuş, lisan, alay alay kelimât-ı ecnebiyenin meşher-i bukaemununu olmak felâketini tatmış ise de, sarf-ü nahvi en küçük tağayyürâtın masun kalmakla, elli asırlık ecdad-ı baîdenin, Bahterya'nın souk vadilerinden Kürdistan'ın karlı dağlarına intikal eden yadigâr-ı ebedîsini hıfz-ü himaye eylemiştir. İbtidâî bir derece-i tahsilin idare edebileceği ufak bir atf-ı nazar, [6] isbat ve irae eder ki, Kürdçenin sarf-ü nahvi, lisanın lübbü "İranî"dir. Bu sarahata rağmen, bu dili konuşan milletin Samî veya Turanî menşee malikiyetini iddia edebilmek, doğrusu pek gülünç olur.

(1025) Terkiât-ı sarfiye ve nahviye: Dilbilgisi kurallarına uygun biçimde oluşturulan sözcük yapıları ve yapılan cümle kuruluşları.

(1026) Mühaceret-i lugaviye: Bir dilin sözcüklerinin başka bir dile geçmesi ve o dile karışık konuşulması.

Mühaceret-i nahviye: Bir dilin dilbilgisi kurallarının başka bir dile geçip o dilde uygulanması ve kullanılması.

(1027) Sülâsî-i mücerred: Arap dilbilgisine göre üç harften oluşan fiil kökleri.

Rubaî-i mezidünfih: Arap dilbilgisine göre dört harften oluşup sonra yeni harfler alan fiil kökleri.

(1028) 974 numaralı dipnota bakınız.

Bir de ahval-ı ictimaiye tedkikatını görelim:

Menşe taharriyatını idare eden kılavuz sehpasının en zayıf ayağını, ahval-ı ictimaiye tedkikatı teşkil eder. Bundan istihsal edeceğimiz mâlumâtı kayd-ı ihtiyatla telâkkî mecburiyeti vardır. Çünkü milletler, hususîyle Şark-ı Karîb akvamı biri birine o kadar girift bir hale gelmiş, asırlarca temadî ve hâlâ devam eden istilâ ve mühaceretler o kadar azîm tesirler îka eylemiştir ki, bu müessirât, âdât-ü ananâtı mezc-ü tevhid ile cihanî bir vaziyete kalb eylemiştir. Zaten âdât-ü ananât, bir parça emraz-ı sariyeye teşbih edilebilir; o, bir taraftan ötekine geçmek için öyle azîm ve cesîm tahavvülâta arz-ı ihtiyac etmez. Akvam arasındaki küçük bir temas ve ittisal, Şark'ta yaşayan bir âdeti Garb'e ve yine Cenub'daki bir itiyadı Şimal'e götürebilir.

Hakikat böyle olmakla beraber, ahval-ı ictimaiye tedkikatı, bazen mühim ve ekseriya muavin hizmetler îfa edebilir. Âdât-ü ananât içinde öyle izlere tesadüf edebiliriz ki, diğerlerinden tecrid ede ede bizi hedef-i matlûba îsal eder. Birçok ihtilâtlara rağmen, yalnız bir cemaat veya kavim tarafından tanılıp diğerlerinin iltifat etmediği âdâta da tesadüf edilebilir. Pek küçük ve uzun süren iştigâlât ile elde edilebilen bu kabîl mâlumât, diğer iki menbaın verdiği netayicin takviye ve tahkimine bâis olur, kararların kat'iyetini temin eder.

Her ne kadar Kürdlerin ahval-ı ictimaiyesi şerait-i ilmiye dairesinde tedkik ve tertib edilememiş ise de, Kürd teşkilât-ı ictimaiyesiyle âdât-ü ananâtının Samî akvamınıninkilerle gayri kabil-i red bir surette taâruz ettiği, her iki zümrenin hal-i ibtidaiyede yaşayan aksamını gezip görenlerce mâlumdur. Kürd aşiret teşkilâtının bugünkü hutût-ı asliye ve bârizesi, O'nu Samî, Turanî değil, fakat muhakkak surette "İranî" bir asle îsal ediyor. Filhakika, [7] biraz sonra bir nebze bahsedilecek olan kadîm İranî aşiret teşkilâtıyla bugünkü neslimizin muhafaza ettiği eşkâl arasında mevcut mutabakatlar, bu iddiamızı teyid eden berahîn cümlesindedir.

İmdi, anlıyoruz ki Kürdler, ne Sam ırkı, ne de Turan zümresiyle alış-verişi olmayan saf bir "İranî" millettir. Meseleyi buraya kadar getirdikten sonra, yukarıda îrad ettiğim "acaba milletimizin bir tarihi yok mudur?" sualine avdet ediyorum ve cevaben diyorum ki:

Milletimizin tarihi mevcut ve müdevvendir!

*

Avaz-ı bülend ile sana bağıriyorum, ey bin türlü gazezkâr menkulâtın ağır ithamları altında ezilen, inleyen Kürd milleti!

Senin bir tarihin, her milletin fevkında, bir ögle güneşi şa'şaaıyla parlayan muazzam ve muhteşem bir tarihin var!

Hain ve ihanetkâr düşmanların kustuğu çirkâb-ı dalal-ü iğfale aldanma, biraz geriye bak!

Göreceksin ki en muhteşem mazîleri hatırlatan, en büyük şan-ü şerefi taşıyan tarih, senindir!

Kubbe-i sema altında lezzet-i esareti tatmamış yegâne milletin miskin evlâdı!

Bir parça silkin, biraz hale nazar et!

Göreceksin ki malikâne-i vatanın ufuk-ı şarkîsinden gelen rüzgârların mûnis ve lâtif vezanı, sana, bugün dahi o tarih-i muazzamın öz kardeş elinde —ve fakat heyhat, mütereddî adımlarla zalam-ı istikbale doğru— merhale-i mukadderâtını kat'etmekte olduğunu haber veriyor!

*

Kürd'ün menşei ve binaberîn tarihi mâlumdur. O'na başka menşe ve tarih taharrîsi, hasılı tahsil kabîlinden bir sa'y-i bîfaidedir. Bizim bu babda yapacağımız şey, İran kitle-i muazzaması tarihine, bugün "Kürd" namıyla yad olunan büyük ve ilk müessis-i hükümet şubesinin muahharen yarattığı parlak sahaif-i şan [8] ve şerefi, eser-i ecdad üzerinde tekrar eden fütuhâtın tevliid ettiği büyük-küçük hükümetlerin tarihini kayd-ü ilâveden ibaret, basit bir vazifedir.

Hasbelicab oldukça uzun süren temhidâtın bir parça daha tavzihine medar olmak üzere, milletimizin menşe ve tarihe duhulüyle, teşkilât-ı ibtidaiyesinden bir parça mâlumât îtasını münasib gördüm.

İran'ın edvar-ı tarihiye mebde'lerindeki ahval ve mevcudiyeti hakkında mâlumât-ı kat'iyeye îtası müteassirdir. Fakat ehl-i tarihin himmet-i âliyesi, yed-i şüûnun topraklar altında gizlediği birçok menabın, bâhusus milletlerin efsaneler, lisanlar, dinler vesaire gibi ictimâî müesseselerinin tetebbuuyla alâ tarîkil-istiklâl bazı hükümlere destres olunmuştur ki, bunlar hemen umum tarafından mazhar-ı kabul olmuşlardır. Fikr-i beşerin cevelângâh-ı tedkiki olmaya başlayan metrukât-ı maddiye ve meselâ şehirler, âbideler enkazı, eski insanların kullandıkları âsâr-ü eşya-i beytiye bakiyeleri mütalâasından istihsal edilen mâlumât, esatîz-i ilmin bu hüküm ve kararlarındaki sıhhat ve isabetini her gün bir parça daha teyid etmektedir. Ensal-ı beşeriye arasında en çok tetebbu ve tedkik edilen ırk, şübhe yoktur ki "Arî" ırkıdır. Ulema arasında bunun hakkında verilen tafsilât-ı tarihiyede bir mutabakat-ı nisbiye göze çarpar. İrkımızın ahval-ı sabıkasını izahta ehl-i ilmin hemen ittihad ettiği re'ye nazaran:

Çok eski zamandan beri Bahter kıtası, Yafes ırkının muhtelif şubeleri tarafından vatan ittihaz edilmişti. Aynı kıtada ve bir heyet-i ictimaiye halinde bulunmakla beraber, tesir-i iklim ve sevk-i ihtiyacla bunlar birtakım inkısamât-ı taliyeye duçar olmuş, her parça ferdî bir hayat imrarına başlamış idi. Mürur-ı zaman, aslen müşterek lisanın da mevziî istihalelere duçar olmasını intac etti. Fakat bütün kabileler kendilerini "Arya" namıyla yad etmekte müşterek kaldılar.

(Mâbâdı var)

Kurdîyê Bitlîsî

[9]KÜRDLERDE DURÛB-I EMSAL(*)

”Hebîbê Nekar, rakev fena her car, Xwede yek e dergeh hezar”.(1029)
Ey marangoz Habib, her defa gibi uyu, Allah birdir kapı bindir.

Habib-i Nekar nam zat, alâ rivayetin, Hazreti İsa’ya iman etmiş ve o zamanda yaşamış mü’min muvahhidir. Antakya’da marangozlukla geçinmiştir. Hazreti İsa’nın evvelâ iki, sonra bir daha gönderdiği havariyunun irşadâtıyla din-i İsa’yı kabul ettiğinden, Antakya tekfurunun gazabına uğramıştır.(1030) Tekfur, bir gün Habib’i nezdine celbederek, kırk güne kadar, tekellüm etmek şartıyla tahtadan bir insan heykelinin imalını emreder. Habib-i Nekar ise, bittabî’ mukabelede bulunmayarak hanesine avdet eder. Vüs’i beşerin haricinde bulunan bu teklifin gayri kabil-i infaz olduğunu tefekkürle, o gece azîm bir mülâhazaya dalar. Refîk-i hayatın vehimli düşüncesini hissederek sebebini anlayan zevcesi, mevzu-i bahs kelâm-ı hikmetâmîzi söylemekle, Habib’i kırk güne kadar mehma emken teselliye muktedir olur. Filhakika, kırkıncı günü sabahleyin ne suretle tekfurun huzuruna çıkacağı-nı tefekkür ederken kapının vurulduğunu işitir. Bunun üzerine daha ziyade telâş ederse de, kapıyı döğen adamın, tekfurun vefatını ve bir tabutun imalını haber vermesiyle, Habib-i Nekar bir inşirah-ı kalb hissederek secde-i şükrana kapanır. Bilahare Şem’un, o iki refîki ile beraber mutaassıbların hedef-i târ-i gadri olmuşlardır.

Türkçe mukabili: ”Bir kapıyı bend ederse bin kapı eyler küşad”.

”Nabên kî kir, dibên kî go”.

Demezler ”kim yaptı”, ”kim dedi” derler.

Bu darbimeseldeki mâna-i hakikî: İnsan bir vak’anın şahidi olduğu takdirde, sorulmadıkça o vak’ayı ifşa etmemelidir.

”Ga dimirî çerm dimînî, mêr dimirî nav dimînî”.(1031)

Öküz ölür derisi kalır, erkek ölür ismi kalır.

[10]Türkçe mukabili: ”İnsan ölür eseri kalır, merkeb ölür semeri kalır”.(1032)

(1029) Ev peyva pêşîyan li hin hêlên Kurdistanê weha tê gotin: **”Hebîbê Nekar, razê wek her car, Xwedê yek e dergeh hezar”.**

(1030) Tekfur: Roma ve Bizans imparatorlukları dönemlerinde bazı bölgeleri yöneten otonom valilere ve beylere verilen unvan.

(1031) Ev peyva pêşîyan li piranîya Kurdistanê weha tê gotin: **”Ga dimire çerm dimîne, mêr dimire nav dimîne”.**

(1032) Merkeb: Arapça olan bu sözcüğün sözlük anlamı ”binek”tir. Ancak sözcük, Osmanlıcada ”eşek” anlamında kullanılmıştır.

”Tilîya ku şerîet jêkî jê xwîn nayê”(1033)
Şeriatın kestiği parmaktan kan gelmez.

”Sibe tê, xêr pê ra tê”.
Sabah gelir, hayır beraber gelir.

Türkçe mukabili: ”Sabah gele, hayır gele”.(1034)

”Nan padîşah, goşt wezîr, wayê dinan kizîr-mizîr”(1035)
Ekmek padişah, et vezir, diğerleri mukarrebîn, bendegândır.

Bundan maksad, hayat için hükümette olduğu gibi, ekmek hükümdar, et veziri makamındadır; diğer nevi me’kûlât, derece-i nihayede kalır. Hükümet onlarsız idare olunamadığı gibi, hayat da bunlarsız yaşayamaz.

”Pêşîya Royê nayê girtin”.
Güneş’in önü alınamaz.

Yani hakikat setrolunamaz.(1036)

”Dinya sîya daran e”.
Dünya ağaçların gölgesidir.

Maksad, dünya kimseye mal olamaz.

”Silav li mîyan e, ne li rîyan e”.
Selâm koyunlaradır, sakallara değil.

Maksad, itibar koyun sahiblerine, yani zenginleredir; sakallılara, şahıslara değildir.

”Derdê dilan hûr i, kûr i, dûr i”.(1037)
Gönüllerin derdi ufaktır, derindir, uzaktır.

”Xelkê ra masîyan digirî, ji xwe ra kûsîyan digirî.(1038)
Halka balık tutar, kendine kaplumbağa tutar.(1039)

(1033) Ev peyv li hin hêlên Kurdistanê weha tê gotin: ”Tilîya ku şerîet jêke xwîn jê nayê”.

(1034) Bu Türkçe atasözünün yaygın söyleniş biçimi ”sabah ola, hayr ola”dır.

(1035) Wayê dinan: Wanên dî, ewên dî, tiştên dî, tiştên ji bil nan û goşt.

(1036) Hakikat setrolunamaz: Gerçek örtülemez, örtbas edilemez.

(1037) Awayê rast ”derdê dilan hûr e, kûr e, dûr e” ye.

(1038) Ev peyva pêşîyan li piranîya Kurdistanê weha tê gotin: ”Ji xelkê ra masîgir e, ji xwe ra kûsîgir e”.

(1039) Buradaki ”halk” sözcüğü ”el, eloğlu, başkaları” demektir.

”Dilê xezeb nagîyî miradan”.(1040)
Gazablî yûrek muradına nail olamaz.(1041)

”Xwedê teala li gorê çîyan berf dibarînî.(1042)
Cenab-ı Hak dağlara göre kar yağdırır.

Yani herkes ettiği kadar bulur.

[11] **”Ereb û rez, Dumilî û pez?”**
Araba bağ, Zazaya koyun?

Bu darbimeselde tezaad vardır. Ne Arab hakkıyla bir bağçıvan, ne Zaza cid-diyle bir çoban olabilir. İşin ehline tevdiini mutazammındır.

”Derdê birçîyan tim nan e”.
Ac olanların derdi ekmektir.

Türkçe mukabili: Herkesin bir derdi vardır, asiyabînin de ab.(1043)

”Eger tu kotî min pence, ez tu kena îşkence”.(1044)
Eğer sen pençeme düşersen, seni işkenceye koyarım.

Bu söz intikam maksadıyla söylenir.

”Ji gez qoşme nabî”.
Süpürge otundan direk olmaz.

”Meriyê pîs ji tiştê pîs hez dike”.
Fena adam fena şeyden haz duyar.

(1040) Awayê rast **”dilê bixezeb nagîje miradan” e.**

(1041) Nail olamaz: Eremez, kavuşamaz.

(1042) Ev peyva pêşîyan li gelek hêlên Kurdistanê weha tê gotin: **”Xwedê çîya dibîne, berfê lê dibarîne”.**

(1043) Asiyabî: Farsça olan bu sözcük **”değirmenci”** demektir.

Ab: Bu sözcük de Farsçadır ve **”su”** anlamına gelmektedir.

Yani **”değirmencinin derdi de sudur”.**

(1044) Ev peyva pîşîyan bi zarê Zazakî ye.

Yanî **”eger tu ketî pencê min, ez’ê li te îşkence bikim”.**

”Mêranîya bê birînê, comerdbûna bê zewacê netaw e”.(1045)

Yarasız yiğitlik, izdivacsız sahîlik makbul değildir.(1046)

Buradaki maksad oldukça derindir. İlk defa, birisiyle döğüşen bir adam yaranıp kesb-i âfiyet ettikten sonra, evvelce aldığı yaranın ıztırabâtını derhastır etmeksizin tekrar başkasıyla kavga ederse o yiğittir. Saniyen, tehhül etmeden sahavet dâvasında bulunan bir adam, evlendikten sonra tekrar cömerdliğini muhafaza ederse o sahîdir.

”Ewê ku mêr bû, çi jin bû çi mêr bû”.(1047)

Yiğit olduktan sonra ister kadın ister erkek olsun.

”Jin hene, jînik hene”.(1048)

Kadın var, kadıncık var.

(Mâbâdı var)

Siverekli
Hilmi

(1045) Ev peyva pêşîyan li hin hêlên Kurdistanê jî weha tê gotin: **”Mêranîya bê birîn, comerdîya bê zewac netêw e”.**

(1046) Doğru çeviri, **”geçerli değildir”**dir. Çünkü Kürdçedeki **”taw”** sözcüğü **”geçerli”** demektir, sözcüğün olumsuz şekli olan **”netaw”** da **”geçersiz”** demektir. Öte yandan, **”taw”** sözcüğünün bu şekli yerel bir telâffuz şeklidir. Kürdistan’ın çoğu bölgelerinde bu sözcük **”têw”** şeklinde, olumsuz biçimi de **”netêw”** şeklinde telâffuz edilir.

(1047) Peyvika **”mêr”** a pêşîn bi mana **”egît, mêrxas, fêris, wêrek, qehreman”** e, ya paşîn jî bi mana **”mêr”** e.

(1048) Ev peyva pêşîyan li hêlnê Kurdistanê jî weha ye: **”Jin hene, jînikok hene”.**

[12] **KÜRDÇE KISMI**

www.arsivakurdi.org

DÎBACE — MEM Û ZÎN(*)

EDEBÎYAT Û ASARÊ EDEBÎ

Jibo her qewm û milletekî, edebîyat û asarê edebî wek xîmê qewî ne jibo serayêt alî. Milletê xwey edebîyat çi qeder bikevit, serayê selteneta wî yê mad-dî biherivit, dîsa bi hîmmetekê tête tamîrkin.

Milletê Yunan, digel hindikî û bêqewetîya xwe, çend esran mewcûdîyeta xwe winda kir, bû wîlayetekê Osmanîyan. Emma edebîyat û asarê Yunanî di Ewropayê da terefdar peyda kirin, xweyîyê xwe ji destê Osmanîyan derêxistin.

Îran maddeten mehû bû, bû esîrê Ereban; piştê wê kete bin esareta Tirkan. Feqet lîsan û edebîyatê Farisî, dîsa Îran îna wucûdê; digel wî qasî ku Firs wek heyûlayê, navê wî heyê, bi xwe nîne.(1049)

Ereb, heşt-neh esr e selteneta xwe winda kirîye. Feqet lîsan, edebîyat û asarê Erebi li Şerq û Xerbê hakim e; beheme hal tê sahibê xwe bînite wucûdê, çawan tînitin.

Bîna li vê heqîqetê, her qewm û milletekî ku arzûya mewcûdîyeta seltenata xwe ya millî bikin, lazim e ji ewwel emir ve îhtîmamekê qewî bidine edebîyat û asarê xwe yê edebî.

Ev heqîqeta han di berîya çar esran da Hezretê Ehmedê Xanî derk kirîye û jibo wê xebitîye. Dibêjît: Min lîsanê Kurdî înaye nîzam û întîzamê,

Da xelq-i nebêjîtin ku Ekrad bême'rîfet in, bêesl û binyad

Xasma di vê esrê da, di alema medenîyetê da huccet û berata milletan lîsan û edebîyatê wan e. Milletê bêhuccet û bêberat, da'wa wî nayête sehkirin, kes guhê xwe nadet'ê; meger malûm bibit ku berata wî jê hatîye standin. Jibo îsbata vê da'wayê û danîna temel û xîma mîllîyeta xwe, hindek ji xortê me şev û roj serfa hîmmeta xwe dikin, asarê qedîm neşir û yê taze [13] çêdikin.(1050) Yek ji wan eserê kevn "Mem û Zîn" e ku sertacê îbtîhaca Kurdan Ehmedê

(1049) Heyûla: Maddeyek e ku bîrbîrên materyalîst ew pêşemaddeya cîhanê û jînê qebûl kirine û gotine ku "berê ew madde hebûye, her tişt ji wê zêde bûye, ew despêka hemî maddeyên di ye". Lê belê, bîrbîrên Îslamê ew fikir qebûl nekirine û gotine ku "di despêka cîhanê û jînê da çu maddeyek tunebûye, Xwedê her tişt ji tuneyîyê afirandîye".

Bi wî awayî, "heyûla" di nava Musulmanan da bûye sembol û nîşana tiştên tune. Tiştê ku navê wî hebe û ew bi xwe tunebe, jê ra tê gotin "wek heyûlayê ye".

(1050) Peyvika "temel" a ku di vê pevekê da ye, di pêşpeyva "Mem û Zîn"ê da ya ku di serê pirtûkê da hatîye weşandin, cî negirtîye. Wisa tê zanîn ku ev peyvika "temel" ku peyvikeka Yunanî ye û ketîye Tirkî jî, bi şaşî li vir derketîye.

Xanî di "1105"(1051) da nivîsîye. Zatekî(1052) mutteqî, mutedeyyin, xwey dehaekê bilind, di ulûmê dînîye, hîkmîye, edebîye da sahibê qudretêkê tamam, di mîllîyetperwerîye da wek Fîrdewsî bûye. Di "1061"(1053) da hatîye dinyayê.

**Lewra ku dema ji xeybê fek bû
tarîx-i hezar û şêst û yek bû**

Tarîxa nivîsîna "Mem û Zîn"ê "1105" e.(1054) Merhûm mexfûr, piştê nivîsîna wîladeta xwe, di axirê "Mem û Zîn"ê da weha dibêjit:

**Îsal-i gîhîşte çill û çaran
wî pêşerewê gunahekaran**

Sed esef ku tarîxa wefata wî malûm nîye. Medfena wî li Bayezîdê ye, zîyaretgaha Kurdan e. Çend eser nivîsîne; hemî Kurdî ne. "Nûbuhara Biçûkan" eserekê xayet nefîs e; di "1094"(1055) da nivîsîye. Dibêjit min ev eser nivîsîye,

**Ne jibo sahibrewacan
Belkî jibo biçûkê Kurmancan(1056)**

Tarîxa heyata wî gerçi muntezemen ne malûm e, emma ji asarê wî têtê zanîn ku Ehmedê Xanî, wek Fîrdewsî jibo mîllîyeta xwe xebitîye, temamê mewcûdîyeta xwe di wê rê da serf kirîye. Asarê Ehmedê Xanî di Kurdistanê da xayet mu'teber in. Her kesek bi îhtîram navê wî zikir diket.

Feqet dereca te'sîrê da negîhaye Fîrdewsî. Çunkî Fîrdewsî bi qelesa xwe Îran vejand. Ehmedê Xanî nehîşt ku Kurdistan temam bimirit; ji mewta ebedî xilas kir, emma temam îhya nekir. Çunkî zemanê Fîrdewsî jibo fikra wî musaid bû; zemanê Ehmedê Xanî xayet berbad û çetin bû. Dewleta Osmanî digel hukumeta Îranê muttefîqen Kurdistan di mabeyna xwe da teqşîm kiri-

(1051) Ev tarîxa Hîcrî ye, li gora tarîxa Mîladî dibe 1695. Di eslê kovarê da ev tarîx "1015" derketîye. Tebîî ye ku ew xelet e. Pêşepeyva ku di "Mem û Zîn"ê da hatîye weşandin, di wê da ev tarîx "1105" e. Ji ber vê yekê, me li vir ew bi awayê rast "1105" nivîsî.

(1052) Di pêşepeyva "Mem û Zîn"ê bi xwe da ev pevek weha dest pê dike: "Xanî zatekî mutteqî. . ." Belam di kovara "Jîn" da, her wek ku dixuye, peyvika "Xanî" derneketîye. Wîsa têtê zanîn ku ev peyvîk di çapkirina kovarê da ketîye.

(1053) Li gora tarîxa Mîladî dibe 1651.

(1054) Li gora tarîxa Mîladî dibe 1695. Ev tarîx li vir hem di pêşepeyva pirtûkê da, hem jî di pêşepeyva kovarê da weha rast, "1105" derketîye.

(1055) Li gora tarîxa Mîladî dibe 1684.

(1056) Ev malik di eslê "Nûbuhara Biçûkan" da, ku bi navê "Nûbara Biçûkan" jî têtê naskirin, weha ye:

"Belkî jibo biçûkê Kurmancan".

bûn; dest û pîyê wan wisa girêdabûn ku nedikarîn xwe bihejînin. Çunkî maddeten bi her terefan da çawan esker sewqê li ser wan dikirin, bi enwaê hîle û desîsan îxtîlaf û şîqaq êxistibûne nav Kurdan.(1057)

[14] Hezretê Ehmedê Xanî xayet muteessir bûye, hemîyeta wî hatîye xeleyanê, ji ferta hemîytê, ji qelbekî şewitî, bi çehvê giryan, bi vî terzî kirîye hewar:

**Ez mame di hîkmeta Xwedê da
Kurmanc-î di dewleta dinê da**

**aya bi çi wechî mane mehrûm
bîlcumle jibo çi bûne mehkûm!**

Temaşa Kurdistanê û Kurdan kirîye. Şecaet û xîret û hemîyeta di Kurdan da heyî, di milletekî dî da nedîye. Dest bi senayê Kurdan kirîye:

**Her mîrekî wan bi bezlê Hatem
Her mêrekî wan bi rezmê Ristem**

**Bifkir ji Ereb heta ve Gurcan
Kurmancî ye bûye şubhê bircan**

Sebebê felaketa Kurdistanê, şecaeta wan ya mufritane, sexaweta nabeca didite nîşandan û dibêjit:

**Lew pêkve hemîşe bêtîfaq in
daîm bi temerrud û şîqaq in**

Ji ber wî qasî ku lîsanê Kurdî lîsanê resmî nebûye, rewac negirtîye, ax û keser ji dil hatîye:

**Ger dê hebûya me jî xwedanek
alîkeremek, letîfadanek**

*

**Min dê elema kalamê mewzûn
alî bikira li banê gerdûn**

*

(1057) Peyvikên "bi her terefan da" yên ku di vê pevekê da ne, di pêşepeyva "Mem û Zîn"ê bi xwe da tunin.

**Çi b'kim ku qewî kesad e bazar
Nînin ji qumaştî ra xerîdar**

Heqîqeten bazara xortê me jî wek bazara Ehmedê Xanî kesad e. Çi qeder îzhara hemîyetê dikin mewcûdîyeta xwe telef dikin, ji jehrîya mahrêt reş xilas nabin, ji kula welat jorê selametê namînin.(1058) Ya Reb, tu wan mehfûz bidêr û muweffeq bike!

3 Mayıs 335(1919)

Hemze

[15] JÎ BAJARÎYA RA

Bajarîno, fînosorno!(1059)
Hun mezin in, hun maqûl in

Jibo wê ye xwe tevnadin
Jixwe şerm e xwe rehtkirin!

Millet çî ye, çî teba ye!
Wan çepela, guh wan medin!

Em eşraf in, em e'yan in(1060)
Hun rinceber in, cewêlek in

Bixebitin me têr bikin(1061)
Pîrekê me bazinzêr kin

(1058) Peyvika "namînin" li vir jî, di pêşpeyva pirtûkê da bi xwe jî weha derketiye. Bi dîtina me ev peyvik bi şaşî weha hatiye çapkirin û awayê wê ye rast divê ku "nabînin" be.

(1059) Fîno: Kumê ku di dewra Osmanîyan da bajarîyan û kesên resmî dane serê xwe. Di zimanê Tirkî da jê ra tê gotin "fes". Navê "fes" ketiye zimanê Kurdî jî, lê cîyê navê "fîno" negirtiye.

Fînosor: kesê ku fînoya sor daye serê xwe.

(1060) E'yan: Ev peyvikeka erebî ye, piraniya peyvika "eyn" e, ku bi mana "kesê esilza, mal-mezin, giregir û maqûl" tê.

(1061) Peyvika "têr" di eslê kovarê da "şer" derketibû. Lê belê, eşkera ye ku ew bi şaşî wisa hatiye çapkirin. Çawa ku di wergerana helbestê ya Tirkî da jî ev peyvik bi mana "têr" hatiye wergerandin. Ji ber vê yekê, me awayê wê ye rast "têr" nivîsî.

hul û micran li gerden kin (1062)
Livîna germ gelek xweş in(1063)

Me tevmedin, me reht mekin(1064)
Fille tê, çi ji me ye!

Me bihêlin li kêfê xwe
li halê xwe, li zewqê xwe(1065)

Çawa dibe bira bibe(1066)
Bira welat xira bibe

Şûşa ereq li pêş me be
pîrek û keç li reqsê be

Paşila me tijî zêr be
bira şewqe li serê me be

Çawa dibe wisa bibe
Bira dinya xira bibe

Zaxoyî

(1062) Hul: Ev peyvikeka Erebi ye. Di Erebi da "hulîy" e. Bi mana "xişir" e.

(1063) Livîn: Nivîn.

(1064) Ev malik di eslê kovarê da bi awayê "Me te dê kin, me reht êkin" derketibû. Lê belê, eşkera ye ku malik bi şaşî wisa hatîye çapkirin. Wergerana malikê ya bi zimanê Tirkî jî, bi mana "Me tevmedin, me reht mekin" e. Ji ber vê yekê, me li gora wergerana Tirkî malik rast kir û bi awayê rast "Me tevmedin, me reht mekin" nivîsî.

(1065) Bi dîtina me, awayê rast ê van her du malikan divê ku weha be:

**"Me bihêlin li kêfa me
li halê me, li zewqa me".**

(1066) Bira: Bila.

TÜRKÇESİ: ŞEHİRLİLERE(1067)(*)

Şehirliler, kırmızı fesliler!
Siz büyüksünüz, kibarsınız

Bunun içindir kımıldanmıyorsunuz
Zaten kendini yormak ayıptır!

Millet nedir, ne şeydir!
Bu mülevvelere kulak asmayın!

Biz eşrafız, biz âyanız
Siz rencbersiniz, cewêlek(avam)siniz(1068)

Çalışın, bizi doyurun
Kadınlarımıza altın bilezik yapın

gerdanlarına hülîyât ve mercan koyun
Sıcak yataklar gayet hoştur

Bizi kımıldatmayın, yormayın
Düşman geliyormuş, bize ne!(1069)

Bizi kendi keyfimize bırakın
kendi halimize, kendi zevkimize

Nasıl olursa öyle olsun
Vatan da harab olsun

Rakı şişesi önümüzde olsun
kadın ve kız raksan bulunsun

ceblerimiz altun dolu olsun
koy şabka başımızda olsun(1070)

Nasıl olursa öyle olsun
Dünya da harab olsun

(1067) Şiirin Kürdçesi ile Türkçe çevirisi derginin aslında yan yana basılmıştır. Ancak, Latin harflerine çevrilince harfler arttığı için, ikisi aynı sayfaya sığmadı. Bu nedenle önce şiirin Kürdçesini, sonra da Türkçe çevirisini yazmak zorunda kaldık.

(1068) Avam: Toplumun alt sınıflarına mensup, çoğunlukla öğrenim görmemiş insanlardan oluşan topluluk.

(1069) Doğru çeviri "Hristiyan geliyormuş" olmalıdır. Çünkü şiirin Kürdçe orijinalinde burada kullanılan "File" sözcüğü "düşman" anlamına değil, "Hristiyan" anlamına gelmektedir.

(1070) Bu dizedeki "şabka" sözcüğü, derginin aslında okunamayacak kadar silik çıkmıştır. Ancak, şiirin Kürdçe orijinalinde "şewqe" sözcüğü yer aldığı için, biz o sözcüğün Türkçedeki telâffuz biçimi olan "şabka" yazdık.

[16] LOMA JÎ BÎLBÎL

Bilbil, çi ye nalîya we her dem!
Yan hun jî wekî me bêwelat in?!

Haşa, ne wekî me hun sefîl in
"Hêlûn" we heyê, xwedankelat in(1071)

Hun aşiqê sorgulan hebîn in
Dilxwazê me memleket, kelat in

Maşûqê we gul in, me gulistan in(1072)
Gazî we fikir, me dil dipatin(1073)

Eşqa me ne wek a we dîtina gul
Yan talibê jîn, yan memat in(1074)

Hun ger bigirîn, eger bikalin
hun aşiqê zar, bêsebat in(1075)

Havîn, buhar dikin fîxanê
Zivistan li we têt, bêsebat in

Lewra ne we gul dima, ne maşûq
wextê we ku berf û sir dihatin

Dilxwazê me her hene, ku gund in
bajêr, rez in, hemî welat in

(1071) Hêlûn: Hêlîn.

Xwedankelat: Kesê ku keleyên wî hene, xwedîyê keleyan e.
Mexsed ji keleyan jî hêlîn in.

(1072) Maşûq: Yar.

(1073) Yanî "we gazî û hewar fikir, lê me dilê xwe dipeht, dilê me li ser welatê me dişewitê û dipijîya".

(1074) Talib: Xwestox, kesê ku tişteke dixwaze.
Memat: Mirin.

(1075) Peyvika "zar" di eslê kovarê da weha derketîye. Belam bi dîtina me ew ji şaşîya rêzkirî-nê weha hatîye çapkirin, awayê wê yê rast "jar" e.

Yezdan wekî afirandî ew cî(1076)
gotî "hebe", mezherê sîfat in(1077)

Pola we ku ser kezeb disojit(1078)
agir ji evîna welat in

ew navemirin bi berf û serman
Eşqa xwe da em xwedansebat in

15 Gulan 335(1919)

Ji Mala Hekarîyan
E. Rehmî

(1076) Yezdan: Xwedê.

(1077) Mezherê sîfat: Cîyê ku sîfetên Xwedê tê da dixuyin, mirov sîfetên Xwedê di wî cîyê da dibîne, ew sîfetên Xwedê nîşanê moriv dide. Yanî "welatê me wisa xweş û şîrîn e ku mirov mezinatîya Xwedê tê da dibîne û bawer dike ku Xwedê wisa mezin e ku ev qas xweş ew afirandîye".

(1078) Yanî "ew polayê wisa ku kezeb li ser wî dişewite".

[17] KÜRDÇE HARFLERİ⁽¹⁰⁷⁹⁾

www.arsivakurdi.org

(1079) 966 numaralı dipnota bakınız.

ADRES:

Babiâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
”Jîn” İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babiâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

ABONELERİMİZE

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım nüshaların vâsıl olmadığı şikâyeti, öteden beri merciinin nazar-ı dikkatine vaz’edildiği halde el’an tevalî ediyor. Bu şikâyeti tekrar arzetmekle beraber, abonelerimize vâsıl olmamış nüshalar var ise numrolarını heman idareye bildirmelerini rica eyleriz.

GÖZ HEKİMİ

DOKTOR HÂMİD ŞAKİR

Mumaileyh, her nevi göz hastalıklarını tedavi ve lâzım gelen ameliyatlarını muvaffakiyetle icra ile numrolu fennî gözlükler dahi tâyin eder. Her gün Eminönü’nde tramvay mevkîfında Hüseyin Hüsnü Eczahanesinde bulunur.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 413’üncü nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

(*) Refîk mesaîmiz ”**Kürdistan**” mecmuasının 8’inci nüshası da intişar etmiştir. Birçok güzîde makaleleri hâvî olan mezkûr mecmuayı kariîn-i kira-ma tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JIMAREYA 19'AN

19'UNCU SAYININ ÇEVİRİLERİ

www.asivakurdi.org

HEWAR! — İMDAD!(1080)

Bu savaşta her ulusun üzerine çöken faciaların toplamını bir anıt ile somutlaştırmak gerekse, (1081) tereddütsüz iddia ederim ki, kucağındaki çocuğuyla bir Kürd göçmen kadını, bu amacı belirlemek için en canlı tek konu olur. Herhangi bir nedenle, dört yıl içinde en zengin hayal sahibi kana susanmış zalimlerin bile tasavvur edemeyecekleri kadar acılar doğuran savaştan yana olanlar hâlâ varsa, ve herhangi bir ulusal idealin ve insancıl amacın elde edilmesinin erdemli aracını savaşta hayal edenler hâlâ yaşıyorlarsa, onların bu ülkede "göçmen" ve özellikle de "Kürd göçmeni" denilen sefalet içindeki vücutları görmediklerine ya da gördükleri halde duygusuz ve bilinçsiz bir yürek taşıdıklarına kanaat getireceğim.

Şair ya da müzisyen olsaydım, "göç" adı verilen, ölüme, yoksulluğa, tüm anlamıyla sefalete, düşüşe doğru bu akının başlangıcından bu satırların yazıldığı zamana kadar kulağımın duyduğu ve gözümün gördüğü —ne diyeyim, bilmem deyimlerim bu gerçekleri anlatmaya yeterli midir?— feci ve korkunç olayları insanlığın, insaf ve şefkatin gözleri ve kulakları önünde ağlamak ve ağlatmaktan daha kutsal bir görev bilmezdim.

İrzini, yaşamını, malını, özel ve genel kutsal varlıklarını kurtarmak için Kürdistan'ın her mutluluk köşesinden kopup gelen bu masumlar selinin döküldüğü sefalet havuzunu tasavvur etmek bile, vicdanıyla düşünen bir insana hiç olmazsa ağır bir şaşkınlık verir. Ne kadar duysam ve çabalasam, Kemal Fevzi'nin sanatkâr kaleminin gücü olmadıkça bir şey anlatamayacağım. Bugün Ankara'da, Konya'da, Adana'da, hatta yakınlarımızda birer besin öksüzü, birer refah öksüzü, birer yaşam öksüzü olarak sürünen ve sürüklenen Erzurumlu, Vanlı, Bitlisli. . . göç sürülerinin yüreklerine biraz kulak verip dinlemek, yüzlerine biraz yüz çevirip bakmak, insan olanlara ne acılar ağlayan tablolar gösterecektir!

Günde üç-beş kuruş, ister yüz kuruş olsun, söz verilip de ödenmemesi, yalvaranların şefkat kapısından kovulması, yerini yurdunu ötede, çoluğunu çocuğunu ya da anasını babasını yollarda, bir çift hayvanını canını atabildiği yerde, beş-on parasını fırsatçı bakkallar ve fırıncılarda yitiren bu felâketzedeler için ne acı bir ıstıraptır!

Yurdunda yedirip içirmeyi ve iyilik yapmayı bir zevk, bir görev bilenlerin bugün sadakaya muhtaç olmaları, zamanın ne yürek yakıcı bir cilvesidir!

Kime dedikse ve kime yalvardıkça, nerede ve hangi kapıda ağladıkça, kıyafetlerimizin yırtık-pırtık olması, bir ekmek parçası bulamayan midelerimi-

(1080) Kürdçe olan "hewar" sözcüğünün Türkçe karşılığı, Arapçadan Türkçeye geçmiş olan "imdad" sözcüğüdür. Yazar her iki sözcüğü de kullandığı için, biz de çeviride iki sözcüğü birlikte kullandık.

(1081) Buradaki "somutlaştırmak" sözcüğü, Türkçede tam karşılığı bulunmayan ve fakat "somutlaştırmak" a yakın bir anlamı olan "tescim" in karşılığı olarak kullanılmıştır.

zin yüzümüze yansayan sefaletin baskın çıkması, karşımızdakilerde irkilene ve iğrenen bir yüz buruşturması duyulmasından başka bir davranışa yolaçmadı. Demek ne çekilmez bir düğümmüş! Torunların canevine uzun birer düşkırıklığı "ah"ı gibi uzanan düğümler!

*

Bitip tükenmeyen bu yoksunluklar sosyal yapımızda onulması güç ne yaralar açtı ve açıyor! Merhametinizin dikkatine sunuyorum. Bu yaraları bizler için özleyenler, bizlere lâıyk görenler, aşağılık çıkarları adına bunlardan zevk alanlar bulunabilir. Ama siz, ey "Kürdlerin koruyucusuyuz, fedakârıyız" diyen ilerigelenler, sizler de hoş mu görüyorsunuz! Sizler de, bu manzaraların şimdiki feci durumunu, ümitsizce de olsa bir davranma ve üzülm belirtisi gösterebilmek için yeterli bulmuyor musunuz! Eğer böyle ise, inanın ki çok geçmeden, bir ulusu bu kadar zavallılaştıran olayların ve koşulların darbesi bizi de, sizi de, hepimizi de yok etme sınırları içine alır ve öyle sürükler ki, üzerimize yığılacak olan yüzyılların enkazı, ne kendimizi temize çıkarmamıza ve ne de yaşamımızı kurtarmamıza olanak bırakır.

Ankara'dan gelen ıstırap iniltilerini hep birlikte okuyup anladık ya!(1082) Değil Kürd kızı, Kürd erkeği dahi rakı, sarhoş edici maddeler nedir bilir miydi! İşte yalnız bu, tüm bir kuşağı kavrayan trajediler zincirini gevşetmeye güçleri yettiği halde kayıtsız duranların yüzlerine varulmuş bir tükruk damgasıdır.

Bir ırk, kendi suçu ve günahı olmadan böyle alçalmaların en alt düzeyine sürüklenirken seyirciliği kendilerine uygun görenler, O'nun mukadderatının dizginlerini ellerine alma hakkını bilmem ne yüzle iddia edebilirler!

Gün geçmiyor ki Ankara'dan, Adana'dan, yöre ve çevremizden Bitlisli, Vanlı, Erzurumlu. . . göçmenlerin imzalarıyla, türlü türlü sefaletlerin, acıların, yaraların öykülerini anlatan ve sonra da yardım isteyen feryat mektupları birer cehennem yarası gibi yüreklerimize yapışmasın.

Bugün Kürd göçmeni "acım, çıplağım, yurtsuzum, hastayım" diye feryat ediyor. İyilik yapanlarımıza düşen büyük borç, dakika geçmeden bu dertlere derman bulmaktır. Kürd göçmeni eski yurduna geri gönderilecek. Pekâlâl! Güzel sularına, cennet gibi ovalarına, zümrüt gibi dağlarına kavuşacak. Çok iyi! Ne var ki, orada kendisini barındıracak bir kulübe, yaşamını kurtaracak bir siyah arpa olsun bulacak mıdır?

Gözümle gördüm; "kurtarılmış yerler" adı verilen topraklara kavuşmak için şevkle ve özlemle koşan talihsizler, orada kendilerini karşılayan kudurmuş ve insafsız bir açlık ve yurtsuzluktan başka bir şey bulamadılar. Belirsiz ufuklara ve karanlık talihlere doğru kaçarken yarısı yok olan halk, nüfusunun yarısına yakın bir miktarını da, ancak duvarlarını gördüğü ve ancak otlarıyla beslenebildiği topraklarına, geleceğin bilinmez midelerine besin maddeleri yetiştirecek o topraklara besin olarak kattı.(1083)

(1082) 1023 numaralı dipnota bakınız.

(1083) "Toprağa gömdü" demek istiyor.

Peki, Kürd göçmenleri de eski yurtlarına dönmelidirler; bunu istemek ve yapmak borcumuzdur. Fakat oraya dönen Kürd, orada kendini kışın koruyacak ev, yaz-kış karnını doyuracak besin bulmalıdır. Bu iki koşul gerçekleşmezse, Kürd bir parti ölü daha vermek için dönmüş, fazla olarak bir işkence daha görmüş olur.

*

Fakat gençler, Kürd kurtarıcıları, bilirsiniz ya, Kürdlerde ahlakî, sağlıksal ve sosyal hastalıklar ne kadar azdı. Bu savaş ve göç, bizi ne kadar güçsüz, gerek sosyal ve gerekse sağlık yönünden güçsüz bir duruma getirerek alçalttı, düşünüyor musunuz! Kürdlerde sarhoş edici maddeler hiç yok denilecek kadar çok azdı; Allah esirgesin fuhuş pek uzaktı; frengi, verem gibi hastalıkların adını bile bilmezdik.

İşte büyük soydaşlarım, dört yıllık bunca felâketlerden sonra ülkesine dönecek olan Kürd, bu dertlerden birini, kimi zaman da birkaçını birlikte taşıyarak gidiyor. Yarınki kuşak, yarımın Kürdistan'ı tehlikede!

İyi düşünün! Sizlerin sınırlarınız sağlam, yürekleriniz sağlam ve ideale bağlı, hayalden uzak ve gerçekle karşı karşıya gelmekten ürkmez olduğunuzu bildiğim için pervasızca söylüyorum: Bu savaşın bize kanlı armağanları işte bu!

Çare düşünelim! Bu çareleri doğuracak "ana", kararlılık, eylem ve direncin terbiye ettiği "örgüt" denilen şeydir; başka bir deyişle, her uygar ulustaki "toplumsal örgüt"tür; savaş ve barış Kürdistan'ının her gizli köşesine dek birer yol gösterici, birer kurtarıcı gibi sokulacak, karanlıklarda ışık yaşamını, yokluklarda yaşam ışığını tutuşturacak beyinli ve yürekli organlara komuta eden "toplumsal örgüt"tür.

Bunun hakkında da inşallah başka bir vakit konuşuruz.

11 Mayıs

Memduh Selimbegî

KÜRDLER İRANLI DEĞİL MİDİR!

—GEÇEN SAYIDAN DEVAM—

İddialarını pekiştirmek konusunda getirdikleri en önemli itiraz, halkların ve insan soylarının birbirlerine yaptıkları sonsuz karışım etkilerinden dillerin de koruncalı kalmayarak köklü değişikliklere uğramış olduklarıdır. İlk bakışta kabul edilebilir gibi görünen bu iddia, ufak bir inceleme karşısında biçim değiştirir. Gerçekte, değişiklik etmenlerinden, yani komşu ya da egemen ulusların dillerinin etkilerinden koruncalı kalmış tek bir dile rastlamak mümkün olmuyor. Ne var ki aynı zamanda, bu değişikliklerin yalnız dilin sözlük bölümüne özgü kaldığına, dilin asıl yapısını oluşturan sözcük yapısının ve cümle kuruluşlarının dilbilgisi kurallarına göre oluşmalarının bakieliklerini koruduğuna mevcut diller tanıklık etmektedirler.

Örneğin, Türkçeye Osmanlıca'yı doğurtan o müthiş Arapça ve Farsça sözcüklerin ve hatta dilbilgisi kurallarının akını, imlâ kurallarını üç harfli fiillerin ve dört harfli fiillerin kapılarına kadar sürüklemeyi başardığı halde, dilin sözcük ve cümle yapılarına en ufak bir değişiklik izi kondurmayı başaramamıştır. Bunun gibi, şimdiki Farsçayı bugünkü biçimiyle doğuran ve Farslara en temel gelenek ve göreneklerini terk ettirebilecek kadar güçlü nüfuzlar ve etkiler bırakan Arap ve Arapçanın saldırıları ve egemenliği, yine dilin asıl yapısına bir zarar vermemiştir.

Bu durumda, dillerin sözcük ve cümle yapılarının dilbilgisi kurallarına göre oluşması, o dilin bağlı olduğu grubun değişmez bir kökü gibi kabul edildiği ve konuya bu noktadan bakıldığı takdirde, dil incelemelerine güvensizlik bildirenlerin dar görüşlülükleri açıkça ortaya çıkar.

Bu teori Kürdçeye uygulanınca görülür ki bizim dilimiz de, gerek komşu dillerin ve gerekse gelip geçen ve hatta atalar yurdunda uzun süre konuk kalmış olan dillerin etkisinde kalmış ve dil, alay alay yabancı sözcüklerin buka-lemun gibi renk değiştirip boy gösterdikleri bir tablo olmak felâketini tatmış ise de, sözcük ve cümle yapılarını düzenleyen dilbilgisi kuralları en küçük değişikliklerden dahi kendini korumuş ve böylece, 50 yüzyıllık uzak ataların Bahteryâ'nın soğuk vadilerinden Kürdistan'ın karlı dağlarına taşınan ölümsüz anılarını saklayıp korumuştur.

İlkokul düzeyinde öğrenim görmüş birisi bile dönüp ufak bir göz atınca, Kürdçenin sözcük ve cümle yapılarını düzenleyen dilbilgisinin, yani dilin özünün "İrani" olduğunu görüp anlayacaktır. Bu açıklığa rağmen, bu dili konuşan ulusun Samî ya da Turanlı bir kökene sahip olduğunu iddia edebilmek, doğrusu pek gülünç olur.

*

Bir de sosyal durumlara ilişkin incelemeleri görelim:

Köken araştırmalarını yönlendiren kılavuz uçayaklısının en güçsüz ayağını sosyal durum incelemeleri oluşturur. Bundan elde edeceğimiz bilgileri ih-

tiyatla karşılamak zorunluluğu vardır. Çünkü uluslar, özellikle de Yakındoğu halkları birbirlerine o kadar karışmış ve karmaşık bir hale gelmiş, yüzyıllarca süregelen ve hâlâ da sürmekte olan istilâ ve göçler o kadar büyük etkiler yapmıştır ki, bu etkiler, gelenek ve görenekleri birbirine karıştırıp birleştirmiş ve evrensel bir duruma dönüştürmüştür.(1084) Zaten gelenek ve görenekler, biraz salgın hastalıklara benzetilebilirler; bir taraftan ötekine geçmek için öyle büyük ve kocaman dönüşümlere ihtiyaç göstermezler. Halklar arasındaki küçük bir ilişki ve iletişim, Doğu'da yaşayan bir geleneği Batı'ya, Güney'deki bir alışkanlığı Kuzey'e götürebilir.

Gerçek böyle olmakla birlikte, sosyal durumlara ilişkin incelemeler, kimi zaman önemli ve çoğunlukla da yardımcı hizmetler yerine getirebilir. Gelenek ve görenekler içinde öyle izlere rastlayabiliriz ki, öbürlerinden arındıra arındıra bizi istenilen amaca ulaştırabilir. Birçok karışıklıklara rağmen, yalnız bir topluluk ya da bir halk tarafından tanılıp öbürlerinin aldırış etmediği geleneklere de rastlanılabilir. Pek güç ve uzun süren uğraşlarla elde edilebilen bu tür bilgiler, öteki iki kaynağın verdiği sonuçların pekiştirilmesine ve sağlamaştırılmasına yolaçar ve kararların kesinlik kazanmasını sağlar.

Gerçi Kürdlerin sosyal durumları bilimsel koşullar çerçevesinde incelenip düzenlenmemiş ise de, Kürd sosyal örgütleri ile gelenek ve göreneklerinin Samî halklarınkilerle reddedilemeyecek biçimde çeliştiği, her iki grubun ilkel durumlarda yaşayan bölümlerini gezip görenlerce bilinmektedir. Kürd aşiret örgütlerinin bugünkü belirgin ve ana çizgileri, O'nu Samî ya da Turanî değil, fakat kesin biçimde "İrani" bir kökene ulaştırmaktadır. Gerçekten, biraz sonra azıcık sözü edilecek olan eski İran usulü aşiret örgütleri ile bugünkü kuşağımızın koruduğu biçimler arasında var olan uygunluklar, bu iddiamızı pekiştiren kanıtlar arasındadır.

İmdi, anlaşılıyor ki Kürdler, ne Sam ırkı ve ne de Turan topluluğu ile alışverişi olmayan saf bir "İrani" ulustur. Konuyu buraya kadar getirdikten sonra, yukarıda ortaya attığım "acaba ulusumuzun bir tarihi yok mudur?" sorusuna dönüyorum ve buna cevap olarak diyorum ki:

Ulusumuzun tarihi mevcuttur ve derlenmiş durumdadır.

*

Yüksek sesle sana bağıryorum, ey bin türlü gazezkâr alıntıların ağır suçlamaları altında ezilen, inleyen Kürd ulusu!

Senin bir tarihin, her ulusun üstünde bir öğle güneşi parıltısıyla parlayan muazzam ve görkemli bir tarihin vardır!

İhaneti kendilerine iş edinen hain düşmanların kustuğu saptırma ve aldatma çirkefine aldanma, biraz geriye bak!

Göreceksin ki en görkemli geçmişleri hatırlatan, en büyük şan ve şerefi taşıyan tarih senindir.

(1084) Buradaki "evrensel" sözcüğü, "dünya kapsamında, dünya çapında" anlamına gelen "cihanî" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır.

Gök kubbesi altında esirliğin tadını tatmamış olan tek ulusun zavallı evlâdı!

Bir parça silkin, biraz şimdiki duruma bak!

Göreceksin ki vatan topraklarının doğu ufkundan gelen rüzgârların cana yakın ve hoş esintisi, bugün dahi o muazzam tarihin öz kardeşinin elinde ve fakat ne yazık ki yozlaşmış adımlarla geleceğin karanlığına doğru, mukadderatının aşamasından geçmekte olduğunu sana haber veriyor.

*

Kürd'ün kökeni ve buna bağlı olarak da tarihi bilinmektedir. O'na başka köken ve tarih aramak, var olan bir şeyi elde etmeye çalışmak gibi yararsız bir çaba olur. Bizim bu konuda yapacağımız şey, muazzam İran kitlesi tarihine, bugün "Kürd" adıyla anılan büyük ve ilk hükümet kurucusu kolunun daha sonra yarattığı parlak şan ve şeref sayfalarını, ataların eserleri üzerinde yinelenen fetihlerin doğurduğu büyüklü-küçüklü hükümetlerin tarihini kaydedip eklemekten ibaret olan basit bir görevdir.

Gerektiği için oldukça uzun süren bu girişin bir parça daha açıklanmasına ilişkin olmak üzere, ulusumuzun kökenine, tarihe girmesine ve ilk örgütlenmelerine ilişkin bir parça bilgi vermeyi uygun gördüm.

İran'ın tarih dönemleri başlangıcındaki durumu ve varlığı hakkında kesin bilgi verilmesi güçtür. Ne var ki tarihçilerin yüce himmeti, olayların toprak altında gizlediği birçok kaynağın, özellikle ulusların efsaneler, diller, dinler ve benzeri gibi sosyal kurumlarının araştırılmasıyla, dolaylı olarak kanıtlanma yoluyla bazı yargılara ulaşmıştır; ki bu yargılar hemen hemen herkes tarafından kabul edilmiştir. İnsan fikrinin araştırma alanı olmaya başlayan maddî kalıntıların, örneğin kent ve anıt kalıntılarının, eski insanların kullandıkları ev eşyaları ve eserleri kalıntılarının incelenmesinden elde edilen bilgiler, bilim üstadlarının bu yargı ve kararlarındaki sağlık ve isabeti her gün biraz daha pekiştirmektedir. İnsan soyları arasında en çok araştırılıp incelenen ırk, kuşku yoktur ki "Ari" ırkıdır. Bu ırk hakkında verilen tarih ayrıntıları konusunda da bilginler arasında nisbî bir görüş birliği göze çarpar. Irkımızın geçmiş durumlarını izah etmek konusunda bilim adamlarının hemen hemen birleştiği görüşe göre:

Çok eski zamandan beri Bahter bölgesi, Yafes ırkının değişik kolları tarafından vatan edinilmişti. Bunlar, aynı bölgede ve bir sosyal topluluk durumunda bulunmakla birlikte, iklimin etkisiyle ve ihtiyaçların dürtüsüyle birtakım ikincil bölünmelere uğramışlar ve her parça tek başına bir yaşam sürmeye başlamıştı. Zamanaşımı, aslında ortak olan dilin de sınırlı dönüşümlere uğraması sonucunu doğurdu. Ne var ki bütün kabileler, kendilerini "Arya" adıyla anmak konusunda ortak tutum içinde kaldılar.

(Devamı var)

Kurdîyê Bitlîsî

KÜRDLERDE ATASÖZLERİ(1085)

”Hebîbê Nekar, rakev fena her car, Xwedê yek e, derge hezar”.

Ey marangoz Habib, her defasındaki gibi uyu, Allah birdir, kapı bindir.

Habib-i Nekar (1086) adlı kişi, bir söylentiye göre Hazreti İsa’ya inanmış ve o dönemde yaşamış, Tanrı’nın birliğine inanan bir inançlıydı. Antakya’da marangozlukla geçinirdi. Hazreti İsa’nın önce iki kez, sonra bir kez daha gönderdiği havarilerin(1087) doğru yolu göstermeleriyle İsa’nın dinini kabul ettiğinden, Antakya tekfurunun öfkesine uğramıştı.(1088)

Tekfur, bir gün Habib’i yanına getirterek, 40 güne kadar, konuşmak şartıyla tahtadan bir insan heykeli yapmasını emreder. Habib-i Nekar ise, tabîî ki karşılık veremeyerek evine döner ve insan gücünün dışında bulunan bu işteğin yerine getirilmesinin olanaksız olduğunu düşünerek o gece büyük bir düşünceye dalar. Yaşam arkadaşının kaygılı bir biçimde düşündüğünün farına varan ve bunun nedenini anlayan karısı, söz konusu bilgece sözü söyleyerek Habib’i 40 güne kadar elinden geldiğince avutmayı başarır. Gerçekten de, 40’uncü günü sabahleyin tekfurun huzuruna nasıl çıkacağını düşünürken kapının çalındığını işitir. Bunun üzerine daha çok telâş ederse de, kapıyı çalan adamın tekfurun öldüğünü haber verip bir tabut yapmasını söylemesiyle, Habib-i Nekar gönül rahatlığı duyar ve Tanrı’ya şükretmek için secdeye kapanır. Daha sonra Şem’un, o iki arkadaşını birlikte bağnazların acımasız oklarının kedefi olmuşlar.

Türkçe karşılığı: ”Bir kapıyı kapatırsa bin kapı açar”.

* *
*

”Nabên kî kir, dibên kî go”.

Demezler ”kim yaptı”, ”kim dedi” derler.

Bu atasözündeki gerçek anlam şudur: İnsan bir olaya tanık olduğu takdirde, sorulmadıkça o olayı açığa vurmamalıdır.

* *
*

(1085) Bu yazıda yer alan Kürd atasözlerinin Kürdçe orijinali ile Türkçe çevirileri yazının aslında bulunduğu için, biz burada onların hepsini yeniden yazmaya gerek görmedik. Sadece, yazının aslında geçen önemli açıklamaları ve dipnotları bugünkü Türkçeye çevirmekle yetindik.

(1086) ”Marangoz Habib” demektir.

(1087) Havari: İsa Peygamber’in dinini yaymakla görevlendirdiği 12 kişiye verilen ortak ad, ortak unvan.

(1088) 1030 numaralı dipnota bakınız.

”Nan padişah, goşt vezîr, wayê dinan kizîr-mizîr”.

Ekmek padişah, et vezir, diğêrleri yakın adamlardır.

Bundan maksat şudur: Hükümette olduğu gibi, yaşam için ekmek hükümdar, et de onun veziri yerindedir. Öteki yiyecek türleri ise geri planda kalırlar. Hükümet onlarsız yönetilmediği gibi, yaşam da bunlarsız süremez.

* *
*

”Ereb û rez, Dumilî û pez?”

Araba bağ, Zazaya koyun?

Bu atasözünde karşıtlık vardır. Ne Arap gerçek anlamda bir bahçıvan, ne de Zaza ciddî bir biçimde çoban olabilir. Atasözü, işin ehline bırakılması gerektiğini içermektedir.

* *
*

”Mêranîya bê birînê, comerdbûna bê zewacê netaw e”.(1089)

Yarasız yiğitlik ve evlenmeden gösterilen cömertlik makbul değildir.(1090)

Buradaki maksat oldukça derindir. Bir kez, birisiyle döğüşen bir adam yaranıp iyileştikten sonra, daha önce aldığı yaranın acılarını anımsamaksızın yine başkası ile kavga ederse, o yiğittir. İkincisi de, henüz evlenmeden cömertlik iddiasında bulunan bir adam, evlendikten sonra yine cömertliğini korursa, o cömerttir.

(Devamı var)

Siverekli
Hilmi

(1089) Li jêrenota 1045'an binêrin.

(1090) 1046 numaralı dipnota bakınız.

KENTLİLERE(1091)

Hey kentliler, kırmızı fesliler!
Sizsiniz büyük, sizsiniz ilerigelenler

Ondandır hiç kıpırdamamanız
Zaten ayıp olur kendinizi yormanız!

Millet neymiş, ne menem şey onlar!
Boş verin, kim oluyor o pasaklılar!

Bizler eşrafız diyorsunuz, soyluyuz bizler
Sizlerse cahilsiniz, reñbersiniz sizler

Sizler çalışıp doyurmalısınız bizleri
Ve altın bileziklerle süslemelisiniz karılarımızı

Gerdanlarına da takmalısınız inciler, mercanlar
Ne de hoştur şu sıcacık yataklar

Kıpırdatmayın sakın, yormayın bizi
Hristiyanlar geliyormuş, ırgalamaz bizi

Bırakın bizi keyfimizle başbaşa
Halimizle, zevkimizle başbaşa

Ne olacaksa varsın olsun
İster vatan harab olsun

Yeter ki rakı şişesi önümüzde olsun
Ve kızlar, kadınlar rakededursun

(1091) Şiirin Kürdçe orijinali derginin aslında yayınlandığı için, burada onu yeniden yazmaya gerek görmedik. Sadece Türkçesini bugünkü Türkçeye çevirmekle yetindik.

Kucağımız altınlarla dolu olsun
Varsın Őapka da başımızda olsun

Ne olacaksa öyle olsun
İster dünya harab olsun

Zahoyî

* *
*

Çalışma arkadaşımız ”**Kürdistan**” dergisinin 8’inci sayısı da yayınlanmıştır.
Birçok seçkin yazıları içeren adı geçen dergiyi saygıdeğer okuyuculara tavsiye ederiz.

PÊŞEPEYV – MEM Û ZÎN⁽¹⁰⁹²⁾

EDEBÎYAT Û ESERÊN EDEBÎ

Jibo her gelek û neteweyek edebîyat û eserên edebî, wek hîmên zexm in jibo koşkên bilind. Neteweyê xwedîedebîyat çi qas bikeve û koşka karîna wî ya maddî biherive jî, dîsa bi hîmmetek tê tamîrkirin.

Neteweyê Yunan, digel hindikî û bêhêzîye xwe, çend sedsal hebûna xwe winda kir û bû wîlayeteka Osmanîyan. Lê belê, edebîyat û eserên Yunanî, di Ewropayê da piştgir peyda kirin û xwedîyê xwe ji destê Osmanîyan derxistin.

Îran maddeten tune bû, bû dîlê Ereban; piştê wê jî ket binê yexsîrîya Tirkî. Belam ziman û edebîyata Farisî, dîsa Îran ji tunebûyê anîn heyîyê; digel vê yekê jî ku "Faris" wek heyûlayê ye, navê wî heye, lê ew bi xwe tune.⁽¹⁰⁹³⁾

Ereb heşt-neh sedsal e ku karîna xwe winda kirîye. Lê belê, ziman û edebîyat û eserên Erebi li Rojhilat û Rojava fermanrewa ne;⁽¹⁰⁹⁴⁾ hemin dê xwedîyê xwe ji tunebûyê binin heyîyê, çawa ku tînin jî.

Li gora vê rastîyê, her gel û neteweyê ku daxwaza heyî û karîna xwe ya neteweyî bike, divê ku ji despêkê ve giringîyeka xurt bide edebîyata xwe û eserên xwe yên edebî.

Hezretê Ehmedê Xanî, berî çar sedsalan bîr bi vê rastîya ha birîye û jibo wê xebitîye. Ew dibêje ku: Min zimanê Kurdî sererast kirîye û xistîye dûzenê,

Da xelq nebêjtin ku Ekrad bême'rifet in, bêesl û binyad

Xasma di vê sedsalê da, di cîhana medenîyetê da delîl û berata neteweyan ziman û edebîyata wan e. Neteweyê bêdelîl û bêberat, doza wî nayê bihîstin û kes guhê xwe nadê; meger ku bê zanîn ku berata wî jê hatîye standin.

Jibo îsbata vê dozê û jibo danîna bingeh û hîmê mîllîyeta xwe, hinek ji xortên me bi şev û bi roj hîmmeta xwe serf dikin, eserên kevn belav dikin û yên nû diafirînin. Yek ji wan eserên kevn jî "Mem û Zîn" e, ku sertaca kêfxweşî û dilşayîya Kurdan Ehmedê Xanî di sala 1105'an⁽¹⁰⁹⁵⁾ da ew nivîsîye.

(1092) Me payvika "pêşepayv" di şûna peyvika "dîbace" ya Farisî da nivîsî. Peyvika "dîbace" ketîye zimanê Erebi û Tirkî jî.

(1093) Li jêrenota 1049'an binêrin.

(1094) Me peyvika "fermanrewa" di şûna peyvika "hakim" a Erebi da nivîsî.

(1095) Li gora tarîxa Mîladî dibe 1695.

Xanî, zatekî xweparêz, dîndar, xwedîyê dehayeka bilind, di zanyarîyên dînî û felsefî û edebî da xwedîyê şîneka temam, di mîllîyetevînîyê da jî wek Fîrdewsî bûye.(1096) Di 1061'ê(1097) da hatîye dinyayê.

**Lewra ku dema ji xeybê fek bû
Tarîx-i hezar û şêst û yek bû**

Tarîxa nivîsîna "Mem û Zîn"ê 1105 e.(1098) Rehmetî di paşîya "Mem û Zîn"ê da, piştê nivîsîna tarîxa welidîna xwe, weha dibêje:

**Îsal-i gîhîşte çill û çaran(1099)
wî pêşerewê gunahekaran**

Sed mixabin ku tarîxa wefata wî ne malûm e. Merqeda wî li Bayezîdê ye, zîyaretgeha Kurdan e.(1100)

Çend eser nivîsîne; hemî Kurdî ne. "Nûbuhara Biçûkan" esereka pîrr rûmetgiran e. Wî ev eser di 1094'an(1101) da nivîsîye. Dibêje ku: Min ev eser nivîsîye,

**Ne jibo sahibrewacan
Belkî jibo biçûkêt Kurmancan**

Tarîxa jîyana wî gerçî bi awayekî têkûz ne kifş e. Lê belê ji eserên wî tê zanîn ku Ehmedê Xanî, wek Fîrdewsî jibo mîllîyeta xwe xebitîye, temamê hebûna xwe di wê rê da serf kirîye. Eserên Ehmedê Xanî di Kurdistanê da pîrr û pîrr birûmet in. Her kes bi rêzdarî navê wî dibêje û bi rêzdarî qala wî dike.

Belam di dereca te'şîrê da negîhaye Fîrdewsî. Lewra Fîrdewsî bi qelesa xwe Îran vejand. Ehmedê Xanî nehîşt ku Kurdistan bi temamî bimire; ew ji mirina ebedî rizgar kir, lê belê bi temamî venejand. Lewra dema Fîrdewsî jibo fikra wî bikeyî bû û dest dida; dema Ehmedê Xanî pîrr û pîrr berbat û dijwar bû. Dewleta Osmanî digel hukumeta Îranê bi peyman û hevalbendî Kurdistan di navbera xwe da parve kiribûn; dest û pîyên Kurdan wisa girêdabûn ku nedikarîn xwe bilivînin. Lewra maddeten çawa ji her alî ve esker dişandin ser wan, bi her tewirê dek û dolaban jî dubendî û parçebûn xistibûn nava wan.

(1096) Me peyvika "xweparêz" di şûna peyvika "mutteqî" ya Erebbî da nivîsî. Peyvika "mutteqî", bi mana "kesê ku ji Xwedê ditirse, li gora fermana Xwedê tevdi gere, xwe ji gunehan diparêze" tê.

Me peyvika "zanyarî" di şûna peyvika "ilm" da nivîsî, ku di eslê pêşepewê da bi awayê piranî "ulûm" hatîye nivîsîn.

Me peyvika "şîn" di şûna peyvika "qudret" da nivîsî.

Me peyvika "mîllîyetevînî" di şûna peyvika "mîllîyetperwerî" da nivîsî.

(1097) Li gora tarîxa Mîladî dibe 1651.

(1098) Li gora tarîxa Mîladî dibe 1695.

(1099) Mexsed ji "çil û çaran" umrê Xanî ye. Yanî, Xanî dema ku nivîsîna "Mem û Zîn"ê temam kirîye umrê wî 44 sal bûye.

(1100) Merqed: Gorr, mezel. Me peyvika "merqed" di şûna peyvika "medfen" da nivîsî.

(1101) Li gora tarîxa Mîladî dibe 1684.

Hezretê Ehmedê Xanî gelek xemgîn bûye; xîreta wî ya welatewînîyê kel daye; ji zêdeyîya keldanê, ji dilekî şewitî, bi çavekî giryan bi vî awayî hewar kirîye:

**Ez mame di hîkmeta Xwedê da
Kurmanc-i di dewleta dinê da**

**aya bi çi wechî mane mehrûm
bîlcumle jibo çi bûne mehkûm!**

Temaşa Kurdistanê û Kurdan kirîye; wêrîn û xîret û şerefa welatewînîyê ya ku di Kurdan da heye, di neteweyekî dî da nedîtîye; dest bi pesnê Kurdan kirîye:

**Her mîrekî wan bi bezlê Hatem
Her mêrekî wan bi rezmê Ristem**

**Bifikir ji Ereb heta ve Gurcan
Kurmancî ye bûye şubhê bircan**

Semedê felaketa Kurdistanê wêrîna Kurdan a dersînor û comerdîya wan a nebicî nîşan dide û dibêje:

**Lew pêkwe hemîşe bêtîfaq in
daîm bi temerrud û şîqaq in**

Ji ber wê yekê ku zimanê Kurdî zimanê resmî nebûye û rûmet nedîtîye, ax û keser ji dilê Xanî hatîye:

**Ger dê hebûya me jî xwedanek
alîkeremek, letîfedanek**

*

**Min dê elema kalamê mewzûn
alî bikira li banê gerdûn**

*

**Çi b'kim ku qewî kesad e bazar
Nînin ji qumaşî ra xerîdar**

Bi rastî, bazara xortên me jî wek bazara Ehmedê Xanî kesad e. Çi qas xîreta xwe ya welatewînîyê eşkera dikin hebûna xwe telef dikin, ji jehra marên reş rizgar nabin, ji kula welêt jorê silametîyê nabînin.

Xwedê, tu wan biparêzî û serketî bikî!

3 Gulan 335(1919)

Hemze

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 quriş e
Niv sal 130 ”

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

TÛRKÇE KISMI

Issız köy(Hicret Levhalarından) . . . . . Kemal Fevzi
İki eser-i mebrur(Kürd Kadınları Tealî
Cemiyeti, Hêvî Talebe Cemiyeti) . . . . . Memduh Selimbegî
Bir mektub . . . . . İsfahanî
Kürdler ”İranî” değil midir! . . . . . Kurdîyê Bitlîsî

KÛRDÇE KISMI

Ayînî Mezdek û Babek . . . . . Şêx Reza
İstrana Kurdan . . . . . Silêman Bohtî

Nüşhası 5 kuruştur
Necm-i İstikbal Matbaası

KARİ'LERİMİZE(*)

Kari'lerimizden bazı zevâtın, "Jîn" kelimesinin medlûlünü bulmakta müşkilâta düştüğünü anlıyoruz. Birtakımları bu tesmiyede, Kürdçe kadın mânasına gelen "jin" mefhumunu görüyorlar. Halbuki unvanın altındaki "Hayat" kelimesi, doğrudan doğruya "Jîn" in tam mukabilidir. Kürdçe "Jîn=Gin"(1102) yaşamak, hayat demektir; imlâsında "j" ve "n" arasında bir "y", yani mahdud bir kesre vardır; Farisî "zen" mukabili olan "jin", "y"siz yazılır, kesre ile okunur.(1103)

Şekl-i hurufumuzun ufak bir iltibasla ne acîb mânasızlıklar tevlîd edebildiğini irae eden bu misal, hakikaten fecîdir. Ne yapalım, Arî bir lisan Samî elifba kisvesiyle ancak bu kadar müfid olabilir. Fe'tebirû!(1104)

JİN

"MEM Û ZÎN"İN TAB'I HİTAM BULDU

Mela Ehmedê Xanî hazretlerinin Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti tarafından öteden beri tab'ettirilmekte bulunan "Mem û Zîn" namındaki kitabı, şimdîye kadar ilân ettiğimiz vechile saha-i intişara çıktı. "Mem û Zîn", cemiyetin neşredeceği külliyatın birinci kitabıdır. İstanbul'da kâğıd fiyatının ve tertib masarısının pek yüksek olmasına rağmen "Mem û Zîn", mevcut kâğıdların en iyisine ve pek nefis surette tab'ettirilmiştir. Cemiyet hiç bir menfaat-i maddiye gözetmeyerek, yalnız Kürd edebiyat ve irfanına hizmet etmek istediğinden, bu kadar masarîfı azîme ile meydana gelen bu kitaba, idarehaneden alınmak şartıyla 50 ve taşraya taahhüdü olarak posta ile gönderilmek üzere 60 kuruş fiat konulmuştur. Kitabın aded-i tab'ı pek az olduğundan, en evvel Kürdistan'daki kari'lerin arzularını is'af etmeyi istiyoruz. Arzu edenlerin idarehaneye müracaat etmeleri ve taşradakilerin de kitab bedelini posta ile nakden göndermeleri lâzımdır.

TEB'A "MEM Û ZÎN"Ê TEMAM BÛ

"Mem û Zîn"a Mela Ehmedê Xanî, di sûretekê nefis da hatîye tebi'kirin. Her kesê arzûya xwendin û kirîna wê biket, ji îro paşê di îdarexana me da "50", jibo xaricê ji İstanbul digel mesarifa postê "60" quriş e.

(1102) "Jîn" sözcüğünün doğru okunup anlaşılması için burada sözcük hem Arap harfleriyle "Jîn", hem de Latin harfleriyle "Gin" biçiminde yazılmıştır. Buradaki "g" Fransızca-da "j" okunduğu için yazılmıştır.

(1103) Bu cümlede sözü edilen "y", Arap alfabesine özgü ve kimi durumlarda "i" sesini veren bir harftir. "Kesre" de, Arap harflerine özgü bir telâffuz biçimidir ve "i" sesini verir. "Jîn" ve "jin" sözcüklerinin Arap harfleriyle yazılışlarına ilişkin bu açıklama Latin harflerine göre yapılacak olursa şöyle denilebilir: "Hayat" anlamındaki sözcüğün sesli harfi aksanlıdır, uzun okunur ve sözcük "jîn" biçiminde yazılır. "Kadın" anlamındaki sözcüğün sesli harfi ise noktalıdır, kısa okunur ve sözcük "jin" olarak yazılır.

(1104) Fe'tebirû: İbret alınız.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 qurîş e
Nîv sal 130 ”

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

ISSIZ KÖY(*)

Bir gündü; bulutlu, siyah bir gün. Veremlilere elem, elemliilere verem bahşeden gündü. Ufuklarının mehd-i sevdasında hicran uyuyan o diyar-ı hasanın evlâd-ı perişanını dördüncü mühaceret merhalesinde gördüm. Lohusalar, henüz hayata göz açamayan kundaklarını diri diri karlara gömmüşlerdi; ihtiyar nineler, üryan yetimlerini karlı yollarda bırakmışlardı; genc dullar, nişanlı kızlar, kimsesiz yavrular, bu ac ve yoksul günde birer me'va-i tesliyet arıyor, beş gün devam eden karlı bir yolun uykusuz saatlerini merhametsiz bir gecenin sükûn-ı hailinde dindirmek ümidiyle avare, sergerdan dolaşıyorlardı. Ah, hele o kimsesiz yavrular, hayatı bir parça daha sürükleyebilecek bir lokma için bitmez tükenmez hınçkırıklarla ağlıyorlardı!

Öyle idi. En hasta bir figan, belki bir tesellî-i hicran getirirdi. Ağlamaya elbette hakları vardı: Kenar-ı mest-ü hülyasında beyaz ilâheler yıkanan mavi göllerden ayrılmışlardı; yeşil gölgelerinde nazlı ceylânlar uyuyan zümrüd ormanlardan ayrılmışlardı; dallarında güller biten, bülbüller öten bağlardan, koynunda sevdakâr periler rakseden bağçelerden ayrılmışlardı. Ve işte onun için idi ki, uzun bir seylâbe-i hüsrânla cânândan ayrılan canlar, [2] sâ-mândan ayrılan hanedanlar, binlerce nazlı küheylândan ayrılan ihtiyar kahramanlar da ağlıyorlardı.(1105)

(1105) Sâ-mân: Servet, zenginlik, varlık.

Ah, acaba uğradıkları bu ölümlü, ıssız diyarın sabah-ı iğfalını gözyaşlarıyla karşılayacak kaç yetim vardı!

Gamlı bir kış akşamı dağlardan süzülerek iniyor, köyün hicran ve matem ağlayan havasını gölgeliyordu. Adım adım yaklaşan gecenin sükûnet-i anûdunu, ara sıra uzaklardan gelen kesik, boğuk sesler ve sonra bu kimsesiz, ıssız köyün imdadsız muhîti cınlatan yetim feryadları ihlâl ediyordu.

Kardan, fırtınadan kurtulabilenler, bu kervan konmaz diyarın karanlık dehlizlerinde dolaşıyorlardı. Zavallı köy, hakikaten misafirlerini izaz edebilecek bir halde idi!

Birer köstebek yuvasını andıran evler, korkunç heyulâlara âşiyân idi;(1106) solgun, ölüm yüzlü hücrelerin çürük sakıfları, ıssız viraneliklerin ruh-ı lerzanıyla müheyya-i sukut idi. Örumcek ağlarıyla perdelenmiş dar ve küçük pencerelerinden akşam güneşlerinin nigâh-ı ihtizarı süzülmeyen bu diriler makabirinin çatlak, sıvasız duvarlarında, uzak a'sar-ı bedeviyetin şûun-ı hatırâtı irtisam etmiş zannolunurdu! Uzak-yakın bütün muhît-i hâsırında, binlerce hanüman-ı matemdarın hicran-ı mağmumünü yad ettiren korkunç cinayetlerin nehüfte hayalâtı pûyân oluyordu.

Uzun ve yanık bir niyaz ile beklenen sabahın soluk fecirlerinde fırtınalar gizlenirken, köy, yorgun misafirlerini ıssız matemleriyle teşyî' ediyordu!

Giden gitmiş, kalan kalmıştı. Ta uzakta bir kârban-ı perişan, bîtab adımlarla yıkılarak, kalkarak, sürünerek ilerliyor ve yine düşen düşüyor, kalan kalıyor, giden gidiyordu. Beride, köyün tavansız, yıkık evciklerinde, henüz dilleri açılmayan beşik çocuklarının ağlamaktan kısılmış [3] feryadları, kuru topraklar üzerinde çıplak serilerek dem-i vâpesîn-i hayatını bekleyen sahibsiz hastaların enînleri iştiliyor; şurada viran bir mescidin harab eşîğinde uzanmış beyaz sarıklı bir ihtiyar, cübbesi altında donan bir çift mininisini kucaklayarak ademe yollanmıştı!

Köy, akşamın kıyametler koparan fırtınalarından kurtulmuş, binlerce mâsumun taze, kefensiz, çıplak naaşlarıyla makbersiz bir mezaristanı andırıyordu!

*

Ey kanlı gecelerin eshar-ı tesliyetkârını baykuş kahkahalarıyla bekleyen ölüm yolcuları! O günkü müsafere-i hirmanınıza, o sefîl hücrelerin vehmâlûd duvarlarından başka matem eden yoktu. Evet, o sefîl, o muzlim hücrelerin heva-i mahsurunda çırpınan leyal-ı kasvetin ebediyet kadar uzayan saât-ı

(1106) Heyulâ: Materyalist düşünürler tarafından dünyanın ve yaşamın ilk maddesi olarak kabul edilen madde. Bu düşünörlere göre her şey bu maddeden türeyerek meydana gelmiştir. İslâm düşünörleri işe bu görüşü reddetmişler ve "Tanrı her şeyi yoktan yaratacak var etmiştir" demişlerdir. Bu nedenle Müslömanlar arasında "heyulâ", var olmayan şeylerin bir simgesi durumuna gelmiştir ve var olmayan, hayalî olan şeyler için kullanılır olmuştur.

vaveylinden âtilere tevdî-i peyam edecek bir sada-i vicdan yükselmedi. O kanlı hücrelerin viran sakıfları altında o gözlerin son şehka-i enîni çırpınırken, yoksul ölümlerinize ağlayan bir kalb bulunmadı!

Zavallı millet! Şark'ı, Garb'ı Cenub'u —tarihin kaydetmediği bir sâire-i hûn-ü kıtal içinde— kasıp kavuran bu harbin en çok nasîbedar-ı hüsrân insanları siz oldunuz. Heyhat!! İnsaniyeti ürperten sergüzeşt-i şikâyetinizi, tarihi utandıran şikâyet-i sergüzeştinizi yad eden yok!

Siz ki, yakın komşunuzun ebedî kin ve zulmüne, kana susayan bir düşmanın devâsa hücumlarına, kahramanlıklarınıza, fedakârlıklarınıza mukabil, senelerden beri kardeş gibi baş başa verdiğiniz(1107)

Buna insaniyet —eğer varsa— utansın ve ağlasın!

Kemal Fevzi

[4] İKİ ESER-İ MEBRUR(*): KÜRD KADINLARI TEALÎ CEMİYETİ KÜRD TALEBE HÊVÎ CEMİYETİ

Asrın pîş-i intibahımıza serdiği rengâ-renk hadisâtan milletimiz de hisse-i istifadesini almaya başladı. Bu istifadenin pek çok gec kalmış olduğunu itiraf etmek, haksınaslık ve derdşinaslık olur. Lâkin âtî için bize ziyadar ümidler bahşeden beşaretler az olsaydı, hal için söz söylemek cür'etini de kendimizde bulamazdık. Ümidlerime kuvvet veren âsâr, son zamanlarda muhtelif Kürd tabakalarında en büyük ibtihadlarla gördüğüm faaliyet semereleridir ki, bunları rüşd-i millîmizi isbat eden birer vesîle olarak kabul etmek de pek doğru olur.

*

”Kürd kadınlığının asrî zihniyetle tealî ve inkişafını temin etmek, aile hayatında esasî, ictimaî islahâtı istihsal eylemek, tehcir ve taktîl münasebetiyle sefîl bir hale gelen Kürd eytam ve eramiline iş bulmak ve nakdî muavenete mazhar etmek suretiyle sefaletten kurtarmak” maksadları etrafında ve ”Kürd Kadınları Tealî Cemiyeti” namı altında bir mahfel küşad eden İstanbul'daki hanımlarımıza, Kürdlüğe şeref olan bu tesis-i mübareklerinden dolayı ne kadar medyun-ı şükran olsak yeridir.

(1107) Derginin aslında bu cümle, burada böyle kesik olarak çıkmış ve cümlenin kesildiği bu satır ile yazının son paragrafını oluşturan bundan sonraki satır arasında bir buçuk ya da iki buçuk satırlık bir yer boş çıkmıştır. Buradaki bir buçuk ya da iki buçuk satırın sansür edilerek çıkartılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Asırların bar-ı nisyanı altından kurtulup yükselen milletlerin hayatında kadınların rolünü pek müessir görüyoruz. Onların uyuyan ruhlara, karanlık kafalara zerkettiği nur-ı hareket ve heyecanı hiç bir vasıta temin edemez. "Bir milletin nisvanı, derece-i terakkîsinin mizanıdır" sözü, saha-i medeniyette alemdar olmak isteyen heyetlerin nâzım-ı mesaîsidir. 14 numrolu "Jîn"deki "Kürd Hanımı" makalesinde şu satırları yazıyordum:

"Şurası muhakkaktır ki "Müslümanlıkta kadının haiz olduğu mevki ve hukuk, bugün kendisine gayri lâıyk görülen mevkiden pek yüksek ve huktan pek vesî'dir. Ulema ve ukala-i dinin [5] vazifeleri, hukuk-ı diniyeyi esirgemekte değil, zamanın icabâtıyla tevsîan ve ıslahan istimaline engel olmaktadır".

Müslümanlığın safvet-i ibtidaiyesini muhafaza etmiş büyük kitlelerine bakarak, oralarda kadın mevkiinin bugün bize telkîn ve tatbik edilmek istenilen şekillerden külliyyen ayrı olduğunu gördükten ve bazı muasırların, Müslüman kadınlığını mazîde bile görülmemiş ve halen gayri mümkün bir zulmete doğru sürüklemek istediklerine kanaat getirdikten sonra o fikri dermiyan etmiştim. Bugün merkez-i Hilâfette her ferd, ya lehte ya aleyhte kadın kıyafetiyle meşguldür.(1108) Bu mesele kendi efkâr-ı şahsiyelerine göre halledilince bütün mesailin halledilmiş olacağını zannetmek hatasında bulunuyorlar. Tesettürün şekl-ü mânası ne olduğunu anlamak isteyenler, Kürdistan'ımıza, hatta biraz da Türk Anadolu'suna kadar ihtiyar-ı zahmet buyursunlar. Bu ana kadar kadının iksasıyla uğraşılacağına, ona bir terbiye-i sahîha ile salabet-i terbiyeviye verilseydi, mesele çoktan hall ve maksad tahsil olunmuştu.

Yine o makalemde, "işte biz, bu kadar dindar olan bir heyet-i ictimaiyenin vaziyet-i nisvaniyesini asrımızın ihtiyacâtına pek muvafık buluyoruz. Bu vaziyet, asrîleşmek isteyen, başta münevverleri olduğu halde bu gayeye doğru yürüyen Kürdlük için o kadar müsaidir ki, yenileşen bazı milletlerde ve meselâ Türklükte olduğu gibi ayrıca muğlak bir kadın meselesi hâdis olmak imkânı yoktur. Kürd kadını serbesttir; tesettürün şear-i İslâmiye haricindeki lüzumsuz kuyudundan azadedir; erkeklerin de dahil bulunduğu hayat-ı ictimaiyeye, bir mevki-i ihtiramı haiz olarak karışmıştır. Biraz daha yukarı tabakaya bakarsak bir saltanat-ı nisvan da görürüz".

Mesele bu şekil ve mahiyette olunca, hanımlarımızın vazifeleri kolaylaşmış ve milletimizin onlardan istifadesi artmış olur. Her geçen gün, ferde olsun, millete olsun bir fazla ihtiyaç tahmil eder. Fazla ihtiyaç fazla sa'y icabettirir. Fazla sa'y fazla bazuya muhtacdır. İşte medeniyet bunlardan doğar. En medenî milletlerin ihtiyaçları en çoktur. Ancak, medeniyetin bir hassa-i farikası, hissedilen ihtiyacâtı tatmin edebilmektedir.

[6] Yegân yegân her ferdinden âzamî kârı temin eden milletler, ne mağlub olmaktan, ne düşkün kalmaktan korksunlar. Hadisât, rûzümüzde bir güneş ziyası kuvvetiyle gözlerimize sokuluyor ve kafalarımıza sokmak istiyor ki,

(1108) Merkez-i Hilâfet: Halifeliğin merkezi. Bundan maksat, Osmanlı imparatorluğunun başkenti olan İstanbul kentidir.

kadınları da erkekleriyle beraber cidal-ı ictimaîye girmeyen, mesaî-i hayatiyeye iştirak etmeyen milletler, bu hatarâlûd saha-i medeniyette kötürüm gibidirler. Bu Cihan Harbinde görmedik mi! En medenî ve en mücehhez milletler, kadınlarını da aynı nisbette mücadeleye iştirak ettirdiler. Yoksa, nâmesbûk bir mahşer-i cidal olan bu harbde böyle ve bu kadar çarpışmak mümkün mü idi! En basit misal olarak, hastabakıcı hanımların yerlerine erkekler konulduğunu farzetsek, düşmanla çarpışacak kaç kişi kalabilecek ve müdafaa-i vatan ne nisbette mümkün olabilecekti! Bu nevi emsile istenildiği kadar teksir olunabilir.

Ben, hanımlarımızın, milliyetin ve örf-i ictimaînin ruhundan doğan bu hukuka esasen malikiyetlerini, âtîmiz için pek ümidbahş bir sururla telâkkî ederim. Ancak bu hukuktan saha-i medeniyette istifadeye koyulmak, hanımlarımızın bir vazifesidir.

Nizamnamedeki, "Kürd kadınlığının asrî zihniyetle tealî ve inkişafını temin etmek" arzusu, gaye-i tekâmüle doğru tutulmuş bir meşal-i rehadır. "Jîn"deki o makalemde şu satırların da iktibasına müsaade buyurulsun:

"İşte Kürd kadınının vaziyet-i tabiiyesi, muktaza-i hâle bu merteye uygundur. Eksik olan bir şey varsa, millî itiyadattan doğan ve millî ananât-ı gayri mektube içinde nema bulan bu seciyedar terbiyenin, münevvirane düsturlarla, asrî kavaid-i talim ile de tekemmül ve tetevvüc edememesidir. Bu desatîr-i terbiyeyi, bu kavaid-i talimi tatbik ettiğimiz gün, Kürd kadınının derece-i faziletini, yetiştirdiği evlâdın nasıl gıtabahş bir "vatan temeli" kuracaklarını göreceğiz. Mü'miniz ki bu âtî pek uzak değildir".

Bu imanımızı bir daha teyid ederiz. Meydan-ı medeniyette sesimizi dinletecek bir kürsüye malik olmasını istiyorsak, Avrupa ve Amerika'dan ilim, sanat, fence her türlü terakkiyatı aynen iktibas etmekle beraber, secaya-i milliyemizle kabil-i tevfiik olan iyiliklerini almak ve bizde olmayanları da tevfiik ederek almak zaruretindeyiz. Hanımlarımızın bu lüzumu takdir etmelerinden daha parlak bir azm-i tekâmül olamaz. [7] Hanımlarımız âlâyışa, nümayişe meftun değil, ancak iyi bir aile hanımı, evlâdlarımıza, kardeşlerimize vatan, vazife, fedakârlık hisleri aşıl原因an tam birer ana oldukları gün, "Kürd kadınlığının asrî zihniyetle tealî ve inkişafı" emeline ermişler demektir.

Benim için biraz mübhem görünen "aile hayatında esasî, ictimaî islahâtı istihsal eylemek" kaydı, —eğer anlayabildiğim mânada ise— Kürdlük ekseriyetinin, bu nizamname etrafında toplanan hanımlar ve bugün âtî-i millet hakkında projeler hazırlayan gençler seviyesine yükselmeleriyle kabil-i husuldür. Kürdistan'da icabât-ı asriyeye doğru peyderpey hâsıl olacak temayül, bu islahâta ihtiyac messettirecektir. Yani bu, bir "zaman ve hayatta inkılab" meselesidir.

"Jîn"den iktibas ettiğim satırlarda, Kürdlükte bir kadınlık meselesinin hâdis olması ihtimali olmadığını söylüyorum. Bir müdekkik-i muhteremimiz diyor ki:

"Kürdlük için yalnız bir irfan ve bir tahsil vardır. Kürdlüğün tealîsi dediğimiz vakit, bunun içinde erkek ve kadın dahildir. Zorla gayri tabiî bir ayrılık çıkarmamalıyız".

Evet, pek doğrudur. Bu fikir, bir hadîs-i şerifle de istişhad edilebilir:

”Taleb’ul-ilmi ferîzatun alâ külli müslimin ve müslimetin”.(1109)

İlim talebi mutlak olarak zikredildiği ve müslim ile müslimenin ondan istifadesi derecesinde fark gözetilmediği için, erkeklerle kadınların tahsil ve teâlîsinde, —ancak cinsiyetin zarurî kıldığı bazı farklar müstesna olmak üzere— başka bir fark gözetilemez. Erkeklerden ayrı bir kadın meselesi ne vakit te-haddüs eder? Ve iş ne vakit tehlikeleşir? Ne vakit ki erkeklerle kadınların seviye-i irfan ve terbiyelerinde —kemmiyeten ve keyfiyeten— bir müvazene-sizlik olursa. . . Türklerde kadın meselesinin sebebini bunda buluyorum; er-kekler [8] kemmiyeten ve keyfiyeten ne kadar mütekâmil iseler kadınlar her iki cihetten de o kadar az mütekâmindirler. İşte ben bu müvazenesizlikten korkarım.

Kürd eytam ve eramiline iş bulmak ve sefaletten kurtarmak maksadı, her şeyden evvel ”mümkün ve elzem” olan şeylerle uğraşılmak zarurî olan şu zamanda en büyük ve birinci vazifedir. Onların rakîk ve hassas kalbleri, İstanbul’dan itibaren Anadolu’nun en karanlık köşelerinde gıdadan, libas-dan ve —diyebileceğim ki— hayattan mahrum olarak sürüklenen erkek, ka-dın, kız ve kardeşlerimizin âlâmını, şübhesiz bizlerden daha ziyade acılıkla hissedeler ve bu sebebledir ki, âtîyi kazanmak için hâlin kurtarılması lüzü-munu kemaliyle takdir eylerler.

Günün varlığımıza ve yokluğumuza taalluk eden bu en mühim meselesi hakkında nisbeten az satır tahsis etmem, meselenin daha az şayan-ı nazar ol-masından değildir. İnşallah daha çok söz söylenmeden ve çok zaman geçme-den, şu şefkatkâr ve şifaaver ellerle bu yaramızın sarıldığını görürüz. O vakit hanımlarımız, kemallerini isbat etmek itibarıyla, milletimizden kazanacak-ları şabaşın pek çok fazlasını, harekâtımızı tarassud eden ağyardan milletimi-ze kazandırmış olurlar ki, kendi kalblerinin de en ziyade bu heyecan ile çarp-tığına eminim.

Onlardan her birinin âmâl-ı milliyemiz için birer valide-i hayrat ve muvaf-fakiyât olmasına ez dil-ü can temennahânım.

*

Ümidlerimize kuvvet veren diğer eser-i mebrur, yeniden faaliyete başladı-ğını şükran ve iftiharla gördüğümüz ”Kürd Talebe Hêvî Cemiyeti”dir. ”Hêvî, Harb-i Umumînin ihdas ettiği dört buçuk-beş senelik fasıla-i faali-yetten sonra işe başlıyor.

Üç senelik mesâisiyle Kürdlük âleminde büyük ümidler ve kavî itimadlar uyandıran ”Hêvî”, felâket saçan ve felâket toplayan bir hükümetin(1110) icad ettiği bir harbde cihankıymet uzuvlar kaybetti. Dört buçuk sene evvel, memleketin bütün genc bilek ve genc kafaları ateşe sürüklenmek için Mekteb-i Harbiye [9] Meydanında toplanılırken, ”Hêvî”yi İstanbul’da ya-

(1109) Türkçe çevirisi: ”Bilimi aramak, her Müslüman erkek ve her Müslüman kadın üzeri-ne farzdır”.

(1110) Osmanlı devletini I. Dünya Savaşına sokan İttihad ve Terakkî hükümetini kastediyor.

şatan yüzlerce dimağlar da o meydanda, gafil ve muhteris bir militarizmin ağır zincirlerine boyun eğdiler. "Hêvî", iki gencin kucağında Allah'a emanet kaldı. Bir gün oldu ki "Hêvî", yarının ziyadar bir ümidi olarak ancak kalblerde pâyıdar oldu. Evet, "Hêvî", Kürdlük için bir "ümid" idi. Yedi sene evvel bütün ağırbaşlılar, büyük adamlar hep birer köşede uyuklarken, herkes korkak, muhteriz, herkes her şeye hak derken, "Hêvî" gençleri, "ümid"lerini, bugün dillerde yüksek yüksek söylenen, ufak bir gayret ile hakikat olacak olan vakayii birbirlerinin kulaklarına üç sene mütemadiyen fısıldadılar, dertleştilediler.

"Hêvî" bir azim idi. Her yere felâket saçan ve her yerden felâket toplayan bir hükümet, O'nu da kendisine bir alet yapmak veya hiç olmazsa hakk-ı sükûtünü vererek kendine minnetdar kılabilmekten nevmîd olunca, "Hêvî"dekileri bir bahane ile polis dairelerine sürükledi; seslerini hapishanelerde boğdu. Suriye'de Arablar asılırken, İstanbul'da kim bilir hangi âkıbetlere uğratılmak için "Hêvî"çiler de aranıyordu. Lâkin harb, İstanbul'da da ihtimal ki darağaçları yapmak veya Anadolu'ya doğru menfalar, bodrumlar hazırlamak zahmetine hacet bırakmıyordu.

Bugün "Hêvî" bayrağını yeniden çekenler arasında eski büyük kardeşlerinden hemen kimse yok gibidir. Demek ki "Hêvî"nin harbden evvel yaptığı ruh-ı azim, ruh-ı devam, zeval değil, kuvvet ve vüs'at bulmuştur. "Hêvî"nin ihya merasiminde beyan-ı takdirât eden muhterem bir mütefekkirimizin pek doğru dediği gibi, "gençlerimiz Şark ruhundan, Şark zihniyetinden külliyan azade ve yüksek olduklarını gösterdiler. Onlar, —Şarklılar gibi— kurulmuş bir eseri yıkmadılar; mevcut bir temel üzerinde bir bina yükselterek devam, sebat, azim hassaları gösterdiler". Onların her gün, her dakika birbirlerine ve vazifelerine [10] sönmez bir hararet-i hubb-ü fedakârî ile marbut olduklarını gördükçe, müfekkiremde Kürdistan'ın parlak ve metin âtîsi yükseliyor.

Dört buçuk-beş sene(1111)

Bu vazifeler, "Hêvî"nin bugünkü evlâdlarına kalmış demektir. Yeter ki bu vazifelerin azameti karşısında onlar ne bedbîn, ne nikbîn, ne me'yus olsunlar; yalnız hakikati görsünler ve bir de şu lâzimeyi takdir etsinler:

Hayal ve ihtirastan uzak, hakikat ve imkân için çalışmak. . . Hayal ve ihtirasın kazandığı görülmemiştir. Kuvvetini hakikat ve imkândan alan ümidlerdir ki er-geç tabîî olan tulû-ı Samedanîsiyle ruhlara metanet ve şevk-i itilâ verir.

Hayal ve ihtirasın sukut-ı hirmanla neticelenecek olan zehirnak acılığını da hiç unutmamalı.

Benden o halaskârlara tuhfe-i ihtiram ve tebcîl. . .

26 Mayıs 919

Memduh Selimbegî

(1111) Burada 3-4 satırlık yer, derginin aslında boş çıkmış ve görüldüğü gibi paragrafın ilk cümlesi de böylece kesik kalmıştır. Bu satırların sansür tarafından dergiden çıkarılmış olduğu anlaşılmaktadır.

BİR MEKTUB(*:)

Müdüf Beyefendi,

Bâdesselâm, kendimi kısaca takdim edeyim:

Bir Kürdüm. Oldukça eski bir tarihe malik bir Kürd ailesine mensubum. Uzun zamanlardan beri neşr-i ilimle iştigal eden bir silsile-i ilmîyenin son halkasını teşkil ediyorum. Medrese ve mektebe aşınayım. Arab ve Acem diyarını, bilâd-ı Ekrad ve Etrak'ı, iklim-i Efrenc'i dolaştım.(1112) Halen İstanbul'dayım. Şimdilik mahrum-ı meşy-ü hareket bir halde bulunuyorum. Bu sebeble, şeref-i ziyaretinize mazhariyetten bir müddet için mahrum kalmak ıstırarındayım.

[11] İstanbul'a gelir gelmez ilk işim, Kürdlerin hadisât-ı ahîreye karşı ne vaziyet aldığını tahkik oldu. Milletlere sûr-ı kıyam üfleyen âlicenab Wilson hazretlerinin Kürdler üzerindeki tesirini fiilen görmek istiyordum.(1113) Başkalarına hizmet etmeyi nefislerine hâdim olmaya tercih eyleyen milletimizin bu halet-i fikriyesi, O'nu, ekseriyetle kendi menfaatine muhalif, mütezedat emellerin arkasında koşmaya sevkeder. Bundan dolayı birleşemez; ayrılır ve dağılır. Uzun senelerin tevalî-i müşahedâtı, bana, bermutad bir manzara-i ihtilâf veya gelip geçmiş bir teşebbüs-i mütekaddimin enkaz-ı hatîrâtı muvacehesinde bulunacağım korkusunu veriyordu. On senelik bir devre-i seyr-ü seyahatin mevcudiyet-i maddiyeme saldırdığı ıztırabât-ı müz'ice, bizzat tahkik ve tedkike mani oluyordu. Nihayet bu mektubumu takdime tavassut buyuran din ve millet kardeşimizin lütf-i delâlet ve himmetiyle, aradığım mâlumâtı kısmen tedarike muvaffak oldum.

Darülhilâfe'de(1114) biri siyasî, öteki ictimai iki Kürd cemiyeti mevcud bulunuyormuş.(1115) Nüsah-ı münteşirelerini tamamen tedarik ettiğim iki muhtelit mecmua da, bunların vasıta-i neşriyesi olmak gerektir.(1116) Allah

(1112) Bilâd-ı Ekrad ve Etrak: Kürdlerin ve Türklerin ülkeleri.

İklim-i Efrenc: Frenk bölgesi, Frenklerin yaşadığı yer. Frenklerden maksat, Müslüman olmayan Avrupa halklarıdır.

(1113) Sûr: Kıyamette İsrail adındaki melek tarafından üflenecek ve ölümlerin dirilmesini sağlayacak olan boru.

Mektubun yazarı, bu sözleriyle, o zamanki Amerakan Cumhurbaşkanı Wilson'ın ünlü prensiplerini İsrail'in sûruna benzetmiştir. Bilindiği gibi o prensipler, Osmanlı ege-menliğindeki Türk olmayan halklara kendi geleceklerini belirleme hakkının tanınmasını öngörüyordu.

(1114) Darülhilâfe: Hilâfet merkezi olan İstanbul kenti.

(1115) Burada sözü edilen iki cemiyetten, yani iki dernekten siyasî olanı, "Kürdistan Tealî Cemiyeti"dir; ictimai, yani sosyal olanı ise "Kürd tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti"dir. Aslında bu ikincisi, adından da anlaşılacağı gibi, bir kültür ve yayın derneğiydi. Ama mektubun yazarı onu "ictimai", yani "sosyal" diye nitelemiştir.

(1116) Muhtelit mecmua: Karma dergi, değişik dillerle yayınlanan dergi. Söz konusu olan dergiler Kürdçe-Türkçe olduğu için, mektubun yazarı onları böyle nitelendirmiştir. Sözü edilen iki dergiden biri "Jin", öteki de "Kürdistan" dergisidir.

Zülcelâl, mevcudiyetlerini sadamât-ı şikak-ü nifaktan masun ve semerât-ı faaliyet ve mesaîlerinden zavallı milletimizi müstefid buyursun.

Bunlardan ikincisinin hangi hedefe teveccüh ettiğini ”Jîn” münderecatından öğrenmek kabil oldu. Siyasîsine gelince; O’nun programını, mecmuanın şimdiye kadarki neşriyât-ı Türkiyesinden —istidlâl tarîkiyle olsun— öğrenmek mümkün olmadı. Kürdçe kısımlarının buna dair mâlumâtı muhtevî olması varid-i hatırsa da, —maalhicab arzedeyim— pek eski bir Kürd ailesine mensub olmakla beraber, lisan-ı millîmi bilmiyorum. Bu kusur bana aid olduğu kadar ve belki çok fazlasıyla lisanımızı bilenlere racidir. Bizim gibi, hasbelkader milliyetten pek uzaklara düşmüş bedbahtan-ı millet ve bâhusus [12] halen Kürdistan’da yaşayan bir kısım ”Türkzeban” evlâd-ı Ekrad’a(1117) samîm-i candan arzu ettikleri taallüm-i lisanın vesait-i tahsil ve tefhimini idad etmeyen alâkadarın, tarihin kendilerine hazırladığı ta’n-ı muhakkın derecesini düşünsünler. İşte bu mahrumiyetlerdir ki beni, millet-daşlarımla Türkçe anlaşmak ıztırarında bırakıyor.

Müdîr Bey, mecmuanızın yavaş adımlarla tekâmüle doğru gittiğini görmekle beraber, müsaadenizle burada bir şikâyet dermiyan edeyim:

Mecmuanın münderecatında tenevvu yoktur. Bundan maksadım, tenevvu diye bîser-ü bin birtakım kavliyâtla imlâ-i sütunu tavsiye değildir. Ancak, meselâ dinden, iktisadiyattan. . .ilh. bahsedebilecek münderecat miyanında bu gibi mebahise müteallik yazıların da görünmesini arzu ettiğimi halisane ihtardır. Bâhusus dinî yazılar. . . Âlem-i İslâmın bu an-ı teşettüt ve inşikakında âzân-ı Müslimîne, tabi oldukları din-i hanîfin evamir-ü nevahîsini bağırabilmek, ne güzel bir fiil-i sevab teşkil ederdi, bilsek! En çok miktarda ve en muktedir ulema-i dine malikiyeti azade-i iştibah bir unsur-ı İslâmın, iki dancik mecmuanın matalib-i tahririyelerini tatmin edemeyecek kadar mahrum-ı kalem olduğunu muhakemem kabul etmiyor. Olabilir ki bugüne kadar ihmal edildiğini gördüğüm bu meselede benim anlamadığım sebepler var. Daha salahiyetdar zevât, bir Kürd mecmuasının bu ihtiyacını telâfiye hameran-ı himmet olmamak suretiyle, vazife-i belağî îfa muhatarasına atılmayı bizim gibi aceze-i irfana tahmil etmişler demektir. Bu sebebledir ki mebahis-i diniyeye dair bazı makaleler yazmak hevesine mağlûb oldum.

Küçük yaşımdan beri gördüğüm tam bir terbiye-i İslâmiyenin icabâtı ve medaris-i İslâmiyede geçirdiğim birkaç senelik hayat-ı tahsilin temin edebileceği bir seviye-i irfan ve kudret-i ifham dahilinde bir şeyler yazacağım.

Mevzuumu bugünkü hayatın hatırasûz ve en canlı vâkıaları arasından intihab edeceğim. Onlara ne Ehl-i Salîb dürbünü, ne de eski bir Şarklı [13] gözlü-

(1117) Türkzeban: Türkçe dilli, dili Türkçe olan, Türkçe konuşan.

Evlâd-ı Ekrad: Kürd çocukları, Kürd evlâtları.

Yani ”Kürdistan’da yaşayıp da Türkçe konuşan bazı Kürd evlâtları”.

ğüyle bakmayacak ve yalnız kendi çıplak gözlerimle görmeye çalışacağım.(1118)

Bu hevesimin mecmuaca suret-i telâkkîsine dair bir işarete nailiyet, makalelerin takdimine kâfi bir emirdir.

Cümlenize ihtiramât-ı mahsusa ve muhabbet-i gıyabiyemi takdim ederim efendim.

Etyemez,(1119) 15 Mayıs 335(1919)

İsfahanî

*

Mektubunu bâlâda derc ettiğimiz muhterem muhabirimize:

”Jîn”in gayesi, Kürd irfan ve medeniyetini bugün galib gelen irfan ve medeniyet seviyesine ı’sad etmektir. Bunun için elinden geldiği kadar çalışacaktır. Kürd için en muvafık irfan ve medeniyet, O’nun secaya-i milliyesiyle —kavanîn-i tabiiye ve ictimaiyeye muvafık surette— telif edilmiş Şark ve Garb irfan ve medeniyetinin memzûcesidir. Zannederiz ki ikinci bir çare-i halas ve tealî yoktur. Ve zannederiz ki zatınız da bunu demek istiyorsunuz.

O halde, vâdettiğiniz yolda makalelerinize intizar ile bilvesîle takdim ve hürmet eyleriz.(1120)

(1118) Ehl-i Salîb: Haçlılar, Kudüs’ü Müslümanlardan geri almak için 1096-1291 yılları arasında Müslümanlara saldıran Haçlı orduları. Bu ordulara bağlı Avrupalı askerler, silâhlarında ve giysilerinde haç işareti taşıdıkları için Müslümanlarca ”Haçlılar” anlamına gelen ”Ehl-i Salîb” diye adlandırılmışlardır.

(1119) Etyemez: İstanbul’un bir semti.

(1120) Bu cümlenin sonu derginin aslında böyle çıkmışsa da, bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu olarak böyle çıktığı anlaşılmaktadır; doğrusu, ”saygılar sunarız” anlamına gelen ”takdim-i hürmet eyleriz” olmalıdır.

KÜRDLER "İRANÎ" DEĞİL MİDİR!(*)

—GEÇEN NÜSHADAN MÂBÂD—

"Arya" nam-ı umumîsiyle yad edilen ırkın taksimât-ı taliyesi miyanında belli başlı iki asıl vardır ki, neslin şark ve garbe dağılan yüzlerce kabilesine menşe vazifesini görür. Bunlardan "Arya" ismine tahsisen temellük eden kısım şarkta, Bahteryâ'nın dağlık manatıkının souk vadilerinde ve "Yavan"(1) ismini taşıyan parça da garbdeki münbit ve mahsuldar ovalarda yerleşmiş idiler. Bu suretle hayat-ı bedavetlerini yaşamaya devam ederken, dağların sîne-i tengine sığamayacak derecede tekessür eden ve mevani-i arziye sebebiyle şarka doğru inkişaf edemeyen "Arya"lar, "Yavan"ları tazyike, onları yavaş [14] yavaş garbe doğru çekilmeye icbar ettiler. Artık kader bu millete ilk sûr-ı(1121) mühacereti çaldırmıştı. "Yavan"lar garbdeki vâsi' ovalara ve daha ötelere müteveccihen harekete başladılar. Uzun süren seyahatlerinin neticesi, "Avrupa" dediğimiz kıtaya vusul ve onun milel-i muhtelifesini teşkil etmek oldu.

Tekessür-i nüfus sebebiyle "Billûrdağ"ın yüksek yaylalarına kadar çıkma-ya mecbur olan "Arya"lar, tıkdıkları dar sahalardan, souk dağlardan tedricen inerek, "Yavan"ların boş bıraktığı araziye doldurdular. Bir müddet daha bu malikâne-i pederde oturduktan sonra, bir rivayete nazaran hükümferma olan müdhiş souklar, daha kuvvetli ve sıhate yakın diğer rivayete göre de aralarında zuhur eden dinî bir ihtilâf, "Arya"ların da vesîle-i iftirak ve mühacereti oldu.

Cenub-ı şarkîdeki Bedahşan havalisinde oturan ve bugün "Hindu-Aryen" ismiyle yad olunan aile, kısmen "Hindu-gûş" dağlarını aşarak, kısmen de silileyi dolaşarak "Hind"e dahil oldu. Oranın sekene-i asliyesiyle asırlar süren bir mücadele-i medîdeden sonra ihraz-ı galibiyetle, hakimiyet-i kat'iyesini tesis ve ahalinin sunuf-ı âliyesini teşkil etti.

"Arya"ların diğer mühim ve büyük parçası, "İran" ismini alır. "İranî"ler mühacerete devamla, tafsilâtı "Vandîdad" adlı dinî kitabın birinci faslında sarahaten mezkûr tâkib ile bugünkü vatanlarına dahil oldular.(2) "Vandîdad"ın bu tafsilâtı pek kıymetdar olup, mühaceret-i İraniye üzerindeki perde-i şükûk ve ibhamı ref'eder, "İranî" tarih-i intikalinin mühim bir kısmını tenvîr eyler. O derecede ki bu kitab, esna-i hicretteki tevakkuf merhalelerini ve tekrar bir merhaleden diğerine intikali intac eden belâyayı da sırasıyla tâdad ve beyan eder.(3)

(Mâbâdı var)

Kurdîye Bitlîsî

(1) Kürdçesi "Ciwan"dir.

(1121) 1113 numaralı dipnota bakınız.

(2) Maspéro, İranîlerin Avrupa'dan Aras ve Kur vadisi tâkiyle geldiklerini daha sıhate karîb buluyor.

(3) Bu merahil, alelâde yürüyüş konakları değildir; mühacirlerin temekküne karar verdikleri manatıktır. Fakat zavallılar, nerede yerleşmeye başlamışlarsa, orada, halık-ı şer olan "Ehremen" bir beliyeye icad ve tekrar mühacereti tevîd eylemiştir.

[15] **KAKYÎ**
(AYÎNÎ MEZDEK Û BABEK)

Şêx Reza

Hetan e her weku bîstûme bezmê
Le salêka şewê, yaranî dîndar

debestin helqeyê wek eqdî Perwîn
le cêgayêkî xalî, leyse dîyar(1122)

Be çok da dê qutey min nêrge-kardû
Nesîmî kose, babay umrî eyyar

Dexwênê mersîyey ”Malos”î mel’ûn
yekaney gunreş û gaholî şaxdar

Weku baran be kilki pîreseg da
be rîşî da deçorê eşkî xwênbar

Le paş îkmalî resmî matem û sîn
werrîn des pê deka, wek kelbî Hewşar

Meazellah delê ya eyyuhelqewm(1123)
diro ye heşr û neşr û cennet û nar

Xerez l’em cirt û pirt û fak û fîke
îtaey eşqîya ye-w def’î eşrar

Hulûlî mezhebêk e bê girê-w qort
Tenasux rêgeyêk e rast û hemwar

Le gwê megrin qisey axûnî Sunnî
Be aşûb in melay serlingedestar

Bî hemdîllah nema Kak Ehmedî Şêx
Zehawî mird û gorî gum bû Çawmar

(1122) Leyse: Wuşeyêkî Erebi ye, be manay ”na” yan ”ne” ye.

(1123) Meazellah: Pena be Xuda.

Ya eyyuhelqewm: Xelkîne.

Eger bêw Şêx Elîş def'ulbela bê
êtir dinya debête eynî gulzar

Bimênî, ya nemênî çî le des dê
be tenha Şêx Rezakey herzeguftar

Eger mişte-w mişarîş bê zabanî
îlac dekrê be miştê pîr le dînar

Be dînarî îlac ken ya be simtî
bilûrînî kurêkî saderuxsar

Ezîzan mezhebî yaranî cemcem:
Le sîrullah renga ewwel, terkî azar

Duwem îkramî zu'f e-w şertî salis
le herdu umdetir kitmanî esrar

Emane cumle pêşm in, eslî meqsed
çware, pêt bilêm ey pîrî hoşyar

Şikestey cewz û tûlî sewz û kelbey
berazî boz û kelley zûgî mirdar

Eger bîmrî le ser em dîne, rohit
deçête qalibî şoxêkî nazdar

Zeîf bê Xwa nexwaste îtîqadit
be ayîn û be erkan û be etwar,

nekey tersê be xêrî xelfe bapîr,
nedey ganê be eşqî Bawe Yadgar,

şîyakey gawe hol negrît le rîşit,
neçîte jêr kulînî Daye Rêzbar

[16] qepozit danepoşê bersimêlit,
be şanta daneyê wek yalî kemtar,

le peşmî rîxinakî bersimêlit,
nerêsin serkele-w desbend û hewsar,

le qîbley Mistefa rû wernegêrî,
be daxî Ka'be we nemrî gunehkar,

ke mirdî rohî napakit be çustî
le îsanî deçête şiklî segsar

Werin yaran, şewî mîad e emşew
Le pê derpê firêden yar û exyar

Şewalî zerd û sûr, wek xermenî gul
le ser mafûrî zêr rokin be xerwar

Şewalî xamek û zêrbefî û xara
le ser yek dabinên wek malî tucçar

Nedîm û noker û axa-w efendî
le dewrî danîşin wek xettî pergar

Le nezmî bezmî Cem, saqî bigêrê
şerab, û lê bida mutrib le mîzmar

Nebîz û şerbet û nuql û meze-w mey
def û tenbûr û çeng û berbet û tar

Debê em bezme her b'em nezme birwa
heta dû hîsse rabûrê le şewgar

Ke dinya bû be rûy Qiyasî zengî
sirey beşkirdinî şelwar e emcar

—Mawyetî—

STRANA KURDAN

Tava xweşîyê li ser me derket
Ferz e ji me ra tefaq û hîmmet
Tava xweşîyê li ser me derket

Bextê me jî wê vebit wekî gul
Namîne wisa wekî dilê kul
Tava xweşîyê li ser me derket

Mêr û jin û keç hemî nezan in
Holê ne xerîb û bêmekan in
Tava xweşîyê li ser me derket

Sê dewletê zalim, weqas har
talan kirine serîr û dîyar(1124)
Tava xweşîyê li ser me derket

Ye'sê ji dilê xwe her derînin(1125)
Taca zaferê em'ê bibînin
Tava xweşîyê li ser me derket

Rûhanîya enbîyan heval e(1126)
Bêxîretî paş nuho webal e(1127)
Tava xweşîyê li ser me derket

Silêman Bohtî

(1124) Serîr: Textê nivistinê, textê razanê.

Dîyar: Welat, hêl, parçek ji axê.

(1125) Ye's: Bêhêvîti.

(1126) Enbîya: Pêxemberan.

(1127) Webal: Guneh, sûc.

[17] KÜRDÇE HARFLERİ(1128)

www.arsivakurdi.org

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

ABONELERİMİZE

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım nüshaların vâsıl olmadığı şikâyeti, öteden beri merciinin nazar-ı dikkatine vaz'edildiği halde el'an tevalî ediyor. Bu şikâyeti tekrar arz etmekle beraber, abonelerimize vâsıl olmamış nüshalar var ise numrolarını heman idareye bildirmelerini rica eyleriz.

EMRAZ-I CİLDİYE VE EFRENCİYE MÜTEHASSISI DOKTOR ŞÜKRÜ MEHMED BEY

Hemşehrilerimizden Doktor Şükrü Mehmed Bey, pazardan maada her gün sabahdan akşama kadar, Galatasaray Mektebi Karşısında Hırstaki ve nam-ı diğerle Said Paşa Hanındaki muayenehanesinde hastaları kabul ve en mükemmel usullerle tedavi eder.

Telefon: Beyoğlu, 1812

GÖZ HEKİMİ DOKTOR HÂMİD ŞAKİR

Mumaileyh, her nevi göz hastalıklarını tedavi ve lâzım gelen ameliyatlarını muvaffakiyetle icra ile, numrolu fennî gözlükler dahi tâyin eder. Her gün Eminönü'nde tramvay mevkîfında Hüseyin Hüsnü Eczahanesinde bulunur.

Sebülürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 415'inci nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Refîk-i mesaîmiz "**Kürdistan**" mecmuasının 8'inci nüshası da intişar etmiştir. Birçok güzîde makaleleri hâvî olan mezkûr mecmuayı kariîn-i kirama tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JÎMAREYA 20'Î

20'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

www.asivakurdi.org

OKUYUCULARIMIZA

Okuyucularımızdan bazı zatların "Jîn" sözcüğünün anlamını bulmakta güçlük çektiklerini anlıyoruz. Birtakımları bu addan, Kürdçede "kadın" demek olan "jin" anlamını çıkarıyorlar. Oysa başlığın altındaki "Hayat" sözcüğü, doğrudan doğruya "Jîn" in tam karşılığıdır. Kürdçede "Jîn=Gin"(1129) yaşamak, hayat demektir; yazılış biçiminde "j" ile "n" arasında bir "y", yani sınırlı bir "kesre" vardır; Farsçadaki "zen" sözcüğünün karşılığı olan "jin" sözcüğü ise "y"siz yazılır ve "kesre" ile okunur. (1130) Harflerimizin biçiminin ufak bir benzeyiş karışıklığı ile ne acayip anlamsızlıklara yolaçabildiğini gösteren bu örnek, gerçekten yürekler acısındır. Ne yapalım, Arî bir dil Samî bir alfabe kılığında ancak bu kadar yararlı olabilir. İbret alınız.

JÎN

(1129) 1102 numaralı dipnota bakınız.

(1130) 1103 numaralı dipnota bakınız.

ISSIZ KÖY

Bir gündü; bulutlu, siyah bir gün. Veremlilere acı çektiren, acı çekenlere de verem getiren bir gündü. Ufuklarının sevda beşiklerinden kederlerin uyduğu o güzel yurdun perişan evlâtlarını, göçlerinin dördüncü aşamasında gördüm. Yeni doğum yapmış kadınlar, henüz yaşama gözlerini açamayan yavrularının kundaklarını diri diri karlara gömmüşlerdi; yaşlı nineler, çıplak olan öksüz torunlarını karlı yollarda bırakmışlardı; genç dullar, nişanlı kızlar, kimsesiz yavrular, açlık ve yoksulluk dolu bu günde avunabilecekleri birer barınak arıyor ve beş gündür süren karlı bir yolculuğun uykusuz saatlerini acımasız bir gecenin korkunç sessizliğinde dindirmek ümidiyle, avare avare ve şaşkın şaşkın dolaşıyorlardı. Ah, hele o kimsesiz yavrular, yaşamı bir parça daha sürükleyebilecek bir lokma için bitmez tükenmez hıçkırıklarla ağlıyorlardı!

Öyleydi. En hasta bir çığlık bile, kederleri için belki bir avuntu getirebilirdi. Ağlamaya elbette hakları vardı. Çünkü, insanı mest edip düş dünyalarına götüren kıyılarında beyaz tanrıçaların yıkandığı mavi göllerinden ayrılmışlardı; yeşil gölgelerinde nazlı ceylânların uyduğu zümrüt dağlarından ayrılmışlardı; dallarında güllerin bittiği ve bülbüllerin öttüğü bağlarından, koynunda sevdalı perilerin halay çektiği bahçelerinden ayrılmışlardı.

Ve işte onun içindi ki, uzun bir hüsrân seline kapılarak cânânlarından ayrılan canlar, servetlerinden ayrılan hanedanlar ve binlerce nazlı küheylân atlarından ayrılan yaşlı kahramanlar da ağlıyorlardı.

Ah, uğradıkları bu ölümlü ve ıssız yerlerin aldatıcı sabahını gözyaşları ile karşılayacak kaç öksüz çocuk vardı acaba!

Kaygılı bir kış akşamı dağlardan süzülerek iniyor, köyün keder ve matem ağlayan havasını gölgeliyordu. Adım adım yaklaşan gecenin inatçı sessizliğini, ara sıra uzaklardan gelen kesik, boğuk sesler, sonra da bu kimsesiz, ıssız köyün imdadsız çevresini çınlatan öksüzlerin çığlıkları bozuyordu.

Kardan, fırtınadan kurtulabilenler, kervan konmaz bu yerlerin karanlık dehlizlerinde dolaşıyorlardı. Zavallı köy, konuklarını gerçekten de ağırlayabilecek durumdaydı!

Birer köstebek yuvasını andıran evler, korkunç heyulâlara yuva olmuştu.(1131) Solgun, ölümcül yüzlü odacıkların çürük damları, ıssız viraneliklerin titreşik ruhlarını andırıyor ve çökmek üzere bulunuyorlardı. Örümecek ağlarıyla perdelenmiş dar ve küçük pencerelerinden, batmak üzere olan akşam güneşinin ışınlarının bile süzülmediği bu diri insan mezarlarının çatlak, sıvasız duvarlarında, ilkel yaşamın hüküm sürdüğü çok eski çağların olaylarına ilişkin anılar resimlenmişti sanki! Zarar ve ziyanla dolu tüm yakın ve uzak çevresinde, binlerce matemli ev-barkın kederli ayrılığını anımsatan korkunç cinayetlerin gizli hayaletleri koşuşup duruyorlardı.

(1131) 1106 numaralı dipnota bakınız.

Uzun ve yanık bir yakarış ile beklenen sabahın soluk fecirlerinde fırtınalar gizlenirken, köy, yorgun konuklarını ıssız matemlerle uğurluyordu!

Giden gitmiş, kalan kalmıştı.

Ta uzakta perişan bir kervan, yıkılarak, kalkarak, sürünerek, bitkin adımlarla ilerliyor ve yine düşen düşüyor, kalan kalıyor, giden gidiyordu.

Beride, köyün tavansız ve yıkık evciklerinde, henüz dilleri açılmayan beşik çocuklarının ağlamaktan kısalmış çığlıkları, kuru topraklar üzerinde çıplak olarak serilip yaşamlarının en son soluğunu bekleyen sahipsiz hastaların iniltileri işitiliyordu. Şurada, viran bir mescidin yıkık eşliğinde uzanmış beyaz sarıklı bir yaşlı, cübbesinin altında donan bir çift mini-minisini kucaklayarak yokluk dünyasına yollanmıştı.

Köy, akşamın kıyametler koparan fırtınalarından kurtulmuş, binlerce masonun taze, kefensiz, çıplak cesetleriyle, mezarsız bir mezarlığı andırıyordu.

*

Ey kanlı gecelerin avutucu seherlerini baykuş kahkahalarıyla bekleyen ölüm yolcuları! Yoksunluklarla dolu olan o günkü misafirliğinize, o sefil odacıkların korku ve kuruntu dolu duvarlarından başka matem tutan olmadı. Evet, o sefil, o karanlık odacıkların abluka edilmiş havasında çırpınan kasvetli gecelerin sonsuzluk kadar uzayan çığlıklı saatlerinden geleceğe haber ulaştıracak bir vicdan sesi yükselmedi. O kanlı odacıkların yıkık damları altında o gözlerin son çığlıklı iniltisi çırpınırken, yoksul ölümünüze ağlayan bir yürek bulunmadı.

Zavallı ulus! Doğu'yu, Batı'yı, Güney'i tarihin kaydetmediği bir kan ve öldürme fırtınası içinde kasıp kavuran bu savaşın yolaçtığı hüsrandan en çok payını alan insanlar siz oldunuz. Ne yazık ki insanlığı ürperten şikâyetinizin serüvenini, tarihi utandıran serüveninizin şikâyetini anımsayan yoktur!

Siz ki, yakın komşunuzun ebedî kin ve zulmüne, kana susayan bir düşmanın devasa saldırılarına, kahramanlıklarınıza, fedakârlıklarınıza karşılık, yıllardan beri kardeş gibi baş başa verdiğiniz(1132)

Buna insanlık, eğer varsa, utansın ve ağlasın!

Kemal Fevzi

(1132) 1107 numaralı dipnota bakınız.

İKİ HAYIRLI ESER(1133)

KÜRD KADINLARI TEALÎ CEMİYETİ

KÜRD TALEBE HÉVÎ CEMİYETİ

Çağın dikkatimizin önüne serdiği çeşitli olaylardan ulusumuz da yararlanma payını almaya başladı. Bu yararlanmanın pek çok geç kalmış olduğunu itiraf etmek, hem doğruyu ve gerçeği kabul etmek, hem de derdimizi bilmek olur. Ne var ki gelecek için bize ışıklı ümitler veren müjdelere az olsaydı, bugünkü durum için söz söylemek cüretini de kendimizde bulamazdık.

Ümitlerimi güçlendiren belirtiler, son zamanlarda değişik Kürd tabakalarında en büyük sevinçlerle gördüğüm faaliyetlerin ürünleridir. Bunları, ulusal erginliğimizi kanıtlayan birer vesile olarak kabul etmek de pek doğrudur.

*

”Kürd kadınlığının çağdaş anlayışla yükseltip geliştirilmesini sağlamak, aile yaşamında köklü sosyal reformlar gerçekleştirmek, göç ettirme ve kitle halinde öldürmeler dolayısıyla sefalet içine düşen Kürd öksüz ve dullarına iş bulmak ve nakdî yardımda bulunmak suretiyle onları sefaletten kurtarmak” amaçları çevresinde ”Kürd Kadınları Tealî Cemiyeti” adı altında bir dernek açan İstanbul’daki hanımlarımıza, Kürdlük için şeref olan bu kutlu kuruluşlarından dolayı ne kadar şükran borçlu olsak yeridir.

Yüzyılların unutkanlık yükünün altından kurtulup yükselen ulusların yaşamında kadınların rolünü pek etkili görüyoruz. Onların uyuyan ruhlara, karanlık kafalara aşladığı hareket ve heyecan ışığını başka hiç bir araç sağlayamaz. ”Bir ulusun kadınları, gelişme derecesinin ölçüsüdür” sözü, uygarlık alanında öncülük yapmak isteyen toplumların çalışmalarını düzenleyen bir ilkedir. ”Jîn”in 14’üncü sayısındaki ”Kürd Hanımı” yazısında şu satırları yazıyordum:

”Şurası kuşku götürmez bir gerçektir ki kadının Müslümanlıkta sahip olduğu yer ve haklar, bugün kendisine lââyık görülmemeyen yerden pek yüksek ve bugün kendisine lââyık görülmemeyen haklardan pek geniştir. Din işlerine akli erenlerin ve din bilginlerinin görevi, dinsel hakları esirgemek değil, bu hakları zamanın gereklerine göre genişleterek ve yeniden düzenleyerek kullanılmasına engel olmamaktır”.

Müslümanlığın ilk pak ve temiz biçimini korumuş büyük kitlelerine bakarak, o dönemlerdeki kadın konumunun bugün bize aşılacak ve uygulanmak istenen biçimlerden tümüyle ayrı olduğunu gördükten ve kimi çağdaşlarımızın, Müslüman kadınları geçmişte bile görülmemiş olan ve bugün de olanaksız bulunan bir karanlığa doğru sürüklemek istediklerine inandık-

(1133) Buradaki ”hayırlı” sözcüğü, ”mebrur” sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır.

tan sonra o görüşlerimi belirtmiştim. Bugün, Hilâfet merkezinde(1134) her fert, ya lehte ya da karşı olmak üzere kadın kıyafetiyle uğraşmaktadır. Bu sorun, kendi kişisel görüşlerine göre çözülmüş tüm sorunların çözülmüş olacağını sanmak yanlışlığında bulunuyorlar.

Örtünmenin biçim ve anlamının ne olduğunu anlamak isteyenler, Kürdistan'ımıza ve hatta biraz da Türk Anadolu'suna kadar zahmet etmeye katlanınlar. Şimdiye kadar kadının giydirilmesiyle uğraşılacağına, ona doğru dürist bir eğitim ve eğitsel bir güç verilmiş olsaydı, sorun çoktan çözülmüş ve amaç gerçekleşmiş olurdu.

Yine o yazımda demiştim ki:

”İşte biz, bu kadar dindar olan bir toplumun kadınlarının durumunu çağımızın gereklerine pek uygun buluyoruz. Bu durum, çağdaşlaşmak isteyen ve başta aydınları olduğu halde bu amaca doğru yürüyen Kürdlük için o kadar elverişlidir ki, yenileşen bazı uluslarda ve örneğin Türklerde olduğu gibi ayrıca capraşık bir 'kadın sorunu' doğmasına olanak yoktur. Kürd kadını özgürdür; örtünmenin Müslümanlığın belirleyici gelenekleri dışındaki gereksiz bağlarından özgürdür; erkeklerin de içinde bulunduğu sosyal yaşama, saygın bir konuma sahip olarak karışmıştır. Biraz daha yukarı tabakaya baktarsak bir kadınlar saltanatı da görürüz”.

Sorun bu şekilde ve bu nitelikte olunca, hanımlarımızın görevleri kolaylaşmış ve ulusumuzun onlardan elde edeceği yarar artmış olur. Her geçen gün, bireylere olsun, ulusa olsun bir fazla gereksinme yükümler. Fazla gereksinme ise fazla çaba gerektirir; fazla çaba da fazla pazu ister. İşte uygarlık bunlardan doğar. En uygar uluslar, gereksinmeleri en çok olanlardır. Ne var ki, uygarlığın en belirleyici özelliği, duyulan gereksinmeleri karşılayabilmektir.

Tek tek her bireyinden âzamî kârı sağlayan uluslar, ne yenilgiye uğramaktan, ne de düşkün kalmaktan korksunlar. Olaylar, günümüzde bir güneş ışığının gücüyle gözlerimize sokuluyor ve kafalarımıza sokmak istiyor ki, kadınları da erkekleriyle birlikte sosyal mücadeleye girmeyen ve yaşamsal çalışmalara katılmayan uluslar, tehlikelerle dolu olan bu uygarlık alanında kötürüm gibidirler. Bu Dünya Savaşında görmedik mi! En uygar ve en hazırlıklı uluslar, kadınlarını da aynı oranda savaşıma kattılar. Yoksa, benzeri görülmemiş bir kavga alanı olan bu savaşta böyle ve bu kadar çarpışmak mümkün müydü! En basit örnek olarak, hastabakıcı hanımların yerine erkeklerin konulduğunu varsayarsak, düşmanla çarpışacak kaç kişi kalabilecek ve yurt savunması ne oranda mümkün olabilecekti? Bu tür örnekler istenildiği kadar çoğaltılabilir.

Ben, kadınlarımızın, milliyetin ve sosyal geleneklerin özünden doğan bu haklara esasen sahip olmalarını, geleceğimiz için pek ümit verici bir sevinçle kabul ediyorum. Ancak bu haklardan uygarlık alanında yararlanmaya koymak, hanımlarımızın bir görevidir.

(1134) 1108 numaralı dipnota bakınız.

Tüzükteki(1135) "Kürd kadınlığının çağdaş anlayışla yükseltip geliştirilmesini sağlamak" isteği, gelişimin amacına doğru tutulmuş bir kurtuluş meşalesidir. "Jîn"deki o yazımdan şu satırların da alıntı olarak burada yazılmasına müsaade buyurulsun:

"İşte Kürd kadınının doğal durumu, günümüzün gereklerine bu ölçüde uygundur. Eksik olan bir şey varsa, ulusal alışkanlıklardan doğup, yazılı olmayan ulusal gelenekler içinde gelişen karakter belirleyici bu terbiyenin, aydınlatıcı kurallarla ve çağdaş öğretim kuralları ile de olgunlaştırılıp taçlandırılmamış olmasıdır. Bu eğitim kurallarını, bu öğretim kurallarını uyguladığımız gün, Kürd kadınının erdem derecesini, yetiştirdiği çocukların nasıl imrendirici bir vatan temeli kuracaklarını göreceğiz. Bu geleceğin pek uzak olmadığına inanıyoruz".

Bu inancımızı bir daha pekiştiririz. Uygarlık alanında sesimizi dinletecek bir kürsüye sahip olmak istiyorsak, Avrupa ve Amerika'dan bilim, sanat ve teknikçe her türlü gelişmeyi aynen kabul edip almakla birlikte, ulusal niteliklerimizle bağdaşabilir nitelikte olan iyiliklerini almak, bizde olmayanları da bağdaşabilir duruma getirerek almak zorunluluğundayız.

Hanımlarımızın bu gereği takdir etmelerinden daha parlak bir gelişim kararlılığı olamaz. Hanımlarımız gösterişe ve gösteriye düşkün değil, ancak iyi birer aile hanımı, çocuklarımıza ve kardeşlerimize yurtseverlik, görev ve fedakârlık duygularını aşıl原因an tam birer ana oldukları gün, "Kürd kadınlığının çağdaş anlayışla yükseltip geliştirilmesi" amacına ulaşmışlar demektir.

Benim için biraz belirsiz görünen "aile yaşamında köklü sosyal reformlar gerçekleştirmek" kaydı, eğer anlayabildiğim anlamda ise, Kürdlük çoğunluğunun, bu tüzük etrafında toplanan hanımların ve bugün ulusun geleceği hakkında projeler hazırlayan gençlerin düzeyine yükselmeleriyle gerçekleştirilebilir. Kürdistan'da çağdaş gereklere doğru yavaş yavaş meydana gelecek olan eğilim, bu reformlara duyulacak gereksinimi meydana getirecektir. Yani bu, bir "zaman ve yaşamda devrim" sorunudur.

"Jîn"den alıntı yaptığım satırlarda, Kürdlükte bir kadınlık sorunu doğması olasılığının bulunmadığını söylüyorum. Saygıdeğer bir incelememiz diyor ki:

"Kürdlük için yalnız bir kültür ve öğrenim vardır. Kürdlüğün gelişmesi dediğimiz vakit, bu gelişmeye erkekler de, kadınlar da girerler. Zorla, doğal olmayan bir ayrılık çıkarmamalıyız".

Evet, pek doğrudur. Bu görüşün doğruluğu bir kutsal hadisle de kanıtlanabilir:

"Bilimi aramak, her Müslüman erkek ve her Müslüman kadın üzerine farzdır".

Bilimi aramak mutlak olarak söylendiği ve Müslüman erkek ile Müslüman kadının bilimden yararlanması derecesinde ayrım gözetilmediği için, erkeklerle kadınların öğrenim ve gelişmelerinde, sadece cinsiyetin zorunlu kıldığı bazı farklar dışında, başka bir ayrım gözetilemez.

(1135) Kürd Kadınları Tealî Cemiyeti'nin tüzüğünü kastediyor.

Erkeklerden ayrı bir kadın sorunu ne zaman doğar ve iş ne zaman tehlikeli bir durum alır?

Ne zaman ki erkeklerle kadınların kültür ve eğitim düzeylerinde, nicelik ve nitelik bakımından bir dengesizlik olursa. Ben Türklerde kadın sorununun nedenini bunda buluyorum; erkekler nicelik ve nitelik bakımından ne kadar gelişmiş iseler, kadınlar da her iki yönden o kadar az gelişmişlerdir. İşte ben bu dengesizlikten korkarım.

Kürd öksüz ve dullarına iş bulmak ve onları sefaletten kurtarmak amacı, her şeyden önce, "olanaklı ve gerekli" olan şeylerle uğraşılmanın zorunlu olduğu şu zamanda en büyük ve birinci görevdir. Kadınların yufka ve duyarlı yürekleri, İstanbul'dan başlayarak Anadolu'nun en karanlık köşelerinde besinden, giysiden, hatta diyebilirim ki yaşamdan yoksun olarak sürünen erkek, kadın, kız ve kardeşlerimizin acılarını, kuşkusuz ki bizlerden daha çok acılıkla duyarlar. Bu nedenledir ki, geleceği kazanmak için bugünkü durumun kurtarılması gereğini tümüyle takdir ederler.

Günün varlığımıza ve yokluğumuza ilişkin bu en önemli sorunu hakkında nispeten az satırlar ayırmam, sorunun daha az üzerinde düşünölmeye değer olmasından değildir. İnşallah daha çok söz söylenmeden ve çok zaman geçmeden, bu şefkatli ve şifa taşıyan ellerle, bu yaramızın sarıldığını görürüz. O vakit hanımlarımız yetkinliklerini kanıtlamış olurlar ve böylece ulusumuzdan kazanacakları beğenin pek çok fazlasını, hareketlerimizi kollayan yabancılardan ulusumuz için kazanmış olurlar; kendi yüreklerinin de en çok bu heyecanla çarptığına eminim.

Onlardan her birinin, ulusal özelemlerimiz için birer iyiliksever ve başarılı ana olmasını candan ve yürekten dilerim.

*

Ümitlerimize güç katan öteki hayırlı eser, yeniden faaliyete başladığını şükran ve kıvançla gördüğümüz "Kürd Talebe Hêvî Cemiyeti"dir. "Hêvî", Büyük Savaşın(1136) faaliyetlerinde yolaçtığı dört buçuk-beş yıllık bir aradan sonra işe başlıyor.

Üç yıllık çalışmalarıyla Kürdlük dünyasında büyük ümitler ve güçlü güvenler uyandıran "Hêvî", felâket saçan ve felâket toplayan bir hükümetin(1137) icad ettiği bir savaşta, dünya çapında değeri olan üyeler yitirdi. Dört buçuk yıl önce, ülkenin bütün genç bilekleri ile genç kafaları ateşe sürüklenmek için Harbokulu Meydanında toplanılırken, "Hêvî"yi İstanbul'da yaşatan yüzlerce beyin de o maydanda, gafil ve hırslı bir militarizmin ağır zincirlerine boyun eğdiler. "Hêvî", iki gencin kucağında Allah'a emanet kaldı. Bir gün oldu ki "Hêvî", yarımın ışıklığı bir ümidi olarak ancak gönüllerde yaşadı.

(1136) "Büyük Savaş" adı, Osmanlıcada "Genel Savaş" anlamına gelen "Harb-i Umumi" adının karşılığı olarak kullanılmıştır.

(1137) 1110 numaralı dipnota bakınız.

Evet, "Hêvî", Kürdlük için bir "ümit" idi. Yedi yıl önce tüm ağırbaşlılar, büyük adamlar hep birer köşede uyuklarken, herkes korkak ve çekingen, hekes her şeye "doğru" derken, "Hêvî" gençleri, "ümit"lerini, bugün dillerde yüksek yüksek söylenen ve ufak bir gayretle gerçek olacak olan olayları birbirlerinin kulağına üç yıl sürekli olarak fısıldadılar, dertleştiler.

"Hêvî" bir irade idi. Her yere felâket saçan ve her yerden felâket toplayan bir hükümet, O'nu da kendine bir araç durumuna getirmekten ya da hiç değilse sus payını vererek kendine minnettar kılabilmekten ümitsiz olunca, "Hêvî"dekileri bir bahane ile polis dairelerine sürükledi; seslerini tutukevlerinde boğdu. Suriye'de Araplar asılırken, İstanbul'da da "Hêvî" ciler kim bilir hangi akıbetlere uğratılmak için aranıyorlardı. Ne var ki savaş, İstanbul'da da ihtimal ki sehpa kurmak ya da Anadolu'ya doğru sürgünler, bodrumlar hazırlamak zahmetine gereksinme bırakmadı.

Bugün Hêvî" bayrağını yeniden çekenler arasında eski ağabeylerinden hemen hemen kimse yok gibidir. Demek ki "Hêvî"nin savaştan önce yarattığı kararlılık ruhu, süreklilik ruhu, değil ortadan kalkmış olmak, tersine güç ve yaygınlık kazanmıştır. "Hêvî"nin diriliş töreninde takdirlerini açıklayan saygıdeğer bir düşünürümüzün de pek doğru olarak dediği gibi, "gençlerimiz Doğu ruhundan, Doğu anlayışından tümüyle kurtulmuş olduklarını ve o ruhtan, o anlayıştan yüksek olduklarını gösterdiler. Onlar, Doğulular gibi kurulmuş bir eseri yıkmadılar; var olan bir temelin üzerinde bir bina yükselterek süreklilik, direnç ve irade özelliklerini gösterdiler".

Onların her gün, her dakika birbirlerine ve görevlerine sönmez bir sevgi ve fedakârlık ateşiyle bağlı olduklarını gördükçe, düşüncemde Kürdistan'ın parlak ve sağlam geleceği yükseliyor.

Dört buçuk-beş yıl(1138)

Bu görevler, "Hêvî"nin bugünkü evlâtlarına kalmış demektir. Yeter ki bu görevlerin büyüklüğü karşısında onlar ne kötümser, ne iyimser ve ne de ümitsiz olsunlar; yalnız gerçekleri görsünler ve bir de şu vazgeçilmez gerekliliği takdir etsinler:

Hayal ve ihtirastan uzak, gerçek ve olanak için çalışmak. . . Hayal ve ihtirastın kazandığı görülmemiştir. Gücünü gerçeklerden ve olanaklardan alan ümitlerdir ki, er-geç doğal olan kutsal doğuşları ile ruhlara dayanıklılık ve yücelme şevki verirler.

Hayal ve ihtirastın yoksunluk içinde kalarak çökmekle sonuçlanacak olan zehirli acılığını da hiç unutmamalı.

Benden o kurtarıcılara armağan olarak saygılar ve yüceltmeler.

26 Mayıs 1919

Memduh Selimbeğî

(1138) 1111 numaralı dipnota bakınız.

BİR MEKTUP

Müdür Beyefendi,

Selâmdan sonra, kendimi kısaca tanıtayım:

Bir Kürdüm. Oldukça eski bir tarihe sahip bir Kürd ailesinden gelmeyim. Uzun zamanlardan beri bilimi yaymakla uğraşan bir bilginler zincirinin son halkasını oluşturuyorum. Medrese ve okuldan anlayan bir kimseyim. Arap ve Acem diyarını, Kürd ve Türk ülkelerini, Frenklerin yaşadığı yerleri dolaş-tım. Halen İstanbul'dayım. Şimdilik, yürümekten ve hareket etmekten yok-sun bir durumda bulunuyorum. Bu nedenle, sizi ziyaret etmek onuruna ka-vaşmaktan bir süre için yoksun kalmak zorundayım.

İstanbul'a gelir gelmez ilk işim, Kürdlerin son olaylara karşı nasıl bir tavır aldıklarını araştırmak oldu. Uluslara ayaklanma sûrunu(1139) üfleyen yüce gönüllü Wilson hazretlerinin Kürdler üzerindeki etkisini pratikte görmek istiyordum. Başkalarına hizmet etmeyi kendi kendisine hizmet etmeye ter-cih eden ulusumuzun bu düşünce tarzı, O'nu, çoğunlukla kendi çıkarlarına ters düşen ve kendi çıkarlarıyla çelişen amaçların ardından koşmaya sevke-der. Bundan dolayı birleşemez; ayrılır ve dağılır. Uzun yıllar boyunca süre-gelen gözlemler, bana, alışılacağı bir anlaşmazlık manzarasıyla ya da gelip geçmiş bir eski girişimin anılarının enkazıyla karşı karşıya bulunacağım kor-kusunu veriyordu.

On yıllık bir seyahat döneminin maddî varlığıma saldırttığı bunaltıcı acı-lar, durumu bizzat araştırıp incelememe engel oluyordu. Sonunda, lütfedip bu mektubumu sunmaya aracılık eden din ve ulus kardeşimizin iyiliksever kılavuzluğu ve himmetiyle, aradığım bilgilerin bir bölümünü elde etmeyi başardım.

Hilâfet merkezinde(1140) biri siyasal, ötekisi de sosyal olmak üzere iki Kürd derneği varmış.(1141) Yayınlanmış sayılarının hepsini elde ettiğim iki karma dergi de, bu derneklerin yayın organları olsa gerektir.(1142) Ulu Tan-rı, varlıklarını bölünme ve nifak darbelerinden korusun ve çalışmalarının, faaliyetlerinin ürünlerinden zavallı ulusumuzu yararlandırınsın.

Bu derneklerden ikincisinin hangi amaca yönelik olduğunu "Jîn" in içeri-ğinden öğrenmek mümkün oldu. Siyasal olan derneğe gelince; O'nun prog-ramını, derginin şimdiye kadarki Türkçe yayınlarından, dolaylı yollarla ol-sun öğrenmek mümkün olmadı. Kürdçe bölümlerinin buna ilişkin bilgileri içeriyor olması akla gelirse de, utanarak bilgilerinize sunayım ki, pek eski bir Kürd ailesine mensup olmakla birlikte, ulusal dilimi bilmiyorum. Bu kusur bana ait olduğu kadar ve belki de çok fazlasıyla, dilimizi bilenlere aittir. Ka-derin bir cilvesi olarak milliyetten pek uzaklara düşmüş bizim gibi ulus talih-

---

(1139) 1113 numaralı dipnota bakınız.

(1140) 1114 numaralı dipnota bakınız.

(1141) 1115 numaralı dipnota bakınız.

(1142) 1116 numaralı dipnota bakınız.

sizlerine, özellikle de halen Kürdistan'da yaşayıp da Türkçe konuşan bazı Kürd evlâtlarına, yürekten istedikleri dil öğreniminin olanak ve araçlarını hazırlamayan ilgililer, tarihin kendileri için hazırladığı haklı kınamanın de-recesini düşünsünler.

İşte bu yoksunluklardır ki beni, ulustaşlarımla Türkçe konuşmak zorun-da bırakıyor.

Müdür Bey,

Derginizin yavaş adımlarla gelişmeye doğru gittiğini görmekle birlikte, müsaadenizle burada bir şikâyeti ortaya koyayım:

Derginin içeriğinde çeşitlilik yoktur. Bundan maksadım, çeşitlilik diye ipe-sapa gelmez birtakım kuru lâflarla sütunları doldurma tavsiyesi değildir; an-cak, örneğin din, ekonomi. . . gibi konulardan sözedebilecek içerik arasında bu gibi konulara ilişkin yazıların da görünmesini dilediğimi içtenlikli bir bi-çimde hatırlatmaktır. Özellikle dinsel konulara ilişkin yazılar! İslâm dünya-sının bu darmadağınklık ve bölünmüşlük anında, Müslümanların kulakla-rına, bağlı oldukları doğru dinin emirlerini ve yasaklarını bağırabilmek, ne güzel bir sevaplı iş oluşturunca, bilsek!

En çok miktarda ve en güçlü din bilginlerine sahip olduğu kuşku götürme-yen bir İslâm unsurunun,(1143) iki tanecik derginin yazı isteklerini karşıla-yamayacak kadar kalem yoksunu olduğunu aklım kabul etmiyor. Olabilir ki, bugüne kadar ihmal edildiğini gördüğüm bu sorunda benim anlamadı-ğım nedenler vardır. Daha yetkili zatlar, bir Kürd dergisinin bu ihtiyacını karşılamak için kalemlerini işletmemekle, dinin emirlerini bildirme görevi-ni yerine getirme tehlikesine atılmayı bizim gibi kültür ve bilgi alanında güç-süz olanlara yüklemişler demektir. Bu nedendir ki dinsel konulara ilişkin bazı yazılar yazmak hevesine yenildim.

Küçük yaşımdan beri gördüğüm tam bir İslâm terbiyesinin gerekleri ve İslâm medreselerinde geçirdiğim birkaç yıllık öğrencilik yaşamının sağlaya-bileceği bir bilgi düzeyi ve anlatım gücü sınırları içinde bir şeyler yazacağım.

Konularımı, bugünkü yaşamın akıl ve zihinleri yakıp tutuşturan en canlı olayları arasından seçeceğim. Olaylara ne Haçlıların dürbünüyle ve ne de eski bir Doğulu gözüyle bakacağım.(1144) Olayları, yalnız kendi çıplak göz-lerimle görmeye çalışacağım.

Bu isteğimin dergi tarafından ne şekilde karşılanacağına ilişkin bir işaret el-de etmek, yazıların sunulması için yeterli bir emir olacaktır.

Hepinize özel saygılarımı ve gıyabî sevgilerimi sunarım efendim.

Etyemez, (1145) 15 Mayıs 335(1919)

İsfahani

(1143) Kürd toplumunu kasdediyor.

(1144) 1118 numaralı dipnota bakınız.

(1145) 1119 numaralı dipnota bakınız.

Mektubunu yukarıya aldığımız sayın muhabirimize:

”Jîn”in amacı, Kürd kültür ve uygarlığını, bugün galip gelen kültür ve uygarlığın düzeyine yükseltmektir. Bunun için elinden geldiği kadar çalışacaktır. Kürd için en uygun kültür ve uygarlık, O’nun ulusal nitelikleriyle doğal ve sosyal kurallara uygun biçimde bağdaştırılmış Doğu ve Batı kültürü ve uygarlığının karışımıdır. Sanırız ki ikinci bir kurtuluş ve gelişme yolu yoktur. Ve sanırız ki zatınız da bunu demek istiyorsunuz.

O halde, söz verdiğiniz yolda yazılarınızı bekler, bu vesileyle saygılar sunarız.

KÜRDLER İRANLI DEĞİL MİDİR!

—GEÇEN SAYIDAN DEVAM—

”Arya” genel adıyla anılan ırkın ikincil sınıflandırılması ve sınıflara ayrılması içinde iki köken vardır ki, soyun doğuya ve batıya dağılan yüzlerce kabilesine köken görevi görürler. Bunlardan ”Arya” adına özellikle sahip çıkan bölüm doğuya, Bahterya’nın dağlık bölgesinin soğuk vadilerine, ”Yavan”(1) adını taşıyan parça da batıdaki verimli ovalara yerleşmişlerdi. Bu şekilde göçebe yaşamlarını sürdürürken dağların dar bağrına sığamayacak ölçüde çoğalan ve coğrafi engeller nedeniyle doğuya doğru gelişmeyen ”Arya”lar, ”Yavan”ları sıkıştırmaya başladılar ve onları yavaş yavaş batıya doğru çekilmeye zorladılar. Artık kader bu ulusa göç sürünü(1146) çaldırmıştı. ”Yavan”lar, doğudaki geniş ovalara ve daha ötelere yönelerek harekete başladılar. Uzun süren yolculuklarının sonucu, ”Avrupa” dediğimiz kıtaya ulaşmaları ve bu kıtanın değişik uluslarını oluşturmaları oldu.

Nüfus artışı nedeniyle ”Billûrdağ”ın yüksek yaylalarına kadar çıkmak zorunda kalan ”Arya”lar, tıkdıkları dar alanlardan ve soğuk dağlardan yavaş yavaş inerek, ”Yavan”ların boş bıraktığı araziye doldurdular. Bu baba yurdunda bir süre daha oturduktan sonra, bir söylentiye göre hüküm süren müthiş soğuklar, daha güçlü ve doğruya yakın öteki söylentiye göre de, aralarında başgösteren dinsel bir anlaşmazlık, ”Arya”ların da bölünmelerine ve göç etmelerine yolaçtı.

(1) Kürdçesi ”Civan”dır.
(1146) 1113 numaralı dipnota bakınız.

Güneydoğudaki Bedahşan dolaylarında oturan ve bugün "Hindu-Aryen" adıyla anılan boyun bir bölümü "Hindu-gûş' dağlarını aşarak, bir bölümü de bu sıradağları dolaşarak "Hinde"e girdi ve oranın asıl sakinleriyle yüzyıllar süren uzun bir mücadeleden sonra galip gelerek kesin egemenliğini kurdu ve toplumun üst sınıflarını oluşturdu.

"Arya"ların öbür önemli ve büyük bölümü, "İran" adını alır. İranlılar göçe devam ederek, ayrıntıları "Vandîdad" adlı dinsel kitabın birinci bölümünde açıkça anlatılan yolu izleyip bugünkü yurtlarına girdiler.(2) "Vandîdad"ın bu ayrıntıları anlatan bölümü pek değerlidir ve İranlıların göçü üzerindeki kuşku ve belirsizlik perdesini kaldırarak, İranlıların tarihsel yer değiştirmelerinin önemli bir bölümünü aydınlatır. O kadar ki, bu kitap, göç sırasındaki duraklama aşamalarını ve yine bir aşamadan ötekine geçmeye yolaçan belâları da sırasıyla sayıp açıklar.(3)

(Devamı var)

Kurdîyê Bitlîsî

-
- (2) Maspéro, İranlıların Avrupa'dan Aras ve Kur vadisi yoluyla geldiklerini doğruya daha yakın buluyor.
- (3) Bu aşamalar normal yürüyüş konakları değildir, göçmenlerin yerleşmeye karar verdikleri bölgelerdir. Fakat zavallılar, nerede yerleşmeye başlamışlarsa, orada, kötülük Tanrısı olan "Ehremen" bir belâ yaratarak yine göç etmelerine neden olmuştur.

TÊDAYÎYA CILDÊ ÇARAN

*

DÖRDÜNCÜ CILDİN İÇİNDEKİLER

JİMARE 16 * SAYI 16

RÛPEL(SAYFA)(1147)

Yüksek bir eser-i hamiyet	713
Karlı yurdun öksüz ve nasipsiz evlâdlarına	714
Eyyam-ı mahsusamızı tesbit meselesi	716
”Mem û Zîn”in tab’ı münasebetiyle	718
Bir hikâye-i tarih	719

*

Gazindek	724
Pîyesa Kurdî Memê Alan	725

WERGERAN*ÇEVİRİLER

Yüksek bir ulusal onur belirtisi	732
Karlı yurdun öksüz ve nasipsiz evlâtlarına	733
Özel günlerimizi saptama sorunu	735
”Mem û Zîn”in basımı dolayısıyla	737
Bir tarih olayı	738

*

Gazindek	741
--------------------	-----

(1147) Jimareyên rûpelan ên ”Têdayî”yê, li gora jimareyên rûpelan ên zincîrkirî yên li goşeyên rûpelan hatine nivîsîn; ne ku li gora jimareyên li nivê rûpelan (İçindekiler’in sayfa numaraları, sayfaların ortalarındaki sayfa numaralarına göre değil, sayfaların köşelerindeki zincirleme numaralara göre yazılmıştır).

JİMARE 17 * SAYI 17

Kürdlükte terakkî cereyanları	745
Bir hikâye-i tarih	752

*

Nezanîn	758
---------------	-----

WERGERAN*ÇEVİRİLER

Kürdlükte ilerencilik akımları	763
Bir tarih olayı	770

JİMARE 18 * SAYI 18

Kürdler "İrani" değil midir!	779
Kürdler tarihî bir millettir	785
Baban hanedanı	787

*

Muxatibîya Memê ye digel şetê Cizîrê mucawibîya ji işqa bênezîrê	790
Mirovînî	792
Gazin	794
Çon bikoşîn	796

WERGERAN*ÇEVİRİLER

Kürdler İranlı değil midir!	800
Kürdler tarihsel bir ulustur	806
Baban hanedanı	808

JİMARE 19 * SAYI 19

Hewar! — İmdad!	813
Kürdler ”İranî” değil midir!	816
Kürdlerde durûb-ı emsal	819

*

Dîbace — Mem û Zîn	824
Ji bajarîya ra	827
Loma ji bilbil	830

WERGERAN*ÇEVİRİLER

Hewar! — İmdad!	836
Kürdler İranlı değil midir!	839
Kürdlerde atasözleri .:	842
Kentlilere	844

*

Pêşepeyv — Mem û Zîn	846
----------------------------	-----

JİMARE 20 * SAYI 20

Issız köy	851
İki eser-i mebrur	853
Bir mektub	858
Kürdler "İranî" değil midir!	861

*

Kakeyî	862
Strana Kurdan	865

WERGERAN*ÇEVİRİLER

Issız köy	871
İki hayırlı eser	873
Bir mektup	878
Kürdler İranlı değil midir!	880

آندى :

باب عالی جواری ابوالسعود جاده‌سندہ نجم استقبال مضمنده (زن)

اداره خانہ سی

توزیع محلی

باب عالی جاده‌سندہ یکی شرق کتابخانہ سی

آبونه‌لریمزه

آبونه‌لریمزه کوندردیگمز بر طاقم نسخلرک واصل اولمدینی شکایتی
اوتهدن بری مرجعک نظر دقتہ وضع ایدلدیکی حالده الآن توالی ایدیورہ
بو شکایتی تکرار عرض ایتکه برابر آبونه‌لریمزه واصل اولماتش نسخلر
وار ایسه نومرولرینی همان اداره به بیلدیرملرینی رجا ایلرز .
امراض جلدیه وافرغیہ متخصصی

دوقتور شکری محمدبک

مهنر یلمزدن دوقتور شکری محمد بک یازاردن ماعنا هر کون صباحدن
آفهاه قدر غلطه سران مکتبه قارشوسنده خرستاکی ونامدیگرله سیدپاشا
خاننده کی معاینه خاتمه‌سندہ خستلری قبول اولک مکملہ اصولرله تداوی ایدر .
تلفون بله اوغلی : ۱۸۱۲

کوز هکیمی

دوقتور حامد شا کر

مومی الیه هر نوع کوزخسته‌لقلرینی تداوی ولایمکن عملیاتلرینی موقتیه
اجرا ایله نومرولی فی کوزلکتر دخی تعیین ایدر . هر کون امین اوکنده
تراموای موقفنده حسین حسنی اجزاخاتمه‌سندہ بولتور .

سیل الرشاد جریده اسلامیه سنک ۴۱۵ نجی نسخہ سی قیمتدار مقاله‌رله
انتشار ایتدی .

رفیق مساعیمز (کوردستان) مجموعه سنک ۸ نجی نسخہ سی ده انتشار
ایتهدر . هر چوق کزیده مقاله‌لری جاری اولان مذکور مجموعه‌ی قارئین
گرامه توصیه ایلرز .

کوردجه حرفلری

حروف صوتیه

معناسه	آتش	آسکی	فتحه قیله	آ
»	بوستان	رهز	فتحه خفیفه	ه
»	کیکد	بور	ضمة قیله	و
»	اوزاق	دؤر	ضمة مبسوط	ؤ
»	درین	کؤر	» مقبوضه	ق
»	قویو	بی	کسرة قیله	ی
»	کورهک	بیئر	کسرة متوسطه	ئی
»	کوتوردی	بیئر	» خفیفه	ئی

حروف صامته [ ]

ا ب [۱] پ ت ث ج ج ج خ د ذ ر ز
 ژ س ش ص ص ط ظ ع غ ف ق ک گ گ
 گ ل م ن و ه ی

[*] اعاتلی حرفلر صرف کوردجه به مخصوص اولوب دیگر لسانلرده بولمز برهینیه
 صداسی اینک معناسه کان و جیل و گلهسنگ تنظنده ایکنجینسه بارجه معناسه کان
 «گهز» گلهسنگ تنظنده آکلاشیلر بو مخرج کوردجده یله چوق مستهلدر -

[۱] (ب، پ) حرفلری آره سنده ایری بر مخرج اولوب مذکور مخرج ایچون
 آیر یجه بر حرف احضار ایدلنگده در *

قه پوزت دانه پوخی برسپلټ ،
 له پشمی ریځناکی برسپلټ ،
 له قپلهی مصطفی رو ورنګېره ،
 که مردی ، روحی نلپاکت بهجوسنی ،
 ورن یاران شوی میچاده امشو ،
 شوالی زردوسوره وک خرمین گل
 شوالی خامه کو ، زریفتو خارا
 ندیم ونوکرو آغاو اقدی
 له نظمی بزم جم ، ساقی بګیری -
 بنیزو شربت وقله و مزه وی ا
 دبی ام بزمه هریم نظمه یروا
 که دینا بو بروی قیاس زنګی
 به شان نادانه بی وک بانی کنار .
 نهرین سرکه و دبند وهوسار
 به داسی کبوه نمری کنه کار
 له انسانی دچینه شکلی سکار .
 له پی در پی فریدن یار واغیار .
 له سرمغفوری زره روکن به خروار
 له سربک دابین ولا مالی تبحار
 له دوری دانپنن وک خط پرکار
 شراب ولی یذا مطرب له مزمار
 ده فوطینو رچګو بر بطوتار .
 هتادو حصه رابووری له شوکار
 صره ی بش کردنی شلواره ام چار
 - مایه پی -

سترانا کردان

طاقا خوشی بی لاسمه درکت
 طاقا خوشی بی لاسمه درکت
 بخنی مزی وی قهبت وکی گل
 طاقا خوشی بی لاسمه درکت
 میر وزن وکیج حمی نظان
 طاقا خوشی بی لاسمه درکت
 سی دولت ظالم وقاس هار
 طاقا خوشی بی لاسمه درکت
 یاس ژدلی خوه مرددین
 طاقا خوشی بی لاسمه درکت
 ره حانیا انیان هقاله
 بی غیرتی باش نهو وبالله
 طاقا خوشی بی لاسمه درکت
 سلیمان پوهتی

کاکه بی

شیخ رضا

(آیین مزدک و بابک)

هتانه هر و کو بیستومه بز می
 ده بسن حلقه بی وک عقد بر دین
 به چو کدا دی قوته می من زگه کار دو
 ده خوینی مر سبه می (مالوس) ملعون
 وه کو باران به کلکی پیره سگدا
 له باش ا کمال رسم ماتم وشین
 معاذ الله ده لی یا ایها القوم :
 غرض لم جرتو برتو قا کو فیکه
 حلولی مذهبه کی گریو قورت
 له گوی مگرن قصه می آخون سنی
 بحمد الله نما کاک احمدی شیخ
 اگر بیوشیخ علیش دفع البلائی
 بینی یانه مینی چی له دس دی
 اگر مشته و مشار یش بی زبانی
 به دیناری علاج کن یابه سمنی
 عزیزان مذهبی یاران حجج :
 دوم اکرام ضعفه و شرط ثالث -
 امانه جمله بضمن اصل مقصد
 شکسته می جوزو تولی تنوز و گلبه می -
 اگر ببری له سرام دینه روح
 ضعیف بی خوانخواستہ اعتقادات
 نه کی ترسی به خیری خلفه باپیر
 شیا که می کاوه حول نه گریت له ریشت

له سالکا شوپاران ذیندار
 له هیگا بیکی خالی لیس دیار
 نسیمی کوسه ؛ بابای مهر عیار
 یگانه می کن رش و کاحولی شاخدار
 بریشی دا ده چوری اشک خونبار
 ورین دسی بی ده گاه وه ک طلب هوشار
 درویه حشر و نشر و جنت و تار .
 اطاعه می اشقیایه و دفعی اشرار
 تناسخ ریگه بی که راست و هموار
 به آشوبن ملای سرلنگه دستار .
 زهاوی مر دو گوری کم بوچاومار
 ایتر دنیاده بقیه عینی گلزار .
 به تنهای شیخ رضا که می هرزه تفرار
 علاج ده کری به مشتی برله دینار
 بلورینی کریکی ساده رخسار
 له سرالله رنکه اول ، ترک آزار
 له هر دو عمده ترکبتان اسرار ا
 چواره پیت بلم : ای پیر هشیار .
 برازی بوزو کله می خوگی مرادار
 دجینه قالبی شوخیکی نازار
 به آینه بویه ابر کا بویه اطوار
 نه دی کانی به عشقی باوه یادگار
 بختنه ژیر کلینی دابه و بزبار

یاواش فر دوزری چکلمک حیار ایندیلمر. آری قدر بوملته ایلمک صبر مهاجرتی چندیرمشدی. (زین) لرغریدهکی واسع وواتره وده اوتله لرینه متوجهاً حرکت باشلادیلمر. اوزون سورن سیاحتربنک نتیجهسی (آروپا) دیدیکمز قطعه به وصول واونک ملل مختلفه سنی تشکیل ایتمک اولدی .

تکثر نفوس سببیه (بللورطاغ) ک یوکسک یا بالالرینه قدر چقمغه مجبور اولان (آریا) لر ، طیفه قدری دار ساحه لر دن ، صوتوق داغلر دن تدریجاً اینترک (یوان) لرك بوش براقیدی اراضی بی دوله یردیلمر. برمدت ده بومالکانه پدرده اوطوردقن صوگرا ، برروایتی نظراً حکم فرما اولان مدهش صوتوقلر ، ده قوتلی وصحنه یقین دیگر روایت کورده آرالزنده ظهور ایدن دینی براختلاف ، (آریا) لركده وسیله افتراق و مهاجرتی اولدی . جنوب شرقیدهکی بدخشان حوالیسند اوطوران و بوگون (هندو - آریه) ن اسمیله یاد اولنان عاقله ، قسماً (هندو - کوش) طغتری آشرق ، قسماًده سلسله بی دولاشرق (هند) . داخل اولدی . اورانک سکنته اصلیه سببه عصرلر سورن بر مجاذله مدیده دن صکره احراز غلیتیه حاکیت قطعه سنی تأسیس و اهالی نک صنوف عالییه سنی تشکیل ایندی .

(آریا) لرك دیگر مهم ویوک پارچه سی (ایران) اسمی آریه . (ایران) ی لر مهاجرته دوامه تفصیلاتی (واندیداد) ادلی دینی کتبه ک برنجی فصندوه صراحتاً مذکور طریق تعقیب ایله بوگونکی وطنلرینه داخل اولدیلمر [۲] . (واندیداد) ک بو تفصیلاتی ک قیمتدار اولوب مهاجرت ایرانیه اوزرنه کی پرده شکوک و ابهامی رفع ایدر ، (ایران) ی تاریخ انتقالک مهم بر قسمنی تنویر ایلمر . اودرجه ده که بو کتاب اثنای هجرتده کی توقف مرحله لرینی و تکرار بر مرحله دن دیگرینه انتقالی انتاج ایدن بلا یایی ده صره سببه تعداد و بیان ایدر [۳]

مبعدی وار

کوردی بشایی

(۲) ماسهرو ، ایرانیلرک آروپادان آراس و فور و ادیبی ضربیه کلمه کربنی ده صحنه قریب بولبور .

(۳) بو مراحل علی العاده بوروش فوناملری دکلمر . مهاجرلرک نمکنه قرار وردکلی مناطقدر . فقط زوالیلر نروده برلشکه باشلاشلره اوراده خالق شر اولان (آهریمان) بریله ایجاد و تکرار مهاجرتی تولید ایلمشدر .

کورسکیله باقا به جن و بکتر کندی جیلاق کوز برمه کورمه کجالینه جن .
 بو هوسمک مجموعه سه صورت تلقیننه داز بر اشاره نائیت مقاله لک
 تقدیمه کافی بر امر در . چه کزه احترامات مخصوصه و محبت خیابیمی
 تقدیم ابد مردم افندم .

ماه ۱۰ مایس ۲۳۵ اصفهانی

مکتوبی بلایه درج ایندیکنز محترم عا بر منزه :

(زین) ک خابیمی گورد عرفان و مدنیتی ، بوگون طلب کلن عرفان
 و مدنیت سویه سنه اصماد اینمکنر ، بونک ایچون آندن کدی بکی قدیر جالیباشا جقدور .
 کورد ایچون آلا موافق عرفان و مدنیت اونک سجایای ملیه سیه - قوانین طیبیه
 واجتماعیه به موافق صورتده - تالیف ایدلش شرق و ضرب عرفان و مدنیتک
 مزوجه سیدر . ظن ایده رزکه اینکنجی بر چاره خلاص و نمالی یوقدر و ظن
 ایده رزکه ذاتک زده بونی دینک اینتیورسکنز . احوالده وهد ایندی بکنز
 یولده مقاله لکزه انتظار ایله بالوسیه تقدیم و حرمت ایلرز .

گوردلر (ایرانی) دکلیدره .

— بکن نسخه دن مایه —

(آریا) نام همومیسسیله یاد ایدیلان عرفانک تقسیمات تالیسی میاننده
 بلی باشلی ایکی اصل واردرکه نسلک شرقی و غربیه طاغیلان یوزلرجه
 قیلمته منشا وظیفه منی کوریر . بونلردن (آریا) اسمنه تخصیصاً نسلک ایدن
 قسم شرقده ، باختریانک طاغلق مناطقنک صوتوق وادیلرنده . (یوان) [۱]
 اسمنی طاشیان بارچده غربده کی دینت و محصولدار اووه لرده برلشمینی ایدیلر .
 بو صورتله حیات بداتلرینی باشامه دوام ایدرکن طاغلق سینه تنکنه
 سیفه بیه جن درجه ده تکثر ایدن وموانع ارضیه سببیه شرقه دوشیری
 انکشاف ایدمه دین (آریا) لر ، (یوان) لری تفسیقیه ، اولرلی پاداش

(۱) کوردجیسی (جوان) در .

حالا کوردستانده پاشایان بر قسم (تره زبان) اولاد اکراده صمیم جاندن آرزو ایندکری تعلم لسانک و سائط تحصیل و تفهیمی اعداد اجه بن هلاقه داران، تاریخک کندیلرینه حاضر لادینی طمن محمک درجه سنی دوشونسونلره ایشته بوهر وینلردرکه بی ملتداشلمله تورگه آکلاشمق اضطرارنده بر اقیور .

مدیر بک ، مجموعه کزک باواش آدیلمله نكامله دوغری کیندیکنی کورمکه برابر مساعدکزه بوراده برشکابت درمیان ایدیم . مجموعه نك مندرجاننده تنوع بوقدر . بوندن مقصدم تنوع ديه بی سروبن برطافم قوالیاته املاى ستونی توصیه دکلدر، انجاق مثلا : دیندن ، اقتصادباندن . الخ بحث ایده بیلجک مندرجات میاننده بوکبی مساحت متعلق یازیلرک ده کورونمسنی آرزو ایندیکنی خالصانه اخطاردر . باخصوص دینی یازیلر . . . . . عالم اسلامک بوآن نفعت و انشفاقده آذاف مسلمینه تابع اولدقلى دین حنیفک اوامر و نواهیسنی باضریه بیلمک نه کوزل بر فعل ثواب تشکیل ایدردی بیلسک . . . . . اک جوق مقدارده و اک مقدر علمای دینه مالکینی آزاده اشتباه بر عنصر اسلامک ، ایکی دانه جک مجموعه نك مطالب تحریریه سنی نظمین ایدمه بیلجک قادر محروم قلم اولدینی محاکم قبول اجه بور . اوله بیلیرک بوکونه قادر اهل ایدلدیکنی کوردیکم بو مسئله ده بنم آکلادینم سبیلر وار . دها صلاحیتدار ذوات برکورد مجموعه سنک بو احتیاجنی تلافی به خامه ران همت اولماق صورتیله وظیفه بلاغی ایضا مخاطره سنه آتله بی بزم کی هجزة عرفانه تحمیل انجملر دیمکدر . بوسبیله درک مباحث دینه به دائر بعض مقاله لر یازمق هوسنه مغلوب اولدم .

کوجوک باشمدن بری کوردیکم تام برتربیه اسلامیه نك ايجابانی ومدارس اسلامیه ده کچیردیکم بر لاج سنک حیات تحصیلک تأمین ایدمه بیلجکی برسویه عرفانه و قدرت افهام داخلتده بر شیر یازاجم .

موضوعی بوکونکی حیانتک خاطر سوز و الاجائل واقعه لری آراسندن انتخاب ایدمک ، اونلره نه اهل صلیب دورینی ، نه ده اسکی بر شرقل

استانبوله کلبه گز ایلم ایشیم کوردلرک حادثات یه یه قرشی موضیعت آلدینی تحقیق اولدی . ملتله صو رقیام اوفه یین طانی جناب ویلسون حضر ترینت کوردلر اوزانده کی تاثیرنی فعلاً کورمک ایسه یوردم . باشد لرینه خدمت اتکی نسلرینه خادم اولمایه ترجیح ایله دین ملتیزک بو حالت فکریه سی اونی انزیزله کنندی منفعتنه مخالف ، متضاد امملرک آرقه سنده قوشمغه سوق ایدر . بوندن طولایی برلشه من ، آریلیر و طاغیلیر . اوزون پنه لرک توالی مشاهداتی بکا بر معناد بر منظره اختلاف و یا کلوب کجکش بر نشبک متقدمک انقاص خاطر آتی مواجه سنده بولونا جیم قور قوسی وری یوردی . اوز سنه لک بر دووه سیر و سیاحتک موجودیت مادیه مه صالدر دینی اضطرابات مزعجه بالذات تحقیق و تدقیقه مانع اولیوردی . نهایت بو مکتوبی تقدیمه توسط بو بوران دین و ملت قا . داشمیزک لطف دلالت و همتیله آرادیمغ معلوماتی قسماً تدارک موفیق اولدم .

دار الحلافده بزی سیاسی ، اوتکی اجتماعی ایکی کورد جمعیتی موجود بولونیوردمش ، نسخ متقشره لرینی تماماً تدارک ایتدیکم ایکی مختلط مجموعه ده بونلرک واسطه نشریه سی اولق کر کدر . الله ذوالجلال موجودیتلرینی صدمات شقاق و نفاقدن مصون و ثمرات فعالیت و مساعیلرندن زواللی ملتیزی مستقیبه بو یورسون .

بونلردن ایکنجیسنک هانکی هدفه توجه ایتدیکنی (ژین) مندر جاتندن اوکرنگک قابل اولدی . سیاسیسنه کتجه : اونک پروگرامنی مجموعه نیک شمدی به قدرکی نشریات تورکیه سنندن — استدلال طریقیله اولسون — اوکرنگک ممکن اولدی مر کوردجه قسملرینک بوکا دائر معلوماتی محتوی اولیوی وارد خاطر سه ده — مع الحجاب مرض ایده ییم — یک اسکی بر کورد ناله سه منسوب اولقله بر ایر لسان ملیمی بیلمه یوردم . بو قصور بکا ناند اولدینی لادار و بلکه جوق فضله سیله لسانمیزی بیلتله راجمدر . بزم کی حسب القدر مرکز ملتیدن یک اوزاقلره دوشمش بدیختان ملت و باخصوص

سونمز بر حرارت حب و فداکاری ایله مربوط اولدولارینی کوردو کجه مفکره مده
 کوردستانک پارلاق و شین آتیمی یوکسه لیور .
 عدوت بیجیق ، بش سنه

بو وظیفه لر (هرۆی) نك بوگونکی اولادلرینه قالمش دیمکدر . بترکه :
 بو وظیفه لرک عظمتی قارشوسنده اولر نه بدین ، نه نیکین ، نه مأیوس اولسونلر ؛
 بالکیز حقیقی کورسونلر و برده شو لازمه بی تقدیر ایستیلر : خیال و احتراصدن
 اوزاق ، حقیقت و امکان ایچون چالیشمق... خیال و احتراصک قازاندینی
 کورولمه مشدر . قوتی حقیقت و امکاندن آلان امیدلردر که ایرکیچ طبیی
 اولان طلوع صمدانیسیله روحلره متانت و شوق اعتلا و یریر .
 خیال و احتراصک ، سقوط حرمانله نتیجه لته جک اولان زهرناک آحیافتی ده
 هیچ اونو تامالی . بندن او خلاصکارلره تحفه احترام و تحیل... .

ممدوح سلیم بکی

۲۶ مایس ۱۹۱۹

بر مکتوب

مدیر بک اقدی ،

بمد السلام کندمی قیصه جہ قدیم ایده بیم ، بر کوردیم . اولدجه اسکي
 بر تاریخه مالک بر کورد عالیه سنه منسوبم . اوزون زمانلردن بری نشر علمه
 اشتغال ایدن بر سلسله علمیه نك صولک حلقه منی تشکیل ایدیوروم . مدرس
 و مکتبه آشناییم . حرب و عجم دیارینی ، بلاد آکراد و آراکی ، بر آزده اقلیم
 افرنجی طولاشدم ، نیالاً استانبولده بیم . شمذیلک محزوم مشی و حرکت
 بر خالده بولونیوروم . بوسیله شرف زیارتکنزه مظهریتدن بر مدت ایچون
 محروم قالمق اضطرارنده بیم .

میداننده طوبلا نیلبرکن (هی‌وی) بی استانبولده باشاتان بوزلرجه سماغلهده
 اومیدانده خافل و محترس بر ملتاریزمک آغیر زنجیرلرینه بویون آکدیلمز .
 (هی‌وی) ، ایکی کنجک قوجاغنده اللهه امانت قالدی . برکون اولدی که
 (هی‌وی) یارینک ضیادار- برامیدی اولاراق آتجاق قلیبرده پایدرا اولدی .
 ثبوت ، (هی‌وی) کوردک ایچون بر (امید) ایدی . یادی سنه اول
 بوتون آغیر باشلیلمز ، بویوک آداملر ، هب بره کوشهده او بوقلارکن ،
 هرکس قورقانه ، محترس ، هرکس هر شینه حق دبرکن ، هی‌وی کنجلیری
 (امید) لرینی ، بویوکون دیلبرده بویوک بویوک سوبله‌ن ، اولوق بر غیرت ایله
 حقیقت اولاجاق اولان وقایی بر برلرینک قولاقلرینه اوج سنه منادیاً
 فیصیلدا دیلر ، دردلدشیدلر .

(هی‌وی) بر عزم ایدی . هریره فلاکت صاچان و هر بردن فلاکت طوبلا بیان
 بر حکومت اونیده کندینسه بر آلت یایق ویا هیچ اولمازسه حق سنکوتی
 ویره رک کندینه متدار قیلا بیلیمکدن نومید اولونجه (هی‌وی) ده کیلری
 بریمانه ایله پولیس دائره لرینه سور و کله‌دی ، سسلرینی حبسخانه لده بوغدی .
 سوریه‌ده عربلر آصیابرکن ، استانبولده کیم بیلیر هانکی ماقبلره اوغرا تلیق
 ایچون هی‌وی حیلرده آرانوردی . لکن حرب ، استانبولدهده احتمال که
 دار آچاچلری یایق ، ویا آنا طولویه طوغرو منقار ، بودروملر حاضر لاق
 زحمته حاجت بر آقپوردی .

بوکون (هی‌وی بایرانی) نی بکیدن چکنلر آراسنده ناسکی بویوک
 قارده شلرندن همان کیمسه بوق کیی در . دینک که ، (هی‌وی) نیک سیریدن
 اول بایدینی روح عزم ، روح دوام زوال دکل ، قوت و وسعت بولمشیر .
 (هی‌وی) نیک احیا مراسمنده بیسان تقدیرات ایدن محتم بر متفکر سنک
 یک دوغرو دیدیکی کبی ، کنجلمز ، شرق روحندن ، شرق ذهنندن
 کلیاً آزاده بویوک اولدوقلرینی کوستردیلر . اولنر عشوقلیر کبی خورولانس
 بر ازی بیقما دیلر . موجود برقل اوزونده بر بنا بویوک سنک حولم ، شبات و
 عزم خاصه لری کوستردیلر . اولنرک هرگون ، هر دقیقه بر برلرینه و وظیفه لرینه

کینه و کیفیتاً نه قدر متکامل ایسه لر قادینلر هرایکی جهتندن ده اوقدر آرز متکاملدرلر . ایشته بن بوموازه سزلکدن قورقارم .

کورد ایتمام و آرامنه ایش بولق و سفالتدن قورتارمق مقصدی ، هر شیدن اول (ممکن و اُزم) اولان شیلرله اوغراشیلیمق ضروری اولان شوزمانده ، اک بویوک و برنجی و خلیفه در . اونلرک رقیق و حساس قلبری ، استانبولدن اعتباراً اناتولینک اک قاراکلق کوشه لرنده ، غدادن ، لاسدن ؛ و - دیه بیله جکم که - جیاتدن محروم اولاراق سوروکله بن اُرکک ، قادن ، قیز و قارده شلرمزک آلامی ، شه سز بزلردن دهاها زیاده آحیقله حس ایده درلر و بو سیله درکه آتی بی قازانمق ایچون حالک قورتارماسی لزومی کالیله تقدیر آیلرلر . گونک وارلغمزه و یوقلغمزه تعلق ایدن بو اُک مهم مسئله سی حقیقده نسبتاً آز سطر تخصیص ایتمه مسئله ناک دهاها آزشایان نظر اولماسندن دکدر . انشاء دها جوق سوز سویلنمه دن و جوق زمان کچمه دن شوشفتنکار و شفا آورالرله بویارامزک صارلدیغی کوروروز . او وقت خاتلرمز کاللری اثبات ایتمک اعتباریله ملتزدن قازانه قلبری شاهنشک بک جوق فضله سی ، حرکات می ترصد ایدن اُغیاردن ملتزه قازاندیرمش اولورلر که کندی قلبلری نکه ده اگزیاده بوهیجان ایله چارپدیغه آمیم . اونلردن هر برینک آمال ملیه مز ایچون برر والده خیرات و موفقیات اولماسنه ازدل و جان قنناخوانم .

امیدلرمزه قوت و یرهن دیگر اثر مبرور ، یکیدن فعالیته باشلادیغی شکران و اقتضارله کورد و کمز (کورد طلبه هی وی جمعیتی) دره (هی وی) حرب عمومینک احداث ایندیکی درت بیجق ، بش سنه ک فاصله فعالیتدن سوکرا ایسه باشلایور .

اوج سنه ک مساعیسه کوردک طالنده بویوک امیدلر و قوی اعتمادلر او یاندیران (هی وی) فلاکت صاحبان و فلاکت طوبلایان بر حکومتک ایجاده ایندیکی بر حربده جهانقیمت عضو غائب ایندی . درت بیجق سنه اول سو مملکتک بوزون گنج بیگ و کنج قافالری آتمه سوروکلتنک ایچون مکتب جریبه

خانم رضی آلایشه، نماینده مقنن دگل، آنجاق آبی بر جلاله خانمی، اولاد لر مزه، قارده شلمزه وطن، وظیفه، فداکارلق حسلری آشیلایان نام برر آنا اولدقلری کون و کورد قادینلک عسری ذهنیتله تمالی و انکشافی، املنه ایرمشر دیمکدر .

بنم ایچون بر آز مهم کورون و عالمه حیاندنه اساسی، اجتماعی اصلاحاتی استحصال ایلمک، قیدی - اکر آکلاییلدیکم معناده ایسه - کوردلک اکثریتک، بونظامنامه اطرافنده طویلانان خانم و بوکون آتی ملت حقنده پروژهلر حاضرلایان کنجبلر سوپهنه یوکسلمه لریله قابل حصولدر ؛ کوردستانده ایجابات عصریه به دوشرو پی در پی حاصل اولاجاق تمایل، بو اصلاحاته احتیاج مس ایندییره جکدر ؛ یعنی بو، بر زمان و حیاندنه انقلاب، مسئله سیدر .

(زین) دن اقتباس ایندیکم سطرلرده، کوردلکده برقادینلق مسئله سنک حادث اولماسی احتمالی اولمادیقی - ویلیوردم . بر مدقق محترمیز دییورکه : کوردلک ایچون یالکنز بر صرفان و بر تحصیل واردر . کوردلکک تمالیسی دیدیکمز وقت بونک ایچنده آرکک و قادین داخلدر . زورله، غیرطبیعی بر آیریلق چیقارمالمالی یزه، نومت، بک دوشوردر، بو فکر بر حدیث شریفلهده استشهاد ایدیله بیلیر :

طلب العلم فریضة علی کل مسلم ومسلمة

علم طلبی مطلق اوله رق ذ کرایلدیکی و مسلم ایله مسلمنه تک اوندن استفادهمی درجه سنده فرق کوزمه تیلمه دیکی ایچون آرککلرله قادینلرک تحصیل و تمالیسندهده - آنجاق جنسیتک ضروری قیلدیقی بعضی فرقلر مستتا اولق اوزره - باشقا بر فرق کوزمه تیلمه مز، آرککلردن آیرمه بر قادین مسئله سی نه وقت محدث ایدر ؛ وایش نه وقت تهلکله شیر ؛ نه وقت که آرککلرله قادینلرک سوپهنه صرفان و تربیه لرنده - کیه و کیه - بر موازنه سزلاک اولورسه . تورکلرده کی قادین مسئله سنک سینی بونده بولیوردم . آرککلر

بیگانگیگان هر فردندن اعظمی کاری تأمین ایمن ملتر نه مغلوب اولماقدن نه دوشگون قالماقدن قورقسونلر . حادثات روز مره بر کونش ضیایی لایته کوزلر مزه ضوقیلور و قاطر مزه صوقق ایستورکه : قادیلری ده اولکلرله برابر ، جدال اجتماعیه کورمه یین ، مساعی حیاتییه اشتراک ایتمه یین ملتر بو خطر آلود ساحه مدینه کونوروم کچی درکر . بو جهان حر بنده کورمه دکمی ؟ اُک مدنی و اُک مجتهد ملتر ، قادیلری ده عین نسبتده مجادله یه اشتراک ایستدیردیلر ؛ یوقسه نامسبق بر محشر جدال اولان بو حریده بویله و بو قدر چاریشمق ممکنی ایدی ؟ اُک بسیط مثال اوله رق خسته باقیچی خانلرله یرلرینه اُرککلر قونولدیغنی فرض ایتسه ک ، دشمنله چاریشاجق قاچ کشتی . قالیبله جک ومدافعه وطن نه نسبتده ممکن اولایبله جک دی ؟ بونوع امثله ایسته ییلدیکی قدر تکثیر اولنه بیلیر . بن خانلر مزک ، ملیتک و عرف اجتماعینک روحندن دوغان بو حقوقه اساساً مالکیتلری ، آتی مز ایچون یلک امیدبخش بر سرورله تعلق ایدهرم . آتچاق بو حقوقدن ساحه مدینه استفاده یه قوبولق ، خانلر مزک بر وظیفه سیدر .

نظامنامه دکی ه کورد قادیلر فنک عصری ذهنیتنه تعالی وانکشانی تأمین ایتک و آرزوسی غایه تکامله دوغرو طوبولش بر مشعل رها در . (زین) ده کی اوله مقاله مدق شو سطر لر کده اقتباسنه مساعدده یوورولسون :
 « ایشته کورد قادیلرک وضیت طبیعی مقتضای حاله بومرته اویوندر . اکیک اولان برشی وارسه ، ملی امتیادادن دوغان ملی عنعنات غیرمکتوبه ایچنده تاج اولان بوسجیدار برجه کله ، صورتونه قستورلله ، عصری قواعد تطبیق الوده تکمل و تخرج ایدمه مه سیدر . بوسجیدار تربیتی ، بوقواعد تطبیق ایتدیکنز کون کورد قادیلرک درجه طبیعتی ، یئشدردیغنی اولادله فاضل غبطه بخشا بر (وطن عملی) توجاهلری کورمکچکزه مؤمنانه بو آتی یلک اوللق دکلدیر . »

بو اجتماعیزی پرداها تأیید ایدهرز . میدان مدینه سسئزی دیکلته جک بر کورسیه . ملکی اولمانی ایستورساق اوروپا و آمریقادن علم ، صنعت ، فخر و بوردلو ترقایی عینل اقیباس ایتیکله برابر سوجایای ملیه مزه قابل توفیق اولان اوسبلکلرینی ایلر ریزده اولمایانلری ده توفیق ایدرک آلق ضرورتنده بز . خانلر مزک بونوعی قدر ایتمه لرندن داها پارلاق برعنه تکامل اولاماز ،

وظیفه‌های حقوق دینی و سیاسی را، زمانه اجابیه توجیهاً و اصلاً استماع انگیز اولیاً مقصد در .

مسئله‌های مسخوت ابتدائیه‌سی محافظه اجتناب بیرون کشته‌ترین باقراتی اورالده قادیان موقوفت بگویند بزم تلقین و تطبیق ایدلک ایسته‌نیلین فکله‌ردن کلیاً آری اولدینی کوره‌کدن و بعضی ماصارلرک مسلمان قادیانلی ماضیده بیه کوروله‌مش و حالاً غیر ممکن بر ظلمت دوفرو سورکلمک ایسته‌کیرینه قناعت کتیردکن صوکر او فکری درمیان اجتمه‌م . بویکون مرکز خلافتده هر فرد، بالیده باعلیده، قادیان قیاتیله مشغولدر . بومسئله ، کندی افکار شخصیه‌لرینه کوره حل ایدیلنجه بوتون مسائلك حل ایدیلش اولاجافی ظن ایتک خطا سنده بولونیورلر . تترک شکل و مضامین اولدینی آکلامق ایسته‌یلر کوردستانمزه ، حتی بر آزده تورتک آناطولیسنه قدر اختیار زحمت بویورسونلر . بو آناه قدر قادیانک اکاسیه اونمراشیلاجنه اوکا بر تریبه صحیحه ایله صلاحیت تریه‌ویه ویرلسه‌یدی مسئله چوقندن حل و مقصد تحصیل اولونمشدی .

ینه اومقالیده « ایته بز ، بوقدر دیندار اولان بر میت اجابیه‌تک وضیت نسوانیه‌سی هر مرکز احتیاجاته بک موافق بولوروز . بومسئله ، هریشک ایسته‌ین ، باشده منورلری اولدینی سانه بوجایه دوفرو بویورون کوردهک ایچون اوئور مساهدوره بکلیلهن بعضی ملتوره و مثلاً تورککده اولدین کی آریجه مناق بر عادین مسئله سعادت اولتی امکانی بوقدر .

کورد قادیانی سربستدر . تترک شکار املامیه خلزجیده کیم ، بومسئله بوقندن آزادهدر . اولککلرکده داخیل بولوندوقی حیانت اجابیه‌یه ، بومسئله احتیاجی حاز اولاراقی قاریششدر . بر آزده‌ها بوقاری طبقه باقارسان بر سلطه نسوانده کوروز .

مسئله ، بوشکل و ماهیتده اولونجه خاتلم مرکز و تبلیغ‌لری غولابلاشش و متمیزک اولونون استفاده‌سی آرتیمی اولوزور . هر گچن کورونمزه اولسون ، مانه اولسون بر فضله احتیاج تحصیل ایدره ، فضله احتیاج فضله سعی ایجاب ایدیریر . فضله سعی فضله بازویه محتاجدر . ایته مدنیّت بولونون دولار . اول مدنی ملتزلک احتیاج‌لری اولچوقدره آتجانی مدنیّتک برخاصه عرق‌لری حسن ایدیلین احتیاجاتی اطمین ایدر یلمکده‌در .

ایچی آر مبرور

کورده لاه بیری نالی جینی
کورده طلبه هودی جینی

عصرک، پیش اقباحتزه سوره یکی رنگارنگ خاوه تا بدن ملتزمده حصه استفاده سنی
آلته باشلادی . بو استفاده تک بک جوق کچ لالتش اولدینی اهترانی ایتمک
حشاشلق و دره شناسلق اولور ؛ لیکن آتی ایچون بزه ضیادار امیدار
بختش ایتمن بشارتلیر آز اولسایدی ، حال ایچون سوز سوبه تک جراتی ده
گنبدبزمده بولامازهق . امیدلر مه قوت ویرهن آثار ، صولک زمانلرده ،
مختلف کورد طبقلرده ، آک بویوک ایتاجلرله کورده یکم ، فعالیت قمر لریدرکه
بونلری رهد ملیمزی اثبات ایتمن برر وسبه اولجوق قبول ایتمکده بک
دوغرو اولور .

« کورد لادینلنک ، عصری ذهنیله تمالی و انکشافی تأمین ایتمک ؛
ماله حیاتنده اساسی ، اجتهاتی اصلاحاتی استحصال ایلمک ، تهجیر و قتل
مناسبتیه سفیل برحاله کلن کورد ایتم و ارامته ایق بولق و تقدی معاونه
مظهر ایتمک صورتیه سفالتدن نور تارق ، مقصدلری اطرافنده و کورد لادینلری
تمالی جینی ، نامی آلتنده بر محفل کشاد ایتمن استانبولده کی خانلر مزه ، کوردلکه
شرف اولاق بر تأسیس مبارک لردن دولایه ، نه قدر مدیون شکران اولساق
پریختر .

عصر لولک بار نسیانی آلتدن « قور تولوبه بو کجه لهن ملت لک حیاتنده
لادینلرک رولنی بک مؤثر کورویوروز . اولنرک اویوزان روحلره ،
قاراکلق قاقاره زرق ایندیکی نور حرکت و هیجانی هیچ بر واسطه تأمین
ایده من . « بر ملتک نسوانی ، درجه ترقیسنک میزاینده ، سوزی ساحه
مدینه علملار اولق ایستین هیتلرک ناظم مساهیسیندر . (۱۵) نومرولو
(ژین) ده کی « کورد خانمی ، مقاله سنده شو سطر لری یازیوردم :

« شوراسی معتدیرکه مسلمانلرده لادینک خاخر اولدینی موقع و حقوق بگون کندینه
غیر لائق کورولن مولدن بک بولکک و حقوقدن بک وسبدر . علملا دینک

فریادتری ، قورو طور اقر او زرنده خیلای سربله رک هم واپسین حیاتی
بکله یین صاحبسز خسته لک اینلری ایشیدیلور ، شوراده ویران بر مسجدک
خراب ایشیکنده اوزنمنش بیاض صاریلی بر اختیار جیسی آتنده طوگان
بر چفت مینی مینینسین قوجا قلابرق عدمه یوللامشدی .

کوی آتاشمک قیامتلی قوباران فرطنه لرندن قورئولش بیکنرجه
مصومک تازه ، کفنسز ، خیلای نعللریله مقبرسز زمین آتانی آکدیر پیوردی ا
ای قانی کجه لک اسحار تسلینکاری باقوش قهقهه لریله بکله یین اولوم
یولچیلری ا او کونکی مسافرت حرمانکزه اوسفیل هجره لک وهم آلود
دیوار لرندن بشقه ماتم ایدهن یوقدی . اوت ؛ اوسفیل ، اومظم هجره لک
هوای محصورنده چیرین لیل لسلوتک ابدیت قادار اوزان ساعات او یلندن
آتیلره تودیع پیام ایده جک بر صدای وجدان یوکلمه دی . اوقانی
هجره لک ویران سفلی آتنده او کوزلک صوک شهقه انی چیرینرکن
یوقسول یولولماریکنزه آغلایان بر قلب یولونادی ا

زواللی ملت ا شرقی ، غربی ، جنوبی - تاریحک قید اتمدیکی بر ناره
خون و قتال ایچنده - قاصوب قاوروران بو حربک الله چوق نصیبه دار خسران
انسانلری سز اولدیکنز . هیات ا ! انسانیتی نورتن سیر کشت
شکایتکنزی ، تاریخی اوتاندیران شکایت سیر کشتکنزی یاد ایدهن یوق ا
سز که یاقین قومشو کوزک ابدی کین وظلمنه ، قاهه صوصایان بر دشمنک
دیو آسا هجوملرینه ، قهر مانقلریکنزه ، فدا اولقلریکنزه مقابل ، سنه لر دن بری
قارداش کی باش باشه ویردیکنز

بوکا انسانیت - اکر وارسه - اوتانسه - آغلامون ا

کمال نوزی

ساماندىن آرييلان خاندانلر ، بيكلرجه نازلى كهيلاندن آرييلان اختيار
قهرمانلره آغلايوردى .

۱۹۶۱-جىيا اوغرادقلى بو اولوملو ، ايسسز ديارك صباح اغفالى
كونيپاشنلرله قارشىلايچى قاچ يتيم واردى ۱۱۱
غملى بز قيش آقشامى ، داغلردن سوزولرك ايبور ، كويك هيران
وماتم آغلايان هواسنى كولكلوردى . آديم آديم ياقلاشان كيجهك سكوت
هنديج آراسره . اوزاقلردن كلن كسيك ، بوغوق صسلر ، وصوكره
بوكمسسز ، ايسسز كويك امدادسز محيطى چينلاتان يتيم فرادلى اخلال
ايدىوردى .

قاردين ، فرطنه دن قورتولاينلر بو كروان قونماز ديارك قاراكلق
دهليزلنده دولاشيورلدى . زواللى كوى ! حقيقت مسافرلىرى اعزاز
ايديهيك بر حالده ايدى ! :

برز كوستيك بوواسنى آكديران نولر قورقونج هيولالزه آشيان
ايدى ؛ صولقون ، اولوم بوزلى حجره لرك چوروك سقلىرى ايسسز ويرانه لكرلك
روح لرزانيله مهايى سسقوط ايدى ؛ اورويك آغريله برده لشمس دار
وكوچوك نجره لرندن آشام كونشلىك نگاه احتضارى سوزولمىن بوديريلر
مقابرليك چاتلاق ، صيوانسز ديوارلرندى اوزاق اعصار بدويتك شتون
خاطرلى ارتسام ايتشم ظن اولوتوردى ! اوزاق ، ياقين برتون محيط
خاسرنده بيكلرجه خانمان مامدارك هيران مغمومى ياد ايتديرمن قورقونج
جنايتلك نهفته خياللى بويان اوليوردى .

اوزون ويانىق برنياز ايله بكه نيلن صباحك صولوق فجرلرندى فرطنه لر
كيزله نيركن كوى بورغون مسافرلىرى ايسسز ماتملىله تشييع ايدىوردى . . . . .
كيدىن كيتشم ، قالان قالمشدى : تا اوزاقدى بركاربان بریشان بي تاب
آدملىرله ييقينه زق ، قالفازق ، سورونهرك ايلرلور ؛ وينه دوشن دوشبور ،
قالان قاليور ، كيدىن كيدىوردى ؛ بریده ، كويك طاوانسز ، ينيق
هوچكرنكه فتوز ديللى آچيلمايان بشيك چوچقلىرىك آغلامدن قوسيلمس

سائٲ ۲۲۰ ٲرورسٲ
ٲف سال ۱۳۰

۵۵۵۵۵۵

دوچ اولو ٲيلاٲه مٲاملر
اماده ايدلر

۵۵۵۵۵۵

شېن

حیات

سٲٲٲى ۳۲۰ فرورسٲٲ
آلٲى آٲلى ۱۳۰ فرورسٲٲ

۵۵۵۵۵۵

مسلکمزٲ موافق مٲالان
مع المنونٲٲ درج اولور

۵۵۵۵۵۵

دين ء ادبيات ء اجتماعيٲ ذواتصادياتدن بٲٲ ايدو تورکجه سکودسجه مجموعهدو

ایسنز کوی

برکوندی ء بولولولو ء سٲاه برکون : ورمایلره الم ء المیلره ورم بٲٲش ایدن کوندی . اقلریٲک مهد سوداسنده هیراف اوپویان اودبار حسنک اولاد ٲریشاقی دردنجی مهاجرت مرحلهسنده کوردم : لٲوسه لرهنوز حباه کوز آجیایان قونداق لریٲی دٲری قارلره کومش لردی ء اختیار ٲنه لر هیربان ٲینم لریٲی قارلی یوللرده برافش لردی ؛ گنج طوللره ء نشانلی قیزلره کیمسه سنز یاورولر ء بو آج و یوقسول کونده بر ماواى تسلیت آرابور ء بش کون دوام ایدن قارلی بریولک اویقوسنر ساعت لریٲی مرحسنز برکیجه نك سکون هائلنده دیندیرمک امیدله آواره ء سرکردان دولاشیورلردی . آه هله اویکیمسه سنز یاورولر ء حیاتی ٲر بارچه ده سوزوکلله ٲیهجک ٲرقمه ایچون ٲینمز ء توکنمز هینج قریقلره آغلا یورلردی .

اویله ایدی : الک خسته ٲرفغان ء بلکه ٲرتسلی هیران کثیر ٲردی . آغلامایه البته حق لریٲی واردی : کنار مست و خولیا سنده بیاض اله لریٲی ٲیقانان ماوی کرل لردن آٲریش لردی ؛ ٲشیلد کولکلر نده نازلر حیالانلر اوپویان زمره اورمانلردن آٲریش لردی ؛ دال لرنده کلر ٲیتن ء ٲیلر اوتن باغ لردن ء قویٲنده سودا کار ٲریلر ٲرقص ایدن باغچه لردن آٲریش لردی ؛ وایسته اوله ایچون ایدی که : اوزون ٲر سیلابه خسرانله جانان دن آٲریلان جانلر ء

قارئلر مزه :

قارئلر مزدن بعض ذواتك (ژين) كله سنك مدلولنى بولمده مشكلاته
دوشديكى آكلابورز . بر طاقلىرى بولمده كوردجه قادين معناسينه
كان (ژين) مفهومى كورينورلر . حالبوكه عنوانك آلتندهكى (حيات)
كلهسى دوشريدن دوشمى به (ژين) ك تام مقابليدر . كوردجه (ژين =
Gin) باشاق ، حيات ديمكدر . املاشده (ژ) و (ن) آراشده بر (ي)
يعنى محدود بر كسره وارد . فارسي (ژن) مقابل اولان (ژن) (ي)
سز يازيلر ، كسرايله اوقدور .

شكل حروفك اوقاق بر التباسه نه عجب معناسلقلر بوليد اينده بولديكى
ارائه ايدن بومثال حقيقه جيمدر . نه يابام ، آرى برلسان ، سامى الفيا كسوه سيله
انجاق بولدار مفيد اوله بيلير . فاعتبروا . . . - ژين -

(م وزين) ك طبيعى ختام ولدى

ملا احمد خانى حضرتلرينك كورد . تعميم معارف ونشريات جمعيت ،
طرفدن اوتنه دنبرى طبع ايتدريلمكده بولان (م وزين) نامندهكى كتابى شيمدى به
قدراعلان ايتديكمز وجهه ساحه انتشاره چيقدى . (م وزين) جمعيتك نشر
اينه جكي كاياتك برنجي كتابيدر . استانبولده كاغد فيئاتك و ترتيب مصارفك يك
يوكسك اولماسه رغما (م وزين) موجود كاغذلك اوك ايسنه و يك نفيس
ظورده طبع ايتدريلمشدر . جمعيت هيچ بر منفعت مادي كوزمه تيمرك
يالكرز كورد ادبيات و عرفانه خدمت ايتك ايشه ديكندن بوقدن مصارف
عظيمه ايله ميدانه كلن بو كتابه اداره خانه دن آلتق شرطيله ۵۰ و طشرمه به
تعهدلى اولارق بوسته ايله كوندريك اوزره ۶۰ غروش فيئات قونولمشدر .
كتابك عيبد طبيعى ك آز اولديغندن اوك اول كوردستاندهكى قارئلر ك آرزولرين
امعاف ايتكى ايتيورز . آرزو ايدنلك اداره خانه به مراجعت ايتلىرى
و طشرمه كيلر كده كتاب بدلنى بوسته ايله نقدا كوندريلملى لازمدر .

طبعاً م وزين تمام بو

م وزينا ملا احمد خانى بصودتكى نفيس دا هاتيه طبع كرن مرڪس
آرزو خونندن و كرنياوى بكت ژايرو باشى اداره خانا مهدا (۵۰)
ژبو خارخ ژاستانبول دكل مصارف بوستى (۶۰) غروشه

سنه لى ۲۲۰ فرودسدر.
آلى آلى ۱۳۰ فرودسدر.

سالك ۲۲۰ قزوشه
نېف سال ۱۳۰

برنجی

۱۳۳۵ جیارات

مسلكزه موافق مقالات
مع المنونيه درج اولنور.

درج اولونمیان مقالهل
لهاده ابدلز

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه - کوردجه مجموعهدر

مندرجات

تورکجه قسمی

- ایصسر کوی (مېرت لوجه لندن) . . . . . کمال فوزی
- ایکی اثر مبرور (کورد قادیلری قالی جیتی، میدی طلبه جیتی) ممدوح سلیم بکی
- بر مکتوب . . . . . اصفهانی
- کردلر (ایران) ی دکلیر ؟ . . . . . کوردی بتلیسی

کوردجه قسمی

- آین مزدک و بابک . . . . . شیخ رضا
- استرانا کوردان . . . . . سلیمان بوختی

آدرس :

باب عالی جواری ابوالشموذ بخادہ سندھ مجھ استقبال مطبعہ سندھ (زین)

ادارہ خانہ سی

توزیع محلی

باب عالی جادہ سندھ یکی شرق کتابخانہ سی

آبونہ لری مزہ

آبونہ لری مزہ کوندردیکمز بر طاقم نسخہ لک واصل اولمدینی شکایتی
اوتہ دن بری مرجعک نظر دقتہ وضع ایدلیدی خالدہ الآن توالی ایدیورہ؛
بو شکایتی تکرار عرض ایتکله برابر آبونہ لری مزہ واصل اولماش نسخہ ل
وار ایسہ نومرولری همان ادارہ یہ بیلدیرملری رجا ایلرز .

کوز ہکیمی

دوقوز حامد شا کر

مومی الہ ہر نوع کوزخستہ لقریری تداوی و لازم کن عملیات لری موفقیته
اجرا ایله نومرولی فی کوز لک کر دخی تعیین ایدر . ہر کون امین اوکنده
تراموای موفقندہ حسین حسنی اجزاخانہ سندھ بولتور .

سیل الرشاد جریده اسلامیہ سنک ۱۳۸۴ ہجری نسخہ سی قیمت دار مقالہ لره

انتشار ابتدی .

رفیق مساعیمز (کوردستان) مجموعہ سنک ۸ ہجری نسخہ سی انتشار

ایتمشدن . بر جوق کزیدہ مقالہ لری خاوی اولان مذکور ہجری
کرامہ توصیہ ایلرز .

کوردجه حرفی

معنا	آتش	حروف صوبه	فتحه قبله	آ
•	بوستان	رمز	فتحه خفیفه	ا
•	کچد	بور	ضمه قبله	و
•	اوزاق	دؤر	ضمه مبسوط	ؤ
•	درین	کؤر	• • • مقبوضه	ۆ
•	قویو	بی	کسره قبله	ی
•	کورهک	بی	کسره متوسطه	ئ
•	کوتوردی	بی	• • • خفیفه	ئ

حروف صابته [۱]

ا ب [۱] پ ت ث ج چ ح خ د ذ ر ز
 س ش ص ط ظ ع غ ف ق ک گ
 گ ل م ن و ه ی

[۱] اچاره حرفی کوردجه مخصوص اولوب دیگر لسانلرده بولمز برهینسه
 صداسی اینه مناسه گان و جیول و گله سته تلفظده ایکتیسه یارجه مناسه گان
 و گره گله سته تلفظده اکلاشیلر بوخروج کوردجهده یکه تیوق مشاملدر.

[۱] (ب، پ) حرفی گره سته ایزی بوخروج اولوب مذکور مخرج ایچون
 آریجه بو حرف امداز ابدانگده.

لوما ژبلبل

بلبل چې په نالیاوه مردم
 یان هون ژی وکی مه بی ولاتن ۱۹
 حاشا . . نه وکی مه هون سفیان
 (هیلون) وه هیه خدان کلان
 هون عاشق صور کلان حه پینن
 دل خازمه مملکت ، کلان
 معشوق وه کان ؛ مه گلستان .
 کازی وه دکر ؛ مه دل دپان
 عشنامه نه ولداوه دیتا کله
 یان طالب ژین ، یان ممان .
 هوډ کر بکړین اکر بکلان
 هون عاشق زار بی تیان
 هاوین ، بهار دکن فغانی
 زوستان لوه تیت بی خبان
 لورا : نه وه کل دما نه معشوق
 وختی وه کو برف وصیر دهان
 دل خازمه هرهنه کو کوندن ،
 باژیر ، ره زون همی ولانن
 یزدان وکی هافراندی شو چی
 کوتی (هیه ا . .) مظهر صفاتین
 پولا وه کو سر کزب دسوژیت
 آ کر زه وینیا ولانن
 شو ناوه مرن به برف صرمان
 عشقا خوه دا ام خدان تیان

۱۰ - کلان - ۲۳۰

ژلاما کاربان . ع . رحمی

ژباړا ريارا

بازارينو ا فینو صورنو ا
 هون مزینین ، هون ماقولین
 ژبووی به خوه ته تف نادین
 زخوه شرمه خوه رحمت کرن
 ملت چیه ، چی طبابه ؟
 وان چه پلا ا گوه وان مدین
 ام اشراقین ، ام اعیانین
 هون رهبرین ، جویله کین
 بختین مه شربکین
 پیره که بازین زر کین
 حل و مرجان لی کردن کین
 لیقینا کرم گله ک خوشین
 مه ته دیکن ، مه رحمت یکن
 فله تی ، چی زمه به ..
 مهبی هیلین لی کف خوه
 لی حال خوه ، لی ذوق خوه
 چاوادیه برابیه !
 براولات خرابیه !
 شوشاعرق لی پشمه به
 پرک و کهچ لی رقصه به
 پاشلامه تزه زره
 براه شوقه ، لی سرمه به
 چاوادیه و سه به
 دنیا خرابیه

نورکسی : شهر لیره

شهر لیره ، قرمزنی فسلی لر
 سز بیوکسکز ، کبارسکوز
 بونک ایچوندر قلدا تمیورمکنز
 ذاتا کنندینی یورمق هیدر
 ملت نه در ، نه شیدر
 بو ملوسلره قولاق آصه ایلک
 بز اشراقز ، بز اعیانز
 سزر نهجبرسکوز جویله ک (هوام) سکوز
 چالیشک ، بز ی طویورک
 قادینلر مزه آلتون بیله زله یایک
 کردنلرینه حلیات و مرجان قویله
 صیجاق یتاقلر غایت خوشدر
 بز ی قلدا تمایک ، یورمایک
 دشمن کلیورمش بز نه
 بز ی کنندی کیفمزه براقک
 کنندی حاملزه کنندی ذوقزه
 نصل اولورسه اویله اولسون
 وطن ده خراب اولسون
 راقی شیشه سی اوگمزده اولسون
 قادین و قیز رقصان بولنسون
 کچلر مز آلتون طولی اولسون
 قوی باشمزده اولسون
 نصل اولورسه اویله اولسون
 دنیا ده خراب اولسون

زاخونی

حضرت احمد خانى قايت متاثر بڙيه سميتوى هانيه غلياني ژفرطا حيني
ژقلبي شوطى بجهنى كريان بفي طارزى كريبه هوار

ازمامه دحكمتا خدى دا

كرمانج د دولتا دنى دا

ايا بجه وجه مانه هرورم

بالجمله ژبوچه بونه محكوم

تماشا كردستان و كردان كريبه شجاعت و غيرت سميتا دكردا تدا همي
دملتكي دى دا نه ديه دست بشاء كردان كريبه

هرميركي وان ببنل حاتم هر ميركي وان برزم رستم

بكر هر ب وحتاوه كرجان كرمانيجي به بو شبه برجان

سبب فلاكتا كردستانى شجاعتا وان يامفرطانه سخاوتا نابجا دده نيشان

دان وديت

لوپيكفه هميشه بي تغاقرن داتم بتمرد وشقاقرن

ژبروى قاسى كو لسان كردى لسان رسمى نه بويه رواج نه كرتيه آخ وكسر

ژدل هانيه

كردى هبويامه ژى حدانك على كرمك لطيفه دانك

من دى علما كلام موزون على بكرا لبان كردوف

چه بكم كو كوى كساده بازار نين ژقائشرا خريدار

حقيقه بارارا خورت نه ژى وك بارارا ، احمد خانى كساده چه قند

اظه را سميتى دكن مودجويتا خوه تاف دكن ژ ژحريا ماهوبت رش خلاصى

نابن ژكولا ولات ژور سلامت نامين يارب تووان محفوظ بديروموفق بگ

۳۱ مابس - ۳۳۵

حمزه

جی دکن یک ژوان اثار کفن (مورثین) . کوسرتاج ایتهاجا کرمان احمد خانی
د (۱۰۱۵) دانقیسیه ذاتکی متقی، متدین خوئی دهائکی بلند دعلوم دینه ،
حکمیة، ادبیة دا صاحب قدرتی تامه دملیت پروردا را وک فردوسی بویه
د (۱۰۶۱) دا هاتیہ دنیایی

لورا کودما ژغیب فک بو

تاریخ هزار شیست یلی بو

تاریخا نفیسینا (مورثین) ی (۱۱۰۰) . مرحوم مغفور پشتی
نفیسینا ولا دتاخوه آخر (مورثین) دا وهه دبیزت
ایصال کهنه چل وچاران
وی پیشرو گناه کاران

صدا سف کو تاریخا وفاتاوی معلوم نیه مدفناوی لبا یزیدیه زیارتکاها
کردانه چند اثر نفیسینه همی کردینه (نوبهار بجوجلان) اثرکی غایت نفیسه
د (۱۰۹۴) دا نفیسنه دبیزت من اف اثر نفیسینه

نه ژبو صاحب رواجان

بلکی ژبو بچوک کرمانجان

تاریخا حیات وی کرچه منظمأ نه معلومه اما ژانار وی تینه زانین کو احمد
خانی وک فردوسی ژبو ملتیا خوه خبیه تمام موجودیتا خوه دوی رئی دا
صرف کریمه آثار احمد خانی دکرستانیدا غایت معتبرن هر کسک با احترام
ناف وی ذکر دکت

فقط درجاناتیردا نه گهایه فردوسی چونکه فردوسی بقلم خوه
ایران فرزند. احمد خانی نه همت کو کردستان تمام بمرت ژموتامو بدخلاص کر
آماتام اعیانه کر چونکه زمان فردوسی ژبو فکرا وی مساهدبو زمان احمد
خانی غایت برباد وچین بو دولتا عثمانی دکل حکومتا ایرانی متفقأ کردستان دماینا
خوه دا تقسیم کر بون دست بی وان وسان کر ی دا بون کو نه دکارین خوه
بهترین چونکه ماده بهر طرفاندا جاوان عسکر سوق لسروان و کرن بانواع
حیله و دسیسان اختلاف و شقاق ایخستبونه ناف کردان

کوردجه قسمی

دیباچه - مم وزین

ادبیات . و آثار ادبی .

زبو مرقوم و مانکی ادبیات و آثار ادبی و کخیم قوبینه زبو سرایت نظر
ملت خوئی ادبیات چه قدر بکثرت سراپی سلطنتاوی بی مادی بهرفت وینا
بهمنکی تینه تعمیر کرن .

ملت یونان دگل هندکی و بی قوتیا خوہ چند عصران موجودتیا خوہ
وندا کر بژولایسکی هئانسان اما ادبیات و آثار یونانی داورپاہ دا طرفدار
پیدا کرن خوئی خوہ زدست هئانسان دریمسن

ایران ماده محو بو اسیر عربان بشتی وی کته بن اسارتا ترکان فقط
لسان و ادبیات فارسی دیسا ایران اینا وجود دک وی قاسی کوفرس و ک هیولائی
ناقوی وی هیسه بخوہینه

عرب حشت ، نه عصره سلطنتا خو وندا کر به فقط لسان ، ادبیات
و آثار عربی بشرق و غوی جا که همه حالتی ساحیت خوہ بیتنه وجودی
جاوان تینن .

بناء لقی حقیقی مرقوم و ملتی کوارزویا موجودیت و سلطنتا خوہ یا ملتی
بکن لازمه ژاول امرقه اهتمامکی قوی بدنه ادبیات و آثار خوہ بی ادبی .
اف حقیقتا هان دیشیا چار هصراندا حضرت احمدخانی درک کر به و ژبو و
خبیه . و بیژت ا من لسان کرده اینایه نظام و انتظامی .

داخلق نه بیژن کوا کرد

بی معرفتن بی اصل و بنیاد

خاسادقی عصر دا دلا م مدنی دا هجت و برات ملتان لسان و ادبیات و انه ملتی
بی هجت بی برات دهورای نایته سه کرن کس کهی خوہ نادتی مکر معلوم بیتنه
کوبراتوای ژمی هاتیه سلطاندر ژبو ابیاتا قوی دعوائی و داینا عمل و خپاملیتا خوہ
هندک ژخوردت مه شف. و روز صرفا هتا خوہ دکن آثار قدیم بشر و بی

(هرب ووز ، دوملی وپسظ ؟)

هره باغ ، زازایه قویون ؟

بو ضرب مثله تضاد حاردر . نه هر ب حقیله بر باغچوان نه زازا

جدیله بر چوبان اوله بیلر اینت اهله تودینی متصمندر .

(درد بر جیان تم نانه)

آج اولانلرک دردی اکمکدر .

ترکه مقابلی : « هرکک بر دردی واردر آریا اینکده آب ،

(اکرتی کونی من پنجه از توکنه اشکنجه .)

اگر سن پنجهمه دوشرسهک سنی اشکنجه به قویارم .

بوسوز انتقام مقصدیله سویله نیر .

(ژی کز قوشمه نابی)

سو پورکه اوتندن دیرک اولماز .

(مری پیس ژی تشت پیس حظ ده)

فنا آدم فنا شیدن حظ طویار .

(مرانیابی برینی ، جو مرد بونابی زواجی نه تاوه)

پاره سز یکتیک ، ازدواجسز سخیک مقبول دکلدر .

بوراده کی مقصد اولدجه دریندر : لیلک دفعه بریسه دوکوشن بر

آدم یارالوب کسب عاقبت ایندیکن صوکره اولجه آلهدینی یارانک

اضطراباتی درخاطر اینکسزین تکرار باشقه سیله غوغا ایدرسه اویکتدر .

نائیا هنوز تاهله ایتمه دن سخاوت دهوا سنده بولنان بر آدم اولدکن صوکره

تکرار جو مردلکنی محافظه ایدرسه اوسخیدر .

(اوکی مر بوجی ژنیو جی مر بو)

یکیت اولدقدن صوکره ایستر لادین ایستر ارکله اولسون .

(ژن هنی ژینک هنی)

قادین وار قادیجق وار .

(ما بمدی اور)

سیوه رکلی : حلی

ترجہ مقابل : ہ انسان اولور اثری قالیر . مرکب اولور سمی قالیر ،

(تلیاکی شریعت زیبکی زی خون نابی)

شریعتک کسدیکی پارمقدن قان گلز .

(سبتی خیر براتی)

صاح کلیر خیر برابر کلیر .

ترجہ مقابلی ہ صباح کلہ خیر کلہ ،

(نان پادشاہ ، کوشت وزیر ، وای دینان کزیر مزیر)

اکک پادشاہ ، ات وزیر ؛ دیکر لری مقرین ، بندکاندر .

بوندن مقصد ؛ حیات ایچون حکومتده اولدینی کبی اکک حکمدار ،

ات وزیری مقامنددر . دیگر نوع ما کولات دوجہ نہایده قالیر . حکومت

اونلرسز اداره اولنمدینی کبی حیاندہ بونلرسز یاشایہمز .

(پیشیا رویی نابی کرتن)

کونشک اوکی آلنماز . یعنی حقیقت ستر اولنماز .

(دینا ؛ می داران)

دنیا ؛ آتاجلرک کولکسیدر . مقصد دنیا کیمسہ یہ مال اولنماز .

(سلاف لی میانہ نہلی ریانہ)

سلام قویونلرہ در صاقلرہ دکل ا

مقصد ؛ اعتبار قویون صاحبلینہ یعنی زنگینلرہ در . صقاللرہ شخصہ دکلدور .

(درد دلان ؛ هوری ، کوری ، دوری)

کولکلرک دردی ؛ اوفقدر ، دریندر ، اوزاقدر .

(خلکرا ماصیان دکری زی خورا کو سیان دکری)

خلقه بالق طوتار . کندینہ قابلومبفہ طوتار ا

(دل غضب ناکی بی مرادان)

غضبل یورہ مرادینہ نائل اولنماز .

(حدی تمالی لیکوری جیان برف دباری)

جناب حق طاغلرہ کورہ قار یاغدیریر .

یعنی هرکس ابتدیکی قدر بولور .

گوردلردہ ضرور امثال

(حیب نجار ! راکف فنا ہف جار ! خدی یکہ درکہ ہزار)

ای مرانفوز حیب ! ہر دفعہ کہی اویو ! اللہ بر در قپو بیکدر .

حیب نجار نام ذات علی روایۃ حضرت عیسیٰ ایمان ایٹش واوزماندہ پاشامش مؤمن موحددر . انطا کیدہ مرانفوزلقلا کچمشدر . حضرت عیسیٰ اولاً ایکی سوکرہ بر دہا کوندردیکی ہرار یونک ارشاداتیلہ دین عیسیٰ قبول ایندیکندن انطا کیدہ تکفورینک غضبہ اوغرامشدر : تکفور بر کون حیبی نزدینہ جلب ایدہرک فرق کونہ قدر تکلم ایتمک شرطیلہ تختہ دن بر انسان ہیکنک اعمالی امر ایدر . حیب نجار ایسہ بالطبع مقابلہ بولنہ میہرق خانہ سنہ عودت ایدر . وبع بشرک خارجندہ بولنان بوتکیفک غیر قابل انفاذ اولدینقی تفکرلہ او کیجہ عظیم بر ملاحظہ طالار . رفیق حیاتک وھملی دوشونجھسنی حس ایدہرک سینی آکلایان ذوجہسی موضوع بحث کلام حکمت آمیزی سویلہ مکہ حیبی فرق کونہ قدر مہا ممکن تسلی بہ مقتدر اولور . فی الحقیقہ فرقجی کونی صباحین نہ صورتلہ تکفورک حضورینہ حیقاچنی تفکر ایدرکن قیونک اورولدینقی ایشدیر . یونک اوزرینہ دہا زیادہ تلاش ایدرسدہ قابوی دوکن آدمک تکفورک وقتی وبرتایونک اعمالی خبر ویرمسیلہ حیب نجار بر انشراح قلب حس ایدہرک سجدہ شکرانہ قایانیر . بالاخرہ شمعون او ایکی رفیقی ایلہ برابر متعصبک هدف تیر قدری اولشلردر .

ترجہ مقابلی : (بر قابوی بند ایدرسہ بیک قابو ایلر کشاد)

(ناین کی کر دین کی کو)

دیملر کیم یابدی کیم دیدی دیرلر .

بوضرب مثلادہ کی مضای حقیقی : انسان بروقمہ نیک شاہیدی اولدینقی تقدیردہ

صورولدیجہ او وقعی بی افشا ایتمیلدیر .

(کادیمی چرم دینی ، میر دیمزی تاف دینی)

اوکوز اولور درسی ایلر . ارکک اولور اسی قالیر .

وشرف ، از اجداد اوزرنده نكرا ، ايان فتوحاتك توليد اينديكي بويوكه
 كوچوك حكومتلك تاريخي قيد و علاوه دن عبارت بسيط بر وظيفه در .
 حسب الايجاب اولدجه اوزون سورن تمهيداتك بر پارچه دها توضيحينه
 مدار اولق اوزره ملتزك منشا و تاريخه دخويله تشكيلات ابتدائيه سندن
 بر پارچه معلومات اعطاسني مناسب كوردم .

(ايران) ك ادوار تاريخيه مبدألرندهكي احوال و موجوديتي . حقنده
 معلومات قطعيه اعطاسي متسررر . فقط اهل تاريخك همت عاليه سي ،
 يدشونك توپراقلر آلتنده كيزلايكي بر چوق منابعك ، باخصوص ملتلك
 افسانهلر ، لسانلر ، دينلر وساژه كي اجتماعي مؤسسه لر ينك تبعية عي طريق
 الاستدلال بعض حكملره دست رس اولونمشدر كه بونلر همان عموم طرفندن
 مظهر قبول اولمشدر . فكر بشرك جولانكاه تدقيق اولغه باشلايان متروكات
 ماديه و مثلاً شهرلر ، آبدلر انقاضي ، اسكي انسانلرك قوللاندقلى انار
 واشياي يتيه بيهلر مطالعه سندن استحصال ايديلن معلومات ، اساتيد
 علمك بو حكم و قرارلرندهكي صحت و اصابتي هر كون بر پارچه دها تأييد
 اينكده در . انسال بشريه آره سنده اك چوق تتبع و تدقيق ايديلان عرق
 شبه يوقدر كه (آري) عرقيدر . علما آره سنده بونك حقنده ويريلان
 تفصيلات تاريخيه ده بر مطابقت نسبيه كوزه جاريار . عرقنك احوال
 سابقه سني ايضاحده اهل علمك همان همان اتحاد اينديكي رايه نظرأ :

چوق اسكي زماندن بري ، باختر قطعه سي ، يافت عرقنك مختلف
 شعبه لري طرفندن وطن انخاز ايدلشدي . عيني قطعه ده و بر هيئت اجتماعيه
 حالده بولونمقله برابر تأثير اقليم و سوق احتياجه بونلر بر طاقم انقسامات
 تاليه يه دوچار اولمش هر پارچه فردي بر حيات امرارينه باشلامش ايدي .
 مرور زمان اصلاً مشترك لسانك ده موضعي استحاله لره دوچار اولماسني
 انتاج ايندي . فقط بوتون قيهلر كنديليري (آريا) ناميله ياه اينكده
 مشترك قالديلر . . . . .
 (مابعدى وار)

كورددي* بتليسي

بر آرزو که این بنده بحث ایدیله جک اولان قسیمه یرانی هسبرت تشکیلاتیه بو کونکی نسلمزک محافظه ایتدیگی اشکال آراسنده موجود مضامینتر بو ادا مزی تأیید ایدن براهین جهه سندنر . ایتدی آکلاشیلیورکه کوردلر نه سام هرقی ، نه ده توران زمره سیله آیش ویشی اولدین صاف بر (ایران) ی ملندر . مسئله نی بورایه قدر کتبردکن صوکره یوقاریده ایراد ایتدیکم ، عیجا ملتزمک بر تاریخی یوقی در . . . سؤالنه عودت ایدیورم وجواباً دیورمکه :

ملتزمک تاریخی موجود ومدوندر . . . !

آواز بلند ایله ساکما باغیر یورم . ای بیک تورلو غرضکار منقولاتک آفر اتماملری آلتنده ازبان ، ایکله یین کورد ملتی ! سنک بر تاریخک ، هر ملتک فوقده ، بر اوکله کونشی شعشه سیله پارلایان معظم و محترم بر تاریخک وار . . . !

خان واهانکار دشمانلرک قورصدینی چرکاب ضلال و اغفاله آدانه ، بر آز کیری به باق . !

کوره جکسککه اک محترم ماضیاری حاضرلاتان ، اک بویولا شان و شرفی طاشیان تاریخ ، سنک در .

قبه سا آلتنده لذت اسارتی طامامش یکنه ملتک مسکین اولادی! بر پارچه سیلکین ، بر از حاله نظر ایت . !

کوره جکسککه مالکانه وطنک افق شرقیسندن کلن روزکارلرک مونس ولطیف وزانی ساکا ، بوکون دنخی اوتاریخ معظمک اوز قارداش النده - فقط هیات . . ! متردی آدیملرله ظلام استقباله دوفری - مرحله مقدراتی قطع ایتمکده اولدینی خبر ویریور . . . .

کوردک منشائی و بنا برین تاریخی معلومدر . اوکا باشقا منشأ و تاریخ تحریسی حاصلی تحصیل قیلندن برسی بی فائده در . بزم بو باده یا باجمنز شی ایران کتله معظمه سی تاریخنه ، بوکون کورد نامیله یاد اولونان بویولاک واپلک مؤسس حکومت هبه سنک مؤخرأ یاراتدینی پارلاق صحائف شان

ثبات و ارائه ایدرکه کوردج، نك صف و نخوری، لسانك لی (ایران) یدر.
بوصراحتہ رغماً بودیل قونوشاز ماتك سامی ویا تورانی بر منشاء مالکیتی
ادعا ایدہ بیلیمك دوزخربسی بك کونونج اولور .

برده احوال اجتماعیه تدقیقاتی کورہلم : منشاء تحریقاتی اداره ایدن
قولانغوز سپاسنك الك ضعیف آیفی احوال اجتماعیه تدقیقاتی تشکیل ایدر .
بوندن استحصا ایدہ جگمز معلوماتی قید احتیاطہ تلقی مجبوری واردر .
چونکہ ملتر خصوصیلہ شرق قریب اقوامی بری رینہ او قادار گرفت بر حالہ
ککش ، عصر لرجہ تنادی و حالا دوام ایدن استیلا و مهاجرتنر او قادار عظیم
تأثیر لر ایقاع ایہ مشدرکہ بومؤثرات عادات و عنعناتی مزج و توحید ایہ جهانی
بر وضعیت قلب ایہ مشدر . ذاتاً عادات و عنعنات بر پارچہ امراض ساز یہ
تشبیہ ایدیلہ بیلیر . او ، بر طرفدن اوتہ کنہ حکمک ایچون اولیلہ عظیم و جسم
تحوالاتہ مرض احتیاج ایتمز . اقوام آراسندہ کی کوچولک بر تماس و اتصال
شرقده یاشایان بر عادتی غربہ وینہ جنوبده کی بر اعتیادی شمالہ کونورہ بیلیر .
حقیقت بویلہ اولقلہ برابر احوال اجتماعیه تدقیقاتی بعضاً مهم و اکثراً
معاون خدمت لر ایفا ایدہ بیلیر . عادات و عنعنات ایچندہ اولیلہ ایزلرہ تصادف
ایدہ بیلیرزکہ دیگر لردن تجرید ایدہ ایدہ بزى هدف مطلوبہ ایصال ایدر .
بر جوق اختلاط لرہ رغماً یالکز بر جماعت ویا قوم طرفندن طانیلوب دیگر لرینک
التفات ایتمدیکی عاداتده تصادف ایدیلہ بیلیر . بک کوچ و اوزون سورن
اشغالات ایہ اہمہ ایدیلہ بیلن بو قبیلہ معلومات دیگر ایکی منبعک ویردیکی
نتایجک تقویہ و تحکیمنہ باعث اولور، قرار لک قطعیتی تأمین ایدر . ہر نہ قدر
کوردلرک احوال اجتہاہیہ سی شرائط علمیه دائرہ سندہ تدقیق و ترتیب
ایدیلہ مامش ایسہدہ کورد تشکیلات اجتہاہیہ سیلہ عادات و عنعناتک سامی
اقوامک کیلرہ غیر قابل رد بر صورتده تعارض ابتدیی ہر ایکی زمرہ نك
حال ابتدائیدہ یاشایان اقسامی کزوب کورنلرجہ معلومدر . کورہ عشیرت
تشکیلاتنک بوگونکی خطوط اصلیلہ و بارزہ سی اونی سامی ، تورانی وکل ،
فقط ہفق صورتده (ایران) ی بر اصلہ ایصال ایدیور . فی الحقیقہ

کوردلر (ایران) دکلیدر...

— یکن نسخه دن مابعد —

دهواتریف تاید مقامید ایرادیتدکری الهمم اعتراض، صروق واقوام بشریه نیک
یکدیگری اوزرینه اجرا ایدکری نامتناهی تأثیرات اختلاضکریدن لسانلرلده
مصون قلامیهرق اساسی تغییرته دوچار اولدقلریدر. وهنه اولاده قابلی
تسلیم کورینین بوادا اوقاق برتدقیق اوکنده تبدیل شکل ایدر. فی الحقیقه
عوامل تغییردن یعنی قومشو ویا حاکم ملئر لسانک تأثیراتندن مصون قالمش
تک بردیله تصادف تمکن اولمور. فقط عینی زمانده بوتغیراتک یالکز لسانک
لفت قسمنه منحصر قلهرق دیک بیده اصلیهسنی تشکیل ایدن ترکیات صرفیه
ونحویه نیک محافظه بکارت ایتدیکنه سنه موجوده شهادت ایدیور. مثلا:
تورکجه هئانلیجه بی طوغورقان او مدهش عرب و عجم مهاجرت لغویه
وحتی نحویه سی اصول املا بی ثلاثی مجرد، رباعی مزیدیه قاپولرینه قادر
سور وکله مکه موفق اولدینی حالده لسانک صرف ونحوی اوزرینه اک کوچوک
بر اثر تغیر قوندرمغه موفق اوله مامشدر. کذاک شیمیدیکی فارسی بی
- بوکونکی شکلیه - دوغوران و فرسلره اک اساس کبر عنعنات و عام تلریخی
ترک ایتدیره بیهجک قادر قوتی نفوذلر، تأثیرلر پایان عرب و عربجه
مهاجرات و تحکمی کذاک لسانک بینه اصلیهسنه برضرر ویرمامشدر.

بو حالده لسانلرک تشکیلات صرفیه ونحویهسنی اونک منسوب اولدینی
زمره نیک غیر قابل تغیر برکوک کی قبول ویمش، بوتقطه دن نظر ایدلیدیکی تقدیرده
تدقیقات لسانیه هدم اعتماد بیان ایدنلرک نقصان نظری هیانا ثابت اولور.
بونظریه کوردجهیه تطبیق ایدیلجه کوریلورکه دیلزدخی کرک قومشو
وکرکسه کلوب یکن وحتی مالکانه اجداده اوزون بویل مسافرلر ویره ن
دیبلرلر زبون تأثیری اولمش، لسان، آلهی آلهی کلمات اجنبیه نیک مشهر
بو قلمونی اولمق فلاکتی طامش ايسده صرف ونحوی اک کوچوک تغیراتندن
مصون قالمغه الهی عصرلق اجداد بیده نیک، باختربانک صوتوق وادیلرندن
کوردستانک قارلی طاعلرینه انتقال ایدن یادکار ایدیسنی حفظ وحمایه
ایله مشدر. ابتدائی بردرجه تحصیلک اماره ایده بیهجکی اوقاق برعطف نظر

ایچون شاقانه و متحسرانه قوشان بدبختلر ، اوراده کندیلرینی قارشیلایان
 حقور و انصافسز بر آجلق و یوردسزلقدن باشقا بر شی بولمایدلر . مجهول
 افقلره و مظلم طالعهاره دوشرو قاجا و کن نصی عمو اولان زوالی خلقه ، اوکا
 لریب بر مقداریخده آنجاق دیوارلرینی کوردیکی و آنجاق اونلریله نفدی
 ایده بیلدیکی طوبراقلرینه - آتینک مجهول معده لرینه خدالر یتشدیره چک
 طوبراقلره - خدا اوله رق قاریشدردی .

بی، کورد مهاجرلری ده اسکی یوردلرینه دونه لیدرلر.. بونی ایسته مک
 ویاغق بور جزدرا فقط اورایه دونه ن کورد اوراده کندینی قیشین قورو یه حق
 نه، یاز قیش قارتی دو یوراجق خدا بولمایدلر. بویکی شرط اولمازسه کورد بر پارنی
 اولو داها ویرمک ایچون دونمش، فضله اوله رق بر اشکنجه داها کورمش اولور.
 فقط کنجملر، کورد خلاصکارلری، بیلیرسکزیا، کوردلر ده اخلاقی ،
 محمی، اجتامی أمراض نه قدر آزدی. بو (حرب و هجرت) بزنی نه قدر متوهن، اجتاماً
 و محمّ متوهن بر درک به ایندیردی، دوشونیورمیسکز؟ کوردلر ده مسکرات
 هیچ یوق دینیه چک قدر اندردی. نموذباله فحشیات پله اوزاقدی. فره نکی،
 وهره م کی خسته لقلرک آدینی بیلمز دک. ایشته، بویوک هر قداشلم، درت سنه
 بونجه فلا کتلردن سوکرا املکته دونه چک اولان کورد بودرلردن برینی، بعض
 کره بر قاجنی ده مستصحباً کیدیور، یاریسکی نسل، یاریسک کوردستانی تهله کده...
 ائی دوشونک! . سز لرك اعصابکیز قوی، قلبکیز متین، مفکوره یه مربوطه ،
 خیالدن اوزاق، حقیقته قارشی قارشی یه کلکدن اورکنز اولدقلر کیزی بیلدیکم
 ایچون بی پروا سویلیورم؛ بوحر بک ایشته، بزه قانی هدیه لر ی ب. . چاره
 دوشونه لم.. بوچاره لر ی دوغوراجق (آنا) عزم، فعالیت و ثباتک تریبه ایندیکی
 (تشکیلات) دینیان شیندر؛ تعبیر دیکرله هر مدنی ملته کی (جمعیت
 تشکیلاتی) در. حرب و صلح کوردستانلرینک هر کیزی کوشه سنه قدر برر
 مرشد، برر خلاصکار کی صوقبله حق، قارا کلقلر ده حیات نور، یوقلقلر ده
 نور حیات ایقاد ایده چک دماغلی و قلبلی عضولره قوماند ایدن (جمعیت تشکیلاتی)
 در. بونک حقتنده ده، ان شاهه، باشقه بر وقت قونوشوروز .

ایچون اوزله یئر ، بزله لائق کوره نلر ، بونلردن منفعت خسیسه لری
 نامه ذوقیاب اولانلر بولونابیلر . . فقط ، سز ای کوردلرک حامیسی یز ،
 فداکاری یز، دییهن اهللی، فقط سزلرده خوشمی کورو یورسکنز؟ سزلرده،
 بومنظره لرله نجاعت حاضره سی - مذبحانه اولسون - بر تحرک وناثر
 اثره کوسزه بیلمک ایچون کافی بولمور میسکنز؟ اگر بویه ایه ، چوق
 کچمز املین اولک ، بر ملتی بوقدر زوالی یابان ضربه شوئن بزیه ، سزی،
 همزی ده حوزه محویته آلیر وایله سور وکلرک نوزه لرلر مزه بیفیله جق
 اولان انقراض اعصار نه تبرئه نفس ، نه تخلیص حیات ایتمه مزه امکان بر اقیه .
 آنقره دن کن این اضطرابی هپ برابر اوقودق ، آکلادق یا ! . . کورد
 قیزی دکل ، فقط ارککی راقی ، مسکرات ندر ، بیلیر میدی ؟ ایشته ،
 یالکیز بو ، بوتون بر بطی قاورایان سلاسل نجایی کوشتمک قدرتیاب
 اولدقلری حالده قیدسز دورانلرله یوزلرینه اورولمش بر تو کورولدا دامغاسیدر .
 بر هرق بویه اسفل سافینه - کندی جرم وکناهی اولمادز -
 سور وکلر کن سیرجیلکی نفسلرینه مناسب کوره نلر، اوندن ، زمام مقدراتو
 آلرینه آنق حقی بیلم نه چهره ایله ادعا ایده بیلیرلر ؟
 کون کچمیورک آنقره دن ، آظنه دن ، اطراف ، جر بیرون بتلیسل،
 وانی ، ارضروملی . . . مهاجرلرک امضالرینه تجرید توربو سفالترلی ،
 آجیلری ، جریه لری حکایه و متعاقباً ایستمداد ایدن فریاد نامه لر بر
 زخم جهنمی کبی یوره کلر مزه بایشماسین ! . .
 بوگون کورد مهاجری آچم ، عرباتم ، یوردسزم ، خسته یم دییه
 فریاد ایدیور . . اولیای نعمتزه دوشن بویوک بواج - دقیقه کچمه دن -
 بودرلره دواساز اولمقدر . کورد مهاجری اُسکی یوردینه اعانه ایدیته جک . .
 بلک اعلا ! .. لطیف صولرینه ، فردوسی اووالرینه ، زمردین داغلرینه
 قاووشاجق ، چوق آبی . . لکن اوراده کنندی باریندیراجق بر قولبه ، حیانه
 سدرمق اولاجق بر سیاه آریه اولسون بولاجقمیدر ؟
 کوزمه کوردم : محاک مستخلصه سی ویریلن طور اقلره قاووشمق

انسانیتک ، انصافی و شفقتک انظار و آذاندنه آعلامق و آغلانقدن دها مقدس بر وظیفه بیلمزدم .

عرضی ، حیاتی ، مالی ، خصوصی و عمومی مقدساتی قورتارمق ایچون کوردستانک هر کوشه سعادتندن قویوب کلن بوسیلابه معصومیتک دو کولدیکی منصب سفالتی تصور ایتمک بیله - وجدانیله دوشونن - بر انسانه ، هیچ اولمازسه ، آغیر بر شاشقینلق ویریر . نه قدر حس ایتسهم و جابالاسم کمال فوزینک صنعتکار قدرت قلمی اولماقجه برشی آکلانامایاجم . بوگون آقرزده ، قونیهده ، آظنهده ، حتی یاقینلرمزده بر یتیم غذا ، یتیم رفاه ، یتیم حیات اولاراق سورونن و سوروکلنن ارضروملی ، وانلی ، بتلیسلی . . . هجرت سورولرینک قایلرینه بر آز قولاق و یروب دیکله ملک ، چهره لرینه بر آز یوز چورروب باقمی ، انسان اولانلره ، نه آجیلر آغلایان لوجهلر مرض ایده جکدر .

یومیه اوچ ، بش فروش ، ایسترسه یوز فروش وعد ایدیلوب اوده ویرلمک ، یالوارانلر باب طافتدن قوغولوق - یرینی یوردینی اوتوده ، جولوغنی ، جوجوغنی ویا آناسی ، باباسنی بوللرده ، بر چفت حیوانی جانی آتا بیلدیکی یرده ، بش اون پارسو فرصتجو بقالهر ، فرونجیلرده قائب ایدن - بومصیبتزده لر ایچون نه آجی بر اضطر ایدرا .

یوردنده انعام واحسانی بر ذوق ، بروظیفه بیلنلرک بوگون هتاج صدقه اولملاری نه یورهک یاقیجی بر جلووه زماندر ! .

کیمه دیدیک ، کیمه یالواردقسه ، زریه ، هانکی قاپویه آغلادقسه قیافتلرمزک فرسوده لکی ، نانیاره بولامایان معدله لرمزک چهره لرمزه عکس ایدن قاضای سفالتی قارشیمزده کیلرده ، ایرکیلن وایکرنن بر اشمزار تمحسس واحتساس دن باشقا بر حرکت حاصل ایتهدی ، دیمک نه تحملسوز عقده دراه قلبگاه احفاده برر آه مدید انکسار کیبی اوزانان عقده لر . . .

بولایتاهی محرومیتلر ، بنیه اجتماعیه مزده ، التیامی مشکل نه جرحه لر آجیدی و آچپور ؛ نظر مرحتکزه مرض ایده رم ، بویارالی ، بزلی

ساک ۲۲۰ فروشه
نیف ساله ۱۳۰

سنه کی ۲۲۰ فروددر.
آنی آینی ۱۳۰ فروددر

درج اولونیمان مقاله
افاده ایدلز

مسلکزه موافق مقالات
مع المنونیه درج اولنور.

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه - کوردجه مجموعه در

(هوار!...) - امداد!..

بو حربده هر ملتک توزه رینه چونک یگون نجایی بر آبده ایله نجسیم
ایتمک لازم کلسه - بلا تردد ادعا ایدم که - قوجاننده جو چوغیله بر کورد
مهاجر قادینی، مقصدی افاده ایچون، ائک روحی و جاننی یئنه بر موضوع
اولور. درت سنه ایچنده، ائک زنگین مخیله صاحببری طامه خونخوارامک بیه
تصور ایدمه چکی اضطرابات دوغوران حربده، هر هانکی سییله، اآن طرفدار
اولانر و ارسه و اآن هر هانکی ملی مفکوره و انسانی املک واسطه استحصالی
اولوق فضیلتی حربده تخیله ایدمه نکر یا شایور لرسه اولنرک، بو عملکتده (مهاجر)،
بالخاصه (کورد مهاجر) دینلن اج- ادسفالنی کورمه دکلرینه ویا - کوردکاری
حالده - بی حس و بی شعور بر قلب و دماغ طاشیدقلرینه قناعت کیره جکم.
شاعر و یا موسیقیشناس اولسایدیم، هجرت نامی ویریلن بو، اولومه،
یوقسزلنه، هر معناسیله سفالته، انحطاطه دوغرو (آقین) ک مبدأندن
بوسطر لرک یازلدینی زمانه قدر سمع و بصرمک منطع اولدینی - نه دینیم
بیلیم، تعبیر لرم بو حقیقلرنی افاده یه کافی میدر؟ - فبیع هائله لری بشریتک،

(م وزین) ك طبى ختام یندی

ملا احمد خانى حضرت نريك ه كورد تمميم معرف و نشریات جمعيتى ه طرفدن اوتهدنبرى طبع ايندريلكده بولان (م وزین) نامنده كى كتابى شيمدى به قدر اعلان اينديكمز وجهه ساحه انتشاره چيفدى. (م وزین) جمعيتك نشر ايدى جكي كاياتك برنجي كتابيدره استانبولده كاغد فيئاتنك و ترتيب مصارفك يك بوكسك اولماسنه رغما (م وزین) موجود كاغدرلك الك ايسنه و يك نفيس صورتده طبع ايندريلكدره جمعيت هيج بر منفعت ماده كوزمه تيمرك يالكز كورد ادبيات و عرفانه خدمت ايتك ايسته ديكندن بو قدر مصارف عظيمه ايله ميدانه گلن بو كتابه اداره خانه دن آلتي بشرطيله ۵۰ و طشره به تمهدلى اوله رقى پوسته ايله كوندزلك اوزره ۶۰ غروش فيئات قونولشدر. كتابك عدد طبى يك آز اولديغندن الك اول كوردستانده كى قارنلك آرزولرى ايعاف ايتكى ايسيورز. آرزو ايدنلك اداره خانه به هراجمت ايتلىرى و طشره ده كيركده كتاب بدلنى پوسته ايله نقدا كوندرمه لرى لازمدر.

صبا، م وزین تمام بو

م وزین ملا احمد خانى دصودنكى نفيس دا هانيه طبع كرن هر كس آرزو يا بخوندن و كرنياوى بكت ژايرو باشى داداره خانامدا (۵۰) ژبو خارخ و استانبول دكل مصارفا پوستى (۶۰) قروش

امراض جلديه و افرنجيه متخصصى

دوقتور شكرى محمد بك

همشهريله مزدن دوقتور شكرى همد بك بازار دن ماعدا هر كوف صباحدن آفتابه قدر غلظه سراپى مكته قارشوسنده خريستاكى و نام ديكر له سعيد باشا خاخشده كى مابينه خانه سنده خسته لرى قبول و الك مكمل اصولر له تداوى ايدر.

تلفون بله و نقل : ۱۸۱۲

الم چيچكارى

بتليسه قديمين برى نشره قان ايله معروف خيزانى عالمه سنك احفادن دن همشهرينز كال فوزى يك اخيرا بونامده ۹۵ صفحه لك بر مجموعه اشعارى انتشار ايندى. انجه و نظريف حسلك محمولى اولان بو كوزل مجموعه يى قارئين كرامه بالخاصه توصيه ايدرز.

۲۲۰ فروردین
آنی آیلی ۱۳۰ فروردین

سازک ۲۷۰ فروردین
نیف سانه ۱۳۰

ژین

حیات

۱۰ لکزه موافق مقالات
کتابخانه درج اولورد

درج اولونیمایه مقاله
اماده ایدلز

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه - کوردجه مجموعه ندر

مندرجات

تورکجه قسی

- ..... (ههوارا) امداد..... ممدوح سلیم بکی
- ..... کوردلی (ایران) ی دگیلدرا..... کوردلی بتلیسی
- ..... کوردلده ضروب اشمل..... جلمی

کوردجه قسی

- ..... دیباچه - هموزین..... حمزه
- ..... ژبازا اریبازا..... زاخوی
- ..... لوئاز بلبل..... ع. رحیمی
- ..... کوردجه الفبا نمونه.....

نسخه ۵ خردشماره

آدرس :

باب عالی جواری ابوالسمود جاده‌سندھ نجم‌استقبال مطمعه‌سندھ (زین)
ادارہ خانہ سی   توزیع محل
باب عالی جاده‌سندھ یکی شرق کتب‌خانہ سی

آبونہ لریزمہ

آبونہ لریزمہ کوندردیکمز بر طاقم نسخہ لک واصل اولمدینی شکایتی
اوتہ دن بری مرجعک نظر دقتہ وضع ابدلیدی حالده الآن توالی ایدیورہ
بو شکایتی نکرار عرض ایتمک بزابر آبونہ لریزمہ واصل اولماش نسخہ ل
وار ایسه نومرولری ہیان ادارہ یه بیلدی رملری رجا ایلرز .

کوز هکیسی

دوقتور حامد شا کر

موسی الیه هر نوع کوزخسته لقرنی تداوی و لازم کن عملیاتلری موقتیه
اجرا ایله نومرولی فن کوزلکر دخی تعیین ایدر . هر کون امین اوکنده
تراموای موقننده حسین حسنی اجزاخانہ‌سندھ بولنور .

سیدالرشاد جریده اسلامیہ سنک ۴۱۱ نجی نسخہ سی قیمتدار مقاله لره
انتشار ایندی .

رفیق مساهمز (کوردستان) مجموعه سنک ۷ نجی نسخہ سه انتقار
ایتمشدر . بر جوق کزیده مقاله لری حاوی اولان مذکور مجموعه بی قارن
گرامه توصیه ایلرز .

(م وزین) لک طبی ختام بولدی

ملا احمد خانی حضرت تریک د کورد تعمیم معارف و شریات جمعی ، طرفندن اوتهدنبری طبع ایندیلمکده بولنان (م وزین) نامده کی کتابی یاقینده ساحه انتشاره جیقا جقدر . (م وزین) جمعیتک نشر ایده جکی کایاتک برنجی کتابیدر . استانبولده کاغد فیناتک و ترتیب مصارفک یک یوکسک اولسنه رعما (م وزین) موجود کاغدرک اک ایسنه و یک نفیس صورتده طبع ایندیلمشدر . جمعیت هیچ بر منفعت ماده گوزمه تیه رک یالکز کورد ادبیات و عرفانه خدمت اینک ایسته دیکندن بو قدر مصارف عظیمه ایله میدانه کلن بو کتابه اداره خانه دن آلتق شرطیله ۵۰ و طشره به تمهدلی اوله رق پوسته ایله گوندیرلک اوزره ۶۰ فروش فینات قونولمشدر . کتابک عدد طبی یک آزا اولدیندن اک اول کوردستانده کی قارئلرک آرزولرینی اسعافی ایتمکی ایستیوروز . آرزو ایدنلرک اداره خانه به مراجعت ایتملی و طشره ده کیلرکده کتاب بدلی پوسته ایله تقدأ گوندیره لری لازمدر .

طبعا م وزین تمام بو

م وزینا ملا احمد خانی دصودتکی نفیس دا هاتیه طبع کرن هر کس آرزویا خوندن و کرنیاری بکت ژایرو باشی داداره خانامه دا (۵۰) ز بو خارخ ژاستانبول دکل مصارفا پوستی (۶۰) فروشه

امراض جلدیه و انفرنجیه متخصمی

هو قنور شکری محمد بک

همشهریلر مزده و هو قنور شکری محمد بک بازاردن ماعدا هر کون صباحدن آقشامه قدر خلطه سرایی مکتبی قارشوستنده خرستاکی و نام و بکرله سیدباشا خاندنکی معاینه علامنده خستلری قبول راک مکمله اصولره تداوره ایدر .

شهره به اولدی : ۱۸۹۳

الم چیچکلری

بتلیسده قدیمدن بری نشر عرفانه ایله معروف خیزانی مائهنسک احفادنن همیره یز کال فوزی بکک اخیراً بونامده ۹۵ صحیفه ک بر مجموعه اشعاری اته تیار ایندی . اینجه و نظریف حصارک حصول اولان بو کوزل مجموعه به قارئین کرامه بالخاصه توصیه ایدرز .

چون بکوشین ؟

له باش پنج سال هناسه کیشان و برسی و تینوی ؛ آخری خوم کیانده
 ناو برادران کومل پرور و وطن دوس ! . . من له زیرام بار نامهورده ده
 همو جشتمک له فکر چوبوهو ؛ حتی له ژبان خوم هراسان بو بوم . أم گوت
 خدایا له باش ام آکره « کورد » چلی دیت ! . . له مار دین و موصله
 وه تاوه گواسته مول همو کیو و برد پر بوبو له بهاجری کرد . . یکی بردی
 اشکان ؛ یکی خاکی هله نه کن یکی باری نه کیشا . . همروت و قوت . .
 هر آمنده نبو ! . . زوری له برسا نه مرد شه بوه خوراکی قل و کرک ! . .
 اوف ! . . کام دل له پیش ام منظره ی برد بریزده ناتوینوه ! . . ، کام
 چاوله برابر ام سفالت ورش بختی بهدا برله فرمیسک و آگر نایت . آخ
 شه بخته رشه . . له پوزانطی بو زور ، پیره ژینکم دی . سه سبکی وردی بو
 بردیان نه کیشا ، خوم رانگرد لیم ابرس « تیزی کی دری ؛ دایه ، که دنگی
 منی بیست ؛ برچاوی بوله فرمیسک به اشردت کچه کانی پیشان دام : نه مانه
 مندالی منن ، بو پاروی و نان ! . . سبهی تایواره نه کوشین ؛ هیشتا تیرمان
 نا کن دو کریم له بر مرد باو کیان امر و سبهینی له ژیر « کلول کیوم کی پیشان دام »
 او برداسا مرد ، کرده مانه ژیر خا کوه . من برچاوم تاریک بو ، دلم هاته لرزه ،
 کیژ و سربوم « آخ ام بخته رشه ، بری نان و پارم پی بو هموم دایه دیکه پیره
 ورا بو وردهم . . .

پیره زن له (وانه) و کیشتوبه شوی . . فقط سه قربان دابو ایکه تصور
 بکیرت کومه ل کر دچی کیشاوه چی ماوه له حکایتا نه نه منده زوره ؛ اگر
 بیاو یینو هموی بنوسی ، عمری نوح « نوح » ی پی لازمه .

کردستان هموی تالان کرا حتی وای لی هاتوه زور جیگا مریکی ، بزنیکی
 تیا نماوه ! . . بو نه مانه چی بکین ؟ . . کردستان وظیفه ی زوره فقط شه له
 همو گوره ترله گشت به اهمیت تره .
 آردلانی :

داور

(ماویه تی)

کازین

چفو خووه کین، لی دورا خوبنیرین
 ابرو حقه ، حق کی له ملی پیشه
 جیابلند ، دشتافره بی زلام
 سه روه ک دین ، آفادین بی مری
 کیش کینته بن لیلیف نرم و کرم
 زیمان ژمه هاته برین دو کرتی
 خون نه مایه لاش ایمه دام چیتن
 بری سالانه اوسابو حق هه بو
 جی سه روه ک، حق زا بنون تاس هه بو
 ایرووی ام کور میرا وان شیران
 ام کیش فلس بون لدنی داروسار بون
 ژهار بونی خدی ژمه حزنه کر
 مزین کوتن حزار نصهی جیتره
 آم نه یکی ، حزار ژوان ام دین
 به کتن ژی چفو و نه کر ام کور بون
 ژمه ژی نه وه یک سه روه ک درنکت
 جیباژ جی آم دترسین جی هیه
 جیبا ملت ژدلا کی درنه کت
 له برحق کیش جیاوه ای برشینن

جر کریشه ؛ هواریوان بنیرین
 رهز مانا تایه خواری بی کیسه
 نولامزن جی تیدا بی زمان
 روژ حقه دیسه ایکین بی سری
 کن نایژه جی بو عول، عزم ووزرم ؟
 رشایی کته برمه چفو کرتی
 منامری تود کورن ام زینن [۱]
 ژبو حقی لهردری شره هه بو
 ژبو جی بی فریقیتون حق هه بو
 آیدی حیفه له هلدین وان ناوان
 ام کتنه خو بھو ام ژی هار بون
 مصیتا لسه مه دا برنکر
 مصیت کی ژبو ملت بی تره
 جی جملا کولاندیوا ام کتن
 یک نه کت دست یکی ام کربون
 ری یا حقی نه دا پسین برنکت
 او کی حقه ام دخوا زینن جی هیه
 جیبا شیخا ، جی سیدار نه کت ؟
 له بریکبون وی عزم مانا به هرنین

۱ مارت ۲۲۵ دهار بکری

فکری نجات

او کونته لی قوی کران هات
 رابو هنری عناد به هیان هات
 درکوت ژولانی وی سفرگر
 لورا : خبری دوی ازرگر
 ههدگر بیجتن بیت قوماندان
 بااف والی یکی به حشمت ، شان
 نهوچو ختی دمکتیان خوهند
 جاپاشوه نه میند عهد وییوند
 لورا : نه دخوهزت به بی ته ظلم
 نیت هه بو نهو به بی ته ظالم
 چند مکتبه گان وه کورت وثیقه
 طالع گره والی بی سابقه
 برگر به ژزیر جلید مزین
 نهو حاکم ، والی به معین
 گاوا زوری کهشته بازیر
 نهو جاهل ، احمق گو بی طیر
 امره ک ژلوه دایه بوقه وماندان
 بابی خوه همان هاویته زندان
 روزادیتر آتیبه حضوری
 اوتحل خبر اینانده بی ری :
 « بابو ! . . . به ته کورت - تونابی انسان -
 والی مه دملکدا حکمران »
 - حاشا . . . من نه کورت تونابی والی
 بلکه ژمروقی بی توخالی . . .

ژملا مکاروان

۰ - نپسان - ۳۳۰

ع . رحمی

کوردجه قسمی

مخاطبیا میمه دگل شطنی جزیری مجاویا ژعشقا بی نظیری

کای شیهت اشک من روانه	بی صبر و سکوئی عاشقانه
بی صبر و قرار و بی سکوئی	یان شیهت من توژی جنوئی
قط نینه زبوته را قرارک	غالب ددل ته دانه یارک
هر لحظه تزی جه تینه بیری	سرگشته دبی لرخ جزیری
اف شهره به گر زبوته محبوب	حاصل گریابه بوته مطلوب
دائم ددلی ته دانه منزل	دستی ته لگردنی حائل
هیژا خدی توفکر ناکی	هر روز هزار شکر ناکی
افچنده دکی هوار و گازی	ایدی چه مرادکی دخوازی
یهوده چرا دکی توفریاد	آواره دچی دیار بغداد
گر از بگریم و گر بنالم	ورا زبیرم و گر بکالم
هرچی و کو از بکم روایه	معقول زبو مرا فسایه
چارک لدلی مزی گذرکه	سرچشمه چشم من نظرکه
دردی دل من کوبی دوایه	چشم ترمن چه ماجرایه
دیوانه مه من پری بدردا	از دجلمه زنبیری مه بردا
وسطانی ونیرکزی وسقلان	دروازه و عمری و میدان
قان سیرکهان تولی دکی گشت	از مامه بو مرا درو دشت

ندیمه مروفی نی

سعدو، گو هی کورک کیم اذعان
کونی گوری من (تونابی انسان ۱)

بود مشغول ولیکن بهمت	آشکار از چه بشغل دنیا
نه بکام دل خود خورده خفت	اهتمام همه دین دینداری بود
با کفش تیغ سیاست هم جفت	بود در عدل درین عالم طاق
یافت تشریف شهادت را مفت	چند سالی که بدین قانون زیست
گوهر جسم کرامت بسفت	مفیدی هم مشتی با خنجر
.....	هد . . . چنان . . .
[ ]	.....

حا کلرک مراقبینی احتوا ای دن جامع جوارنده کی بو قبرلردن صکره
کویه کیدرکن ایکی بیوک طاشلق دها واردرکه بورانک برینک مدرسه
دیگریک هام اولدینی مرویدر . آفالرک مراقبینی محتوی تپه ایسه نسبه
ای بر حاله اولوب تپه نك الك اوستنده جعفر افا زاده محمد اغانک قبری
هپسندن دها ای محفوظ قالمشدر . تپه نك سائر اقسامیده کاملاً بو طائله
افرادینک قبرلیله مالامال اولوب احفادینک [خندان زاده] نامنی آدقلمری
محمد آغانک قبرنده کی طاشلرده بشقه یازیلر او قونه میورسه ده یالکز ۱۱۱۸
تاریخی مکملاً سجیلیمکده در .

قلعه چودالان حقتده ویردیکم بو معلوماتدن صکره محترم بابان احفادینک
او موقی استملاک ایدوب ، او آبدات تاریخیه بی احیا و محافظه ایچون هیچ
بر تشبده بولمقدقلمری کال الم ایله یاد ایتمکدن کندمی آله میه جفمی شوراده
یازدقندن صکره صده رجوع ایده جکم :

سلیال پاشانک وقوع شهادتنده صندالی حاکیمه مخدومی ابراهیم پاشا
قعود ایتمش ایسه ده مملکتده کی شورش نهایت خلفی موجب اولمش ویرینه
خانه پاشا زاده محمد پاشا افعاد ایدلمشدر .

(مابعدی وار)

[*] بو یازیلر نه قدر طوغر و استنساخ ایدیلمش ایسه سلیال پاشانک عدل و دیانتنه
دال بر آیده تاریخیه اولدینی جهته مستسنسک یازینسی عیناً درج ایدیوروز . (زین)

قارشى بویغى بوکر ، لکن باطله قارشى قیلندن قوبان صیحه اعتراضه صوک
نفسنی فدا ایدنجه به قدر چاریشیر ، کورد ملتی عصمت وجدان ، صافیت
قلیبه به مالک بر ملتدر دیر ایشک ایچندن چیقارز .

شیلانی زاده

ایوب صبری

هامش. — کله جک مقاله مزده کوردلرک تاریخی بر ملت اولدینه دوام و کورد
لسانک هنوز طائمه مش برلسان اولدینی ادعا ایدن یا کلتش ذهابله اعطای
جواب ایده جکیز .
ا . ص

بابان خاندانی

مابعد

قبرک باش طرفنده کی طاشده :

هوالتسی الباقی

هذه المشهد الشهيد السعيد و مرقد المناجور
بالاخره السيد يدالوالی العالی البادل الحمدو
لمصالح الانام بانى الحسنات الحمد الاثار عليه
هذ الامر بالخروج . . . . .

مروی . . . . . وهو سليمان باشا

ابن مرحوم خالد باشا غفرالله

. . . . .

. قبرک آباق طرفنده کی طاشده :

والی عصر و سلیمان زمان
وانکه تا جرخ بکا مش کردید
آنکه کردستم ازدهم بروفت
کام خویش ازمه اهدا بکرفت

دوچار اولدیفنه ، تاریخاً و لساناً موجودیتی نامعلوم بر ملت اولدیفنه دائر
برجوق یاغرارار یاغدیریلیور . بواحتراصله دولو یاغرارالره نهقدر منطقسز
بولدیفنی وباطل برخیال وکاذب برهابدن عبارت اولدیفنی اثبات ایده جکزر .

۲ — Faste de la nation Kourde تاریخنده « کورد گله سی

شجاعتله مترادفدر جهانک شجیع ، بهادر قهرمانلردن بر چوغنی بو ملته
منسوبدرلر . وقتیله (کی قباد)ک تحت تابمیتده بولنان وغضنفرانه حماسیتله مشتهر
(رستم زال) دخنی بو ملته منسوبدی . . . . . دنیلیرور .

بونکله ، کوردلرک بمحق خارقه مظفریتلریله افتخاره شایان بر ملت اولدیفنه
بر قناعت حاصل اولیور .

ینه مذکور تاریخک بر قاج صحیفه سی چویردم کوزمه شویله بر عباره
ایلدیشدی :

۳ — (کورد-ملتی) شرف الدین ایله افتخار ایدر . شرف الدین
کوردلرک مزایا وسجیه لرینی یکان یکان تدقیق ایتمش و کورد تاریخنده
بیوک بر نام براقشدر . . . . . دیور . بوبراهین و (ژین)
حجمنک عدم مساعده سندن یازیله میان دها بر چوق شیلر یا کلس
ذهابله قارشی یوکسلن حق صدالیدر . امید ایدرمکه : کورد افقی
قابلایان احتراس وغفلتله مالی بولوطلرک ایچلرندن متباداً حق قیغلجملری
سیجرایه حق و کورد کنجلیرینک متبادی فعالیتلریله شمدی به قدر مصمم
ساحه لرده کومولن کورد تاریخی تماماً تظاهر ایده جکدر .

فقط هیات ؟ ! . . . . . بوتاریخی ملت شمدی به قدر مدهش فلاکتلرک
قربانی وهران خونین فجایه معکس اولمشدر .

بیلمکه بومات ، نه زمان بوقورقونج سیاه کیجه لرک بر صباحنه نائل
اوله حق ، نه زمان ایکنه بن قلبی ، قانایان روحی راحت بوله جقدر .

ضمیمه مقال اوله رق ، کوردلرک تاریخی بر ملت اولدیفنی قبول ایدن ، فقط
فرط جسارتی بارباراتهله تاویل ایتمک ایسته ینلر ایچون بر قاج سوز سویله هم ؛
کوردلره اسناد اولنگان بو شیلر بهتاندن عبارتدر ، هر بر کورد حقه

کوردلر تاریخی بر ملندر

۲

تاریخک صحیفه لری قاریشدیریله جوق اولورسه ملل مختلفه آره سنده مطلقاً کوردلرده تصادف اولونور . کوردلرده کندیلرینه کوره بر دور تاریخی کچیرمشلردر . کوردلرده اجدادینک داستان ظفر لریله خیلی مدت اقتحار ایشلر و بو کونده ایتیمده درلر . دورین بر نظر له باقیلیرسه : فضیلت و حاسنلر له طولو بر کورد تاریخی کورولور .

کوردلرک تاریخی بر ملت اولدینی آشاغیده کی دلانلرله ا کلاسیله جقدر . ایشته کوردلرک تاریخیاً موجود اولدق لرینه و ملل اجنبیه نک مراق و تجسس لرینی جلب ایتدکارینه داثر دلایلر :

۱ - (۱۸۸۷) تاریخنده فرانسه لی « هازری بندر » ، « شمیل هاملین » ، دها بر قاچ فرانسز متحیزاننک کوردستانه اجرا ایش اولدق لری سیاحت نتیجه سنده « کوردستانده » نامنده کی کتابده سیاحت واقعه نک اسبابی (هازری بندر) طرفدن شو یله جه تصریح ایدلشدور :
« موسیو ره قنوس » لک کتابلرینک برنده شو یله جه بر عباره کوزیه ایلشدی :

[آسیای وسطی نک « بو یونک زاب » حوضه سی حزم و احتیاط سز تصدی ایدیله مین بر قطعه در بورایه طاغر مملکتی تسمیه اولنور که سکائی ، بهادر ، بهادر ، جنکاور اولان کوردلردر . . .] ایشته شو عباره بنده بو مملکتی کورمک ایچون بر مراق او یاندردی . حقیقه تجسس می از الیه ایشتم ، سیاحتی یاپدم و نتیجه ده جوق نمون اولدم . . .

آ کلاسیلرور که کوردلر تاریخیاً موجود و شجاعلر یله اشنهار ایش بر ملندر . مع التأسف بو حقیقتلر میدانده ایکن ، کوزدلرک نسیان غمغومی به

قوی وارد که کوردلرک منشائی (یافت) هر فک آری قسمه ، بزه دها
 یاقین بر تمبیرله (ایران) ی شعبه سنه کوتوریور .
 شو منشأ مسئله سی ، هله تاریخلک کنجادی محذورینک انضامیه ،
 یک قاریشیق بر ماهیته مالکدر . شیمدی به قدر همان هیچ بر ملک منشائی
 قطعیتله تعیین ایدیله مامشدر . بومسئله هر وقت ایچون بدرجه مجهول ، بر بارجه
 مهم اوله رق ارباب علم و تدقیق میاننده دائمی بر منبع قبل و قال اولوق مظهریتی
 محافظه ایدوب کیتمکده در . آنجیق بعض آثار و علائم وارد که بوموضوعی
 صاران ظلال ابهامی اهمیتل بر صورتده تنویر ایله ماضینک قراکقلری
 آراسنده تهره حقیقته حیقان ارباب علمه رهبرلک ایتمکده در . اوت ؛
 ملی افسانه لر ، لسان ، احوال اجتماعیه تدقیقاتی بو کونکی و حتی ماضیده کی
 اقواملک منقأ لرینه دائر تام بر وضوح و قطعیتله اعطای قراری تأمین
 ایده بیلیور .

ملی افسانه لر ، ظن اولندینی کبی ، اویدیرمه برر خیال فقهسی اولقدن
 چوق اوزا قدر . هر افسانه ایچنده یاشادینی ملک - عددری مجهول
 عصرلردن اول وقوعه کیش - هر هانکی بر حاذنه اجتماعیه سنک اخلاف الده
 علی التوالی تحریف و تبدیل ایدیله ایدیله و یا عیناً بزه قادر واصل اولمش
 بر یادکار مخطریدر . اونک روایاتی آراسنده نظر بر صدی تنویر ایده جک
 بر چوق تاریخ (قیرنتی) لری موجوددر . بن (زین) ک ایلک نسخه لرنده
 منتشر مقاله لر مده کوردلرک ملی افسانه لرینه دائر بر قاچ سوز یازمش و کورد
 افسانه لرینک منشأ ملیمزی (ایران) ی شعبه سنه ایصال ایتدیکی نتیجه سی
 استحصال ایتمش ایدم . بوندن اوتوری افسانه لر بحثی بوراده تکرار
 ایجه جکم ، لسانه باقارق دیه جکم که بوده عینی نتیجه یی تحکیم ایدیور .
 علی الخصوص کورد صرف و نحوینک تدقیق بو حکمی غیر قابل اعتراض
 بدرجه ده تأیید ایلر . تعیین منشأده تدقیقات لسانیه به استنادک ای بر اساس
 اولمادیقی اعلان ایدن علماً بو ادعایرنده محدودال نظر قالمشدر .

کوردی بتلیسی

ما بعدی وار

اعتباریله برقرابتک موجودتی انکار ایدیلمز . چونکه . . . اخی ، دیمکه آشکار برتناقضه دوشمکدن قورئیدمیور . سانی برمنک ، یافت هرقله منسوب ایلیلرله عینی قومیته منسوب اوله بیللمسی ، اولئرله انکار ایدیلمه جک بر رابطه قرابته صاحب بولونسی تاریخک شیمدیکی تنقیسینه قبل نالیف دکلدر . کوردلر یاسام و یا خود یافت اوغایدیر . ایکسی اورتسی یوقدر . اکثریت مدققین کوردله (سام) آراسنده برمناسبت کورمیور . بن براده کوردک یافت نسلدن اولدینی قبول و بونظریه بی عمومی بر نظرله تدقیق ایده جکم . کوروی یافت عرفندن هد ایتکه مسئله کس دیروب آتیش اولماز . بوتقدیرده دخی آرایه محتاج ایضاح برعالمک کیردیکنی مشاهده ایده رز . معلومدرکه یافت عرفی بالکیز آریلردن عبارت دک ، برده (توران) عنصری حاویدر . بناء علیه شیمدی ده کوردلر ، ی (آریان) ی و یا خود (توران) ی ددرلر دییه جکز . بواختمال سزه غریب کله سون . ایکنجی احمان صوک زمان تدقیقانی میاننده بویوک بر اهیته موضوع بحث و مقال اولمقده در . کشفیات اخیرهدن قوت آلان آفر باشلی و کثیرالعدد طرفدارلرده مانکدر . برچوق آلمان وانکیز نشریاتی ، خصوصیه ه انسیفوبدی بریت نیک ، کی قبوله متاهدر . موسیو وسترفارد (Westergarde) ، اوپرت (operst) ، دوسولسی (de sauley) ، نورری (norris) نیک مساعی عالمانه لرندن اخذ قوت ایدن یکی تاریخ غیر قابل اعتراض برادعا ایله ، دیورده کوردلرک بوکونکی وطنی مهاجرت ایرانیهدن اول خالص بر عنصر تورانی ایله مسکون ایدی استیلای ایرانی بهرغم اولئر لرلرنده او طورده ، شیمدیکی تورکک یابدینی کبی ثباتسزلق ایده رک همان بابا یوردنی ترک ایله مهاجر اولدی . هر ب تاریخلرنی یک چوق اشغال ایدن بومطالعاته باقرق بزده ملتزمی اقوام تورانیهدن می عدایده لم ؟ !

ا کر برچوق صریح دلالتلرک نسیانی قابل اولسه ده کوردک (آریان) ی برملت اولدینی قناعت مؤسسسه سی رد ایدیله بیلسه یا بیله حق ایلتک ایش فی الحقیقه بوسؤاله جواب تصدیق ویرمکدن عبارت قالا جقمدی . لکن المزده اوچ برهان

اکثریته یابدینی کی کائناته یالکز هرب کوزلیکیه باقاری ساحة اطلاعری داخلنده کی اقوامک کافه سنی - اویدردقلمری هر هانکی بر ماصاک قوت اضلالنه تودیع ایله - ملیت هر یه به الحاق ایتمکدن باشقا برشی ووشونمه مشلردر . ایشته کوردلری (مندرابن ماه الما) ماصالی واسطه سیله قومیت عربیه جامعه سنه صوقان روایت وامثلی، بونوع تصنیعات عندییه استناد ایدر . بنا برین تواریح شرقیه منقولای همان همان عمومیتله شایسته احتجاج دکدرلر .

تورانه کلنجه : کوردلری نسل یافته منسوب کوسترمکده بزمله متفق بولدینی حاده عهد عتیق افسانه لری زمانمزده و نائق تاریخیه دن عسد ایلمک موقعی آرتق غایب ایلمه مش کیدر . بابل ، نینوا ، اقبانان توزلری آلتنده کی نفائس منابعه مالک اولدینی کوندن بری علم تاریخ ، اولاد اسرائیلک برنوخ مجموعه اساخیری دیمک اولان بو کتابک عرقلرک انقساماننه هاند روایاتندن استغایه باشلامش ، بشریات و علوم معاونه سنلک ترقیات اخیره سندن فیض آلان اصول تاریخک شکل حاضری نهایت اونی قابل اهل بر حاله قویمشدر . بلک طبیعیدر که تواریح عتیقه و مؤرخین سالفه بی چوقجه اشغال ایدن اولاد نوح ماصالی ده بویه باند عینه علمی ترکه محکوم بولونیور . اقوام بشریه بی اویدر مه برسلسله انسانک ذیل ایهامنه باغلایه رق نوحک اوج اوغله قادر جیقاران ماصالری نسیان ابدی به محکوم ایتمکله برابر علوم جدیده ، اوزون و متعب سنه لک محصول تبیی اولان تصنیفات هر قیه سنی - سوق اعتیادله - سام ، حام ، یافت اسملری بی علم اتخاذا ایتمکدن فراغت ایده مامشدر .

فرس تاریخیه باقره سق اوراده حقیقی بر قارواش وقانداشلنک ویردیکی حرارت محبتله کوردلر ر آغوش ایدلدیکی وحقی اونک آیری بر نامه ذکرینه تحمل ایدیه مدیکی اکثریتله مشاهده ایدر .

کوردیلور که کوردلری (سام) هر قی دفترینه ادخال ممکن اولیور . حق سید نازف بلخده (سام) دعواسنی تعقیب ایدن سطرلرده و کردلر هر حاله ظن ایدلدیکی کی ایرانیلرک بر شعبه سنی دکل . . . الخ ، دیدکدن سوکرا همان متعالی فقرده و یالکز ایرانیلرله عینی قومیه منسوب اولمق

مصاحفه کندیله هم قده بولونمادیم بعض نقطه لره تصادف ایتدم بوسیله تاریخ و آتی میمزله قویاً علاقه دار کوردیکم منشأ بحثی بر آرز مناقشه لازم کلدی . هیزمک محتاج اولدینی بعض حقیقتلرک نظامیری تأمین ایدله بیلیمک ایچون بومیزوعک متدایشلرمز آراسنده برزمین مناظره اتخاف ایدله یکنی کورمک دوغریسی شدتله آرزو اوله جق شیردنددر . باقم .۰۰؛ سیدعارف بک مقاله لرنده « اولاد حضرت نوحدن سامک نسلندن انشعاب ایدن کوردلرک . . . الخ » دیورلر . بونده بر ذهول وار ظن ایدیورم . بز شیمدی به قدر کوردلری (یافت) ی بیلوردق . بولادار فرب محققین علماسی آره سنده ، باخصوص شرق قریب اقوامک تاریخ قدیمی اوزرنده کی ردای مجهولیت و مهیمیتی رفع ایدن و بک قطعی حقائق علمیه نک نظامیری تأمین ایله ن تدقیقات و کشفیات جدیده بی مساعی معکله لرینه مدیون اولدیغمز عصر اخیر عالمیری میاننده بر ذاته تصادف ایدله یورکه کوردلرک سام نسلنه منسوبته دائر حتی ضعیف بر روایت دریمان ایش بولونسون . (آله رماله) کبی طرفدارلری ینسه کندی شخصلرینه انحصار ایدن بعض مؤلفین تالیه نک آنور تصاویر متروک سندن چیقاردقلری (فیزی بونومی) مشابهتله استناداً میدانه آتدقاری بک عندی وضعیف ادعایلر بذاته مجروحدرلر . (فیزی بونومی) مشابهتی ، اعتراف ایدهرم که بک چوروک بر استناد کاهدر . عروق بشرک بیکرله افاده ایدله بیله جله اختلاطات و تعالیاتنک بو کونکی محصول عضویسی ، باش و یوزلرینک و با البسه و قیافتلرینک ارانه ایتدیکی خطوط و اشکالدن استمزاجاً تصنیف ایتمک علم مفهومیله نه درجه استلاف ایدر بیلیم .

شرق اسلاف علماسیله اونلرک رهبر تاریخی توراتک بومسئله حفته کی حکملرینی تحقیق ایدرسه ک کورورز که اونلردن بر قسمی حدود مساعیلرینی اوز وطنلرینک حدود سیاسی ایله تحدید ایدهرک دیگر ملتلرله اصلا مشغول اولامشدر ، کندی ملیلرینی ایسه بر معتاد نوح اوغللرندن برینه ربط ایتمکله اکتفا ایله مشلردر . قسم دیکری عرب علماسیله معقلیری علمای اسلامیه نک

توجیه ایدردك قولاغنه ماضی اجدادك عظمت وحشمتی بر امره جان شكاف
قوتیله باغیرمق احتیاجی واردر .

اوكا ، ترا کیا سحر الری ، آطه لردكزی ، آق دكزی ، صحرای کیر ، بابل
قه لری ، همان دكزی ، سند و توراغ و قره دكزی برینه باغلايان خطك
چارچوه لیدیکی حدود وطنی اراهه ایتملیدر كه هت اجدادك یوكسه كلکی ایله
عجز و ذلت اخفاده آغلايان مسكنت حاضر دنك نقلت حجابندن بر حصه انتباه
چیقارسوه . ایشته بومعظم وظیفه یی یاباجق قدرت ، ماضی ملی بی ترنم ایدن
تاریخ صحیفه لری آراسنده صاقلیدر . اونی ، عطشان عرفان ملت اهدا ایدر كه
الی بکلیورز . بوتون ملت او بولمكه شایان بویگانه آله حرارتلی بوسه لری
تقدیم ایچون تعریف ایدلز بر صبر سزاق ایچنده در .

کوردیورم كه کوردی حیات عشیرتدن ، ساحة جمعیه کچیرمك ایچون
آتیله جق کورپرینك تملی اولمك ملی تاریخی تدوین ایتمك تشکیل ایدیور .
عجبا ملت نرك بر تاریخی بوق می در ؟

بونك جوابی بك مشكدر . اونك ایچون بنده بوجوابك مناقشه نی
بعض ایضاحات مته دن صکره یه تعلیق ایدیورم .
معلومدر كه بر ملتك مبدأ تاریخیسی ، هنوز بك كنج اولان تاریخك
ساحة رؤیته دخولی آندن باشلار . فقطیردن بیترکی بردن بره نظر تاریخنه
چارچق کافی گلور ، برده مورد ومنشأ وثیقه سی ایسته یورلر كه ایشته بو ، بك
قاریشیق بر مسئله تشکیل ایدیور .

هرملت ، قبل تاریخك قارانلق بوللرنده اثر اجدادی آریور . بزده
بوکاروانه قارشمق احتیاجنده یز . بوتقدیرده ایسه ، بزده ده تعیین منشأدن
باشلامق ایجاب ایدیور . تاریخمزه دائرسوز سویلهمك ایسته ین آرقداشلك
جمله بو احتیاجه سرفرو و بو نقطه یه تماس ایتمك لری کوردیورم .

کوردستان مجموعه سنك دردنجی نسخه سنده کی مقاله لرنده سید عارف بك
کوردلر ك منشائی آراشدیرمغه لزوم کوردیورلر . بو مقصدله یازدقلری

استقبالك ، لارانتق وقرل استقبالك سينه حرص وعداوندنه صاقلاديني
الم واولومردن صيانته چاليشمق وظيفه سي قالدی . اوت ؛ بو کونکي وياربسنکي
وظيفه مز بودر ، بو اولمليدر .

جوف مظلمنده چتین وقاتلی برجداالی طاشيان بومفکورونهک ايسنديکي
شرائط موفيتی احراز ایده بيلمک ، کوردلک مزيات مفطوره سنه يکرمنجي
عصرک اقايم سي وثباتی تاقیحه متوققدر . آنجاق بو سایه ده درکه ملتزم
عدالت قائمه نلک بی داری تامنه قدر . حق غصب اولونانلره خاص برغاند
فداکارانه ایله . هر وظیفه بی ایضا ، هر منی احبابی متکفل اتم و پذیر بر
قدرت مجادله ایله نهجیز اوله بیلیر .

هرقان عصره ، احتیاج زمانه ، بازوی تشکیلات ایلته . نتیجه یین جسامت
وفداکارلقلرک عمری چوق آز ، تأثیری هیچ بو قدر . پذیرین کوردی ،
عصری تشکیلاته مظهر ایتدیدر . قناعتمه کوره بوشکیلات ماضی ملی
اساسی اوستنده یوکسه بیلیر .

ماضی ، برخزینه قوتدر . عروق مدیسنه اورادن آوج آوج فیوض
زنده کی آیتامایان اقوام مبارزات ملیه ده پک چابوق دوچار تعب او بورلر .
اونلرک حصه جدالی زنجیر اسارتدر . ویل ؛ او جمیته که ماضی بسندن
اوزاقلاشمغه تمایل ایدر .

افعال اجداد ، حرکات عالییه بی تلقین و تکوینده عوامل حالیه نلک پک
چوق فوقنده بر موقع شمول و تأثیره مالکدر . ماضی ، تاریخدر . تاریخ
ملیک نظرگاه احفاده اوزاتدینی هر سطر شتون استقبال ملته دوغری آتیش
برر صراط شوق و هیجاندر . کوزلری ، اجدادک تاریخ ملی صحائفی دوله دیران
مفاخر و حرکات عالیسنه متوجه اولمایان احفادک طریق حیاتده کی مظهرتی
موجودیت سفیله سی - زمانک کندیسنه احضار ایتدیکی غور اضمحلاله
دوغری - رعشه دار آدیملره سور و کله که محکومیتدن عبارت قالیر .

بناء علیه تهاجم مصائبه اربوشان ملتزمی کوکسندن طوتارق شدتله
صارصق ، اونک مخور غفلت کوزلرینی آرقیه ، درجه درجه اوزاقلره

و بو کون مقدرات جهانہ محکم ایدن. ملتړک حق مزده کی علم رقاعتلری تصحیح و تبدیله اوغرا شلسون . کونلر ، آیلر برق خاطر سرعته کندی، بکدی . حیات ملده بلکه بردها تصادفی محال قیمتدار دقیقلر توالی ایدوب کندی . بومدت طرفنده مع التاثر اعلان ایده لمکه - نه دوغریدن دوغری به ملتړک وقایه حقوقه تماس ایدر بر تشبته ، نده کوردلری انظار اجانبده بر پارچه تنویر ایده بیله جک نشریاته شاهد اولماق ، بویله برشی دویمادق !

بکاوله کلیورکه کتله حاضره من آرتق محروم بصر و بصیرتدر . چونکه ، هرشی بر طرف ، حق سز لک تطمین حرص ملیلری اوغورنده قوباردقلری طوفان تحریف و اغفالی ، ایجاد و توسل ایندکلری وسائط تزویر و اضلالی اولسون کورمیور ، عبرت آلیورز ، چونکه ، باطل هیچ یوقدن بر دکل ، برچوق ساخته حققلر یاراتاجق قادر ایلر یلمش کن بزلر ، زواللی مسلمان بزلر ، کونشدن پارلاق حقلمزده رغمتاریخی ، حالی حقوق انسانیه و ملیه مزک افول الیمی مواجهه سنده بیله حالا برسکون مسکینه ایله بی حسن و حرکت طور بیورز . خایر ؛ طور میور دیدیشورز .

اوز ایکنجی عصرک طیف هائی حاکم و متهمک سوقا قلمزده ، میدانلر مزده جنبه حاکمیت می ضربلر ، حریم دیانتیز ایقلر یله یورویان بر عاصفه هول انکیز اوکنده قلمندن چاتیردارکنی بزده اوغراشیور ، هیچ دیکنمه دن دیدیشورز ، آنجاق بری بر مزله ، قارداش قارداشله بوغوشیورز . . .

افق قانلی بولولرله قانلی ، استقبال سیاه کولکلرله اورتولی ، کولکلر توالی ایدن یاس انکیز حادثاتک تضییق باردی آلتنده اولوم ره شه لریله تیره یور . اعتراف ایده روم که بویله بر زمانده ، انسان بر پارچه تسلیت بولمق ایچون حالی اونوقتجه جابالیور ، مظل اولسه بیله بالکیز استقبال تفکرله اولنک قصر مہمند آجیلرینی اونوتدیرمحق بر نقطه امید آریور .

بنده یاشلی کوزلرمی آتینک درینلکلرینه توجیه ایده رک دیورم ، همدام که حالک فرصتلرینی قاجیردق ، بزه ، ایده قدر یاشامغه نامزد ملیتمیزی

سالک ۲۲۰ فروشه
تیت سان ۱۳۰

مجموعه

ج اولونیمان مقاله
اطاه ایدلز

سنه لکی ۲۲۰ فروشدر.
آلی آلی ۱۳۰ فروشدر

مجموعه

مسلکزه موافق مقالات -
معلمنونیبه درج اولورور.

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه - کوردجه مجموعه در

کوردلر (ایران) ی دکلیدر !!

کوردستان مجموعه سنک دردنجه نسخه سنده (کوردستان و کوردلر)
عنوانی بر مقاله او کرده . منتزه ک آجیقلی بر دینیه تاس ایدن او مقاله ده
بزی سویندیره جت کوزل تصدیق ، وعدلر وار . کوردک تاریخی ،
اجتماعیاتی ، و احصل بر مات سفیه اونک مؤسسات موجوده و ماضیاتی
تدقیق ایتمک ، ملتزمی بو کونه قدار یزروا غیار نظرندن صاقلایان مجه ولایت
برده سنی بیرتوب آماغه چالشمق بیوک بر عزم و همت اثریدر . متشبنه
موفقیتمی ایده رم .

عالم مدینهجه مجه ولایتک ، فنا طائمش اولمانک بو عصرده ، هله نتیجه
تصفیسنه ترمه رک ، ایله یه رک انتظار ایستدیکمز بوقیامت اجتماعیه زمانده
نه یامان بر اثر بدبختی وفلاکت اولدیفنه ایمان ایدن خدمتکاران وطن بوکمی
علوی تشبته قارشو ریاسز برشکران و منتداری ایله متحسس بولونه جقلردر .
بن هر آن وزمانده ، باخصوص (زین) تاریخ انتشارندن بری ملتکم
ارباب تدقیق ، اصحاب قلمنه النجاینده رک رجا ایتمد ، دیدم که بریاندن ایجابات
عصریه به موافق تشکیلات ایله کوردک حقوق تاریخیه و منافع سیاسی حالیه سی
مدافعه ایدلسون ، دیگر طرفدن هر واسطه نشر و تلقینه توسل ایله ابدی
دشمنلر منک قوردقلری عصرلق شبکه اغفال و خیانتک فریفته ضاللی اولان

کوردجه حرفلری

حروف صوتیه

آ	فتحه ثقیله	آ کۆر	آتش	مناسنه
ه	فتحه خفیفه	رهز	بوستان	•
و	ضمه ثقیله	بور	کجبد	•
ؤ	ضمه مبسوط	دؤر	اوزاق	•
ۆ	• د مقبوضه	کۆر	درین	•
ی	کسره ثقیله	بی	قویو	•
ئی	کسره متوسطه	بیئر	کورهك	•
ئی	• خفیفه	بیئر	کوتوردی	•

حروف صامه [٠]

ا ب [١] پ ت ث ج ح خ د ذ ر ز
 ژ س ش ص ط ظ ع غ ف ق ک گ گ
 گ ل م ن و ه ی

[٠] اهارنلی حرفلر صرف کوردجهیه مخصوص اولوب دیکر لسانلرده بولنیز برنجیسنک صدای اینک مناسنه کن « جیل » کله سنک تلفظنده ایکنجیسنک بارچه مناسنه کن « گار » کله سنک تلفظنده اکلاشیلیر بو مخرج کوردجهده بلک چوق مستملدر .
 [١] (ب ، پ) حرفلری آره سنده ابری بر مخرج اولوب مذکور مخرج ایچون آریجه بر حرف احضار ابدلکده در .

سنه لى ۲۲۰ فروددر .
آلى آلفى ۱۳۰ فروددر

سالك ۲۲۰ فروددر .
نېف سان ۱۳۰

برنجی

۱۳۳۵

حیات

مسلكمزه موافق مقالان
مهم المنونيه درج اولتور .

درج اولونمیان مقاله لى
اداده ایدلز

دين، ادبيات، اجتماعيات و اقتصادياتدن بحث ايدر تورکجه - کوردجه مجموعه در

مندرجات

تورکجه قسى

- کوردلر (ایران) دی دگیدر . . . . . کوردی بتلیسی
- کوردلر تاریخی بر ملندر . . . . . ا . ص
- بابان خاندانی . . . . . یاملکی زاده عبدالعزیز

کوردجه قسى

- « ژ زنی »
- مروفی نی . . . . . ع . رحمی
- کازین . . . . . فکری نجات
- چون دیکوشین . . . . . داور
- کوردجه الفبا نمونه سی . . . . .

آوردن

باب عالی جواری ابوالسمود جادوسده نجم استقبال مطبوعه سده (ژن)
اداره خانه می توزیع محلی
باب عالی جاده سنده یکی شرق کتابخانه می

آبونه لریزه

آبونه لریزه کوندردیکمز بر طاقم نسخهلک واصل اولدینی شکایتی
(۵) نجی نسخه مزده مرجعک نظر دفته وضع ایدلدیکی الآن حالا توالی
ایدیور بو شکایتی تکرار عرض ایتمک برابر آبونه لریزه واصل اولامش
سخلر وار ایسه نومرولری همان ادره به بیلدیرملری رجا ایلرز .

کوز هکیسی

دوقتور حامد شا کر

مومی ایله هر نوع کوزخسته لقرینی تداوی و لازمکن عملیاتلری موقیت
اجرا ایله نومرولی قی کوزلکلر دخی نمین ایدر . هر کون امین اوکنده
تراموای موقفنده حسین حسنی اجزاخانه سنده بولتور .

بیلل الرشاد جریده اسلامه سنک ۴۰۶ نجی نسخه قمتدار مقاله لر
انتشار ایتدی .

رفیق مساهیمز (کوردستان) جهوه سنک ۶ نجی نسخه ده انتشار
ایتمشدر . بر چوقی کزیده مقاله لر حاوی اولان مذکور جهوه در تاریخ
گرامه توصیه ایلرز .

نہ زانین

ای جہل و نہ زانین تویی دوژمن تویی خان
 ظللماتہ ہیلان مہی بی صنت و بی دین
 قہراتہ یہ ویرانہ گری ، آہ . . . وطنی من
 کینا تہ بی لانہ کری ، جسم وتی من
 نروت تہ زمہ استاندیہ بی مال درافن
 ام مایہ بہ لتکا زوفقیہ خانہ بلافن
 دردی تہ معلول کری ام خوہ تران
 ام کینہ ؟

کوری کینہ ؟

مالخسیر گاوانن؟

یان ام ژئی خدان شان و نس قوم نجین
 باہرامہ ہیہ ام ژئی خدان باہر و لیبین
 دنیاوہ کی جیکر خدی باہرامہ ژدابو
 لاکن ژنہ زانین و جہل کافی

— فدابو . . .

۲ - نسان - ۳۳۰ ژمالامکاران

ع . رحیمی

حروف بائتہ [۰]

ا ب پ ت ث ج ح خ ڈ ڈ ر ز
 ژ س ش ص ط ظ ع غ ف ق ک گ
 گک ل م ن و ہ ی

[۰] اشارتی حرفل صرف کرجہ بہ مخصوص اولوب دیگر لسانلردہ بولنیز برنجیک
 سداس اینک معناسنہ کان « جیل » کلمنک نانظنڈہ ایکنہ پینک پارچہ . اسنہ کفن
 « گہر » کلمنک تلفظنڈہ اکلاشیار بوغمرج کوردنہ زدہ پاک چرق . . .

ارمنی جته لری دخی در حوزہ ریدہ . فقط بر تہم لکنی قوتہ باشہ جی قامایہ جتہ لری
 آکلایان جتہ ریستری (روزیہ کورد آرام ، ایشخانہ ورہ میان) ماشیہ
 ہمارینک تجربہ بخوش اوردہ لری . در روزہ سائمان عبدالحمید ثانی (اوخر سلطنتہ
 دوغروفقائسیان کان ارمی جتہ ریستری (حستان) عشرتی رؤسائندن
 رضا موسی بکت برانری قلم بتایہ بر مدت تشریک مسامی ایشملرایدی .
 بودہ دخی ، قزچکندہ دس بر حسی ، تکیہ سٹک بولونڈانی کیسانہ نام
 محلہ (سید علی) یہ ہلاتی اولڈ قمری مرویدر .

(سید علی) حکایہ سی صدندہ اولدیغہز وقعہ یہ قارشئ منقہ وئی طرز
 بروضیت آلمشدی . بروضعینی ، ہیئت تحقیقیہ تک انکارینی تأیید ایندی
 کی مصادمہ یہ اشتراک ایش اولان ووقعہ دن ایکی سنہ اول خانہ سندن طرد ایندی
 اولدیغی محذومی حیدرک لزوم تجزیہ سنی و حکومتہ اشعار ایلوردی . بوسیہ
 منی اولاجق کہ ، کندوسندن قوشقولا نامقدہ ایدی . عکس تقدیردہ غیبتی محقق
 ایدی . عین زماندہ وقعہ عامللرینہ سندو لریینہ معین وظہیر اولدیغہ داژ ، خیر ایصال
 ایش اولدیغی روایت ایدلمکدہ ایسہد بوزک وفاق ایلہ تأییدہ احتیاجی دوکاردرہ
 شیخ شہاب الدین ایلہ میانہ لرنندہ موجود اولان منافرتک ازالہ سی ایچین
 مرہ قدر جالیشلہش ایسہدہ ورتیت انہ ایسنا مشدر . اساساً سید علی
 وقعہ تک حیوشتدن اول وضعیت تک ہر جہان اہمیت ووخمتی دریش ایلیر
 ہر شیدن فراختلہ (شام) کیتمک تصورندہ بولونوردی .

خلاصہ: صورت حدوث و جریاتی ، دہاد و غریبی و طیش بوزی ، تی ، اشخاص
 و عواقبی مطالعہ ایندی کمز وقعہ تک ہ ایچ بوزی ، نہ دائر معلومات صحیحہ منہ
 مفقود لولمقلہ برابر . ماہیتی و عوامل اساسیہ سنی بروجہ آتی اوج ققلہ
 اوزرنندہ جمع و تالیف ایلمک ممکندر . شویلہ کہ :

۱— بو وقعہ ، حکومت اتحادیہ تک اجرا آت عندیہ سنہ و اہالیہ تک معروضہ
 قالدقمری ظالمانہ طرز ادارہ یہ قارشئ عدالت ایستہن بر حرکت ایدی .

۲— وقعہ تک صفحات متعددہ سندہ نوذور قابت داعیہ لری تک تأثیری کور و لیشہ

۳— مقالہ دینیہ صورتندہ تجلی ایدن آمال ملیہ سونبورولمشدر .

لاورشید

اسمندی کی اوج و ولدندن (سید نور محمد) ک بیوک محمد میدر. (سید علی)
دخی (سید جلال الدین) ک محمدومی ایدی. شیخ، عمجہسی اوغلتک علاقہ
دنیویہ سنک فضلہ اولمسندن، آلایش و احتشامہ مشغول بولومسندن دولایی
کندوسنه مغبردی .

سید علی — ۳۰ یشلرنده اسمر بکزیلی ، سیاہ کوزلو، چاتیق قاشلی ،
قہتی وسط درجہده لوند شورلی، کبار، بر «بک» ایدی. قیافت اعتباریلہ
بر چوق بکوردن آیریدی . باشنه کنارلرینه «احمدیہ» دینلن ایپکلی یازمه
«اریلی فس اکتسا ایپیکی کبی قوستوم دخی آناطولی قصبہ لرندہ متعمم
اولان شکہ» ایدی [۱]. کوردلر آراسنده اسم مخصوصیلہ، (حزب کوردلر)
بوزژدر، دیبه آکیلردی. احتشام و سلطنتی بک سوردی. حکم و نفوذی
خیزان، کواش، شطک، طاطیک حوالیسندہ جاری اولدینی کبی ملاز کرد
و بلاقہ قدرده امتداد ایتمکده ایدی. بوتون بو اراضیده زوایا و مریدانی
موجود ایدی، یومیہ ۲۰۰ کشیک هادایهک؛ تکیه و مسافر خانہ سندہ اطعام
واہزاز اولوندینی روایت ایدلمکده در. تکیه نک واردات اساسیہ سنی اراضی
موقوفہ تشکیل ایتمکده ایدی. معینده اوج بوزہ قریب سلاحشورہ موجود ایدی .
بومقدار سفربری بر وضعیت مواجہہ سندہ بیکارہ بالغ اولابیلردی . یالکیز،
بر ذاتک سویلہ دیکی وجہلہ سلاحشورلرینک — ستر عشائر سواریلرینه
نسبتہ — قیمت عسکرہسی ، تمہیزات و ترتیبات اعتباریلہ نقصانندی . منہادیآ
آرتان نفوذ و قوتی اوکنده بر چوق رقیبلر پیدا اولمقده ایدی . بو میاندہ

مأذونیت بو بورمشلردی کہ بو ذوات کرک حال حیا نمزنده کندولرینک، کرکہ ارنمزلارندن
صوکرہ سلالہ لرینک دائرہ نفوذ و معنویتری ثابت و اسمدر. مثلاً، بتلیسدہ ہیخ محمد کفروی
حضر ترینک مرقدلری تا (قارص) حوالیسندن زیارتہ شتاب ایدز اثرلرک مرقدک اوکندن
این استناد ، ورکوع احترامکارانہ ایله یکدمیری وانمدر. شوراسنیده برئی استخراہ
فیدایک لازمدرکہ، کوردلردہ منفرد اقلیتلر مستثنائولمق اوزرہ — دیناً مسلمانیق، مذہباً
شانلیک ، طریقہ نقشبندک ، سائر امثالرینه نسبتلہ، حائز رجحان و اکثریتدر .

(۱) کوردلردہ سرپوش ملی کچکلاهدر . اشکان مختلفہسی وارددر . صوکرہ زمانلردہ
نورک مہاجریتیلہ مألوف اولمش بولونان شہری کوردلردہ کیمکیری فلرک اطرافتہ یازمه
صارمقده درلر . قوستوملر دخی ، «ولات» دینلن مناطق جغرافیائیہ کورہ (روزکان،
موطکان ، هوزان ، بوطان . . . الخ) بر خصوصیت مرہی ایدرلر . . بولنردن
موطکانیلرک طرز تعلیمی ثابت سادہ و اییدر .

اولونیوردی . اوسره لده اعلان اولونان عفو همومیدن محکوملرومنفیلرده
استفاده اییدیورلردی .

اشخاص:

مناسلیم-۵۰-۶۰ یاشلارنده کنج حوالیسی (زازا) لرنندن ایدی . علوم شرعیه
وعربییه واقف ، علم ، متدین برذات اولوب وقعه ده اوینادینی روله باقلبرسه
(نوعی شخصنه منحصر) اشخاصدن معدود اوله بیایر . عز مکار و صاحب
مفکوره اولدینی آ کلاشیلیور . وقعه یه تقدم ایدن کونلرده (کارکار) لی
(منلایحی الدین) نام ذات مناسلیمه یشیل یازی ابله یازمش اولدینی بر مکتوبده
(منجی و مجدد) اولاجاغنی عالم معناده مشاهده ایتمش اولدیندن بیان تبشیرات
ایلیوردی . مناسلیم ، شیخ شهاب الدینک کوچوکدن بری امر تعلیم
وتربیه سنده بولونمش اولمقله لالاسی و خواجه می اولدینی کچی شیخک مقامنه
کلدکن صوکرده مرشدی ، عین زمانده سرخلفاسی [۱] ایدی .

شیخ شهاب الدین - ۳۰ یاشلارنده ، بیاض صاریقلی ، نورانی وجهی ، ملحم
برذات ستوده صفات ایدی . علوم شرعیه و عربییه واقف ، امور دنیویه دن محتجب ،
معتکف ، اوصاف حسنه ابله متخفق و متجلی کامل برانسان ، حقیقی بر
(شیخ) ایدی . خواجه سنه قرشی قبنده ، ضعفه یقین درین بر حرمت
ومربوطت حسی بسار ایدی . بوحسیاتی ثولوم قرشوسنده بیله اظهاردن
چکنمه مشدر . دیوان حربک ، والی به معهود مکتوبی یازوب یازماش اولدینی
سؤالنه (خواجه سنک آرزوسنی انفاذایتدیکی) جوابی ویرمشدر . خیزانک
' با کنوس ' قریه سنده اقامت ایدر ، یازین بتلیسه قریب اورمانلرله محاط
کوزل بر موقعده کائن اولان (سید آوا - سیدک احیا کرده) نام صیقییه
کیدردی . قلوب تامه ده پرستش درجه سنه واران بر حرمت فوق العاده
ونفوذ معنوی به مظهر ایدیلمر . بین الاخوان (غوث) هنوانبله توقیر ایدیلمن
جدلری (مناسبات الله) [۲] حضر تارینک (جلال الدین ، حسن ، نور محمد)

[۱] مرید ، طریقت نقشبندیه سالیکننه اتلاق اولدینی کچی خلتاق دخی طریقت
مذکوره منسوبیتتمین اوصاف مطربیه یی حازذواته قریض اولنور ، برنویه مخصوصدر ،
[۲] (مناسبات) ، طریقت نقشبندیه نک نفر ونمیبی ایچین (بوبوک حبه
طه) حضر تارندن مآذون اولمشلردی . اساساً (سید طه) حضر تری دما برچوق دایر
گرامه (سرد حوالیسنده ' نیرساو ' شیخی ، بلیسنده شیخ محمد کفری ...)

این حال لاشیور و متهوراته سویله نمت ایست بر رفیق خلیل) . سکوت امر
 ایندیکی کبی اطرافنده کیلرده مایوس اولمازینی ، بونک آنجوق جناب حنک بر
 امر مقدری بولندیقی و معروض قالدینی ظلمک عدالت الهیه ایله قارشو
 لاشه جفتی بیاندن سوکره (س شریف) تلاوت اینلور . و کمال متانتله
 کندوسنی جلادله تسایم ایدیوردی . آصیلدینی ایب ایکی دفعه قوپورور
 و (آنهک عفو ایندیکنی سز عفو ایتمورسکز . بنم ایچین قانین بر ایب
 کنبریکز) دیوردی . (سید عنی) دخی حرکاتله ، معروض قالدینی
 طاقت نجیعه آراسنده هیچ برمناسبت کزرمدیکی و اندراکنه صیغدره مادینی
 بو ظلم نتیجه اولکنده دیار الهیه اغیاره قارشو اصله نك کندوسنه پک آغیر
 کلدیکنی ، سویلوردی . بتلیس خنریله ، روژکی آغازینک مقبرلرینی
 حوی بولونان قدیم مزارلرده دفن اولوندیلر ، یاران و مریدان اون بش
 کون فوج فوج مقبرلری اوزرینه کله ک نوحه کر اولدیلر ، اظهار شیون
 و ماتم ایله بوفاجعه ایچین ترتیل ایله دکبری شریقلری سویله دیلر . زیارت
 کن قافلر تامیله قصبه دن ایجرویه براقلمیوردی . قسم قسم کله ک زیارت
 ایلوب کیدیورلردی . عکس تقدیره واسع مقیاسده نمایشل ترتیب
 ایله جکی محققدی . عین زمانده حکومت (سید عنی) نك کوچوک مخدومنی
 رهینه مقامده بتلیسده اقامت ایتمیوردی .

شیخ شهاب الدینک و سیدعلینک اعدامی بتلیسده ، خیزانده ، کوردستانک
 اقسام متعدده سنده آجی تأثیرلر اویندیردی . متأثر اولمادق فرد آفریده
 قالمادی . هیچ کیمسه بو آنی وغدار نتیجه نی مأمول ایتمیوردی . باخصوص که
 سید علینک وقعه ده دخلی و علاقه صمیمیه . بوق ایدی . شیخ
 شهاب الدینک عصمت و منزهتی آشکار ایدی .

منلا سایم ، روس قونسولوسخانه سنک جوانب اربعه سنه نوتجیلر اقامه
 سیله ترصد اولونمقده ایدی . وقتا که حرب عمومی وسیله سیله حکومت
 عثمانیه ایله روسیه آراسنده حال حرب نحدث ایدیوردی ، روس قونسولوس
 بتلیسی ترک ایدنجه منلا دخی توقیف وایکی رفیق ایله برلکده اعدام

(ملا سلیم) ۱۶ کشیک رفقای ایله، بول اوزرینه تصادف ایدن روسی قولولوسخانسه التجا ایتمش ایدی، (شیخ شهاب الدین) دخی بو نتیجه اوزرینه (وان کولی) ساحله اینهرك یلکن کیسی ایله ارجیشه اورادنده سرحده دوغرو کیدرکن، روایت اولایه کوره روسله التجای نفسنه یدیره میوب نسایم اولمش، روایت اخیرمه نظرآده (زیلان) دره سنده توقیف ایدیلهرک بتلیسه کیشدر.

وقه نك شکل اخیرى اوزرینه خیزان وبتلیسه کلی صورتده عسا کر منظمه اعزام وبتلیسه اداره عرفیه اعلان ایدیلهرک بر معناد دیوان حربیه حرفی آشکل ایله شدید بر صورتده اجرائی حرکتیه باشلادینی کبی بری طرفدوزه خیزان اوزرینه سوقیات عسکریه باشلامشدر. خیزان اوزرینه یوروش یابان عسا کر عثمانیه هیچ بر مقاومتیه معروض قالدن طوغرجه خیزان شیخلرینك مقبر وزاویه لرینی احتوا ایلمن (غیدا) یه مواصلت ایله مش ز (سید علی) طرفدن فوق العاده اعزاز واکرام ایله قرشولانهرق حرکات تعقیکارانه مدتجه عسا کر شاهانه ای اعاشه ایلمشدر. نتیجه تعقیبات اولهرق (۳۰۰). قریب اشخاصی توقیف اولوندینی کبی (سید علی) دخی و بعضاً مرکزه بولونمش، لزومندن بحث ایله بتلیسه کتیرتیلهرک موقوف طوتیلیمشدر. بر آی قادار موقوف قالدندن سوکرا دیوان حربیه محاکماتی ختامه ایردیرمش اولاجق که شیخ شهاب الدینك بتلیسه وصولندن بر قاج کون سوکوه اون سکز کتی حقدده اعدام امری صادر اولهرق اوج مختلف کیجهده قصبه نك مختلف محللرنده - کوك میدانده سید علی شیخ شهاب الدین، فقی خلیل وسائر، چارشو میداننده شیخ شیرین، ملا محی الدین، فقی جندی وسائر حقدده صلباً اعدام حکمی تطبیق اولمشدر. دیگر طرفدن ۱۵۰ کشی ده سینوب، انقره، سیواس، مدینه نفی و تقریباً قلمش ایدی، منفیاب میاننده بر قاج دانه ذوات معروفه وار ایدی.

کوك میدانك تاریخی سینه سی اوزرنده قوریلان اعدام سهاری آلتنه پك مدهش، پك آلم بر فاجعه اوینانیوردتی. (شیخ شهاب الدین) معصوم قلیله ایك آلتنه کلدیکی وقت اوزمانه دکن مغبر بولندینی (سید علی)

دیدند [۱] و شری بک تیرینه، اوزرلرینه کله شمت یازیلی بایراق کشیده اولونمشدی .

حکومت محلیه نك ایکی طابورلق نظامیه وژاندارمه قوتی ایله ایکی جیل طوبی ایکی میترالیوز وکلنتی اسلحهسی موجود ایدی . بکی والی ، عسکری دیوبنی آچدیروب سلاح وجیخانه توزیع ایتدیکی کبی قصبه نك حاکم نقاطندن قامه به ، قشله به ، حکومت قوناغنه ، گوک میدان مزارلقنه طوب و متریالیوزلری تعیه ایتدیرمشدی . صباحلین باشلایان مصادمات آقشامه قدر دوام ایتش و بک هیجانلی اولمشدی . کوردلر کیمه آزا اولدقلری کبی سلاح وجیخانه لری ده هیچ منابه سنده ایدی . اکثریسی خچر و دکنک ایله مجهز اولدقلری کبی قوماندان وضبط و رباطدن محروم ایدیلر . میانه لرند . رؤسادن معدود اوله رق ، قدیم شروان بکاری احفادنندن محمد امین ، خاقان مغفور سلطان حمیدک تفتکچیلرندن هیوریسی علی آغا ، خوماجل فرسو و سائره موجود ایدی . محمد امین ایله خوماچ آغاسی فرسونک مقابله لری بک دلیرانه و قهرمانانه ایدی . طوب کورولتوسی ، تادیاً یاغان و اطراف صولایان میترالیوز یاغموری ، کوردلرک تجاوز محتملندن اوزرکک حکومت یاردم ایدن برلی قوتلرک انضمام معاوتی مواجهه سنده تدارکسز اولان کوردلر هیچ شهباسز مجبور رجعت اولاجقلردی . مناسلم کویا میتی خلقنه قورشون تاثیرندن مصون قله جقلری سوبله مش ایسه ده . آرا لرنده مجروح و مقتول ظهور ایتسی اوزرینه مهاجین محنه مصادمه بی ترک ایله برلرینه عودت ایتشلردر . انسی مصادماتده کوردلرهن ۸-۹ ، عسکر دنده بر او قادار مقتول و مجروح دوشدیکی کبی اهالیدنه اثر قضا اوله رق (۲۰) کشی قدر مقتول و مجروح ظهور ایتشدر .

نتیجه

اک چوق متریالیوزدن شکایت ایدن مهاجین ، عودت ایتمک باشلامشلردی .

[۱] رومالیر طرفندن انفا ایدلمش بتایس قلهنسک بنه بو نامه موسوم طائفه تبهنده واقف ترصد فله سیدر .

بر حکایه تاریخ

— یکن نسخه دن مابده و ختام —

او وقت حکومت محافلده تاسده بولنان احمد آغایف نام محرریاز مشراولدی بی بر بندده (مظاهر) بکک عجز ندن بحث ایدیور و ککات متهجه ایله کوردلری توصیف ایدیوردی . یکی والی بتایسه موصلت ابدنجه ، اولجه مقابله ایچون کوندریلر برطابورلق قوت ، شدتلی برقرار فورطنه سی ائاسنده متعرضلرله شدید برحاربه به دوتوشمش ومنهزماً قصبه به رجعت ایتمش بولونیوردی . مهاجرله بوقوتی تعقیباً قصبه نك شرق جنوبیسنه آصاف ایدن (کافی زوا- قور و چشمه) نام ارمنی محله سی ایله (هرسان) نام کورد محله سنه کیور و محلات مذکورده ی اشغال ایدیورلردی . محلات مشغولنده کی ارمنیلر ، کوردلری حسن قبوله قارشیلایور . کندولرینه بیهجک ، ایچهجک اکره ایتدکلری کچی حکومت قوناعی جوارنده کی محلاتده بولنان ارمنیلرده مرخصه نری واسطه سیده حکومتدن مقدار کافی سلاح آلوب سلاحلانیورلردی .

شهرده عمومی برهیجان و خلیجان حاکم ایدی . هرکس وقواتک تعقیب ایده چکی سیری مراق و انتظارله بکله یوردی . محلاتک بر قسمی متعرضلر طرفدار اولدی بی حالده اکثریت اعتبارله دوچار تجوز اولاجقدارندن قورقیدرلردی . بونکله برابر برچوق کنجلر کوردلر طرفه کچمشلردی . اوکیجه عمیق برانتظار و تردد ایچرو سنده کچدی . شهرک بعض محلاتند ساکن قبائل (زیدانیلر ، مرموطیلر ، کومسایلر) کوردلر طرفی التزام ایتدکلری حالده قطعی قراری ویره مه مشلردی . متعرضلر ، هر نه دنسه شهرک (هرسان) محله سندن ماعدا ، ساژ محلاتیه ارتباط و مناسبت پیدا ایتمه مشلردی . بناء علیه اوکیجه یا قوتلرینه اعتماد ایدرک ، یا خود تعمیرامون نتایجک ظهوری احتمالله بناء امنیت ایدمه بیهرک شهری تمامیه اشغاله تشبیه ایتمیشلردی .

صاحبین ، اورتیلق آغاریر آغارمز ، بتون نظرلر ، مهاجرلرک بولوندکلری جانبه دوزرو دونمشدی . فی الحقیقه قصبه نك الك حاکم نقطه سی بولنان

بیر مرتبه به اصعاد ایندی کمز کون قدرت مرئیه بالاریسی کوره جکر .
 اروپا و آمریکا ترقیات مدنیسی قبول و تطبیق ایخت، کورد ایچون
 هیچ ده چین و یابانچی ایشلردن دکدر ، اونک ایچون بو کون دنیا به شانلرینی
 داغیتان و مقدرات عالمی تنظیم قدرت و کانی کورترن بو یوک ملتلرک یتشمش
 اولدورق هایه به کوز دیکمکندنه کندیمزی آلاماز ..

کورد مانی بالکیز کندی صنع و تقصیر به دکل ، تاریخک و مختلف اسباب
 تاریخیه نکلده سوق شامتیله بک کج تقیر ایده بیلدیکی لوازم عصر به بی
 اولدینی کبی تلقی بالقبول ایتمش ، حق اونورانی شهر اهده بورومکه باشلامشدر
 دینیه بیلر . کوردلرک مربوطیت معروفه دینه لری کندیلرینی شهر اه ترقی ده
 تشویق ایده جک ایشیرنجی سببده اولابیلر اولوریرکه دیندارلق کسوه سی
 آلدنه مقدرات ملته حاکم اولمق داعیه سنده بولونانلرک - تکرار ایدیوروم -
 بالکیز و بالکیز حرص منعمدن دوغانه نعلریته معروفه قانغاسون . مع مافیله
 دوامسز وضعیف بیر مختلفدن عبارت اولاجق اولان بو حرکتکده بالذات
 صاحبزینه ضروری دوقونمقن باشقا بیر نتیجه حاصل ایتمک امکانی بوقدر .

چونکه کورد کتیه ملیسی حقیقتی و حق آ کللامشدر . کوردلرک بیر
 (اعتقاد مدرکانه) به مالک اولدینق بوقورلرده سوبله مشیدم . بو خاصه ،
 قدمه تکاملی اولان قوی بیر (ادراک معتقدانه و یا دیندارانه) مرتبه سنه صمود
 ایندیکی کون (کورد) جهالتدن ، اُسیر باشامق و اُسیر اولمقن ، حق
 قایدیرمقن قورتولمش ، شهر اه اقبالده جوق یول آلمش دیمکدر . بو آتی نک
 جوق اوزاق اولمادیقنه مؤمنلردنم . ایسته اووقت ، کوردلرک مکنتسب
 هیچ بیر ایلیکی اولمادیقنی سوبله بن آرقاداشم ، نه و مت بالذات آرقاداشمده ، اورتاده
 حقنی ، وظیفه سنی مدرک ، فضیله ، انسانیته خادم بیر ملت کوره جکدر .

کنجدر ، کورد منورلری ، بو غایه تکامل مفکوره من و - کمال
 فوزنشک تعبیرله سوبله بیم - بورویه جکمز د اوزوز و دیکنل یوللرده
 تولومه و حقسنز لقلارله کوله شیرکن ، (حق) ده معینمز اولسون .

۱۴ نیسان ممدوح سلیم بکی

وقهر ایله قیون ایتمک بومدنیته بیر خاصه سیدر . . . . . دینیت، بیامش اولانمکه
 مسلمانغه یابانچی بومدنیته . بعضلرینک بالاندن دیدیکهری کئی بیر خرسیتیان مدینتی
 ده کیلدر . اساساً بیزه مونس منبعلردن کلن وزمان ایله حیات انسانیه اویدیریلان
 بومدنیته بیزی دینمزده لاقیدی به دکل ، احکام اساسیه مبارکه سنه
 دها قوتله ره ایته سوق ایده چکدر . بیلمه لی یز که بومدنیته قبول ایتمزسه ک ،
 اللهمک و بیغمبرک عصر لر دن بهری بیزه ودیعاسی اولان بومقدس مؤسسینی
 بالعکس متروک و مهجور بر اقیش اولوروز . دوشونمه لی یز که دینک غایه سی
 دنیوی و اخروی سعادتدر و دولایسیله دینک اعتلا سیدر . دینک اعتلا سی
 سالک لری نیک اعتلا سیدر . بیز بو حالزله هر کون نه زیلکه محکوم و کوچولمکه
 میال اولور سهق نه دنیوی و اخروی سعادته ، نه ده کندی مزک و دینمزک اعتلا سه خادم
 اولایا بیز قوتل اولمق ایچون بومدنیته بیر چاره وضع فدن قورونومه چایشمایانتر
 ایچون ده انک مدھش بیر داهیبه در . ذاتاً ایسترایستمنز دیکشه چکنز ، اون سنه
 اولکی معلوما تمز بو کون ایچون کافی کمر سه ، اون سنه اولکی قیفتهز بو کون
 باشقه شکه کیره سه او چیوز سنه اولکی قناده و قیافته قنق ویا قنق ایچون
 هناد ایتمک نصل ممکن اولور ؟ کورد ستاندن قیونزله استابوله دو کولن
 کورد لر مملکت لر ندن کتیرلمش هانکی قیافتی و یهانکی عجمی ذهنیتی صاقلا یور لر ؟
 قیافتلری ده کیشدیرن و ذهنیتلری تکمیل ایتمیره ن بو کورد لرک مملکت لر ندن کی
 بابا ، قارده ش و هم شهر لر ندن نه لری نقصاندر ؟ اولر دن دیندار لقبه و ملیتجه
 کری قالیر نه لری واردر ؟ بناء علیه بن بومدنیته « زمانک مادی و منوی
 شرائط حیاتیه سنه اویق ، دپه تعریف ایدرم ؟ بیزده کندی مز یوشرائطه
 اویدیر مق مجبور یتمده یز . عکس تقدیرده ، بوسیلابه مدینتی طور دیر مق
 ایسته یئر ، اونک دالغله لری اوکنده سور و کلنمکه محکومدر لر .

ملی روح مزده ، هر تورلو تکاملی تقبل و تمثله انک مساعد صورتده ، مکنوف

اولان استعداد مز یوش یوشنه صاقلا زسهق باشقا ملتلرک اونی کنده
 منفعتلرینه خدمتکار ایتمه لر ندن قور قالم . آنجاق سجا یای طیبیه مز ی مشهور

ایشته سیزه، کوروب دیکه دیکم انسانلرک آیرین شینلرندن بیکارده بری...
 بوندن شوتیجه جیقپوره کوردلر ددرلری آ کلاملر، لزوم ترقی نسلم
 ایتهاردر. خسته وارکه خسته لغتک وجودینه اینانماز و طیبیک وصاپاسته
 آلدیرماز؛ خسته وارکه خسته لغتی آ کلار دو قنورک هر دیدیکنه مراعاتکار
 اولور؛ بویله خسته لر قور توش صایا برلر ایسته کوردلر بوتورلودر.
 اوروپا و آفریقان دوغان بو کونکی جهان شمول قدرلرک اسرارنی
 آکایوروز و آراتنی او طرفلردن کان هوا جریانلرینک باد سموم دکل، نسیم
 حیات اولدینی بیلوروز.

بو کونکی ترقیات مدنییه قبوله، ذهنیتی، ذهنیت دینییه و فکرییه سی
 بو قدر مساعده بخش اولان بوملتک بیرده استعداد فطریسنی آراشدیرالم:
 بونک ایچون مجر داتدن بحث ایتکدانه مادی مثالر کتیرمک داها فائده لی
 دکلی؟ بن بومثالری، بو کون استانبولک هر تورلو مکتبلرند صیرالراشغال
 ایدن کورد طلبه سنده و اوروپانی کورمش، اورالرده تشرر و تکمیل ایتمش
 کورد کنجیرنده بالغاً مابلغ بولیورم. او طلبه نیک و بو کنجی لیک هیچ بیرده
 امانلندن کیری قلمامازی، کوردنک محیط بر استعداد و قابیت دماغیه سی
 بولوندیغه دلیل کافیدر. بوندن باشق، کوردلرک ناصل بیر صنعتکار روحه
 مالک اولدقلمی آفریقانک اوتنه سنده، بریسنده یا شادقمن صوکران زنگین
 و صنعتکار اولاراق، بیر صلاحیتدار صفتیله مملکتلرینه دونن کوردلر اثبات
 ایدرل؛ بن بونلردن قاچ دانسنی کوزمه کوردم: اونر باکا ایشانیان حرمت
 بیر انسان مکمل حسنی تلقی ایتدیلر.

ایشته قناعتجه، بیر حقیقت اولدینی ایچون امانته اتیان ایلیورمکه کوردلر
 اؤک یوکسک بیر مدنیته قبوله و اؤک معضل بیر تکاملی تمثله - نسبه داها آز
 بیر زمانده و داها غیر مساعده شرائط ایچنده - مستعددر.

منسوب اولدقلمی دینک بی نهایه وابدییا ایلیکلمی و فضیلتلریله برابر
 مسلمانلر، بو کون غالب کلن، و غالباً یا شاهه جق اولان بیر مدنیته قارشوسنده
 محیر بر اقبلمشدر، رضا و طلب ذاتیلریله قبول ایتنه من ملتره کندینی جیر

بالقبول بېشلاردى، بۇكادە متشكرم . مختلف يرلردە . مختلف زمانلردە باكا
 شومالده بك چوق سوزلر سويلهين كوردلر اولدى :

[— افندى، اوقومق بيلمهين آدم هيچ بير شيشه يارامازمش، حيواندن
 نه فرقى واركة . — اوقومق بيلمهيدك ، بير ژاندارمه پارچەسى كاوب بيزى
 ايستهديكى كې صويوب كیده مزدي . — يا (اوطومو بيلي كورەن بير كورد) افندى،
 والله شيمدى دنيا دن هيچ خبرمىز اولمادىغىنى آكلادم، بيز بير چفت او كوزله
 يوك طاشيا جغز ديه نه لر چكيوروز، جانئز چيقيور، او كوزمىز اوليور، آغليوروز.
 او كوزك ائتمى ، چاريق بايديغىمىز ده رېسنه مى آجېرسك ؟ . . حريف، هيچ
 زحمتىز، آتسىز، او كوزسىز ايسته ديكنى كوتور بيور . — (طياره يى كورەن
 بير كورد) آدم اوغلى نه لر ييارمىش، بونلرى ايجادايدە نلرە انسان ديرلرسه يايىزه
 نە دېمەلى ؟ بيز دوفرو يولده يورومكى بياميوروز، اونلر كوكركده اوچيورلر ،
 افندى، بيز نه وقت بويلا اوچاغىز ؟ . — سېكارك كوزى اولسون، بيزى وقتندە
 اوقوتمادى ، شېمەى قويون سوروسى كې نە ديرلرسه بويون اكيوروز ،
 اوغلم اوقوسون ، نېم كې قالماسون ديدم ، شەردە بير بيلەك واردى، اونكە
 قوتوشدم اوغلومى مکتەپە ويردجىكدى . اوشاغى كوندرم ، شەردە بش اون
 كون قەدى، بير آزده اوقودى، بيزم آغا راضى اولماغى، ايلا اوقوتما، حقسك،
 كويە كتەپە جكسك ديدى، بن دە كتيردم؛ چوقق دە آدم اولمادى . — بيزم
 كويلا خواجە سنى دە عقللى بيرشى بيليرك، اوقومش ديه رعایت ايدردك
 كچندە بورايە سنك كې بير افندى كلدى ، دېنە دائر نه قدر سؤال سوردى
 ايسه هيچ بيريسنه جواب ويرمەدى، كويلى طوبلاندىق، شەردن آدم عقللى
 بيراملم كتيرمكە قرار وبردك . انسان اوقورسە تام اوقومالى، افندى بويوكلك
 ييزه باقدينى دە يوقكە . . . ييزه نە يديلردە ياپمادق . نە دن بيزم كوزمى
 آچيورلر . چونكە ايشلر يئە اويلە كليور، اوقومش اولانلر آچيق كوزلى اولور
 سوز سويلەمك بيليردكلى ؟ . — (بنده بير غز تە كورەن كورد) افندى، اوغنانليجە مى
 يازيبور ؟ نە چيقار، بيزم دە بويلا يازيلرمىز، كتابلرمىز اولمالي كە اوقوندينى وقت
 آكلالم اوشى . عېئانليجە بيلنلرە مخصوص، كوردلر كى نەمدە ؟ سيزك كې
 افنديلردە كوردلرە مخصوص بويلا شيلرە ياپسە كز نه اولور ؟]

(ص . ح .) نشر دین مبین ایدر کن به قدر بر سه و مشکلا نه هدف رندی وایک زمانه شخص مبارکی و مسلک جلیل عاينده نه قدر معارضه واردی؟ متقدمین علمای اسلامی دن قاج ذات حیاتلرنده مظهر تصویب اولاییلدی و نه قدرینک انجاق ارتها لرنیدن سوکرا قیمتلری بیلدی؟ عیسوینک ادوار تجددنده کی، نشونات، مثلا انکیزسیون اجرا آتی اورویانک او عصرده او یانیاغه استعداد کوستره سی و بو او یانیاغه نغندن لمنفعه ضرر کوره جک اولان صنف ره بانک اندیشه سی نتیجه سی ده کیلمی ایدی؟ پروستانلی دوشونن بیر ایکی فکر نلره معروض قالدیلر ؟

همانلی تاریخک صولک ترقی جریالرنده ، سلطان سایم ثالث ، سلطان محمود دورنده کی قیاملر هانکی ساققلره اولمشیدی ؟ ملت ترقی لندا ئینی طاندریمق ایسته بن قاج کنی ایدی؟ و بو فکر لر نی نه درجه افشا ایده بیلیورلردی؟ بوکون خواجه لر مزه ، علمامزه قدر حلول ایدن فس ، قولانی یاقه ، قراوات ، دریا نطالون او وقت ایچون یگانه سبب تکفیر دکلی ایدی ؟ تاریخدن یراز بهره یاب اولانلر ترقینک هر یرده آرزوق بر بیرینه بکزه بن صفحه لر ی اولدیفی بیلر لر . بنه بو مثاللری ایرادن مقصوده ، اجتماعاتک قواعد عمومی سنیه امثله تاریخیه ایله تأیید و کوردلک حیانتنه تضیقاً زمین مطالعه اجه کدر .

همریلشمک مجبوریتده بولنان کوردلکده بو قواعد عمومی دن طبیعی خارج قلاماز . اوده ، بعض لوازم مدنییه یی قبول ایدرکن ، شه سز یا حرص منفعتدن ، یا غفلتدن متولد مانعتلره اوغزایا جقدر بو املنده ا ک زیاده عامل وفعال اولان عضولرندن ایسترایسته مز قربان ویره جکدر . آنجاق ، بو قواعد نه قدر عمومی اولسه ، هر ملتک طبیعت و سجه سنه کوره آریجه دوچار تبدل اولورکه ، بوده طبیعیدر .

استانبولدن اوزاق قالدیم دیرت سنه نک همان بیر ییچق سنه سنیه مختلف محیطلرک کوردلری ایچنده کچیردم که بو باکاشو قناعتلری ویردی : کوره (تعصب جاهلانه) به بیگانه ، فقط قوی بیر (اعتقاد مدرکانه) به صاحبدر ، بوکا مفتخرم ؛ کذا کوردلر عصرک احتیاجاتی تماماً تقدیر و ایجاباتی تلقی

ایدینشلردر . اونلرک بوفکر وحرکته تمسک ایتمه رنده اندیشه منفعتدن باشقه بیر سبب یوقدر . بویجده خلوص اجتهاد و بسوق قناعتله متحرک اولانلری تاریخ ، اندر قیلندن قید ایدیور . کتبه ناسک هیچ بیروقتده کندیلمکندن ترقی و تجمده علمنه بیروندیکی کورولمه مشدر . ناس ، علی الا کثر الک اول کندیسنه مراجعت ایدهنک واک زیاده کندیسنه - هر هانکی بیر سبیدن - خوف تلقین ایلدینکدر . بو طبقه نامی تحریک ایدهنلر ترقینک تأسسندن منفعة متضرر اولانلردر ، اونلر مختلف رنگ و شکله بیروسور و متغلبه درکه ، خاتک کوزلری آچیلیرسه کندیلمه قوللق ایدهنلر قالمایاجندن و هیچ بیر زحمت چکه ، دن قازانیلان ثروت و ساطلترک بر هوا اولاجندن قورقلر . [ ] ، فریبدرکه کتبه نامی اضلال و اهرا ایدنلر هر وقت صمیمی ، تجمده طرفدار ، خاتک حقوقی دوشدونور کورونه رک اونک جهائته آچیقجه برابر ترقیلرینه اسیک اولورلر . کذا هر وقت واقع اولمشدرکه نه دفعه صوکر ا کندی حرکتلرینک جزاسنی چکن و نایبجندن مشکی اولانینه زمره خلق کندیسیدر .

تاریخده ، ترقینی ، تجمدی کورولتوسمز و مشکلاتسز قبول ایدن ملتلر کورویوروز ؛ بونلرده کتبه ملیه حاکم اولان ارکان نافذه یا کندی شخصلرینه ، یاخفلرینه هاند منافع آتیرینی دریش ایتدکلری یاخود جدا خالص بیر محبت ملیه ساقه سیله متحسس اولدقلری ایچون ترقی جریانلرینه مخالفت دقل ، تسلیم نفس و بعضاً تشویق ایتشلردر ؛ بومثللو ارکان ، آرق اولملرک (آباء سعادت) مرتبه بلندینه ارقا و ماهام الدوران خیر و شکرانله یاد اولورلر .
دائما پک کوچوک بیر اقلینک دماغنده ، حتی جوق کره تک بیر دماغنده دوغان ترقی جریانلری ، هر وقت قولایجه آقوب کیتمز لر ؛ بونک ایچونده بیر آرز تاریخه باقلم :

حضرت هیس (ع . س .) اوزمانک (دین حق) نی اعلان ایدرک
قاج کسی بی کندیسنه طرفدار بولدی و عاقبتی نه اولدی ؟ حضرت
[*] بو حقیق ایلک دنه بیر کورد کویوس باغقه باگا بیر افاذه ایله سوله مشدر
دایما آشافیلرده اونک نافده سنی ذکر ایده حکم .

و تکامل اتمت لزومنده آذربایجه متفقدنلر ؛ فقط تطبیقاته کیریلدیکنده ،
 اودرجه مفوض بیر مخالفت حاصل اولور که حتی ترقی نیک ناصل اولاجمندن ،
 ترقینک نیچون ایسته نیلدیکندن بیرنه غنمت ویا تفاقل ایدملر کورونور .
 ذوالهی (ترقی) و مبارک (دین) ده بیرضاف اصلمز ، سطحی شکلره و جاهلانیه
 نظریه لره قرمان ایدیلیر . باری ، اودنی قانقان ایدملر دینک کنه و غایه سنی
 بیلسلر . . . باری ، اورتقی به مقنور اولاسر ترقینت مفصدی آکلاسلر . .
 دیندن بحث ایدملر ایچنده ، قرانوات و یقه طاقانلری و بیق کسنلری تکفیر
 ایدملر کوردم که یگرمی درت سهامت میحانه دن چیقمازیر و بوولرجه
 انسالرک کندی أمکریه ، آذربینک ترلییه قزاندقاری ، توی بیتمه مش
 ذوالهی جرح و قوت زرقدرینه تخصیص یندکری ثمرات مساعی بی بیر حص
 درونی ایله کیسه لریه چکری ، کذ حیاسک اون بش سنه سنی مدرسه ده کچوم نلر
 و بوست طریقه نامزد اولانلر کوردم که رشوتی استحال و بهره علمی
 ملت معصومه نیک کیسه لری بی بوشتیمه آنت تبقی ایدملر .

ترقیدن بحث ایدملر کورده که انعام کلهوامه دیبه رک بیرحمل ایله
 کوروشکی ویر کویونک دردنی دیکه مکی نزل و بوتون غنمت ملیه
 انکار و هر عرفداننی استخفاف ایتکی ترقی مقتضای صایرلر .

حایوکه نهدین ، مثلا ، بشق لری نیک کدیمیلریله قورصاق دوله دی مق ،
 ویا علمی واسطه نکل ایتکدر ؛ نه ده ترقی کویلودن ، حماندن ، کویدن
 قحجق پاخود ملتک هر تورلو محترمانی استخفاف ایله مکدر . دین و ترقی ،
 بیر بیلریله آل اله ویره رک ملتک روحنه کیرمه لیدرلر . ذاتا دین ترقیدن باشقانه
 دیکدر که . . . دینی و ترقی یا ککش آکلامق ویا بیلهرک یا ککش کوسترمک
 ایسته بویله کباژدن کنه و خطالری ایشله مک سائق و ملتک ضررینه منجر
 اولور . هر دورده ، هر متمدن آز جوق تجدد و ترقی علیهدارنی کورلمشدر .
 تاریخک ایلک قدیم دورلرندن یاقین زمانلره قدر بونک ایچون تورلوتورلو مثاللر
 بولوب ذکر ایدمیلیرز .

دین محافظتی دایما کندیلرینه حصر ایدملره هر شیده ملت نامه
 اداره کلام حتی کندیلرنده کورنلردر که بو علیهدارنی صنعت وایش

بومقله مده بو بئشاره دائر بیر آر سوز سویله مکی فائده لی کور یوروم ؛ تا که کوردلرده سلیمان اواباق حیثیتله بومباحث فکر به واجتبعیه نوزده رنده کنده حق تفکر و مطالعه لرینی استعمال ایتمش اولسونلر ؛ تنی ایده رم که دهاها بیر چوق کئنجلر و منور لرمز بوکا دائر اولان فکر لرینی « ژین » صحیفه لرینه تودیع ایدلرده کوردلک ایچون (مساعی اجتماعیه بزوفراسی) نك اساساتی حاضر لائش اولور . یوقسه بومعظم مبحث بیر ایکی قلمک ، ایکی اوج دفعه یازوب چیزمه سیله حل ایدیلجک شی ده کیلدر .

بجه کبرمزدن اول بیر نقطه یی هرکس نظر نده تثبیت ایتمک ایستهرم ؛ بن ، شخصاً دینک افراد و هیات اجتماعیه ایچون لزوم قطعایسنه و اونلرک دینه اولان احتیاج لرینه اوزر یجه قائم که بجه بیر انسان هواسز ، صوسز ، اککسز یا شاید مایاجانی کی (دین) سزده حق حیاته مالک اولاماز ؛ باخصوص بو دین فخر الانی نك دین اکلی اولورسه . . . بو فکری بدن اول دوشونن و اعلان ایدن یوز بیکنرجه عالم و متفکرده واردر . هر وحسز انسان اولامایاجانی کی ، دین سزده حیات اولاماز ، مده سنی قبول و اعلان ایتدکن سوکرا ترقی به ، تعجده ، تکامله متعاق فکر لر مزی سرد ایدلم :

شبه دن آزاده در که اک دیندار انسانلر آراسنده بیله دینک - اساسه تعلق ایتمه بن - صورت تلقیمی ده کیشیر : هر صوفی ، هر متدین ، هر متقی انسان دیندن عین معنای ، عین مقصدی استخراج ایتمز . طریقت نقشبندییه طریقت قادریه ، طریقت رفاعیه و . . . الخ ایله طرق تصوفیه نکی دیگر اصنافی و مذاهب سینه و شیعه و دهاها بیر چوق شعبات مذهبییه بونلر هب اساس خارچنده لان احکام تالیه دینه یی باشقا باشقا تفسیر ایتمکدن منبعث بو یوک ، کوچوک اختلافلر در . دینک احکامنده بویله اولونجه بیر دین منسوبلری آراسنده (ترقی) به ویریان معنی ، ترقیدن بکله نیلن فائده ، ترقینک اشکال تطبیقیه سی ، ترقینک غایه سی حقتنده اختلاف فکر و نظر بولونماسی بطریق الاولی ممکن و جائزدر . شوراسی ده قطعیدر که دیندار ، صوفی ، شیخ ، خواجه ، شهرلی ، کویلی ، مکتبلی ، چفتجی هرکس ترقی

سناك ۲۲۰ قروشہ
نیف سار ۱۳۰۰

۵۵۵۵۵۵

درج اولونیمیان مقاله لر
لاده ایدلر

۵۵۵۵۵۵

سنه نیی ۲۲۰ عروشدر
آلی آلی ۱۳۰۰ عروشدر

۵۵۵۵۵۵

مسنکزه موافق مقالات
مع سنونیا درج رلدر

۵۵۵۵۵۵

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصاد ایدر بحث ایدر تورکجه کوردجه مجموعہ در

ایستاد

کوردینکنده رتی جریانتری

د ژین، لک این دردیلمی نسخہ سنده کی (کورد خانمی) مقاله سنه اوهریل آرقداشلمردن بیرسی دیدی که کورد خانمی و حقیقه آبی تدقیق ایدلش، اوصاف میزدر آبی کورسهرلش؛ بالکنز کورد خانمده کی اوصاف و مزیت مکتوب رسدیعور، خدیو نیت برصورتده بیشدیکنی ایما ایتمک ایستیورسک. صن ایدرم، کورلویه یسه دوشونجهک دوشوردر؛ کوردلرک نهایسکری، ناکرتولکنرک و رسه هب کندیلرینه عاڈدر؛ بونلرک داها آبی بیرحاله کتیرمه سی ایچور نه دوشونیورسک؛ آرقداشمک سوزلری شایان نظردر؛ ظنجه، دینک ایستیورلرکه ملنک سجه سنده مکنوز ارلاز خصائص مدروک و مشهور بیر قوت ایمالی و تقاضی ازاله ایله یرینه عصری فضائل اقامه ایتملی. بن سوکیلی آرقداشمک اقدانسه بر معنایی وریه برم؛ بوکا کورده ده مقاله یوروتہ حکم.

صوک زمانلرده استانبولک تورکجه غزته ورساله لریده مهم بیر مسئله ایله اشتغال ایدیورلر؛ قادیلرک آرککلرکی تحصیل معرفت ایدوب ایدهمیه جکندن باشلا یراق دوام ایدن بویازیلرده، مسلمانلرک تعجد پرورانه بیر پروغرام داخنده عصریلفمه لر ی فکرلری ده مندمج بولونیور.

(م وزین) ك طبى ختام ولى

ملا احمد خانى حضرتلرينك كورد نعيم معارف ونشریات جمعيتى ، طرفدن اوتهدنبرى طبع اينديرلمكده بولنان (م وزین) نامنده كى كتابى ياقنده ساحه انتشاره چيچاقدر . (م وزین) جمعيتك نشر ايدى جكي كايانك برنجى كى كتابدر . استانبولده كاغد فيئاتك وترتيب مصارفك يك يوكسك اولسنه رعماً (م وزین) موجود كاغدرلك اوك ايسنه و بك نفيس صورتده طبع اينديرلمشدر . جمعيت هيج بر منفعت ماديه كوزه تيرهك يالكز كورد ادبيات وعرفانه خدمت ايتك ايسته ديكندن بوقدر مصارف عظيمه ايله ميدانه گلن بو كتابه اداره خانه دن آلتق شرطيله ۵۰ و طشره به تمهدلى اوله رق پوسته ايله كوندرك اوزره ۶۰ خروش فيئات قونولمشدر . كتابك عدد طبى يك آز اولدقندن اوك اول كوردستانده كى قارنلرك آرزولرينى اسعاف ايتكى ايستيوروز . آرزو ايدنلرك اداره خانه به مراجعت ايتلىرى و طشره ده كيلركده كتاب بدلنى پوسته ايله نقداً كوندرمه لرى لازمدر .

طبعا مم وزین تمام بو

م وزین ملا احمد خانى دصودتكى نفيس دا . هاتيه طبع كرن هر كس آرزويا خوندن و كرناوى بكت ژايرو باشى داداره خانامه دا (۵۰) ژبو خارخ ژاستانبول دكل مصارفا پوستى (۶۰) خروشه

امراض جلدیه وافرنيجه متخصمی

دوقتور شكرى محمد بك

همشهريلر مزده دوقتور شكرى محمد بك يازاردن ماعدا هر كون صباحدن آقشامه قدر خطبه سراي مکتبه قارشوسنده خرستانكى ونام ديكره سيدباشا خاندمه كى معاينه خايسنده خسته لرى قبول واك مكملة اصولره تداوى ايدر .

تلفون به اوله : ۱۸۱۲

الم چيچكارى

بتليسه قديمدن برى نشر عرفان ايله معروف خيزانى عائله نك احفادنن همشهريلر كمال فوزى بكك اخيراً بونامده ۹۵ صفحه ك بر مجموعه اشعارى انتشار ايندى . اينجه و ظريف حسلك حصول اولان بو كوزل مجموعه يى قلمه : كه امه مالخامه توه اندوز .

سالی ۲۲۰ فروشد،
آلی ۱۳۰ فروشد

ساک ۲۲۰ فروشد
نیف سال ۱۳۰

مسلکزه موافق مقالات
مع المتنیه درج اولنور.

درج اولونیمان مقالهلر
اعاده امانلر

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه - کوردجه مجموعه در

مندرجات

تورکجه قسی

- کوردلرده ترقی جریانلری ..... مدوح سلیم بکی
- بر حکایه تاریخ ..... لاور رشید

کوردجه قسی

- نهزاین ..... ع . رحیمی
- کوردجه الفبا بونهسی .....

سلسلی و خروشد

نیم استنبال مطبعه

آدرس :

باب عالی جواری ابوالدرد جاده سنده نجم استقبال مطہ سنده (ژن)
ادارہ خانہ سی
توزیع محلی
باب عالی جاده سنده یکی شرق کتابخانہ سی

آونہ لری مزہ

آونہ لری مزہ کوندردیکمز بر طاقم نسخہ لک واصل اولدینی شکا
(۵) بھی نسخہ مزده مرجعك نظر دقتہ وضع ایدلنیکی الآن حالا تواری
ایدیور بوشکاتی تکرار عرض ایچکه زایر آونہ لری مزہ واصل اولدینی
نسخہ لری واولدینی سومرولری همان ادرمه ییلدیرملری رجا ایلرز .

کوز حکیمی

دوقتور حامد شاکر

مومی الیه مزوع کوز خسته لغاری ندای و لازم کن عملیات لری
اجرا ایله نومرولی فی کوز لکری دخی تعیین ایدنی هر کوز امین اولدینی
تراموای مرقندہ سین حشی اجزا خاتمه سنده بولتور .

سید الرشاد جریده اسلامیه سنک ۱۰۰ بھی نسخہ سی قیمت دار مثال لری
انتشار ایدنی .

رفیق مشاعر (کوردستان) جموعه سنک ۵ بھی نسخہ سی
انتشار بر جوق کوزیه مثال لری ایلر اولان کوزیه
کرامه تومیه ایلرز .

چارش — عجائب قط ممکنه اوژی دره . . . موسا کوی مر . . .
 وهاددنی نه یاران پامال بیت اوچه خنئی به . . .
 نه خبر! . . . نه خبر! . . . چارکدی دیمت تماشه دکت ، لازمه از
 بیرم یان بکوزم قط چو کرد ناموسا خوه وهامینت ناوه سنیت بلی او ناموسا
 من! . . . واماتی منه! . . .

« چار کدی دجت تماشه دکت یتنه غلیانی »

چاورش — بلی . . . بلی . . . کوشتن زعبروی جو دیتربینه خدی ژری
 ژمن نابرسست چونکه لسر ناموسی به

« هان دیزته زما انی »

« دینت دانته لاسر سنکی کوری خوه »

چاورش — هان بوته! ضریبا ناموسی ای جانوری ناموس
 مو — آه . . . دادی

غزال — (هان هشتیاردبت) رمی دستکی مو دینت دیزه ~~حسیا خوه~~

وای ته چاوی خوه کوره کز « دناوسری خوه ددت »

« غزال وچاورش مردو دکل یک به آهنگ »

هری مو مم عباسی ، عباسی

بریندار و مو دای کوره یت نه نیاسی

. . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .

غزال — کرمکه !

مھوان — « تماشه دکت ناس ناکت ، سلام عزیزکم

غزال — علیکم السلام . کرمکه ! سرسرمن هات

مھوان — « رودنیت ، خدی ژته راضی بت .

غزال — « تاسک (دو) تینت دستی خوه دده ته سنکی خو ، کرمکه .

مھوان — « ودکرت ، (دهوی) ودخوت ، من کلهت ژته منته .

« غزال دچیت کاری نانی بکت »

مھوان — زحمتی نه کیشه ویکووی از وستامه از نه شیم چو بمخوم

غزال — مھوان . . مھوانیت خدی نه چاوان امر بکن ام مجبورون

امری وان بجی بینن .

مھوان — خدی کیماسی نه کت پرسیار بی عین ازدی تیشته کی ژته پرس بکم .

غزال — امرکه !

مھوان — هون (کچا) مالینه ین (بوکا) مالینه

غزال — هون مھوان نه بان مقابلی وی سؤالاته لازم تات ازبه چکان

جواب بدم .

هنده قدر هیه تومھوانی قدری مھوانی سرمه واجیه، وچو کردان دمالا

خوه دا دنک مھوانان نه کریه وراثا کرمانجان دریا مھوانی خوه دا جان دایه

دژمنی کرمانجان بته مھوان دیسا قبول دکت و قدری دگرن خدمت

بودکن .

مھوان — غزالامن ! صد آفرین بو عصمتاته از فخری به ته دکم ته از نه

نیاسیم از مومه شیری ته خاری له ته حلال بت « همان رادبت دستی»

غزال دکرت ،

غزال — « یک چار حرکتا خوه تبدیل کر بی اختیار ، آه . .

« مردو خوه استوهی یک ددن سردوشه کی دگرن نه هشیار دین ،

« جاورش دری دقونت کس دری ناوکت دری دشکینت ژرد دایه

بوکا خوه دوی حالدا دینت تماشه دکت نانیاست ،

غزال — آه . . . یاری اوه بوساڼک چوجواب ژمی نه هات جازک
 دیرمن می دیتبا بلا ملکی موتی هاتبا اماتی خوه ژمن وه کرتبا
 « راتبه بیان » آه . . . آه . . . هوه چی ژینه مامرووف ژبو درده المان
 هاتیه دوینا . .

چاورش — « ژرد دایت » غزال خدی خیرکت ته چی به ؟ دیسا تووی
 دکری بان ژرلاوی من نه کری ! نه کری ! میز کینسا من له ته ابروکه
 مبروفت ژاوردکاهی هاتیه لشگری مه بردایه دوژمنان دوژمن تسلیم بونه
 می سلامت و ان روژنه دیت . . .

غزال — « بی خوه » خدی کوه دنگی ته بی « خوه برهودکت کوتنا
 خوه پوشمان بویش خسیا خوه شرم کر »

چاورش — غزال خدی وی می دامن توژی ژبو می هاتی دنیایی
 شرم نه که از افتخاری بته دکم کوتو بوکامنی می چند لاده توژی هند دلالی؟
 می چند جنیر و خدان میرغی به ؟ توژی هند خدان عصتی ؟ ازله
 پشته نابیزم خدی شاهده همی جهان از دبیزم چونکه راستی مروف
 انکار بکت بی انصافی به . . . خدی وه مردوکن بومن بهی لت « دنکی دری تبت

« غزال دجیت »

غزال — اوکیه ؟ « دنکک » نه زم

« خلاصک ژرد دایت »

غلام — خالنا چاورش ! خالنا من کویت بلا حتی لیر کرم بکت .

چاورش — (دبیزته غزالی) غزال ازویدجم اماتی ته اودر

« چاورش دجیت غزال تونی دینیت »

غزال — آه . . . آه . . . خوه سیا من مزکینی دامن عییا راسته

جازکسی امدی بکهنه بک ؟ دنکی دری تبت غزال دبیزت »

غزال — اوکیه ؟

دنکک — مهواته .

« بوتیا خوه بدویخه دکریت دری ودکت »

از دخترم که هر مرفکی کرد برای خوی دین ناس بکه . کشت
 لسمی همدین برقه ، هنگ بی جانی خه ، هنگ بی مالی خه ، هنگ بی زقان
 وزانیه خه فی مات خو یا اسیر را یاییکه . دست همدین بیکره . حر بداملنامه
 کردستانه مه خرچی رندی بی چی نه دی ؟ سنکاویدا رینک کور فیه بو . نکازی
 او بی وی بریناخو دیشنه . نه یست مروف وی برینی نکافی صاع
 بکه . از دخترم که : هو پیر وجوان کردان لسم برینداری خوبرفی
 هر کس بدستی خود برینی کربیده . جانی دینی لی ویره . خدی نکه پاک
 اوی لدسته مه بجه . امیزی ، زاری مژی . کردستانی مژی تف وندا بین
 ازتری حیت ومیرا نیا وجومریه کوردان شفه نام .

فقط کسیکی مشا من مژی خوا در ژوراکه تونینه . ایسته اوشغلا
 (جفا بندنیا کوردستان) (ژب) و (کوردستان) وجوان وان هلکرتیه
 کلی کرمانجا ! از کازی وهوار دیکم ودیژم که : ریایکی ام حیا نکا لچون
 پشای (زبزمینه) مه وه کیشان بی جاف خه دیت . فکرن ! فکرن ! ژور
 ریا خوار وچی ومیری شوندا فکرن : ژمه را اتفاق لازمه . فاعتبرو یا ایها لخوا

۳ نیسان - ۳۳۵

کوردی سپوه رکی

نور دجه پیس

معی آلان

بیا ترو کردان فضیلت کردان نوشی ددهت

دو پرده پیس

اثر ا. ع. دهمی

پردا دینی

« پرده ودبت دیسا رای خستنا بری فزال بتونی سر »

« ده شه کور و نشسته مله حضم ان دیکت ریک جار »

کوردجه قسمی

کازندهک

ژی مرا دبزه نکه بی کرمانجی مقاله بنفیسینی . لسر کیزا زفانی کرمانجی زفانی کرمانجی نه بیکه که . . . خلک سلیمانی زفانی هکاریان تزانه ، دوملی ، کرمانجی تزانه خلاف ویژی راسته . از وحو کردن دوخازنکه یک زفانی مه هبی هرکس بی ویزافی بخونی ، بنفیسینی ! . فاشغلا لسری جوان کردان هشتی به . براوان بشغان . ازی لفراده بی برانجی کرمانجی کارندا بکم . کلی بران ! ژی چار صدسال زیده بتره که مه دولت وسلطتاخو وندا کر مه این دست خلکی غلامیکر . باف وکالی مه جان و مال ، زار و جوان ، خون و خودانیا خو لبر خلکیدان صرف وندا گیر . بی مال و پری خو ذاری خلکی مزین کر . اولاد خوه شغان ، جوتاری ، نه ترانین هیشتن . ژی وازرا غلام و قربان شانیدن . حیرانی مه ، تا ! تا ! فه شکه لهن دست وکونی مدا مری بون . بی نان و آفمه مزه بون ؛ شف وروژ سعی کیرین . جوان خولسرو لانا ندا شانیدن خدی بی صنعت و تجارت کیشتانیدن . شوندا آنین نیر جافی مه بیرامه کولانیدن . لیکورا وان مه چفی خو بی سمالک زحم کردا ، دست ولسکی خولی زنجیران خست . زفانی خوه ژکر . خوه کی کوردا وندا بون . ژهفندران جاف خوفکرن قریکا هفدین کرت ، بسیر ولسکی هفدین کشاند . کر یوبنطی هفدین برکر .

مال و ملک هفدین تالان کر . ایسته ایرو روژ روی رش ، دست فاللا مئن البت کس لهرا خدی بی ناکی .

از دخاذم که : او ، روژ تاری و رشام بیر بکین . هس خولسری خوبکیرین لوبوی ملتا خو ، لی بوی عرد و ذاری بی خو بشغان . ژمرا فساد و مزوری نلازمه . خونیدن ، ذانین ، نفستن کره که .

ایدیور . بوشاده دیشارده طوبلانتش اولار غیبهت آراسنده (کردن اوزرینه ایکی ظوب و ایکی طابور عسکر سوق اولنه جنی) شایه سی ظهور ایدنجه اورتلنی هیجان قابلا بور، و هیته تجاوزیله ایدنک ایسته نیلیور سده (سید علی) ممانعت ایدیور . هیئت عودت ایندیکی کبی (سید علی) نه (ملا سیم) ایله برلکده بتایسه کلیور . مختلف محلدرده مسافره اوطور بیورلو فقط ملا سیم مسئله نك بودرلو برطرز تسویه ایله قاپانمسنی آرزو و یاخوون حکومته امنیت ایتماش اولاجق که انتظار و خلعجان ایچروسنده بولنان کردلر خطاباً ، سیدعلینک آصیلدیغندن و کندوسنکده آصیلمق اوزره اولدیغندن باحث بر مکتوب بازارق کوندر بیور . روایته نظراً مکتوب قصبه بی احاطه ایدن قره غوللر طرفدن توقیف ایدیور .

والی، تسکین اذهان و دفع اشتباه ایچون اوکیجه (سید علی) بی تکرار ایزانه کوندر بیور . آرقه سی صره منلاده عودت ایدیور . بونک اوزرینه (شیخ شهاب الدین) دخی (خوماچ) ه کلیور . تأمیناً بیان ایدلکنه کورو اوراده منلانک اصراری اوزرینه والی به (شیخ شهاب الدین) مهریله مهمور تهدید آمیز بر مکتوب یازیله برق (فقیه مصطفی) وساطتیه کونا ریلور . شیمدی به قدر ائتلافکارانه حرکت ایدن والی ، بومکتوب اوزرینه قوتک لزومنی حس ایدنجه، اولجه قوای مساجه ایسته یوبده منلانک قصبه به ورودن اوزرینه تأخیرنی ایسته مش ایکن شیمدی تکرار قوتک اعزامنی طلب ایدیور سده بو طرز حرکت وان والیسی (تحسین) بکله برابر ، استانبولده اوونکی زمامداران امور نزدنده ناخوش بر تأثیر بر افرق والی عزل ایدیور ، بر سرمد متصرفی (مصطفی عبدالحق) بک تعیین قیلور . مابعدی وار

لاورشید

ساعتك مسافره كاڻن «علق» قريه سٺ فسر ڪلپورلر . ژانداره ڪرڪ ڪزتي مشاهده ايڏن مناسليم ، ايشڪ عيجهه بر فوق العاده ڪ ولدبني حسن ايڏنجه ، ڪوئي لي مسئله دن خبردار ايله هيجهه سوق وحرڪته تشويق ايلپور ، ظهور ايڏن هر بده اوزرينه ايڪي اوچ ژاندارمه مجروح اولپور ومنلا تخليص ايڏنپور و اورادن دوعرو اومت ايڏيڪي (خوماچ) قريه سٺه ڪلپور ، اطرافه خبرلر ايصاليهه ترتيبات علتيهه به ابتدار وتوابي جمع ايله مرڪز ولايتي تهديده قيام ايلپور . مسٺه ڪ فنا بر رنڪ وشڪل آلاحي آ ڪلايان بتليس واليسی منلانڪ جلي ، ڪيفيتڪ حل وتاليفي ضمنده حڪومت نامنه منلانڪ قائم پدري مشايخ قادر به دن شيخ نصرالدين ، اهالي نامنه ده ڪفروي زاده شيخ عبدالخالق [۱] مفتي ، نقيب افنديلرله اشرف واعيان محليه دن مرڪب اون ڪشيلڪ بر هيٺ مخصوصه ڪونڊر پيور .

هيٺ (خوماچ) مواصلت ايڏنجه (سيد علي) بي ده اوراده بولوبورلر . اوڪيجه هيٺڪ شرفه بر چاي ضياقتي بايلپور ومسٺه مناقشه ايڏيلپور . هيٺ ارڪاني منلايه توسل ايڏيڪي حرڪاتندن واز ڪجوب حڪومه اطاعت ايتمه سني ، شايد قيام واختلافي ضرروي قيلان اسباب وار ايسه اونلري مطالب معينه صورتنده حڪومه بيلدريمه سني درميان ايله بوڪا ڪنڊولرينڪ ده طرفدار اولدقلمري علاوه ايلپورلر . (سيد علي) دخی هيٺڪ نقطه نظري تي تايد ايدرك ، منلا سيلمه فڪرنده واز ڪچمسي ونشباتنڪ اساسمز ، واهي اولدبني ، دها ايلري ڪيدرك ،

- خواجه ، نه باپورسڪ ؟ ايپ بيم بوغازيمه ڪير !

ديور واطهار ناحوشودي ايلپوردي . بوتون بويانات خواجهنڪ (فڪر ثابت) ۽ اوزرنده هيچ بر تاثير بر اقيور و آرزوسندن هيچ بر صورته واز ڪچميه جڪني اڪلامق ايجون :

— والي بتليسده نه دور پيور ، ايشته موسي ڪ بزه والي ! ديهه مقابله

[۱] مشارايله ، روسلرڪ بتليس استيلاي اخيري شب نامهنڪاننده ، طار فرار فسه آفبر ڪامڪه ڪه باشنه پڪ جلا دتڪاران اولهه رق سوقاق محاربه سي پامس وجبانه سي ڪشڪن سكره شهيد دوعشهه . عين صورته جرڪ ايتسي ذت حقتنده موجره در .

بر حکایه تاریخ

مقدمه :

وقایع تاریخیه نك نشر و تنقیدی ایچین ، هیچ اونازسه ، ربع عصرلق بر زمانك مروری (علم تاریخ) جه قبول ایدلش قواعد اساسیه دن ایشهده بو قاعده بی، وقعه نویسلرجه تسجیل ایدیله بیلن وقوعاته تطبیق ایتمك دوعرو اولابیلیر. اساساً وقعه نویسلرك بيله دائرة اطلاعندن اوزاق قالان ، دولو روایات و منقولات ایله قاریشیق بولونان وقایع حقهده تبیین حقائق نامنه نه قادر سوبلنسه و یازلسه فائده دن خالی دکلدر. بو نقطه نظری کوزه ته رك هر کسجه آرزوق معلوم بولونان (بتلیس وقعه اخیره سی) حقهده ذوات متعدده دن دیکله به رك طوبلامش اولدیغ نوطلری می - تاریخی بر خدمت - فکریله انظار قارینه عرض و تبیین وقوعاته ابدار اهلرم :

تصویر وقایع :

بودن آلتی سنه اقدم ، (بتلیس قصبه سی) ، اولدیجه اهمیتلی بر مصادمه په صحنه اولمشدی. مصادملر ، (منلا سلیم) اداره سنده قصبه به هجوم ایدن کوردل ایله حکومت محلیه قوتلرندن هر کبدی . وقعه نك طرز جریانی شویله نقل و حکایه اولونیور .

(خیزان) قضاسیله (قارچکان ، شطک ، سیمک) ناحیه لرنده کوردل میاننده پرویاغاندا یا بئقده ، تشکیلات احداث و سلاح توزیع اولونعقده ایدیلر بو جله دن اولوق اوزره (خاجوکانلی سلیمان آغا) بر قاج رفیق ایله ، شطک ناحیه سی مدیری طرفندن - سلاح توزیعی ماده سنندن دولایی - توقیف و مرکز ولایته اعزام ایدلش ایدیلر. بو خصوصده یا بئش اولان تحقیقات نتیجه سی (منلا سلیم) ك مرکزه جایی لزومنی کوستریبوردی. کیفیت (خیزان) قائممقامنه اشعار ایدیلور ، قائممقام منلا سلیمی آلوب سینه ناحیه سنه کتیریور ، اورادنده اللی ژاندارمه رفاقیله مرکز ولایته

قاله آنان معین غایه اوزرسه دورمایوب چالیشیور ؛ درعهده ایتدیکی وظیفه لر پک عدید ومهمدرلر ، بونلردن بیریمی اولان (لسان وادبیات) مسئله سی باشلی باشینه بیر آغیر ایشدر، بن امینم که بو ایشلرک آغیرلانی اونک شوقنی کسر ایده جک دکل ، هنرمنی آرتیراجقدر ؛ صوک زمانلرده تشبث ایتدیکی بیر امرعظیم بنم دیدکلرمک و بوجعیت مساعینک بارز بیدرلییدر: مشهور (ملا احمد خانی) نک کورد ادبیاتنده ابدنشان بیر قیمتی اولان (مم وزین) نامنده کی شاه اثرینک جمعیت طرفندن، قیمت ادبیاتنه لایق مصارف مهمه اختیاربله و بیرنفاست مخصوصه ایله طبع ایتدیرلیدیکی استبشار ایتدم ؛ بو کتاب بیر کورد لساننک وارلقی، هم او یله بالاتر واکل بی وارلقی اثبات ایدیورکه بو نبوت یالکز کوردلرک ادعاسندن دوغماکلد ، شرقی بیلن مدقق اوروپالیلرکده تصدیقه مؤیددر .

(مم وزین) شیمدی به قدر بوتون کوردستانده یا حافظه لرده ، یا آل یازیمی بیر ایکی کتابده یاشادی ، بوندن صوکراده ، آتی نک مدون کورد ادبیاتنده حاضر اولدینی صدر شرفده ایدیا یاشایاجقدر . (مم وزین) حقنده کی تدقیق ادبی بی داها صلاحیتدار ذواته ترک ایدیورم؛ یالکز غیورمتشبلرینه عرض شکران تذکار حق صدنده شونی سویله مک ایسترم :

(تعمیم معارف ونشریات جمعیتی) تشویقه آرزو کس دکل، فقط لاقدر . اعظامی نه مقدار چوق، نه مرتبه یوکسک دماغلی شخصیتلر اولورسه اولسون، کنجلرندن، کنجلرینک مساعیندن مستغنی اولاراق ترقی ایتش بیر ملت کورمیوروز؛ کنجلر، چالیشمقدن بیلمازلر، اکثریا چلیشانک یولی ده بویوک بیر اصابت نظرله تعیین ایدرلر؛ ایش (کنجک قوتی) نه معارضه دکل ، معاونت ایتکه قالب؛ بو، عین زمانده بیروچییه ملیه درده . . .

مدوح سلیم بیکی

زمانلرنده یاشاتمق ، کندیمیزی بیلیمه نك یوللرندن بیریدر. تاریخ (مدنیزك اصلری) نه دوغوروده بیرکریز کاهدر. دیمك ایستیورم که یوم مخصوصلرمزی تعیین ایدلم ، اونلری حیات ملیه مزده یاشاتلم ؛ کندیلری ، يك آذطانیان و باشقارینه ده آذ طانیان کوردلرده تاریخده و حالده نه اولدقلری اوکره نسولر . . .

بو اوزون سوزلك خلاصه الخلاصه سی :

کندیمیزی بیلیمه لی بز و باشقارینه بیلدیرمه لی بز ، چونکه بو (تعرف) و (تعریف) ملی وظیفه مزی تقدیر ایتمک و حقمزی آغیاره تسلیم ایتمک ایچون بیرچاره در ؛ بوچاره ده ، ملت اولاراق یاشاماز ایچون قطعی بیرلازمه در .

ممدوح سلیم بکی

(موزین) ك طبعی مناسبتیه

منافع عمومی و خدمات خیریه به متوجه مقصدلرله چالیشان شخص و جماعتلره معاونت ایتمک (ملی وظیفه لر قادیوسی) نه داخلدر ؛ بیر ملت یوقدر که تعالی به معطوف امللری (جمعیت) سز و بیر جمعیت یوقدر که پروغرامنی (ملت) سز حیز فعله کتیره بیلسین .
افاده دیکرله :

عصرمن خدمات عمومی بی فردلردن آلمش ، جمعیتلره تودیع ایتمشده ، آنجاک جمعیتلردر که سینه لرنده طاشیدقلری بیر جوق افرادك تنظیم ایدلمش . مظارده ، متحد مساعیلرله بومعظم ایشلری باشلرلر ، افرادده آنجاک اظهار ایده جکاری مآثر تشویق و ابدال ایده جکاری مادی ، معنوی مظاهر تلر نسبتده جمعیتلك مساعیسندن فائده یاب اولورلر .

نظر شکرانه کورویورم که « کورد نعمیم معارف و نشریات جمعیتی » مظهر اولاجنی توجهی هیچ حساب قاتمان و معروض قالاچنی مشکلاتی

صیمی کوروشدیتیر ، محب ملیمز ، منور بیر آوروپالی بیر کون بک :
 « سیزک یوم مخصوصلرکز بک آز ؛ ایکی دینی بیرامکز وار ، بیر ، ایکی پی
 کچمه ینده ملی کونلرکز . . . بونلری ده آدام عقللی یاشاتیورسکز . آیام
 مخصوصه کزک آزانی سیزک بیردغه چایشقان اولادیفکزی کوستریور ،
 چونکه چوق چایشانلر کندیلری ایچون استراحت کونلری آرارلر . نایاً
 طبیعتی اونی تدقیق ایتدیگکزه ، بدایع طبیعتدن بک ذوقیاب اولادیفکزه
 دلیلدر ؛ بوندن باشقا ، هر وقت تسلیمتله یاشادیفکزه ، هر شیئی اولورینه
 براقدیفکزه ، ملی حیانتکزه مهم آنلر کچیرمه دیگکزه ده دلیلدر . بونلر بیر
 قصوردر ، نصیح ایتمه ملیسیکز ، دیدی . بوسوزلرک بعض جهتلرینه عتلمک
 یتدیکی قدر جواب ویردم ؛ فقط دوغرو جهتلرینک چوق اولدیفی ده
 انکاره لایق دکلدر .

ملی کونلری یاشاتق حقمز ووظیفه مزدر ، دیدک . تاریخک ییزه بخش
 ایتدیکی بو حقدن استفاده بو وظیفه یی ایفا ایچون مختلف شکلرده کی آیام
 مخصوصه مزی (تثیت) ایتک لازمدر . تاریخچیلره ، کتجلره مساعد بیر
 موضوع تدقیق ..

کوردرلرک معلوم اولان دینی آیام مخصوصه سندن ماعدا ملی و اجتماعی نه
 کیبی یوم مخصوصلری اودر ؟ بونلر هانکی تاریخی منبعلردن چیقمش ،
 هانکی مجراندن آقوب کلنر ؟ مثلاً ، « سرسال ، ک ایرانیلرک نوروزلریله
 مشترک اولدیفی آکلاشیلیر ، بونه دندر ویا اویله میدر ؟ (درفش
 کاویانی) نک آیلدیفی کونک یوم مخصوص اتخازی ایچون (کاره) ؟ نک
 تاریخاً کورد اولماسندن باشقا سببلر و بو اسابدن دوغمش نتیجه لر یوقی در ؟
 « کوردرلر ایچون اجتماعی ، ملی آیام مخصوصه شونلردر ، تاریخاً اصللری ،
 سببلری ده بونلردر « دیملی ، اورته یه قویمالیدر . یوم مخصوصلر مزی بیلیمک ،
 تاریخی بیر قوم اولق حیثیتله وظیفه مزدر . کندیمز بیلمک وظیفه سنی
 شیمدی یه قدر اهل ایتدک ؛ هم بویوم مخصوصلر مزی اوکره نمک ، هم ده اولنلری

دیندن ذراق یاشایما یا جق اولان هیآت اجتماعیه افندی هر کونکی و وظائف دینه لرینی ایضا ابتدکاری کیبی دینی یوم مخصوص لرینی ده ، بیر بیرلی حقتده کی تمینات خالصانه لرینک - رحمت الهیهدن استعانه صورتیه - اظهاریه بیرر وسیله صایارلر؛ بویله آیام دینه ده نیجه انسانلر اوسکی اغبرار لری اونوتورلر ، هم جنس حقتده خیر خواه اولمق لزومنی حس ایدرلر؛ روحلر مزده لاهوتی و رحمانی برانجذاب او یاندیران کز یاده بویله کونلردر؛ آیام مبارکدیی غیر اختیاری پیراشنیاقله بکلرز .

اجتماعی یوم مخصوصلر من بیزلر ایچون ، عالمه جه ، آرقا داشلر جه ، قوموشو جه تارلارده ، چاییرلرده ، اکلنجه یرلرنده کز مک ، اکلنمک ، سهویشمک ایچون نه کوزل وسیله لردر ؛ .

ملتلر ایچون اصل مهم اولان « ملی یوم مخصوص » لردر . بوتلر ، حیات ملیده بیرر طور اقریری ، بیرر مرحله در ، بویله کونلرده بوتون اشواق واضطرابات ماضیه ، آچی طائلی خاطرات ملیه ، وقایع تاریخیه ، عمر اجداد... هپ کوز او کنه کلیر؛ آچی کونلرک تکرر ایتمه سی ، مسعود کونلرله یاشامق ایچون یکی قوتلر اکتساب اولونور . یوم مخصوصلر بیرر ابتهاج کونیدر ، طوبولوجه اکلنمک ، سهویشمک ، کولمک ملتلرک حق اولدینی قدر وظیفه سیدرده .. بو کونلرده ، ملتلر ایچون ، کندی وارلغنی آکلامق فرصتی واردر ؛ باشقا کونلر چالیشان ، حیات فردیه اندیشه سیله اوغراشان انسانلر ، « ملی کون » ده ، شخصیت عالییه ملیه ایله اکلنمک درجه ده علاقه دار اولور؛ حیاتی دقیقه لرده - مللایر حقیقی دیکلمک ایچون - قیام ایده جک اولان (روح ملی) او کون نمایان اولور ، عادتایر امتحان ساعتی کچیرر . یوکسک اثرلر ابداع ایتمک ایسته یین شاعرلر ، ناصل بیر هیجانه محتاج ایسلر ، ملتلرک روحنده .ه اولیه بیر (هیجان) یاشامالیدر ، بویله یوم مخصوصلر ملی هیجانلر قدرتی (تسجیه) ایدن ادمالردر؛ ملی کونلر ، کچن وقایعک اولیه جانلی خلاصه لریدرکه بو کونلرده اقول ایتمش بیر تاریخ یاشانیر و یاشاناجق بیر تاریخدن خبر آلینیر .

آيام مخصوصه مزى نديت مسئلهسى

«زين» ك ۱۴ نجى نسخہ سندہ «رسال» تبریکى مناسبيله اور تايہ شايان تدقيق بمرستله آتيلور .

آيام مخصوصه نك تبيتي مسئلهسى : بومقاله مده بو «يوم مخصوص» لرى تعين ايدہ جك دكلم ، بونلرك تبيتي لزومنى تآيسد ايدہ جكم . «زين» سر سالى تبريك ايدر كن آجى كونلرى ده تذكردن واز كچميور . فى الواقع كوردلر صوك زمانلرك لا بعد مرار تلىنى ، انك فئيع صور تلدہ ، طانديلر ؛ وظيفه لرينه بك صادق اولان بو ملتك ماديا سندن زياده معنويانى صاغلام - هم بك صاغلام - ايشك اناطولى بى شردن غربه دوغرو قطع ايدن يتمز يوللردہ صايسز اولولر ترك ايندكن ، بيتنمز سفالتر ياشادقن صوكر اينه بوكون و حياتدار ، ملتره لايق آثار قيام كوسترييور . بوبه نه قدر آجى كونلر كويرسه ك كوره لم ، هيچ بيريسى وظيفه لرئى و بارلاق آئيزى دماغلر مزدن اوزاق بولوندير اماز و ملتجه أسكى زمانلردہ ياشائش بوبوك، مسعود كونلرى ده اونوندير اماز . بالعكس ، فلاكت آميز كونلر ، سعاده ايرمك لزومنى بيزلره - صور اسرافيل قوتيله - اخطار ايدن سيلردر .

انسانلر مرقوعاتدر ، ديرلر ؛ بير انسانك حياتنده لذتله ، انقباهله آكيله جق ، حياتك كچمش كونلريه علاقه دار نه طانلى (آن) لر اولور . هله عائله افرادندن بيرينه ، يابير قاچه عائد بير كونك طوبلوچه ياد و تذكر ايديلهسى نه انشراح بخش بير تسلى يرئى طوتار ؛ چكيلن و چكيله جك اولان آجى كونلره قارشى روحلره يكي بير قوت و عزم آشيلايان بير تسلى .... بير جوق انسانلردن مركب اولان هيئت اجتماعيله لر ايچونده بوبلدر ؛ بير هيئت مليه بوقدر كه ياشاديني مدتجه حيات عموميه مشتركه سنه اساسليجه مؤثر بعض (آن) لر كچيرمش اولماسين .

و آچقدی ؛ فقط اوزرنده طاشیدی سیاه آطلاس چارشافی، اختیارک هنوز
 یپیک، ماوی جوقه پالطوسی، چوجقلرک بویونلرندن آویلان آل وایک
 قورده لالری وصوکره سیالرندن آقان بروقار بو بدبخت کتله نک پاک واصل
 برعائله اولدیغنی ایما ایدیوردی. ایشته تولومی تهدید ایدهن یوره ک بومنظره به
 آغلامشدی .

مایوس اولمایلم . یالکنز او مهرانلی کونلرک آجی خاطره لری تمنی ایدرم که
 هیچ برعاجز فردیمزک بیله یادندن سیلنمسون . یارینکی احفادک متجسس
 قولاقلری هب اوسفالت منقبه لریله دولدورولسون ؛ بلکه اورها کار نسل
 یره دوشنلری قالدیراجق، بلکه اورها کار نسل اجدادک بلبرسنز مقبرلری،
 عزیز یوردک چوکوک خرابه لری اوزرنده صارصلماز آبدلر ، ییقیلماز
 سلطنتلر قوراجقدر .

کمال فوزی

بن هب سزلی دوشونورکن بر « ارتباط و تسلسل افکار » او پچاره ، صاحبسز مملکتک شن باغچه لری ، ذهنی « ادوار اساطیر » « قادر آلوب کورتورن یوکسک ، یالین قایلقرنی ، الکخته سودالرہ الک شوخ نغمه ل ترنم ایدهن کوموش چانایانلری ، بورغون امیدلری باغبین نیدرله آوتان ابرماقرنی ، کنارلرنده بشیل کوزلی ، وحشی بریلر بیقانان بیاض منبعلری ، بعضاً سراپاستهزا کسین ، کوروسیاہ قاشلر آلتده دائما کولهن قویو ، سیاہ کوزلری خاطر لانیو و ذهنده اوپنه ، خولیا کار افکارک خیالی ارتسام ایدر ، طوروردی .

سزی چوق ، یک چوق دفعه ل آکدم . کلوب کچن بولیلردن چوق دفعه ل صوردم . کیمیکزک روسیه ده اسیر اولدیغکزی ، و کیمیکزک ایران طوبراقرینه صیفندیغکزی ، برچوغکزکده ابدیتک قاپولرینی چالدیغکزی سویلردی .

بن بوتحمل قیران شیرله ایچین ایچین خیل آغلادم : حیاتکری مزدهلین برصدا اوتسلیسز اقلردن اوزانوب کله دی . سزهرکون قطره قطره یاشارکن ، خایر بلکه هرکون بریارچه دهاتولورکن بالکز خسرانکزی آغلایان تاریخ واردی .

عدمک سیاہ قانادلری کوزلریکزی پرده لرکن اوزاقدن ماتمکزله استهزا ایدهن نانکور اولادلریکزه واردی .

یدی سنه اول (قوماتوه) نک قارلی صحرا لردن ظفر ترک ایده رک آریلیرکن بکا حربک برقوربان مذبحه سنه دونن منظره سی هیچده تأثیر اتمه مشدی . یاغده بیکلرجه شهیدک پختیلاشمش لانی آقارکن تولوم بدنن نورکوب قاجیوردی . اووقت بيلم ناصل برچیلقینلقله اجل تهید ایدیوردم .

هیات . . . ! اوقانلی حربک - فردالرہ تولوملو برحجران تودیع ایدهن - انهزامنده کوردیکم برسفالته آغلادم :

نوبی ، بارقی دوشمانه برافان برعائله کوردم : بی بوکوک ، آق صقالی براختیار خسته کلینی بر هرکه یندیریور ، آرقده ایکی عریان مینی مینی یاورو بورغونلقدن شکایتله فغان ایدیورلردی . کلینک ایاقرلی جیلاق

قارلی يوردك او كسوز ونصیبسز اولاد لری نه

زوالیلر !

درت، بش سنه لك هجراڻ مسافه سنك اوزون وديكنلی يوللرنده تولومه
چوق كوله شهديككنز اولدی . بو غربت و آیراتی بولخلنك دها هانكي
چوراق و ایصسز چوللره قادار اوز ایا جتی كسديره م. نیاز ایچین اوغرا دیغكنز
معدلرك قابولرینی قاپالی، قنديللرینی سونوك كوردیكنز . قابولری آچیق
اولانلرینك ده محرابی اوكندن بوش الله دوندیكنز . كچدیككنز و حالاً
كچمكده اولدیغكنز كچدلرك نه قدار چتین و اوزون تیلی اولدیغنی اوزا قدن اولسون
ایشیدیوردم .

حیاتك اك قارا كلق، اك ده رین ومبهم افقلرنده مشعللر یاقوب كزدم.
هر یرده « هیچی » نك كریزان كولكسندن باشقه برشی بولامد . آرقه مده
سنه لك مظلم هیولاسی بی ، ماضی دینن ارل عمانه دوهرو چكوب بوغتمق
ایسته دی، بوغولامد؛ او كده « آتی » نك آلدانیچی نوزادی هر كون صیریتان
رهاكار چهره سیله كولومسه یرك آلداتمق ایسته دی، آلدانامد . آدیم، آدیم
دولاشیغ بوساچه هیچیده نهایت بورغون دوشدم ؛ یولی آیدینلاناڻ مشعلی
اوزاقلردن قوبوب كلن برفیرطنه بلوطی سوندوردی . هیات ... !! اسرار
اوكنده ایركیلوب قالد . آرتق بوتون بنلكمی صارصان بر « عجز مطلق »
ایچیده دیزچوكوب كیمه یالوارایم؟!

اك قارا كلق كونلرمده بیله دم اولمازدی كه نصیبسز يوردملك تویلر
نوربرتهن غلاكتلری، او آچی وایكیتیلی بوقسولقلری برر دزام سخنه سی كی
كوزم اوكندن كچمیش اولماسون؛ هر بری تاریخه اك آغلانیچی بریادكار اولان
او آچققی وقملری برر برر كوزومه كورمه دیکمه ویا جوشقون بریوره ككنه،
یانیق برلساندن ایشیتمه دیکمه نه قدار متأسفم بیله كز . . . . . !

سالاك ۲۲۰ فروشده
نیف سال ۱۳۰

درج اولونیمان مقاله
اعاده ایدلز

چین

جیات

سنه لکی ۲۲۰ فروشدره
آئی آیللی ۱۳۰ فروشدره

مملکتزه موافق مقالات
مهمنونیه درج اولوزور

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه - کوردجه مجموعه در

یوکسک بر ارحمیت

مارتک ۳۰ نجی بازار کونی کوردستان تعالی جمعیتده کوردجه مولود شه یف اوقوننه جنفی غزته لرله اعلان اولنشدی؛ یوم مذکورده اوراده بولونامایاجق اولان مکتبلی بر کورد قیزی صورتی زیرده مندرج مکتوبله بک ظریف چیچکلرک سوسله دیکی ظریف بر سیتی و بر قوطوبی کوندرمشیدی؛ مولدک قرائتدن صوکر احضرونک اصراری اوزرینه جمعیت منفعتده مزایده یه چیقارنش و اثنانی بشیوز یتش لیرایه بالغ اولمشدر .
قلبری دائما حسیات ملیه ایله چاریان بویله خاتمله و مزایده یه اشتراک ایدن هیئتورانه کوردلک نامنه تشکر لر ایدهرز :

مکتوب صورتی

محترم قارداشلرم ،
ملتکم ته ایسنه معطوف تشبثات عالییه بی ایشیدنجه بیوک برغرور ملی ایله مسرت یاشلری دوککدن کندیمی آله میورم . بودفعده لسان ملی ایله مولد شریف اوقوتدیر بئله جنفی کمال مسرتله غزته لرده اوقودیم . اوراده کندم بولنه میهنم ، مکتبده یایدیغ اشبو ۵ دیه چکلرک قبولی رجا ایدر و هر ایشده موفقیتلر کزی اللهدن نیاز ایلم .

عزیز . ه .

۲۹ مارت سنه ۱۳۳۵

مزنه

ملا احمد خانى حضرتلرينك كورد ادبياتنده لايهوت بر موقع طوبقان
برشاه اثرلرى اولوب كورد لسانك درجه فصاحت و بلاغتى اثبات ايندين
(موزين) نامندهكى منظوم رومانلرى عنایت باری ايله (كورد نعيم معارف
و نشریات) جمعیتی طرفندن طبع اينديرلمكده در. كاغذك و ترتيبه نك برقمه
كېمادى مانمله قارشو اعظمى فداكارلق اختيارينه و نفاست ادبييه
متناسب برصورتده نشرينه قرار و يرلمشدر. قارئین كرامه تبشیر ایلرزه

مزنكىنى

كيتبا «موزين» ام وى طبع دكن مزنكى له مى كوردان يت در
مزنهيا كيتي و صورتكى برقيس دى در كوت مه كوهدارى كرايتا كاغذ
و كرايتا حقى مرتبان نكر و به فدا كاريك مزن ام دريخن

امراض جلديه و افرنجيه متخصصى

دوكتور شكرى محمد بك

همشهريلر مزندى دوكتور شكرى محمد بك بازاردن ماعدا هر كوردهيا
آقنامه قدر خلطه سرايى مكتب قارشوسنده خرمتاكي و نام ديگر له سيبان
خانندهكى معايته خانه سنده خستلرى قبول واك مكمل اصول له تداوى
تلفون به اوصل : ۳۸۶۶

الم چيچكلىرى

بتليسنده قديمدن برى نشر هر مان ايله معروف خيزانى عائله نيك اسماندى
همشهريلر كالم فوزى بكك اخيرا بونامده ۹۵ صفحه نك بر مجموعه استمارى
انتشار ايندى. انجه و پلر نيف حسارك محصول اولان بو كورل مجموعه
قارئین كرامه بالخاصه توصيه ايدرز.

سہ لکھی ۲۲۰ نمبر سہ
آئی ایف ای ۱۳۰ نمبر سہ

سہ لکھی ۲۲۰ نمبر سہ
تہ سال ۱۳۰

تہ سہ

تہ سہ

سہ لکھی موافق مقالات
مع المنویہ درج اول سہ

درج اول نیمان مقالہ
امادہ ایڈلز

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیات بحث ایڈر تہ سہ - کورجہ مجموعہ در

تہ سہ

تہ سہ قسمی

- یوکلک بر اتر حیت . . . . . عہز
- قاری یوردک اوکوز و نصیر اولاد لرینہ . . . . . کال فوزی
- ایام مخصوصاً مزنی قیمت مسئلہ سہ . . . . . مدوح سلیم بکی
- (عہزین) ک طبعی مسائلہ . . . . . مدوح سلیم بکی
- بر حکایہ تاریخ . . . . . لاورشید

کورجہ قسمی

- کازندہ ک . . . . . کوردی بتایسی
- تہ آلان (کورجہ سہ) . . . . . عہز

تہ سہ
تہ سہ

www.arsivakurdi.org

}

www.arsivakurdi.org

برنجی سنہ

۱۰ نیسان ۳۵

عدد ۱۶

سداک ۲۲۰ بروشہ

نیف سال ۱۳۰ »

صورت

درج اونومیان مقالہ

اعادہ ایدلز

صورت

سنہ ۲۲۰ غروشدر.

آئی آئی ۱۳۰ غروشدر

صورت

مساکدزہ موافق مقالات

مع المنونیه درج اولدور.

صورت

چین

چین

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاندن بحث ایدر تورکجه- کوردجه مجموعہ در.